4
1991

شنجاڭ مەدەنيتى

XINJIANG CIVILIZATION

كۈسەن ئۇسسۇلى (ماي بوياق) پەرهاد ئىبراھىم سىزغان

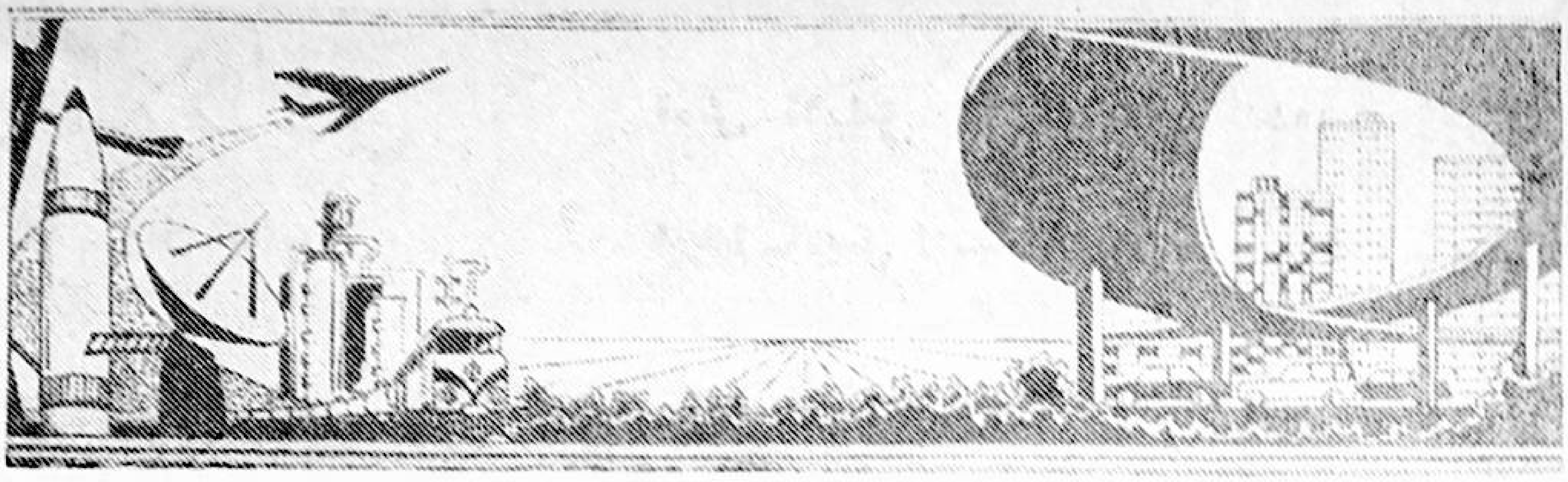

ئاخبارات، نەشرىيات، رادىئو، كىنو، تېلېۋىزىيە، ئەدەبىيات - سەنئەت قاتارلىق تۈرلۈك مەدەنىيەت ئىشلىرىنى خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش، سوتسىيالىزم ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش ۋە «بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلىش، ھەممە ئېقىملار بەس - بەستە سايراش» فاڭجېنىدا چىڭ تۇرۇش لازىم. ئىجتىمائىي ئۈنۈم بىلەن ئىقتىسادىي ئۈنۈمنىڭ مۇناسىۋىتىنى توغرا بىر تەرەپ قىلىپ، ئىجتىمائىي ئۈنۈمنى بىرىنچى ئورۇنغا قويۇش لازىم. جۇڭخۇا مىللىتىنىڭ ئېسىل مىللىي مەدەنىيىتىنى زور كۈچ بىلەن جارى قىلدۇرۇپ، ئەدەبىيات، كىنو، تېلېۋىزىيە، مۇزىكا، ئۇسسۇل، گۈزەل سەنئەت، تىياتىر قاتارلىق جەھەتلەردىكى ئىجادىيەت پائالىيىتىنى گۈللەندۈرۈپ، ئاپتونوم رايوندىكى ھەر مىللەت خەلقىنى دەۋر روھىغا ۋە شىنجاڭنىڭ ئالاھىدىلىكىگە ئىگە، ساغلام مەنىۋى مەھسۇلاتلار بىلەن تەمىن ئېتىپ، خەلقنىڭ مەدەنىيەت تۇرمۇشىنى ئۈزلۈكسىز بېيىتىپ، جەمئىيەتنىڭ مۇقىملىقىنى، گۈللىنىشىنى، مەدەنىيەتلىك بولۇشىنى ۋە تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرۈش لازىم.

مەدەنىيەت ئەسلىھەلىرى قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتىش، كۇتۇپخانا، مەدەنىيەت يۇرتى، مۇزېي، پەن - تېخنىكا سارىيى، مەدەنىيەت پونكىتى، كۇلۇب قاتارلىق ھەر خىل مەدەنىيەت پائالىيەتلىرى سورۇنلىرىنى يەنىمۇ ياخشى باشقۇرۇش لازىم. دەرىجە بويىچە باشقۇرۇش، كۆپ تەرەپ مەبلەغ توپلاش چارىسىنى قوللىنىپ، بەش يىل ياكى ئۇنىڭدىن كۆپرەك ۋاقىت تىرىشىش ئارقىلىق، ھەممە ناھىيىدە كۇتۇپخانا، مەدەنىيەت يۇرتى بولۇش، ھەممە يېزا - بازارلاردا مەدەنىيەت پونكىتى، رادىئو-تېلېۋىزىيە پونكىتى بولۇش، ھەممە كەنتلەردە مەدەنىيەت ئۆيى، رادىئو - تېلېۋىزىيە ئۆيى، گېزىت-ژۇرنال تارقىتىش - ئوقۇش تور-نۇقتىلىرى بولۇشنى ئىشقا ئاشۇرۇش لازىم. چەت - ياقا، نامرات رايونلارنىڭ مەدەنىيەت ئىشلىرىنى پائال راۋاجلاندۇرۇش كېرەك.

(شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ خەلق ئىگىلىكى تەرەققىياتى ۋە ئىجتىمائىي تەرەققىياتىنىڭ ئون يىللىق پىلانى ۋە 8 - بەش يىللىق پىلانى پروگراممىسىنىڭ مەدەنىيەت قۇرۇلۇشى قىسمىدىن)

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

شىنجاڭ مەدەنىيىتى

قوش ئايلىق ئۇنىۋېرسال ئەدەبىي ژۇرنال

40 - يىل نەشرى

1991 - يىل 4 - سان (ئومۇمىي 191 - سان)

بۇستاندا

مۇزىكا گۈلزارى

ئۇلۇغ پارتىيە .... شېئىرى: ت. پەخرىدىنىنىڭ. مۇزىكىسى: ئى. سەيپۇللايۇۋنىڭ 3

ئاممىۋى مەدەنىيەت سەپىدە

قورساق تويسىلا ھېسابمۇ؟ .... (ئەدەبىي ئاخبارات) .... ئە. ئۆمەر، ن. ناسىر 4

سەھنە ئەسەرلىرى

ئايدىن چۈشكەن پەرىزات .... (دراما) .... مۇھەممەتئېلى زۇنۇن 16

ئەدەبىيات گۈلزارى

ھايات كويى .... (ھېكايە) .... ئەخمەت مۇساق 56

مۇقاۋىدا: تەخسە ئۇسسۇلى (ماي بوياق) ئابدۇشۈكۈر كېرىم سىزغان.
رەسسام ۋە خەتتات: ئىسمائىل ئىبراھىم (تەكلىپ قىلىنغان). گۈزەل سەنئەت
تەھرىرى: رىسالەت مۇھەممەت

باش مۇھەررىر: مۇھەممەت زۇنۇن
مۇئاۋىن باش مۇھەررىر: قۇربان مامۇت (بۇستانىنىڭ مەسئۇل مۇھەررىرى ۋە تەھرىر دىركتورى)
مەسئۇل مۇھەررىر: ساتتار توختى (تەھرىر بۆلۈم مۇدىرى)

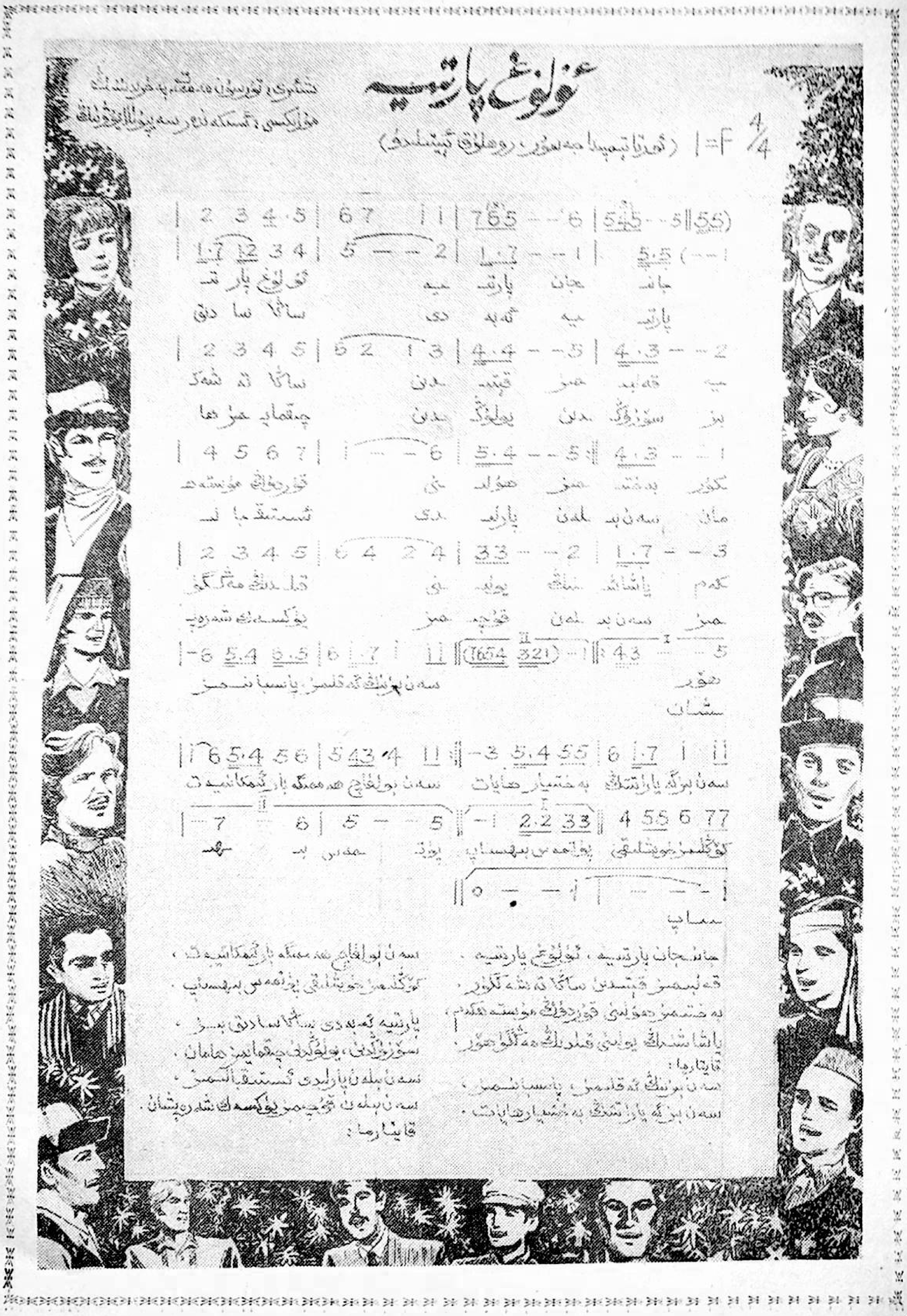
ئۇلۇغ پارتىيە

(ئەدەبىي ئاخبارات)

ئەختەم ئۆمەر، نۇرىمان ناسىر

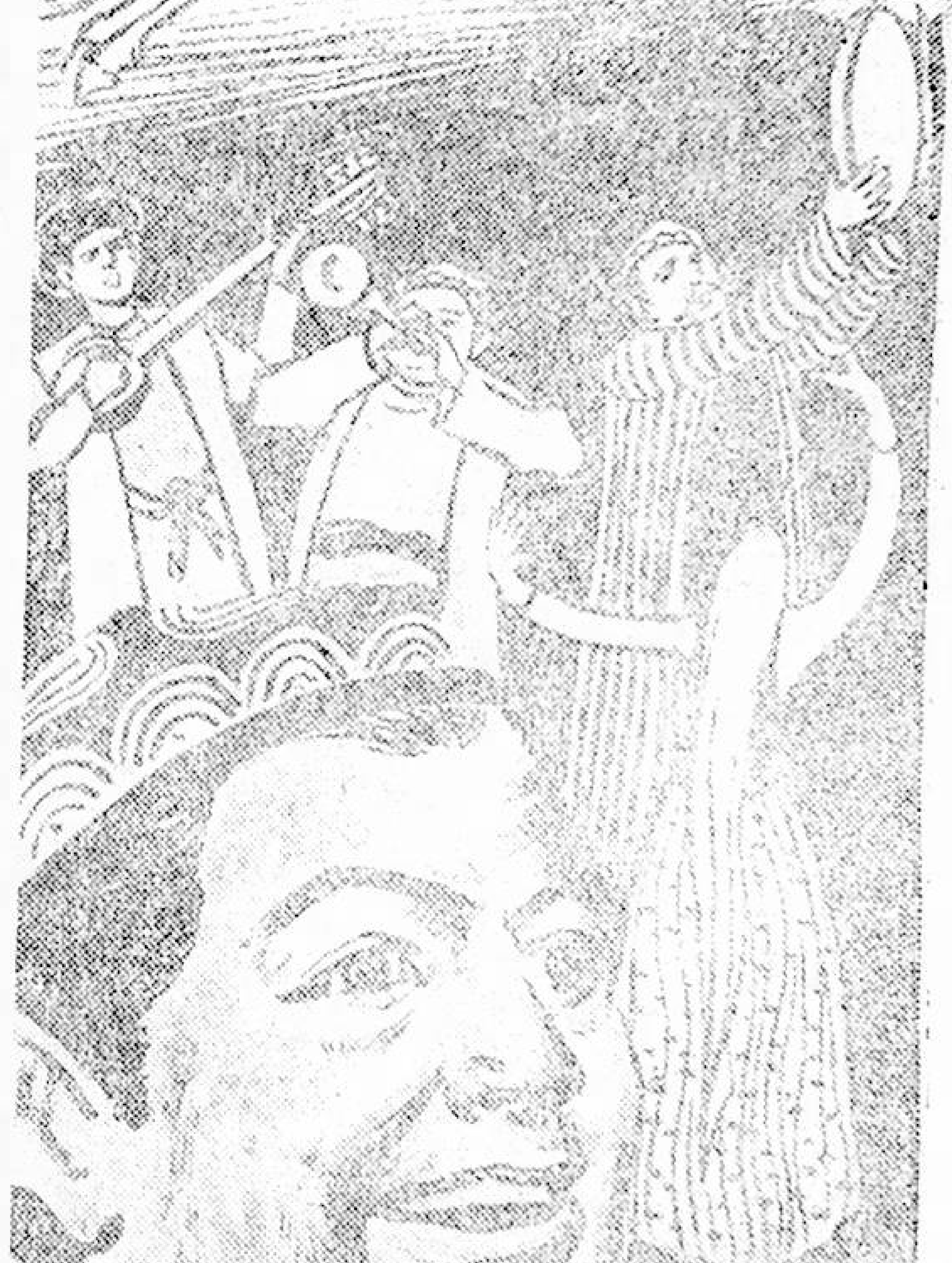

ئۇ ئۆزى سېمىز ئادەم. بىز ئۇنىڭ بىلەن كۆپ يېكىرلىشىمىز، قاتتىق چاقچاقلىشىمىز. ئۇنىڭغا زوقىمىز كەلگەندە: «مۇتەللىپ بوردەك-قالتىس يور كۆتەك جوما» دېيىشىمىز يوق يېرىدە. ئۇنىڭ ئاتا-بوۋىسىنىڭ لەقىمى نەچچە ئەۋلادتىن بېرى «چاقىقان» دەپ ئاتىلىپ كېتىپتىكەن. بۇ لەقەم يەقەت مۇتەللىپكە كەلگەندە ئۆزگىرىپ كەتتى. ئورۇق-سېمىزلىك ئۇقۇمى خاتا بولمىسا، چاقىقان ئادەم چوقۇم ئورۇق، ۋىجىك سۆپەتلىك بولىدىغۇ، دەپ ئويلايتتىم. «سېمىتەك چاقىقان» دەپ ئاتالغان ئۇنىڭ رەھمەتلىك ئاتىسىنى

مەن كۆرۈپ باقمىغان. ئەمما كىشىلەر نەچچە ئەۋلادتىن بېرى يادلاپ كەلگەن بۇ لەقەم مۇتەللىپ سېيىتكە كەلگەندە «پور كۆتەك»كە ئۆزگىرىپ كەتتى. ئۇ ھەقىقەتەن سېمىز ئادەم. سېمىزلىكتىن ئېغىناپ تەستە ماڭسا، يۈزلىرى ئېسىلىپ، ئەقىل - پاراسەت يېغىپ تۇرىدىغان چوڭ كۆزلىرى كۈلۈۋاتقان ئادەمنىڭ كۆزىدەك يۇرۇلۇپ كېتىدۇ.

بىز دائىم خەت، تېلېفوندا كۆرۈشەتتۇق، ئۇزاق كۆرۈشمەي يىراقتىن كېلىپ دىدارلاشساقمۇ:

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم. پور كۆتەك يارغىلى كېتىۋاتىمەن، — دەپلا كۆرۈشىمىز.

بىز كۆپ ھاللاردا ھايات ھەققىدە پاراڭلىشىپ قالىمىز.

— ئادەم دۇنياغا جان بېقىش ئۈچۈنلا كەلسە، ئۇنىڭ ھەقىقىي ئىنسانىدەك ياشاش مەقسىتى بولمىسا، كۈنىگە ئۈچ ۋاخ قورساق تويغۇزۇپلا ئۆتسە، ئۇنىڭدىن كۆرە چارۋا ياخشىراق. ئۇ كۈچ بېرىدۇ، سۈت بېرىدۇ، يۇڭ بېرىدۇ، تېرە بېرىدۇ، گۆش بېرىدۇ. دېمەك، ئۇ ھايۋان بولسىمۇ كائىناتنىڭ بىر ئەزاسىغا لايىق ئۆز مەجبۇرىيىتىنى ئورۇندايدۇ. ئەپسۇسكى، بىزدىكى خېلى نۇرغۇن ئادەملەر ئۆزىنىڭ نېمە قىلماقچى ئىكەنلىكىنى، نېمە قىلىۋاتقانلىقىنى، نېمە قىلسا بولىدىغانلىقىنى بىلمەي نادانلىقتا ياشايدۇ. ئۇلار خەلقنىڭ ھالال قان - تەرى بىلەن ئىشلەپ تاپقان نېمەت-مەئىشەتلىرىنى يەپ، خورىتىپ تۈگىتىدۇ. ئۇلار پاك زېمىنغا نىجىس يۈك. دەل مۇشۇنداق ئادەملەر دۇنيادىكى ھەر قانداق خەلقتىمۇ بىزدە كۆپ، — دەيدۇ مۇتەللىپ سېيىت ھەسرەتلىنىپ.

مەن ئۇنىڭ سۆزلىرىگە ئۈنسىز قۇلاق سېلىپ ئۆزۈمچە مۇلاھىزە قىلىپ ئولتۇرىمەن.

— بىر چەت ئەللىك بىزنىڭ شەھىرىمىزگە كېلىپ، تامغا يۆلىنىپ ئاپتاپقا قاقلىنىپ ئولتۇرۇپ كەتكەن ئادەملەرنى كۆرۈپ: «ئۇلار تاماق يېمەمدۇ؟» دەپ سوراپتۇ. «تاماق يېمەيدىغان ئادەم گۆردە بولىدۇ» دەپتۇ ھەمراھى. «بۇلار بۇنداق ئىشلىمەي ئولتۇرسا ئۇلارنىڭ قورسىقىنى كىم باقىدۇ؟» دېسە، ھەمراھى: «بۇ يەرنىڭ ئادەملىرىدە ئازئادەم ئۆلگىدەك ئىشلەپ، تېجەشلىك يەپ، كۆپ ئادەم بىكار ئولتۇرۇپ، بۇزۇپ - چېچىپ يەپ ياشايدىغان ئادەت بار» دەپتۇ. ئۇلار مەسچىتكە كىرسە بىر ئادەم ئون مىنۇت ناماز ئوقۇپ، يىگىرمە مىنۇت خۇدادىن تىلەپتۇ. «سەن نېمىشقا ئاز ناماز ئوقۇپ كۆپ نەرسىلەرنى تىلەيسەن؟» دېسە، ئۇ ئادەم ھەجىيىپ: «ئىشلىرىم ئاسان بولار دەپ» دېگەن جاۋابنى بېرىپتۇ. «سەن ئىبادەتنى ئۆز يولى بىلەن قىلىۋەرسەڭ ئاللا بىلىدۇ. سېنىڭ ئېھتىياجىڭنى ئەجرىڭ ئارقىلىق بېرىدۇ» دەپتۇ. مانا قاراڭ، بۇ نېمە؟ ھورۇنلۇق! ھورۇنلۇقنىڭ نېمە لەززىتى بولسۇن.

دۇنيادا بىكارچىلىقتىن ئازابلىق ئىش بارمۇ؟

ئادەم ھامان قاتتىق بېرىلگەن ئىشىدىنلا لەززەت ئالالايدۇ، شۇ چاغدىلا ھايات ئەڭ تاتلىق تېتىيدۇ. بىكار قالغان چاغلىرىم مېنىڭ زېرىكىپ جانىدىن تويغان چاغلىرىم. ئاشۇ ئاپتاپتا قاقلىنىپ ئولتۇرغان، لاغايلاپ كۈن ئۆتكۈزىدىغان لايغەزەل، بىكار تەلەپ ئادەملەرنى شۇنداق ئۆچ كۆرىمەن، سەسكىنىمەن. مەن سىزگە بىر گەپنى دەپ بېرەي، ناھايىتى قىزىق ھەم ئەھمىيەتلىك.

ئۇ يەڭلىرىنى تۈرۈپ، دىمىقىنى قېقىپ، ھاياجان بىلەن قىزىشىپ سۆزلەپ كەتتى. ئۇنىڭدىكى ھازىرقى ھاياجانلىق ھېسسىيات — ئۇنىڭ خىزمىتىدىكى قىزغىنلىق ۋە ئەستايىدىللىقنى شۇنداقلا زور مۇۋەپپەقىيىتىنى

ۋۇجۇدقا كەلتۈرگەن روھىنىڭ، غەيرەت-شىجا -
ئەتىنىڭ مەنبەسى بولسا كېرەك، دەپ پەرەز
قىلىپ باقتىم ئۆزۈمچە.

— مەن بۇ گەپنى كېرىم ھاجى ئىسىملىك
سودىگەر بوۋايدىن ئاڭلىغان، — دېدى مۇتەل -
لىپ سېيىت.

مەرھۇم ئابدۇخالىق ئۇيغۇرنىڭ دادىسى —
ھۆرمەتلىك يۇرت مۆتىۋىرى ئابدۇراھمان
ھاجىم بىر كۈنى پۈتۈن يۇرتتىكى جامائەتنى
يىغىپ، يۇرتتىكى تۆت ئائىلىلىك ئادەمنى
تىرىك كۆمۈۋېتىشكە بۇيرىدى. جامائەت
غۇلغۇلا قىلىشىپ ئاخىرى بۇ تۆت ئائىلىلىك
ئادەمنى يۇرتتىن ھەيدەپ چىقىرىشنى،
ئۇلارنىڭ يۇرتقا قايتا قەدەم باسالمىقىنى
قارارلاشتۇردى. ئابدۇراھمان ھاجىم غەزەپتىن
ساقاللىرىنى تىترىتىپ تۇرۇپ مۇنداق دېدى:

— بۇ تۆت ئائىلىلىك ئادەم بىر كىشىنىڭ قىل چاغ -
لىق نەرسىسىنى ئوغرىلىمىدى ياكى زىيان سال -
مىدى، بىرەر ئادەمنىڭ دىلىغا ئازار بەرمىدى ياكى
بىرەر ئادەمنى خوش قىلمىدى. دېمەك بۇلار
يۇرتقا پايدىسىز، زىيانسىز يوق ئادەملەر. بۇ
تىرىكتاپلارغا يۇرت-جامائەت ھەر يىلى دېھقان -
چىلىق قىلىپ بېرىدۇ، ئۇلاغ - چارۋا بېرىدۇ،
سودا قىلىپ بېيىۋال دەپ پۇل بېرىدۇ. ئۇلار
ھۆكۈمەتكە باج - خىراج تۆلىمەيدۇ. ئەمما
ئۇلار يۇرتنىڭ ئارزۇسى بويىچە ئىش قىلماي
تۆت كۈندە بارنى يەپ تۈگىتىپ، يەنە كىم
بىر نېمە بېرەركىن، دەپ تۈگۈلۈپ بويۇن
قىسىپ تۇرىدۇ. چوڭى تېخى شۇنداق، كىچىكى
ئاندىن ئۆتە ئۆلەرمەن. قېرى — ياشلىرى،
ئاتا-بالىلىرى ھەممىسى ئوخشاش. بۇنداق
ئادەملەر يۇرتقا، زېمىنغا ئارتۇقچە يۈك.
بىر يۇرتتا بۇنداق ئادەمدىن بىرسى بولسا
بۇ يۇرتقا شۇملۇق يېغىپ، بەرىكەت كۆتۈ -
رۈلۈپ كېتىدۇ. بۇنداق پايدىسىز - زىيان -
سىز تەگمەيدىغان ئەركەك تۆكى يوق ئادەمدە
ئادەملىك غۇرۇر، ۋىجدان، نومۇس، قەھرى -
غەزەپ بولمايدۇ. بۇنداق لامزەللە ئادەم
يۇرتتا تۇرسا ئازكۈندە ھەممە ئادەم لامزەللە
بولۇپ كەلگۈسىدە يۇرت خانىۋەيران بولىدۇ.
بۇلارنى كۆزدىن يوقىتىڭلار، - دەپتۇ. شۇنداق
قىلىپ يۇرت ئەھلى بۇ تۆت ئائىلىلىك
ئادەمنىڭ يەر - زېمىنلىرىنى ئۇلار رازى
بولغۇدەك پۇلغا سېتىۋېلىپ ئۇلارنى يۇرتتىن
قوغلاپتۇ. ئۇلار بۇ ئىشقىمۇ رازى بولۇپ
يۇرتنى تاشلاپ كېتىپتۇ.

— بەلكىم تىرىك كۆمگەن بولسىمۇ ئۇلار
يەنىلا رازى بولۇپ، ئىندىمەي تۇرۇۋېرىشى
مۇمكىن، — دېدىمەن.

— يۇرتتىن قوغلىنىش — ۋىجدانلىق،
ھالالچى ئادەم ئۈچۈن ئۆلۈمدىن ئېغىر. ئەمما
روھى ئۆلگەن، ۋىجدان ۋۇجۇدى يوق ئادەملەر
ھارسىنامدۇ، نومۇس قىلىشنى بىلەمدۇ،
دەمسىز.

مېنىڭ ئۇنىڭغا چاقچاق قىلىپ چىشىغا
بىر تەگكىم كەلدى:

— سىزمۇ گەپنى يوغان قىلغان بىلەن،
خەققە نېمە ئىش قىلىپ بەردىڭىز؟ دېسەم -
دېمىسەم، ئۇلارنىڭمۇ سىزدەك ئۆلگىدەك يەپ،
سېسىق ئوسۇرۇپ ئۇخلايدىغان بىغەم، سېمىز
ئادەملەرمىكىن دەيمەن.

مەن بىمەنە چاقچىقىمدىن ئۆزۈم كۈلدۈم،
ئەمما ئۇ كۈلمىدى.

— تازا پوچى ئاداشكەن، دېسىڭىزمۇ دەك،
گەپ - گەپكە كەلگەندە شۇنىمۇ دەۋالاي:
مەن تۇغۇلۇپ چوڭ بولغان مۇشۇ مەكتەپ
تەۋەسىدە بىر كىشىلىك ئەمەس مىڭ كىشى -
لىك خىزمەت قىلدىم. جېنىم تېنىمدە بول -
سىلا بۇنىڭدىن كېيىن يەنە قىلىمەن دېگەن
نىيىتىم بار. قايسىبىر دانىشمەن زات:

«ئەل رەھمىتى — ھەممە مەڭگۈلۈك شان - شەرەپنىڭ يىلتىزىدۇر» دەپتىكەن. ھازىرغىچە قىلغان خىزمەتلىرىمدىن يۇرت - جامائەت ئاز - تولا رازى بولغان ئىكەن، بۇنىڭدىن چوڭ شان - شەرەپ، ئەمەل - مەرتىۋە بولماس ماڭا. چەككەن جاپا - مۇشەققەت، ئاڭلىغان تاپا - تەنە، تۈرلۈك ھەسەت - خۇسۇمەتلەر ئالدىدا زىنھاردەكمۇ پۇشايمىنىم يوق.

مەن قەستەن خۇپسەنلىك قىلدىم:

— مەكتىلىكلەر ئۆزىنىڭ جاپاكەشلىكى، چىدامىلىقى ۋە ئىشچان ئىككى قولىغا تايىنىپ كەتمەن بىلەن يۇرتنى كۆكلىتىپ، قورسىقىنى بېقىۋاتىدۇ. سىز يا مەكتىلىكلەرگە بىرەر چىك ئاشلىق ئىشلەپ چىقاردىڭىزمۇ؟ بىرەر چىشقاق پاقلان بېقىپ بەردىڭىزمۇ؟ ياكى بىرەر پۇڭ يەرگە كېۋەز تېرىپ بەردىڭىزمۇ؟

— سىز دېگەن ئىشلارنى زادىلا قىلمىدىم دېسەم بولماس. راستىنى ئېيتقاندا، ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ دېھقانچىلىق مەيدانىدا چېنىققان چاغلىرىمدا مەنمۇ رەسمىي دېھقان بولغان. بۇغداي، قوناق، كېۋەز تېرىغان. كېيىن ھازىرقى خىزمەت ئورنۇمدا ئىشلىگەندىن كېيىن مەن مەكتىلىكلەر ئۈچۈن باشقىچە بايلىق يارىتىشقا تىرىشىپ باقتىم. بۇ يۇرتتىكى خەلق قورساق تويغۇزۇشتىن ھالىنىشقا - باي بولۇشقا قاراپ ماڭدى. ئەمما قورساق تويسىلا كىشى خۇشال - بەختلىك بولۇشى ناتايىن. چۈنكى، ئادەم يەم - ئىچمىش ئۈچۈنلا ياشايدىغان ھايۋان ئەمەستە. بىزنىڭ سادىدا دېھقانلىرىمىز ماددىي جەھەتتىكى ئېچىرقاش ئازابىدىن قۇتۇلغىنى بىلەن روھىي - مەنىۋى جەھەتتىن يەنىلا ئىنتايىن نامرات - گاداي. سەرەمجانسىز تۆت بۇلۇڭ، بىر كۆلۈڭلۈق ئۆيدەك ئۇلارنىڭ قەلبى بوش. تاغاردىكى ئاشلىقى، يانچۇقىدىكى پۇلى، قوتانىدىكى مېلى - بۇلارنىڭ ھەممىسى ئۇلارنىڭ ماددىي بايلىقى. ئۇلار ھامان ئاشۇ بايلىقى بىلەن بوش - قۇرۇق مەنىۋىيەت ئېھتىياجىنى قاندۇرماق بولىدۇ. ئۇلار مەنىۋىيەتتە پەقەت كېچىدە بولىدىغان ئەر - خوتۇنچىلىق مۇناسىۋىتىدىكى بايلىققا ئىگە. ئۇلارنىڭ نەزەرىدە بىردىنبىر شۇنداقلا ئەڭ ئۇلۇغ لەززەت ھېسابلىنىدۇ. بۇ خۇددى ئاشۇ تۆت بۇلۇڭ، بىر كۆلۈڭلۈق قاراڭغۇ ئۆينىڭ بىر دانە ئالتۇن چىرىغى بولغاندەك ئىش. بۇ ئۆيدە ئادەمنىڭ ئۆيدە بولۇشقا تېگىشلىك ھەممە نەرسە ئۆز قانۇنىيىتى بويىچە بولۇشى كېرەك. ئادەمدە تاماق يېيىشتىن، ماي كېكىرىشتىن باشقا، كۈلكە، تاماشا، ساياھەت، دوستلۇق، بەزمە، باراۋەت، مەشرەپ، گۈزەللىك، مەدەنىيەت، مائارىپ، سەنئەت، مۇھەببەت، ساغلاملىق، ئىنتىلىش قاتارلىق ئاڭ دائىرىسىدىكى لەززەتلەر بولۇشى كېرەك. دېھقانلاردىكى ئەر - خوتۇنچىلىقتىكى خۇشاللىقتىن ئىبارەت بۇ بىر بايلىق پەقەت ئاشۇ بايلىقلار ئارىسىدىكى باراۋەر بىر مەۋجۇتلۇقتىن ئىبارەت. چەتئەللىك بىر ئىنسانشۇناس جۇڭگودىكى نوپۇس كۆپىيىش كرىزىسىنى تەھلىل قىلىپ «جۇڭگو يېزىلىرىدا كىشىلەر كۆڭۈل ئاچىدىغان، مەنىۋى ئېھتىياجىنى قاندۇرىدىغان كۆڭۈللۈك پائالىيەتلەرنىڭ كەم بولۇشى - ئېلىشقا تېگىشلىك بارلىق لەززەتنى ئەر - ئايال مۇناسىۋەتكە يۈكلەپ قويغان. شۇڭا كەچ كىرىشى بىلەنلا قورساق تويغۇزۇپ يوتقانغا كىرىش ئومۇمىي ئادەتكە ئايلىنىپ، نوپۇسنىڭ شىددەت بىلەن ئېشىشىنى كەلتۈرۈپ چىقارغان» دەيدۇ. بۇمۇ مەنىۋى گادايلىق بولماي نېمە؟ قەدىمكى زاماندىن قالغان ئەنئەنىۋى ئويۇنلار — مەسىلەن:

www.uyghurkitap.com

مەشرەپ، داستان، ئېيتىشىش، مەدداھلىق، قوشاقچىلىق، چېلىشىش، ئوۋ قاتارلىقلارنىڭ بەزىلىرى ئۆزىنىڭ قۇدرەتلىك جەلپ قىلىش كۈچىنى يوقاتماي كەلگەن بىلەن بەزىلىرى كىشىلەر قىزىقمايدىغان ئەستىلىكلەرگە ئايلىنىپ كەتتى. بۇلارنىڭ ئورنىنى ھاياتىي كۈچكە تولغان يېڭى نەرسىلەر ئىگىلىشى كېرەك - تە. ھازىر دېھقانلارنىڭ ئېڭى، مەنىۋىيىتىگە نەزەر سالايلى: ئۇلار ئېغىر يىللاردا بىر قانچە جىڭ ئارتۇق ئاشلىقنى، جىق تاپقان ياڭاچ بالىلىرىنى، بىرەر قۇر ئارتۇق كىيىمنى، ئۆيدىكى كىگىز، يوتقانلىرىنى بايلىق ھېسابلاپ سانايتتى. كېيىن توخۇ - تۇمانلىرىنى، مال - چارۋىسىنى، ئۆيىنىڭ ئەتراپىدىكى دەل - دەرەخلىرىنى بايلىق ھېسابلىدى. ھازىر رادىئو، ئۈنئالغۇ، تېلېۋىزور، ۋېلىسىپىت، كىيىم تىكىش ماشىنىسى قاتارلىقلارنى ئۆيى بىلەن قوشۇپ پۇلغا سۇندۇرۇپ بايلىق ھېسابلايدىغان بولدى. بۇلار ئەسلىدە ئادەتتە بىر ئادەمدە بولۇشقا تېگىشلىك تۇرمۇشتا ئىشلىتىلىدىغان نەرسىغۇ؟ چارۋىنىڭ ئېغىلى، ئىتنىڭ ئاش ئىچىدىغان يالىقى، ياتىدىغان گەمىسى بولغاندەك بىر ئىشقۇ؟ مانا بۇ — مەنىۋىيەتنىڭ چەكسىز نامراتلىقى بولماي نېمە؟! بۇ مەنىۋىيەت ئۆيىگە تىزىلغان تۇرمۇش لازىمەتلىكلىرىنىڭ ئورنىنى ئەسلىدىكى ئېلىشقا تېگىشلىك نەرسە ئالمىغاندىن كېيىن بۇ بوشلۇققا ئۆي سەرەمجانلىرى تىزىلىدىغان گەپ. مانا مەن مۇشۇ ھالدىكى خەلققە مەنىۋى بايلىق يارىتىش ئۈچۈن تىرىشۋاتقان ئادەم.

ئۇ سۆزلەپ بولۇپ قۇرۇغان لېۋىنى يالاپ قويۇپ كۈلدى. ئەمدى مەن كۈلمىدىم، چاقچاقچاقنى قويۇپ، خىيالچان بولۇپ قالدىم.

راست، كىشىلەرنىڭ بايلىق ئېڭى مەنىۋى لەززەتنىڭ بۆلىقى. سوۋېت كىشىلىرى ئائىلىسىدە كىتابلىرىنىڭ ئاز - كۆپلۈكى بىلەن بايلىقىنى ئۆلچەرمىش؛ ئاۋستىرالىيەلىكلەر بولسا گۈللىرىنىڭ ئېسىل بولۇشى بىلەن ئۆلچەرمىش. بىزچۇ؟ بىزدە بالىلىرىمىزنىڭ كۆپلۈكىنىمۇ بايلىق سانايدىغان ئادەت بارغۇ؟ بايلىق كۆز قارىشىنىڭ ھەر خىل بولۇشى كىشىلەر ئېڭىدىكى بوشلۇقنىڭ نېمە بىلەن تولغانلىقىدا. بىز ئېلېكتر مەدەنىيىتىگە قەدەم قويۇشتىن ئىلگىرى ئاتا - بوۋىلىرىمىز تاماق يەپلا ياشىغانمۇ؟ ياق. ئۇلار «قولدەك ئىشلەپ بەگدەك يە» دېگەن سۆزنى ئاددىي مەنىسى بىلەن ئەمەس، ناھايىتى ئەھمىيەتلىك - چوڭقۇر مەنىسى بىلەن ئىستېمال قىلغان. ئۇلار جاپا - مۇشەققەت چېكىپ ماددىي بايلىق يارىتىش بىلەن بىر ۋاقىتتا، مەنىۋى ھاياتنى قانداق ئۆتكۈزۈشنى ناھايىتى ئەتراپلىق ئويلاشقان، كۈنىۋى جاپا، غەم، مۇڭ، ئازاب بىلەن ئەمەس، ئازغىنا ئۆمۈرنى قانداق قىلغاندا خۇشال ئۆتكۈزۈش — ياشاشنىڭ ئەسلى مەقسىتى ئىكەنلىكىنى بالدۇرلا بايقىغان. ئېلېكتر مەدەنىيىتى سىڭىپ كىرىشتىن ئىلگىرى كېچىنى مەشرەپ، داستانچىلىق، مەدداھلىق بىلەن، قىشنى ئوغلاق تارتىش، بەيگە، ئىت تالاشتۇرۇش، توخۇ، قوچقار سوقۇشتۇرۇش، پاپۇز، ئاق ياغاچ ئويناش، قارلىق تاشلاش، ئەتىيازنى لەگلەك ئۇچۇرۇش، چېلىشىش قاتارلىق ئويۇنلار بىلەن، يىلنى ھەر خىل خاتىرە كۈنلەر، سەيلە - باراۋەتلەر، ھېيت - بايراملار بىلەن ئۆتكۈزۈپ، مەنىۋىيىتىنىڭ چەكسىز بوشلۇقىنى تولدۇرغان. شۇنىڭ بىلەن روھىيىتىنىڭ ئازادىلىقىدىن ئىبارەت ئۇلۇغ

بايلىقىغا ئېرىشكەن. بۇ، دۇنيادا ئاتا - بوۋىلىرىمىزنىڭ ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرىدىغان مىللەت بولۇپ قېلىشىدىكى مۇھىم ئامىلىنىڭ بىرى. مەلۇماتلارغا قارىغاندا، شۇ يىللاردا كىشىلەر ئارىسىدا ھازىرقىدەك ياش قىرىقىغا ئۇلاشمايلا يۈرەك كېسەللىكىگە مۇپتىلا بولۇپ، 50 - 60 ياش ئەتراپىدا ھايات بىلەن خوشلىشىدىغان ئىشلار كەم كۆرۈلىدىغان ئىشكەن. زامانىۋىلىشىپ، سۈرئىتى، سۈپىتى ئۆسۈپ مېڭىۋاتقان ھازىرقى مۇنەۋۋەر مىللەتلەرنىڭ ئېلېكتر مەدەنىيىتى بىزگە سىڭىپ كىرىشىگە ئەگىشىپ بىزنىڭ مىللەت ياكى ئاتا - بوۋىسىدىن قالغان مەنىۋى بايلىقىنى ساقلاپ قالالماي ياكى يېڭى مەدەنىيەتنى تولۇق ئۆزلەشتۈرەلمەي، مەنىۋى گادايلىقتا تېخىمۇ زەيىپلىشىپ، قېرىش تېزلىشىپ، ساپاسى تۆۋەنلەپ، بارغانچە پۈچەكلىشىپ كېتىۋاتىدۇ. شۇنىڭ بىلەن قېرى مىجەزلىك مىللەت شەكىللىنىپ قېلىۋاتىدۇ. بۇمۇ مەنىۋىيەتتىكى قۇرۇقچىلىقنىڭ چوڭ سۈپەت كۆرۈنۈشى بولۇپ قالدى. ئاتا - بوۋىلىرىمىز «ئادەم قۇلاقتىن» دەيدىغان گەپنى چوقۇم مۇشۇ خاراكتېرگە قارىتىپ ئېيتقانمىدىكىن؟!

رادىئو، ئۈنئالغۇ، تېلېۋىزورلار ئېلېكتر مەدەنىيىتىدىن بۇرۇن ئاتا - بوۋىمىزدىن قالغان بايلىقىنىڭ ئورنىغا چىقتى، ئەمما ئۆزلىشىشتىن تېخى خېلىلا يىراق. تېلېۋىزوردا، تەرەققىي تاپقان ئەللەردىكى چوڭ ياشلىق كىشىلەرنىڭ ياشلارغا خاس ھەرىكىتى كۆزىمىزگە سىغمىغانلىقتىن بىزگە بىمەنە، چاكىنا كۆرۈنىدۇ، بۇ بىر ئازاب، ئۆزىنى ئازابلاش. شۇنىڭ بىلەن ئۆزىمىزچە روھىمىزنى چۈشۈرىمىز، چىرايىمىز تاتىرىپ تۈتۈلىدۇ، دېمەك قېرىلىقتا بىر قەدەم ئالدىدا ماڭىمىز. ئۆزىمىزنى ئەينەك ياكى تېلېۋىزوردىن كۆرۈپ باشقىلارغا سېلىشتۇرۇپ باقايلى. چوقۇم ئاشۇ ياشلىقى ئۇرغۇپ، ھاياتىي كۈچىنى يوقاتمىغان بىز بىلەن تەڭ ياشتىكى ئادەملەردىن سولغۇن، كۆرۈمسىز قېرى كۆرۈنىمىز. مانا بۇلار - روھىي گادايلىق، روھىي ئازاب، چەكسىز غەم، مىللەت سورتىنىڭ چۈشۈپ كەتكەنلىكى، سۈپىتىنىڭ ناچارلىققا قاراپ يۈزلەنگەنلىكىنىڭ ئالامىتى. قېنى ئويلاپ كۆرەيلى، بىزدە ئاتا - بوۋىمىزنىڭ قامىتى بارمىدۇ؟ بارغانچە ۋىجىك - كىچىك ئادەملەر بولۇپ قېلىۋاتىمىز. ئاشۇ سولغۇنلۇق، قورۇنۇش، غەم ئىچىدە قالدۇرغان نەسلىمىز - ئەۋلادتە، خۇشال، ھاياتىي كۈچى ئۇرغۇپ تۇرغان چاغدا قالدۇرغان نەسلىدىن ئاجىز بولىدۇ. بۇ چوقۇم.

بىر خەلق چوقۇم ئۇرغۇپ تۇرغان ھاياتىي كۈچىنى ياشارتىش ئۈچۈن غەم - قايغۇدىن ئازاد بولۇشى كېرەك. بۇ ئازادلىق - خۇشاللىق، كۆڭۈللۈك - ئازادە بولۇشتىن كېلىدۇ. بۇلار مەنىۋىيەتتىكى بايلىقتىن كېلىدۇ. ھەر قانداق خەلق ھاياتلىقىنىڭ ئېھتىياجىغا لايىق بىر مەدەنىيەت يارىتىدۇ. خەلققە مەنسۇپ بولغان بۇ مەدەنىيەت ئاۋۋال بىر كىشىنىڭ ئەقلىغە كېلىپ ئاندىن خەلقنىڭ ئورتاق بولۇشى بىلەن مۇكەممەل بايلىق سۈپىتىدە مەيدانغا كېلىدۇ. راست، بىزنىڭ «مۇتەللىپ بوردەك» خەلققە مەنىۋى بايلىق يارىتىپ غەمدىن ئازاد قىلىشقا تىرىشىۋاتقان مىليونلىغان مەنىۋى بايلىق ياراتقۇچىلارنىڭ بىرى. ئۇ سېمىز ئادەم. ئەمما ئاتىسى چاقچاقنىڭ قېنى تومۇرىدا ئايلىنىپ تۇرغاچقا، بوي - بەستى پور كۆتەكتەك بولغىنى بىلەن ھەرىكىتى چاققان. ئىشىنى تېزلا مۇۋەپپەقىيەتلىك روياپقا چىقىرىدۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى www.uyghurkitap.com

شۇڭا ئۇنى يەنىلا «چاققان» دېسە دۇرۇس بولىدىغان ئوخشايدۇ. ئۇ بار يەردە بىر خىل خۇشاللىق، يېقىشلىق، قىزغىنلىق، كۈلكە بولىدۇ. ئېغىر جاپالىق ئىشلارمۇ كۈلكىلەر، كۆڭۈللۈك كەيپىيات ئىچىدە بىلىنمەيلا تۈگەيدۇ. ئۇ دائىملا كۈلۈپ تۇرىدۇ. كىشى چارچاش ھېس قىلمايدۇ.

ئۇنىڭ كۈلمەي تۇرىدىغان ۋاقتىمۇ بارمۇ؟ ئەلۋەتتە، ئۇ خالى چاغلىرىدا كۆڭۈللۈك ئىشلار ئۈچۈن قاتتىق ئولتۇرۇپ باش قاتۇرىدۇ. كىشىلەر ئۇنى بىلىۋالدى، شۇڭا ئۇنى مەدەنىيەت خىزمىتىگە باشلىق قىلدى. ئۇ كالتە بارماقلىرى بىلەن نېپىز لېۋىنى سىلاپ ئولتۇرۇپلا ئەقىل تاپالايدىغان خۇسۇسىيەتكە ئىگە.

— دېھقانلار ئورمىنىڭ ئازابىدا بەكلا سولىشىپ كېتىپتۇ. ئۇلارنىڭ ھاردۇقىنى چىقىرىپ، روھىنى كۆتۈرۈپ قويايلى. ھۆكۈمەت نامىدىن ئۇقتۇرۇش تارقىتىڭلار، ھەر قايسى يېزا ھەپتىدە بىر مەشرەپ قىلسۇن...

بۇنداق گەپكە، ئۇقتۇرۇشقا ئىش ئاقمايدۇ. يېزىنىڭ شوجىسى، شائىجاڭ-جاڭلىرىنى ئۆزى قىزىقىدىغان ئىشتىن بىرەرىگە كۆڭلىنى ئىلىپ قويۇش كېرەك، بولمىسا ئۇلارنىڭ ئېسىيادى — ئورمىنى بالدۇر تۈگەتتى، دېگەن چاۋاك ئۈچۈن دېھقانىنى تىنغۇدەك ئارام بەرمەي مادارىنى قۇرۇتقۇتەكىدەك ئىشلىتىشتىلا. تەدبىر بولۇش كېرەك، تەدبىرا

— قانداق قىلساق بولار؟

— بىر زىياپەت بىلەن تانسا قىلىپ بېرەيلى.

— زىياپەت قىلىپ يېزا باشلىقلىرىنى رازى قىلغۇدەك پۇل مەدەنىيەت ساھەسىدە بارمۇ؟

مۇتەللىپ سېيىت نېپىز لېۋىنى بوردەك قوللىرى بىلەن سىيلاپ ئەقىل تاپتى:

— ئۇلارنىڭ چوڭايتىلغان رەسىملىرىنى مەدەنىيەت ئىدارىسىنىڭ تەشۋىقات تاختىسىغا چاپلاپ راسا ماختايمىز.

— ئۇلار بۇنچىلىك ئىشقا رازى بولامدۇ؟

— ئۇلارنىڭ قىزىقىدىغىنى خەلق ھەم يۇقىرى ئالدىدا ئۆزىنىڭ ياخشىلىقىنى نامايەن قىلىش. قېنى كۆرەيلى. ئۇقتۇرۇشقا: قايسى يېزا دېھقانلارنىڭ مەدەنىيەت كۆڭۈل ئېچىشىغا ئەھمىيەت بەرسە ئۇلارنىڭ ئىسىم ئىزلىرى سۈرەتكە ئېلىنىپ ناھىيىنىڭ شەرەپ تاختىسىدا تەشۋىق قىلىنىدۇ، دەپ يېزىلسۇن.

ئۇ سېمىز ئادەم ئەمما ئەقىللىق ئادەم ئىدى. ئورمىنىڭ ئازابىدىن قورۇلۇپ قالغان دېھقانلار مەشرەپتە ھارغىنىنى ئۇنتۇپ، كۆيۈپ قورۇلغان چىرايلارغا كۈلكە يۈگۈردى. ئۇلار ئورما ئورىدىغان چاغدا مەشرەپ ئوينىدى، ئەمما ئورما يەنىلا ئۆز قەرەلىدە تۈگەپ ھېچكىم جىددىي پەيتتىكى تاماشادىن نارازى بولمىدى. ئىلگىرى دېھقانلار ھارغىن، ئىش بەرىكەت تاپماي، ھاردۇق چىقماي، مىڭبىر جاپادا ئورما تۈگەيتتى، خۇشال بولۇپمۇ يەنە تۈگىدى. لېكىن بۇ خۇشاللىق ئۈچۈن بىرمۇ ئادەم كېلىپ مۇتەللىپ سېيىتقا رەھمەت ئېيتمىدى. ئۇمۇ بۇنداق تامادا بولمىدى. شۇڭا ئۇ خۇشال يۈرەلەيدۇ. شۇڭا سېمىز. بىر كۈنى بىر يېزا باشلىقى مەست بولۇپ مۇتەللىپ سېيىتكە ئېسىلىۋالدى:

— ئاداش، ھاشا بېشىدىن كېلەلمەي زېرىكىپ ئۆلەي دېدىم. ئۆمرۈم ئېتىز بىلەن ھاشادا ئۆتەمدا. شەھەر كۆرسىتىدىغان ئىش قىلمامسەن، — دەپ تۇرۇۋالدى.

— سەن ھاشار بېشىدا قولۇڭنى كەينىڭگە تۇتۇپ زېرىكسەڭ، ھاشار چاپقان دېھقانلار ھارغىنلىقتىن بېلىنى ئالالمىسا ... ئاۋۋال دېھقانغا ھاردۇق چىقىرىدىغان ئىش

قىل، ئاندىن مەن سېنى رازى قىلاي.

— دېھقان، دېھقانلا دەيدىكەنسەن.

— دېھقان بولمىسا سېنىڭ نېمە ئېتىبا-رىڭ. كىمگە باشلىق بولىسەن. ساڭا ئېچى-نىدىغان يېرىم — قۇرۇق تاغىرىدىكىنى ئۆرە تۇرغۇزۇپ، يىلىكىدە سۇ ئىچۈرۈۋاتقان ئا-دەملەرنىڭ ساڭا ئوخشاش ئويلايدىغانلىقى-نى، سەندەك ھېسسىياتلىق، سېغىنىدىغان، زې-رىكىدىغان ئىشلىرىنىڭمۇ بارلىقىنى ئۇنتۇپ قېلىۋاتقىنىڭ.

يېزا باشلىقىنىڭ ساقاللىق ئات يۈزى ئېسىلىپ قىزىرىپ كەتتى. شۇنداقتىمۇ ئۇ مۇشۇ زېمىندىكى بىر سىياسىئون — دە. ئۇداپ-يۈزلۈك بىلەن كۈلۈپ:

— ھە، بولدى ئاداش، ئېچىنىۋېرىپ ئېچىپ كەتمە. دېگىنە، نېمە ئىش قىلىپ بەرسەم بولار؟

— ھاشارچىلارغا ھەر كۈنى چۈشتە تاماق يەپ بولغاندىن كېيىن تامىقىنى سىڭدۈرۈپ بىردەم كۆزىنى يۇمغىلى قوي. كەچتە بىر كۈن مەشرەپ قىلىپ بەر، بىر كۈن كىنو، بىركۈنكونسېرت كۆرسەت، شۇ چاغدا ھاشار بالدۇر تۈگەيدۇ.

— مانا، مانا، ئاق نانچى كادىر دېگەن شۇدە. ھاشار دېگەن ھاشار. دېھقان دېگەن سېنىڭ ئىدارە — جەمئىيىتىڭنىڭ كادىرى ئەمەس چۈشتە قورسىقىنى تويغۇزۇپ ئۇخ-لايدىغان. ئەتىگەندە چاي چۈشسە، چۈشتە تاماقنى يەپلا يەنە چاپمىسا ئىش تۈگەمدۇ؟ كەچتە دېگەن ئويۇنۇڭ نەدە، كىنوڭ نەدە؟ ئىزىدا يېتىپلا ئۇخلايدىغان گەپ.

— ئۇھ، دېگىنىڭدەك ئارام بەرسەك ئۇنداق بولمايدۇ، ئىشىڭمۇ تۈگەيدۇ. دۇنيانىڭ ھېچ-يېرىدە بۇندا ھاشار بولمايدۇ، پەقەت مەشە-دە قالدى.

— بارغاندەك، كۆرگەندەك گەپ قىلماڭلا ئادىشوي.

مۇتەللىپ سېيىتنىڭ كاللىسىدا چاقماق-تەك بىر خىيال ئۆچتى.

— بۇ گەپنى ئوبدان دېدىڭ. كاللاڭ زېي-كەشتىن چىققان بەزى تويىدەك قېتىپ كەت-كەن بولسىمۇ، بىر ئەقىل تېپىشىمغا ياردەم بەردىڭ. بولدى ھېساب. مەن مۇتەللىپ سې-يىت ھاياتلا بولسام ھەممە يېزىنىڭ باشلىق-لىرىنى يىغىپ جۇڭگونىڭ يېرىمىنى كۆرسى-تىپ كەلمىسەم ھېساب ئەمەس. پۇل ئۆزۈڭ-دىن، كۆرسىتىش مەندىن.

— يارايسەن ئاداش. پۇل ئەمەس جان ئالساڭمۇ ئېلىپ كۆرسەتكىنا. بىر كۆرەي.

— سەندەك يېزا باشلىقلىرىنى ئالىي مەك-تەپتە مىڭ يىل ئوقۇتسىمۇ يەنە شۇ قارا كىگىزنى يۇيسا ئاقارمىغاندەك تۇرىسەن. باشقا يەردىكى يېزا باشلىقلىرىمۇ دېھقاننى سەندەك ئىشقا سالامدىكەن — سالمامدىكەن، كۆرۈڭلار.

راست ئۇ سېمىز ئادەم. دېگىنىنى قىلىدى-غان ئادەم. ئۇنىڭ ناھىيىلىك پارتكوم. خەلق ھۆكۈمىتىگە قىلغان دوكلاتى، قاراش-لىرى تېزلا قوللاشقا ئېرىشىپ، ھەر قايسى يېزىنىڭ باشلىقلىرىنى جەنۇبىي، شەرقىي جۇڭگونىڭ قىرغىقتىن ئارتۇق شەھەر — يې-زىسىنى، خەنزۇلار رايونلىرىنىلا ئەمەس چاۋشيەنزۇ قاتارلىق ئاز سانلىق مىللەت رايونلىرىنىڭ شەھەر قۇرۇلۇشى، يېزا ئىگى-لىكى، مەدەنىيەت — مائارىپى قاتارلىقلارنى كۆرسىتىپ كەلدى.

— بىز ئەماكەنمىز، كۆزىمىزنى ئېچىپ قويدى-ڭىز. بولسا دېھقانلىرىمىزمۇ ئىچكى ئۆلكىلەرنى كۆرگەن بولسا تەرەققىياتىمىز باشقىچە بولار-كەنتۇق، — دېيىشتى بۇرۇنقى ھەزىلكەش يېزا باشلىقلىرى چوڭقۇر خىيالغا چۆككەن ھالدا.

— مۇمكىن بولمايدىغان ئىشنى خىيال قىلماي كۆز ئالدىڭلاردىكى ئىشقا قاراڭلار. دۇنيا 20 — ئەسىرگە قەدەم قويغاندا ئېغىر ھاشار ئەمگىكى بىزدىلا قالدى. بۇنى

تۈگەتكىلى بولمىسىمۇ يېنىكلىتىشىنىڭ ئۆزىمۇ دېھقانلىرىمىز ئۈچۈن چوڭ ئازادلىق، خۇشاللىق ئەمەسمۇ؟

ئۇ سېمىز ئادەم، لېكىن شۇنچە كۆپ غەلۋە - غەۋغا ئىچىدە يۈرۈپ ھەم ئۇخلىيالايدۇ ھەم نۇرغۇن ئىشلارنى ئويلاپ تاپالايدۇ. ئۇنىڭ مېڭىپ تېنىم تاپمايدىغان پۇتلىرى، قۇرۇپ كەتسىمۇ تىنماي سۆزلەيدىغان ئاغزى، توختىماي شىلتاپ تۇرىدىغان قوللىرى، كۈلكە - تەبەسسۇم ئۆچمەيدىغان كۆزلىرى مەكىتلىكلەرگە شان - شەرەپ كەلتۈردى — مەكىت ئاپتونوم رايون بويىچە يېزا مەدەنىيەت پونكىتلىرى تۇنجى قېتىم ئومۇملاشقان ناھىيە بولدى. ئۆزىمۇ مەملىكەت ۋە ئاپتونوم رايون بويىچە «ئىلغار مەدەنىيەت كادىرى» بولۇپ شەرەپ مېدالىغا ئېرىشتى. ئۇ، يېزىلاردا قەرەل - پەسىل بويىچە ئاممىۋى كۆڭۈل ئېچىش پائالىيەتلىرىنى مۇقىم، پىلانلىق ئېلىپ بېرىشنى قانۇنلاشتۇردى.

ئۇ سېمىز، كۆزى كۈلكىدىن قىسىلىپ تۇرىدىغان ئادەم، ئەمما كۆزى ئۆتكۈر ئادەم.

ئۇ ناھىيىلىك كىتابخانىغا كىتاب كۆرگىلى كىرىپ نۇرغۇنلىغان قىممەتلىك كىتابلارنىڭ بېسىلىپ، توپا بېسىپ تۇرغىنىنى كۆرۈپ كۆڭلى بۇزۇلۇپ كۆزى نەملەشتى.

— بىر مەزگىلدىن كېيىن قەغەز زاۋۇتىغا جىڭلاپ ئۆتكۈزۈپ بېرىمىز، زىيان ئۈستىگە زىيان. پارتىيە - ھۆكۈمەت شۇنچە زىيان تارتىپ تۇرۇپمۇ بىزنىڭ خەلقىمىزنى كىتاب ئوقۇسۇن دەيدۇ. ئەمما بىزنىڭ خەلقىمىز ئاغزىنى پۇلنىڭ مېھرىدىن كېچەلمەيدۇ، — دېدى كىتابپۇرۇش ھەسرەت بىلەن.

— دېگىنىڭىز راست. ئەمما خەلقنىڭ قولىدىكى بىر تەڭگىدە مىڭ تەڭگىنىڭ ئوتى كۆيىدۇ. كىتاب ئوقۇش ۋاقتىمۇ ساناقسىز غايىبانە ئىشلار تەرىپىدىن ئوغرىلىنىدۇ. لېكىن ئەڭ ئاساسلىقى ئاشۇ تەڭگىنىڭ كۆيۈپ كېتىشى.

ئۇ بىر نەچچە كۈن ئۆيقۇسىنى قۇربان قىلىپ ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ بىر ھۆججىتىنى چىقىرىپ يېزا مەدەنىيەت پونكىتلىرىنىڭ قىرائەتخانىلىرىنى يېرىم يىلدا بىر قېتىم باھالاش تۈزۈمىنى يولغا قويدى. شۇنىڭ بىلەن يېزىلار جامائەت فوندىنىڭ 5 پىرسەنتىگە كىتاب سېتىۋېلىپ، قىرائەتخانىدا دېھقانلار ئۈزلۈكسىز يېڭى كىتاب ئوقۇيدىغان بولدى. باھاسىنى چۈشۈرۈپمۇ كىتاب ساتالماي قەغەز زاۋۇتىغا جىڭلاپ ئۆتكۈزىدىغان ناھىيىلىك كىتابخانىدا ھازىر كىتابلار بېسىلىپ قالىدىغان ئىشلارغا خاتىمە بېرىلدى. ھازىر مەكىتنىڭ يېزا مەدەنىيەت پونكىتلىرىنىڭ قىرائەتخانىلىرىدا بەزى تاپقىلى بولمايدىغان قىممەتلىك كىتابلارنىڭ بولۇشى مۇشۇ ئىشتىن بولدى.

70 - يىللاردا مەكىتلىكلەرنىڭ قولىدا «دولان ئەدەبىياتى» دېيىدىغان بىر ئايدا بىر سان چىقىدىغان ئەدەبىيات گېزىتى پەيدا بولدى. بۇ گېزىت ھەتتا پۈتۈن شىنجاڭدىكى ھەر قايسى مۇھىم مەدەنىيەت مەركەزلىرىگىچە تارقىتىلىپ تۇردى. مەكىتتە خېلى كۆپ ئەدەبىيات ھەۋەسكارلىرى بۇ گېزىتنى مەركەز قىلىپ خېلى جانلاندى. كىشىلەر ئۇنىڭدىن شېرىن لەززەتنىمۇ، ئاچچىق - چۈچۈك تەملەرنىمۇ تېتىدى.

«دولان ئەدەبىياتى» — دولانلىقلارنىڭ ئەدەبىياتتىن بەھرىمەن ئېلىش، ئىجتىمائىيەتتىكى تۈرلۈك ھادىسىلەرنى ئەدەبىيات ۋاسىتىسى ئارقىلىق پەرق ئېتىش ئېڭىنىڭ چوڭقۇرلىشىشىغا زور تەسىر كۆرسەتكەن ئىدى. بۇ گېزىت مەكىت خەلقىنىڭلا ئەمەس باشقا جايلاردىكى قەلەمكەشلەرنىڭمۇ خېلى ئىشەنچلىك سىرداشى بولۇپ قالغان ئىدى. مانا بۇ گېزىت يەنە بىر مۇنچە مەرىپەتپەرۋەرلەرنىڭ قولى بىلەن، يەنىلا ئاشۇ دىقماق قولىدىن چىققان ئىدى. مۇتەللىپ سېيىت ئۆزى باشلامچى بولۇپ شېئىر يازدى، ئىلمىي ماقالە، كىنو سىنارىيىسى يازدى. مانا شۇ

تۈرتكىلەر ئىچىدە كېيىنكى چاغلاردا خەلق ئارىسىدا چوڭ شۆھرەت قازانغان «دولان ئەدەبىياتى» ژۇرنىلى ئالقانچىلىك گېزىتتىن تۇغۇلۇپ يېتىلدى. ئەمما يېڭى دۇنياغا كەلگەن بۇ كىچىككىنە بوۋاققا كۆز تەگدى.

ئۇ سوۋۇپ قالمىدى. ئەكسىچە، تېخىمۇ غەيرەتكە كېلىپ ناھىيىلىك پارتكوم، خەلق ھۆكۈمىتىنى كۈچلۈك قوللىغۇچى قىلىپ تۇرۇپ «مەكىت ناخشىلىرى»، «دولان دەرياسى»، «دولان بۆژغۇنلىرى» قاتارلىق تەسىرى بار كىتابلارنى ناھىيە نامىدىن نەشر قىلدۇرۇپ تارقاتتى. ئۇنىڭ «دولان ياشلىرى»، «ئۇنتۇمايمەن گۈلسارە»، «جىگدىلەر پىچىرلايدۇ» قاتارلىق كىنو سېنارىيىلىرى ئاپتونوم رايون دەرىجىلىك مەتبۇئاتلاردا نەشر قىلىندى. «مۆڭگۈزدىكى ئامەت» ناملىق ھېكايىلەر توپلىمى بىلەن «ئاممىۋى مەدەنىيەت» ناملىق ئىلمىي تەتقىقات كىتابى قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىپ جەمئىيەتتە كۈچلۈك ئىنكاس قوزغىدى.

ئۇ سېمىز ئادەم، ئەدەبىياتنى، سەنئەتنى چىن كۆڭلىدىن سۆيىدىغان ئادەم. ئۇ ئەدەبىيات - سەنئەت ئۈچۈن ھېچقانداق ناھىيە قىلمىغان ئىشنى ناھىيىلىك پارتكوم ۋە خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ قوللىشىنى قولغا كەلتۈرۈپ تۇرۇپ قىلدى.

1976 - يىلىدىن ھازىرغىچە بۇ ناھىيە ئاپتونوم رايون ۋە ۋىلايەت بويىچە يەتتە قېتىم كەڭ كۆلەملىك ئەدەبىيات - سەنئەت ئىجادىيەت يىغىنى ئېچىپ ئاپتونوم رايون، ۋىلايەت تەۋەسىدە ئەدەبىيات - سەنئەت خادىملىرىنىڭ شۇنداقلا كەڭ جامائەتچىلىكنىڭ يۇقىرى باھاسىغا، قىزغىن ئالقىشىغا ئېرىشتى.

ئاپتونوم رايونىمىزدىكى كۆپلىگەن ئالىم، سەنئەتكار، تەتقىقاتچى، يازغۇچى، شائىرلار قايىللىق بىلەن: «مەكىت ناھىيىسى ئەدەبىيات - سەنئەت ناھىيىسى، بۇ ناھىيىنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ھارۋىسىنى سۆرەۋاتقان ھېلىقى يارمىغان كۆتەكتەك مەرد يىگىت مۇتەللىپ سېيىت» دېيىشىدۇ پەخىرلىنىپ.

ئۇ سېمىز ئادەم، لېكىن ھېرىپ - چارچاشتىن قورقمايدىغان ئادەم.

ئۇ. ئېلېكتر مەدەنىيىتىنىڭ كۈچلۈك بېسىمى ئاستىدا تىركىشىپ ئۆزىنىڭ ھاياتىي كۈچىنى ساقلاپ قالماقچى بولۇۋاتقان دولان مەشرىپى، ئۇسسۇلى، مۇقامىنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن ياشلارنى، دېھقانلارنى تۈركۈملەپ تەربىيىلەش كۇرسى ئېچىپ ئۇلارغا مىللىي سەنئەت روھىنى سىڭدۈرۈشكە ئاجايىپ تىرىشچانلىقلارنى كۆرسەتتى. بىر گۇرۇپپا ئادەمنى تەشكىللەپ ئاقسۇنىڭ ئاۋات ناھىيىسىگىچە بېرىپ دولان مەشرىپى، ئۇسسۇلى، مۇقامى، چالغۇلىرىنى تېخىمۇ تولۇقلاش، بىرلەشتۈرۈش، ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن بىر ئاي ئەتراپىدا ئىلمىي تەكشۈرۈش ئېلىپ باردى، ئەتراپلىق خاتىرە قالدۇردى.

1987 - يىلى «قەشقەر گېزىتى» كىشىنى ھەيران قالدۇرىدىغان بىر خەۋەرنى گېزىتنىڭ باش ستونىغا بەردى. بۇ، مەكىت ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ شۇ ناھىيىدىكى يازغۇچى، شائىر، رەسسام، سەنئەتكارلارغا 11 تۈرلۈك قولايلىق يارىتىپ بېرىش توغرىسىدىكى ھۆججىتى ئىدى. بۇ ھۆججەتنىڭ روھىدا: ئىجادىيەتچى مەيلى ناھىيىدىكى قايسى ئورۇندا بولسۇن، مۇقىم ئىجادىيەت پىلانىنى خەلق ھۆكۈمىتىگە سۇنسا تەستىقلاپ، شۇ ئىدارىدىن تەلەپ قىلغان رۇخسەت ۋاقتى بېرىلىدىغانلىقى جاكارلاندى. بۇ مۇتەللىپ سېيىت لايىھىلىگەن بىر ئېسىل ئەسەر ئىدى.

ئۇ، دېھقانلاردىن بىر مۇنچە رەسساملارنى يېتىشتۈرۈپ چىقىشقا يۈرەك قېنىنى سەرپ قىلدى. يېقىنقى ئون يىلدا ئون يەتتە قېتىمدەك مەملىكەت، ئاپتونوم رايون، قەشقەر ۋىلايىتىدىن تۈركۈملەپ مەشھۇر رەسساملارنى

www.uyghurkitap.com

تەكلىپ قىلىپ، دېھقان ياشلىرىدىن رەسساملارنى تەربىيىلەپ چىقتى. ئۇنىڭ يارىتىپ بەرگەن ماھارەت سەھنىسىدە يېتىشىپ چىققان دېھقان رەسساملىرىنىڭ رەسىملىرى پارىژ سەھنىسىگە بۆسۈپ كىرىدىغان ھاياتىي كۈچىنى نامايىش قىلدى.

ناھىيىلىك كۈتۈپخانىنىڭ يۇقىرى قەۋىتىدە ئىككى ئېغىزلىق پاكىزە ئۆي سەرەمجانلاشتۇرۇلغان. بۇ ئۆي ھەر قانداق جايدىن مەكتەپكە تۇرمۇش ئۆگىنىش، ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللىنىش ئۈچۈن كەلگەن قەلەمكەش ھەقسىز يېتىپ، يازىدىغان ئۆي دەپ بەلگىلەنگەن.

1987- يىلى مەكتەپتە ئاجايىپ ھەيۋەتلىك بىر ئىش بولۇپ ئۆتتى.

كەڭرى مەيدان ئەتراپىدا ئادەملەر پۈت قويىدىغان يەر تاپالماي قىستىشىپ تۇرىدۇ. باللار دەرەخكە قاغىدەك قونۇۋالغان.

مەيداندىن ئاجايىپ ھەيۋەتلىك، جەڭگىۋار ئوركېستىر مۇزىكىسى ساداسى ئىچىدە ئوتتۇرا ئەسىردىكى ھەربىي قوشۇندەك رەتلىك، ھەيۋەتلىك ئاتلىقلار ئون ئىككى قاتار بولۇپ رىتىملىق دەسسەپ پاراتتىن ئۆتمەكتە. ئەڭ ئالدىدا ئاپئاق كەككە ساقال، تۈلكە تۇماق، قارا تونلۇق، مۈرىسىگە شىر رەڭ چۇچىلىق ئەلەم ئاسقان، سىپايدەك قارا ئارغىماق مىنگەن پەرىشتە سۈپەت بىر بوۋاي ماڭدى. ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئون ئىككى قاتار قارا كۆپە تۇماق، قارا تون، قارا ئۆتۈك كىيگەن، چېكىتتەك ئالمىسى يوق سىپايدەك قارا بەش يۈز ئاتلىق، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئاق تۇماق، ئاق تونلۇق، ئاق ئاتلىق 12 قاتار 500 ئاتلىق، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن قاتارى ھەم سانى ئوخشاش، قىزىل تونلۇق، چىلان تورۇق ئات مىنگەن سەپ ئۆتتى. ئاتلارنىڭ ھېچقاندىقىدا قايسى رەڭدە بولسۇن غەيرىي بىرەر رەڭ ئارىلاشمىغان ئىدى. ئەڭ ھەيران قالدۇرىدىغىنى، ئاتلارنىڭ داقا - دۇمباق ئوركېستىرغا ئادەمدەك قەدەملەپ مارشقا دەسسەپ مېڭىشى ئىدى. سەپنىڭ ئەڭ ئالدىدا ماڭغان، ئەلەم ئاسقان ئاق ساقال بوۋاي ئوتتۇرا ئەسىردىكى ئاتاقلىق قوشۇننىڭ پېشقەدەم سەركەردىسىگە ئوخشاپ قالغان ئىدى. بوۋاي ئاجايىپ جەسۇرانە، مەغرۇر، ھەيۋەت بىلەن ماڭدى. بۇ بوۋاي ئەمەلىيەتتىمۇ مەكتەپنىڭ يىگىت بېشى — مامۇت شەيخ ئىدى.

ئاتلار قاتتىق مەشىق كۆرگەن مۇنتىزىم ئارمىيىدەك پۈتلىرىنى تەكشى دەسسەپ ماڭغاندا پۈتۈن مەيدان گۈلدۈراس ئالقىش ساداسىغا چۆمدى. سەھنىدە ئولتۇرغان ئاپتونوم رايون رەھبەرلىرى ھەيرەتتە قالدى. بىر مۇنچىلار ئىختىيارسىز كۆز يېشى قىلىشتى. مەكتەپ ناھىيىسى شىنجاڭنىڭ ھەر قايسى جايلىرىدىن بىر خىل رەڭدىكى ئات يىغىش، ئۇنى ئىككى ئاي مەشىق قىلدۇرۇشقا نەچچە يۈز مىڭ يۈەن خەجلىگەن ئىدى. بۇ، مەكتەپتە ئېچىلغان ئاپتونوم رايونلۇق دېھقانلار تەنھەرىكەت يىغىنىنىڭ بىرىنچى پارات قوشۇنى ئىدى. بۇ كۆرۈنۈشنى — بۇ ئېسىل ئەسەرنى بىزنىڭ سېھىرلىك ئاكىمىز مۇتەللىپ سىيىت ياراتقان ئىدى.

— بۇنداق پاراتنى ئۆمرۈمدە كۆرمىگەن، بۇنىڭدىن كېيىنمۇ كۆرەلمەسلىكىم مۇمكىن. ھەقىقەتەن كۆپ جاپا چېكىپسىز، رەھمەت سىزگە، — دەپ قىزغىن قول ئېلىشىپ كۆرۈشتى ئاپتونوم رايون رەھبىرى، مۇتەللىپ سىيىتنىڭ ھارغىن ئەمما ئەقىل - پاراسەت، ھاياتىي كۈچ ئۇرغۇپ تۇرغان قىزغىن كۆزلىرىگە قاراپ.

شۇنداق، بىزنىڭ بۇ ئاكىمىز ئۇرغۇپ

ئىشلارنى قىلدى. ھارغاندەك كۆرۈنىدۇ، ئەمما ھېرىپ قالمىدى. ھازىر ئۇنىڭ نەۋقىران دەۋرى. ئۇ پارتىيە ۋە خەلقنىڭ ئىشەنچىسىگە ئېرىشتى. ئۇ يەنە نۇرغۇن ئىشلارنى قىلماقچى ۋە قىلالايدۇ. 1990 - يىلى كۈزدە مەكىتتە 40 مىڭ دېھقان قاتناشقان كۆلىمى ئەڭ زور، داغدۇغىسى ئەڭ ھەيۋەتلىك بولغان (تېخى ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھېچقانداق ناھىيە قىلمىغان) مول ھوسۇلنى تەبرىكلەش يۈزىسىدىن ئۆتكۈزۈلگەن تۇنجى قېتىملىق دېھقانلار سەنئەت بايرىمى بۇنىڭ كىچىك نامايەندىسى.

دېڭىز دولقۇنىدەك دەۋرەپ تۇرغان شاۋقۇن - سۈرەنلىك ئادەملەر توپى ئارىسىدا ئاغرىپ تۇرغان پۇتىنى سەل ئاياپ دەسسەپ مېڭىپ قوچقار سوقۇشتۇرۇشقا قوماندانلىق قىلىۋاتقان بىزنىڭ ئاكىمىز مۇتەللىپ سېيىت شۇ. ئۇ بۇ ئۇلۇغ ئەسەرنىڭ ئاپتورى ۋە رېژىسسورى، ئاشۇ قوچقار سوقۇشتۇرۇشنىڭ تىرېنېرى ئىدى.

ناھىيىلىك پارتكوم شۇجىسى خوجىشىڭ بىر كۈنى ئۇنى چاقىرتتى:

— بىر يىل قاپاقنى تۈرۈپ ئېتىمىزدا قورۇلۇپ تۈگەي دېدۇق. مانا كۈتكەن مول ھوسۇلنىمۇ ئالدۇق. ئاشقا، گۆشكە، پۇلغا تويدۇق، يەنە بىر يەرلىرىمىز ئاچ، سىز تويغۇزۇڭ، قېنى بىر خۇشال بولساق ھاردۇقىمىز چىقىدىكەن، — دېدى.

— ئىككى نەرسىنى بېرىڭ، كۈلدۈرەي.

— نېمە، پۇل بىلەن ھوقۇق؟

— ھەئە، شۇجى، دەل پۇل بىلەن ھوقۇق.

— بەردىم، تولۇق بەردىم. مەندىن باشلاپ سىزنىڭ قوماندانلىقىڭىز ئاستىدا.

— بولىدۇ.

بۇ ئىش راست. بىر ناھىيە خەلقىنىڭ بىر قېتىملىق كۈلكىسى ئۈچۈن ناھىيە 300 مىڭ يۈەندىن ئارتۇق پۇل خەجلىدى. چەكسىز ھوقۇق مۇتەللىپ سېيىتنىڭ قولىدا بولدى.

ناھىيىلىك پارتكوم شۇجىسى باشلىق بارلىق خەنزۇلار 15 كۈن دولان ئۇسسۇلىنى ئۆگەندى، دولان مەشرىپى ئۆگەندى.

— بىز دولاندا ياشىغانكەنمىز، دولاننىڭ ئۇسسۇلىنى ئويناش ھەممىمىزنىڭ ئىشى. مەندىن باشلاپ كىم، قايسى خەنزۇ يولداش دولان ئۇسسۇلىنى بىلمەيدىكەن، بۈگۈندىن كېيىن بۇ كىشى دولانلىق ئەمەس. بۇ باش قوماندان مۇتەللىپ سېيىتنىڭ بۇيرۇقى، — دېدى ناھىيىلىك پارتكوم شۇجىسى خوجىشىڭ قىزغىن ئالقىش ساداسى ئىچىدە. شۇ كۈندىن باشلاپ ئۇ ھەر كۈنى ئائىلىسىدىكىلەر بىلەن بىر دېھقاننىڭ يېتەكلىشىدە 15 كۈن دولان ئۇسسۇلى ئۆگەندى.

پۈتۈن زېمىن خۇشاللىققا چۆمدى. مۇتەللىپ سېيىت يۇنان ئەپسانىلىرىدىكى سەنئەت ئىلاھىدەك مىڭلىغان جاپاكەش دېھقاننىڭ جىگدە يىلتىزىدەك قارا ھەم قورۇق چىرايىغا، ئۇلارنىڭ ساددىلىقتىن ھەممىنى ئۇنتۇپ كۈلۈشلىرىگە سۈكۈت ئىچىدە قاراپ تۇردى. ئۇ ھەقىچان ئۇلارنىڭ يەنە بىر خۇشاللىقى ئۈچۈن باش قاتۇرۇۋاتىدۇ.

1991 - يىل 10 - ماي، قەشقەر

www.uyghurkitap.com

(ئالتە كۆرۈنۈشلۈك ناخشا-مۇزىكىلىق دراما)

مۇھەممەتئېلى زۇنۇن

قاتناشقۇچىلار

گۈلئازات ـ پەرىزات... ئوقۇغۇچى، سىياسىي
قانۇن خادىمى ....25 _ 13 ياش
سادىر.....سىياسىي قانۇن خادىمى ... 55 ياش
ماھىرە... سىياسىي قانۇن خادىمى ... 35 ياش
ئەزىمەت ... سىياسىي قانۇن خادىمى...22 ياش
مۆمىن ئاكام مەجنۇن ... دېھقان ... 50 ياش
مەرۋايىت ...... ئارتىس، ئىشچى ... 37 ياش
ياقۇتنىسا............ئارتىس .... 37 ياش
ئىلھامجان ......ئوقۇتقۇچى، شائىر.....40 ياش
ھىدايەت.........فوتو سۈرەتچى...........45 ياش
بەي رەسسام......رەسسام، دالىەندە......45 ياش
يەنسوجاڭ...شېنجىن ئالاھىدە رايونىدا...30 ياش
ئالماس بوۋا......سېكرېتار مازىن ......65 ياش
ئايپاشا...........ئالىي مەكتەپ پۈتتۈرگەن
قىز.................................23 ياش

زۇلھايات ....ئوقۇغۇچى........16 ياش
مىرزا ئەخمەت...قۇرۇلۇش ھۆددىگىرى...50 ياش
تۇراق چەپچى............ئوغرى............43 ياش
مەخمەت دابىزا......ئوغرى.............47 ياش
ئادىل...............ھاكىم.............41 ياش
خەلق ساقچىلىرى، پايلاقچىلار

بىرىنچى كۆرۈنۈش

ۋاقتى: 1978 - يىلى 30 - ئىيۇن كېچىدىن 1 - ئىيول سۇبھىگىچە.

سەھنە: بىر ياقتا قويۇق بونجالىق، بىر ياقتا تىك يار. ئۇ يەر - بۇ يەردە غەلىتە، ئېگىز - پەس تېرەك، توغراق كۆتەكلىرى.

گۈلدۈرماما - چاقماقلار سەھنىنى لەرزىگە كەلتۈرۈۋاتقان بىر پەيتتە پەردە ئېچىلىدۇ.

يىراقتىن بىر نارەسىدە قىزنىڭ «ئاچا!... زۇلھايات ئاچا!...» دەپ تووۋلىغان ئاۋازى ئاڭلىنىدۇ. تاغلار ئەكس سادا قايتۇرىدۇ. گۈلدۈرماما بۇ سادانى تېخىمۇ كۈچەيتىدۇ. ھاسىرىغان، دىمى سىقىلغان ھالدا «ئاچا، زۇلھايات ئاچا!...» دەپ توۋلىغىنىچە 13 ياشلىق قىز - گۈلئازات كىرىدۇ. ئۇ، ئاسما مايكا، قىسقا ئىشتان بىلەن، يالاڭاياغ.

گۈلئازات: ئاچا، جېنىم ئاچا!... (كۆتەككە پۇتلىشىپ يىقىلىدۇ.) مېنى يۆلىگىنە، مېنى يۆلىۋالغىنە، زۇلھايات ئاچا! (ھالسىزلانغان گەۋدىسىنى كۆتەككە يۆلەيدۇ.) نەگە كەتكەنسەن، نەگىمۇ كەتكەنسەن، جېنىم ئاچا؟ جاپا - مۇشەققەتلىك سۇ ئامبىرى قۇرۇلۇشى مەيدانىدىكى بىچارە ئاتام قېشىغا كەتكەنسەنمۇ، ئاچا؟ رەھىمەتلىك ئانام قېشىغا... ياق - ياق، شۇم ئاغزىمغا تاش - تۇپراق!

ناخشا:

جان كۆيەر ئاچا، قەيەردەسەن ئۆزۈك،
نەۋ باھار ئاپتابىدەك نۇرلۇق يۈزۈك؟

مېھرىبان ئاچا، قەيەردە سەن ئۆزۈك،
تۆكتىمۇ قان يامغۇرى بىر جۈپ كۆزۈك؟

ئاھ جېنىم ئاچا، قەيەردە سەن ئۆزۈك،
بىمادار ئىمجانغا جان بەرگەن سۆزۈك؟

زۇلھايات ئاچا، قەيەردە سەن ئۆزۈك،
كۆزگە سۈرتەي تۇتمىيا ئەيلەپ ئىزىڭ.

[نۇر چەمبىرىكى ئىچىدە زۇلھاياتنىڭ خىيالىي سىماسى پەيدا بولىدۇ.]

زۇلھايات: ئاھ، گۈلئازات، جانجىگەرىم ئەلۋىدا،

جان كۆيەردىم، كۆز گۆھەرىم، ئەلۋىدا!

گۈلئازات: (تەلپۈنۈپ) ئاچا، ئوبدان ئاچا!

زۇلھايات: بولمىدى ئارزۇ - مۇرادقا يەتكىلى،

بۇ جاھانغا پاك كېلىپ پاك كەتكىلى.

گۈلئازات: ئاچا، جېنىم ئاچا، ئەمدى مەن قانداق قىلىمەن؟ ئۇنى ئۆلتۈرۈپ قويدۇم، بىرنى ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈپ قويدۇم.

زۇلھايات: ھە؟ كىمنى ئۆلتۈرۈپ قويدۇڭ؟

گۈلئازات: ھېلىقى مەستنى، يۈزى قېلىن چالا مەستنى!

زۇلھايات: نېمە دەۋاتىدىغانسەن، گۈلئازات؟

گۈلئازات: يولۇڭغا تەلمۈرۈپ ئولتۇرۇپ ئۇخلاپ قاپتىمەن. (زۇلھاياتنىڭ سىماسى غايىب بولىدۇ.) چۆچۈپ ئويغانسام.........

[ئىكرانىدا بەد ھەيۋەت بىر قارا كۆلەڭگە پەيدا بولىدۇ، قوزغىلىدۇ.]

كۆلەڭگە: ئاچاڭ قېنى؟ زۇلھايات قېنى؟

گۈلئازات: ھە؟... كۆرمىدىم، بىلمىدىم.

كۆلەڭگە: شۇ چاغقىچە كەلمىگىنىگە قارىغاندا، غوجا ئاكام ئويغانغۇچە بويۇمنى سۇغا سېلىۋالغاچ تۇراي دەپتۇ - دە، بوپتۇ، ئۇ كەلمىسە، سەن بارغۇ؟

www.uyghurkitap.com

گۈلئازات: (ئۆزىنى قاچۇرۇپ) ئانا!

كۆلەڭگە: بولدى قوي، ئاناڭنىڭ ئەرۋاھىنى چاقىرىپ يۈرمە. ئۇن ئۈچ - ئون تۆت ياشقا كىرىپ قالدىڭ. قورقما، مەن، ماۋۇ شىشىنى ئال. «غۇرت - غۇرت» ئىككى يۇتۇم ئىچىۋەتسەڭلا ھېچنېمىنى تۇيمايدىغان بولىسەن. تۇتە!

گۈلئازات: مېنى قويۇۋەتسىلە، ئۆيدىن چىقىپ كەتسىلە!

كۆلەڭگە: مۇنچە پىلتىڭلىما، ئاپئاق بىلىق! (تۇتۇپ، قوچاقلاشقا كۈچىگەن، قارشىلىق كۆرسەتكەن ئاۋازلار)

گۈلئازات: ئاي ئەممە! (شىشە بىلەن قاتتىق ئۇرغان ھالەت)

كۆلەڭگە: ۋاي - جان... (غايىب بولىدۇ.)

گۈلئازات: (قاتتىق ساراسىمە، ئىچىدە) ئانا!...

[خىلمۇ خىل قورقۇنچلۇق ئاۋازلار ئاڭلىنىدۇ. كۆتەكلەرگە كۆز، قۇلاق ئېغىز پەيدا بولىدۇ. بۇ كۆز - ئېغىزلاردىن سوغۇق كۆكۈش نۇر ۋە ئوتتەك قىزىل نۇرلار يېنىپ ئۆچۈپ تۇرىدۇ. گۈلئازات ئالاقزادىلىك ئىچىدە تىرەجەيدۇ، كۆتەكلەر ئىز بېسىپ كېلىدۇ.]

سىرتتىن ئاۋاز: شېچاڭنى ئۆلتۈرگەن قاتىل، توختا!

— نەگە قاچماقچىسەن، ئەي كىچىك ئالۋاستى؟!

— ئاسماندا تور، يەردە قاپقان،
— تور، قاپقاندىن كىم قېچىپ باققان؟
— سەن قاتىلنى تاپىمىز - تاپقان!
— پۇت - قولۇڭنى چاقىمىز - چاققان،
ئاتىمىز - ئاتقان!

(بۇ ئاۋازلارغا قايتارما سادالار، جاراڭ - جۇرۇڭ، گۇمبۇر - گۇم ئاۋازلار قوشۇلۇپ، ئاجايىپ سۈرلۈك - تىلسىماتلىق ماھالەتنى شەكىللەندۈرىدۇ.)

گۈلئازات: (ئىككى قولىنى ئالقىنىنى بىلەن ئېتىۋېلىپ) ئانا، جېنىم ئانا، ئەمدى مەن قانداق قىلىمەن؟ ئوبدان ئاچا، ئەمدى مەن نەگە بارىمەن؟

زۇلھايات: (خىيالىي سىما)

كەل غېرىب - بىچارە سىڭلىم، بۇ گۈزەل دۇنياغا كەل،
ئۆز ئاناڭ، ئاچاڭ قېشىغا - جەننەتۇل مەئۋاغا كەل.
سولدى ئۆمرۈڭ غۇنچىسى چاڭقاپ مۇشەققەت دەشتىدە،
پاكلىقىڭچە كەل بۇياقتا، كەۋسىرى دەرياغا كەل!

گۈلئازات: ياق، دەرياغا چۈشمەيمەن، يىرتقۇچ لەھەڭ - تىمساقلاردىن قورقىمەن!

زۇلھايات: ئادەم سۈرەتلىك لەھەڭ - تىمساقلار ئارام بېرەمدۇ ساڭا؟ پىنھان قەبرىلەر قوينىغا كىرىۋال ئەممە.

گۈلئازات: ياق - ياق، زەھەرلىك دۈ - چايانلاردىن قورقىمەن. قاناتلىق قارا چۈمۈلە، سېرىق چۈمۈلىلەردىن قورقىمەن.

زۇلھايات: ئۆز يولۇڭنى ئۆزۈڭ تاللا ئەممە. خەير - خوش جان - جىگەر سىڭلىم! (غايىب بولىدۇ).

گۈلئازات: ماقۇل ئاچا، ماقۇل.

نەزم:

لاتەغلىق قايناMDا ئۆلگۈم يوق مېنىڭ،
ھەم قارا يەرگە كۆمۈلگۈم يوق مېنىڭ.

كۆككە ئۇچسام، ئالسا ئاي ئۆز قوينىغا،
چىڭ ئېسىلسام ئۇل پەرىشتە بوينىغا.

مەڭگۈ بوپقالسام تولۇنئاينىڭ قىزى،
كەڭرى ئاسمان شەھرىنىڭ بىر يۇلتۇزى،
(ئاستىلاپ مېڭىپ يار ئۈستىگە چىقىدۇ.)

ئاي ئىسسىقلىق ئەي پەرىشتە، نەدىسەن؟
بىر ساڭا باغلانغان رىشتە نەدىسەن؟

شور پېشانە قىز ئىكەنمەن بەختى قاچ،
ئەي پەرىشتە، رەھىم قىل، قوينۇڭنى ئاچ!
(ياردىن ئۆزىنى ئاتىدۇ).

[كۆك گۈرۈلدەپ چاقماق چېقىلىدۇ. ئېغىر يۈك بېسىلغان كونا ماشىنىنىڭ دۆڭگە چىقىپ كېتەۋاتقاندىكى خارغىن گۈرۈلدەش ئاۋازى، سىگنال ساداسى ئاڭلىنىدۇ ۋە يىراقلىشىدۇ. ماشىنا چىرىغىنىڭ نۇرى بونىجالىق تەرەپنى يورۇتۇپ ئۆتۈپ كېتىدۇ. تاڭ سۈزۈلۈشكە باشلايدۇ. خوراز چىللايدۇ. «گۈلشازات، ئامراق قىزىم گۈلشازات!» دېگەن ھەسرەتلىك نىدا ئاڭلىنىدۇ. زۇلھايانىڭ جەسىتىنى كۆتۈرگەن مۆمىن ئاكا كىرىدۇ. ئۇ، 37 — 38 ياشلاردىكى، يارىشىملىق بۇرۇت قويغان قاۋۇل ئادەم. پۆچقاقلىرى يۇتىسىغىچە تۈرۈلگەن، يالىڭاياغ.]

مۆمىن ئاكا: گۈلشازات، كۆز گۆھىرىم گۈلشازات، سەن نەدىسەن؟ سەن قەيەردىسەن؟
ئاھ، خۇدا!

ناخشا:

ئېيتقىنا، بەندەڭنى خار - زار ئەيلىگەن
كىم، ئېيتقىنا،
مەڭگۈ ھەسرەتكە مېنى يار ئەيلىگەن
كىم، ئېيتقىنا.

ئاق كۆڭۈل بەندەڭگە بەرمەي ئۇچۇز ئاتىمىش ئارام،
مۇنچە كۈلپەتكە گىرىپتار ئەيلىگەن
كىم، ئېيتقىنا.

داغى پەرزەنتلىك ئوتىدا بىر ئەمەس، مىڭ كۆيدۈرۈپ،
بى داۋا، سەۋدايى بىمار ئەيلىگەن كىم
ئېيتقىنا.

بىگۇناھ بەندەڭنى دەسسەپ - چەيلىگەن كىم،
ئېيتقىنا.
كەڭ جاھاننى مۇنچىلىك تار ئەيلىگەن
كىم، ئېيتقىنا!

[«مۆمىن ئاكا!» دېگەن ئاۋاز بىلەن تەڭ ئىلھامجان، مەرۋايىت، ھىدايەتلەر كىرىدۇ.]

مەرۋايىت: نېمە ئىش بۇ، مۆمىن ئاكا؟

ئىلھامجان
ھىدايەت : زادى نېمە ئىش؟!

مۆمىن ئاكا: بىلمىدىم، يۇرتداشلىرىم، ھېچ بىلمىدىم. كېچىلەپ رۇخسەت سوراپ كېلىپ، ئەمدىلا دەريادىن ئۆتەي دەۋاتسام، لاي - لاتقا ئىچىدە ياتماقتا بۇ بالا! ئاھ، خۇدا!...

مەرۋايىت: ئىسىت، ئەمدىلا 16 ياشقا قەدەم قويغان بىر نارەسىدە ئىدى. (كۆڭلىكىنى قايرىپ بېقىپ، ئۆز - ئۆزىگە) ھە!؟ ئاغزىدىن ئانا سۈتى تېمىپ تۇرغان گۆدەككە - ھە؟

مۆمىن ئاكا: ئەس - ھوشۇمنى يوقاتقان ھالدا ئۆيگە كېلىپ قارىغۇدەك بولسام، ئىشىك - دەرۋازىلار داغدام ئوچۇق. ئاھ، بالام، سېنى بۇ ھالدا تاپتىم، سىڭلىڭنى نە ھالدا تاپارمەن!؟ ئاھ، ئەزىزلىرىم، جېنىم قىزلىرىم، قوش مېغىزلىرىم!...

ئىلھامجان: (يەرگە سىنچىلاپ قاراپ) ئىز تۇرۇدىغۇ بۇ يەردە، كىچىك بالىنىڭ يالىڭاياغ ئىزى؟

مۆمىن ئاكا: ئىزا؟ (ئېڭىشمەكچى بولىدۇ.)

مەرۋاينت: مۆمىن ئاكا، مەن ئالاي. (مېيتنى كۆتۈرىدۇ.)

مۆمىن ئاكا: شۇ، قىزىم گۈلشازاتنىڭ ئىزى شۇ! (ئىلھامجاننىڭ ئىزىنى بويلاپ ماڭىدۇ.)

www.uyghurkitap.com

ئىلھامجان: (يار ئۈستىدە توختاپ) مانا بۇ يەردە توختاپتۇ. ئارقىغا يانغان - قايتقان ئىز يوق.

مۆمىن ئاكا: (ھاسراپ - ھەممىدەپ، يېتىلىپ - قوپۇپ، يار ئۈستىگە چىقىپ) راست، قايتقان ئىز يوق. (بىردىنلا) تاشلاپتۇ!

مەرۋايىت
ھىدايەت: ھە؟!

مۆمىن ئاكا: ئۆزىنى تاشلاپتۇ!

مەرۋايىت
ئىلھامجان: ئاھ، خۇدا!
ھىدايەت

مۆمىن ئاكا: كېتەي، تارتىشىدىغان نېمە قالدى بۇ دۇنيادا؟ مەنمۇ كېتەي! خوش، ئىلھامجان مۇئەللىم، خش، ھىدايەت ئەپەندىم، خوش، مەرۋايىت، رازى بولۇڭلار.

ئىلھامجان
ھىدايەت: مۆمىن ئاكا! (توۋلىدۇ.)

مۆمىن ئاكا: (كۈچىيىپ) توسىماڭلار، مېنى قويۇۋېتىڭلار! كېتەي، ياش ئۆلۈپ كەتكەن قەدىناسىمنىڭ قېشىغا كېتەي، ئامراق باللىرىم قېشىغا كېتەي. ئۇ دۇنيا - بۇ دۇنيا خوش بولۇپ كېتەي، مېنى قويۇۋېتىڭلار!

مەرۋايىت: چىڭ تۇتۇڭلار، قويۇۋەتمەڭلار!

[ئادىل كىرىدۇ. بېشى تېڭىلغان، پۇشقاقلىرى تۈرۈلگەن، يالىڭاياغ. بىر قولىدا ئۇزۇن ھاسا تاياق، يەلكىسىدە بىر جۈپ ئاياغ، ئۆزى ھارغىن - دەرمانسىز.]

ئادىل: نېمە ئىش ئۇ؟

مەرۋايىت: قارىسىلا، شېجاك!

ئادىل: (جىددىي) تۇتۇۋېلىڭلار!

ھىدايەت: ھوشىدىن كەتتى!

ئادىل: ئېلىپ چۈشۈڭلار، ئاۋايلاڭلار - ھە! (مېيىتنىڭ يۈزىنى ئېچىپ) مۆمىن ئاكامنىڭ چوڭ قىزىدەك تۇرامدۇ نېمە؟

مەرۋايىت: ھەئە. بىر مەلئۇنىنىڭ دەپسەندە قىلىشىغا ئۇچراپ ئۆزىنى دەرياغا ئاتقانمۇ ياكى شۇ مەلئۇنىنىڭ ئۆزى تاشلىۋەتكەنمۇ، بىلمىدۇق، شېجاك. گۇۋاھ زاتمۇ يوق. ئۇمۇ بىۋاپاسىز دۇنيا بىلەن مەڭگۈ خوشلاشقاندەك تۇرىدۇ!

ئادىل: ھە؟! (ھاسا تاياق چۈشۈپ كېتىدۇ، دەلدۈگۈنۈپ كېتىدۇ.)

مەرۋايىت: ھىدايەت!

ھىدايەت: (ئىلھامجان مۆمىن ئاكىنى ھاپاچ قىلىپ كېلىۋاتقان، ھىدايەت يۆلەپ) شېجاك! (يۆلىۋالىدۇ.)

ئادىل: (ئېغىر نەپەس ئالغان قىياپەتتە) ماڭا قارىماڭلار، دوختۇرخانىغا چېپىڭلار، مۆمىن ئاكامنى جىددىي قۇتقۇزۇڭلار!

ئىلھامجان
مەرۋايىت: بولىدۇ. (ئىلھامجان مۆمىن ئاكىنى ھاپاچ ئەتكەن، مەرۋايىت مېيىتنى كۆتۈرگەن ھالدا ئالدىراش چىقىپ كېتىدۇ.)

ئادىل: ئۇھ، مەن بولالمىدىم. يۈرىكىم سىقىلىپ كېتىۋاتىدۇ، تىنالمايۋاتىمەن. نېمانچە دەھشەتلىك پاجىئەدۇ بۇ؟ بەش خىل ئۇنسۇرلارنىڭ قايسىسى قىلغان قاتىللىقتۇ بۇ؟ ۋاي يۈرىكىم، غەلىتە بولۇپ كېتىۋاتىمەنا.

ھىدايەت: ھاپاچ قىلىپ ئەپكېتەيمۇ؟ (توساتتىن) شېجاك، نېمىشقا بۇرۇنراق كۆرمىگەندىمەن پېشانىلىرىنى؟ نېمە بولدى؟ بەش خىل ئۇنسۇرلارنىڭ بىرەرسى بىلەن بەل تۇتۇشۇپ قالدىلىمۇ يا؟

ئادىل: مەن بىلەن بەل تۇتۇشۇشقا پېتىنغۇچىلارنىڭ جېنى ئۇنىمكەن؟ راستىنى ئېيتسام، بۇ جاراھەت كەمبەغەل دېھقان، تۆۋەن ئوتتۇرا دېھقان سىنىپىدىكى قېرىنداشلىرىمنىڭ تىنچ - ئامانلىقىنى قوغداش يولىدا چەككەن

كېچىككىنە رىيازەتنىڭ ئۈچەس بەلگىسى.

هىدايەت: كېچىدىن بۇيان چەككەن رىيازەتىڭمۇ؟

ئادىل: شۇنداق. «تۆت زىياندىش»نىڭ زۇلمىدىن قۇتۇلغىنىمىزغا ئەمدىلا ئىككى يىل بولاي دېدى. خەتەرلىك ساتما - ئۈچما سارايلاردا تۇرۇۋاتقان سىنىپىي قېرىنداشلىرىمىز ئاز ئەمەس. مۇنداق گۈلدۈرماما - چاقماقلىق كېچىلەردە ئۇلارنى يوقلىماي تۇرالامدىمەن، ئارامخۇدا ئۇخلىيالامدىمەن؟

هاياجانلىق نەزم:

تۇرسا تەشۋىش ئالقىنىدائەل - ئاۋام،
بىر نەپەس قانداق ئالاي ھاردۇق - ئارام؟
[مەرۋايىت كىرىدۇ، ئۆزىنى چەتكە ئالىدۇ.]
بىر جاپاكەش يۇرتىدىشىم تۇرغاندا ئاچ،
بولمىغايمۇ مەن يېگەن ئاش - نان ھارام؟

بۇ جاپاكەش خەلق - خوجايىن، مەن چاكار،
خەلق ئاتامدۇر، جانىجان يۇرتۇم - ئانام.

پاك - دىيانەتلىك ئۆزۈم، داغسىز يۈزۈم،
خالىيدۇرمەن زەررە ئىللەتتىن تامام.

رازىمەن، مىڭ رازىمەن كەتسەم كۆيۈپ،
نۇر تۆكۈپ ئۆچكەن كەبى بىر دانە شام!

هىدايەت: ئادىل شېجاڭ! (سۈرەتكە تارتىۋالىدۇ).

ئادىل: نېمە قىلغىنىڭ بۇ، هىدايەت؟ بۇ ئاپپاراتنى مەن داۋاملىق مېنىڭ سۈرىتىمنى تارتسۇن، مېنى تەشۋىق قىلسۇن دەپ ئىنئام قىلغانمىدىم ساڭا؟ سېنىڭ تەشۋىق قىلىدىغىنىڭ - خەلق. خەلق - هەقىقىي قەھرىمان.

مەرۋايىت: ئادىل شېجاڭ؟ (قىزغىن ھېسسىيات بىلەن كېلىپ) بۇ پېشانىلىرى؟... (بىردىنلا ئۆزگىرىپ) پەۋپ، ئېشەك ئۆلۈۋاتسا، قۇيرۇقى غېجەك تارتىپتۇ، دېگەندەك بىر ئىشقۇ بۇ؟ (يىراقلىشىدۇ.)

ئادىل: نېمە گەپ، مەرۋايىت؟

مەرۋايىت: تومۇز ۋاقتى، مېيىت تۇرۇپ قالسا سېسىيدۇ، يەرلىكىدە قويۇۋېتەيلى. سىڭلىسىنىڭ ئۆلۈك - تىرىكىنى ئىزدەيلى دېسەك، ئاتىسى بىھوش، ئىگە - چاقىسى يوق.

ئادىل: ئاتىسى يوق، ئىگە - چاقىسى يوق دېگەن قانداق گەپ؟ مەن گۆڭشېنىڭ باشلىقى، يۇرتىنىڭ ئاتىسى. مېيىتنى ئۆزىتىدىغانمۇ مەن، ئىز - دېرەكسىز غايىب بولغاننى ئىزدەپ تاپىدىغانمۇ مەن. بالا دەردىدە نىمجان بولغان سىنىپىي قېرىنداشقا خەيرىخاھلىق - ئاتىدارچىلىق قىلىدىغانمۇ مەن! يۈرۈڭلار! (هىدايەتنى ئەگەشتۈرۈپ، چوڭ - چوڭ چامداپ، ئىتتىك چىقىپ كېتىدۇ.)

مەرۋايىت: تووۋا، نېمانداق چۈشەنگىلى بولمايدىغان ئادەمدۇ ئۇ؟

(چىراغ ئۆچىدۇ، پەردە چۈشىدۇ.)

ئىككىنچى كۆرۈنۈش

ۋاقتى: 1990 - يىل ياز، كۈندۈز.

سەھنە: تاغ ئىچىدىكى بۇلاق، بۇلاق بېشىدىكى بىر تۈپ قارىياغاچقا قول سومكا، كوپتا، نېپىز روماللار ئېسىقلىق. سادىر ئاكا يىراق تاغلارغا تىكىلگەن ھالدا ئۆزىنى يەلپۈۋاتقان، ماھىرە ھۆل لۆڭگە بىلەن بويۇن - بىلەكلىرىنى سۈرتۈۋاتقان، پەرىزات ئوچۇملاپ سۇ ئىچىۋاتقان ھالدا پەردە ئېچىلىدۇ.

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى

ماھىرە: ئۇھ، جاننىڭ راھىتى ئەكەنغۇ؟

پەرىزات: (ئۇچۇۋېلىپ سۇ ئىچىپ، ئاغزىنى سۈرتۈۋېتىپ، شائىرانە ھېسسىيات بىلەن)

كەلدى ئۆز ئەسلىگە دەرمانىم ـ كۈچۈم،
تەشنالىق يەتكەندە ئىچىپ بىر ئۇچۇم.

ماھىرە: ۋاھ، قالتىسقۇ، پەرىزات؟

پەرىزات: قالتىسلىقىمىزنى بىلەتتىڭىزغۇ، ماھىرە ھەدە؟

سادىر ئاكا: ناھايىتى ئوبدان باشلىدىڭىز. قېنى، داۋاملاشتۇرۇڭ، پەرىزات.

پەرىزات: بىز دېگەن «ئاز بولسۇن، ساز بولسۇن» دېگەن پرىنسىپقا سادىق شائىرلاردىن. تاتلىقىنا ئىككى مىسرا ئوقۇۋەتتۇق، بولدى. ھازىر دېگەن «بارچە گۈللەر تەكشى ئېچىلىدىغان، ھەممە ئېقىملار بەس - بەستە سايرايدىغان» چاغ.

ماھىرە: بىزنى سايرىيالمايدىغان گاچا قۇش چاغلاۋاتامسىز، پەرىزات؟ ئاڭلاپ قويۇڭ ئاۋازىمىزنى!

ئەزىمەت: (چىلەك كۆتۈرۈپ كىرىدۋېتىپ توختاپ قالىدۇ.)

ماھىرە: ئاھ، بۇلاق، راھىتىم-ئارامىم، بۇلاق،
شەربىتىم ـ قىيامىم، مەي جامىم بۇلاق.
قايىنىشىڭ ـ مۇزىكا، شاۋقۇنۇڭ ـ غەزەل،
لەززىتىڭ ـ بەھرىڭدە ئىلھامىم بۇلاق.

ئەزىمەت: (چاۋاك چېلىپ) قالتىس كەلتۈرۈۋەتتىڭىز، ماھىرە ھەدە!

پەرىزات: شېئىرنى چۈشىنىدىغاندەكلا باھا بېرىپ كەتتىڭىزغۇ، ئەزىمەت ئۇستام!

ئەزىمەت: پېقىرنى بوش چاغلاۋاتامسىز، پەرىزات؟ كۆرۈپ قويۇڭ كارامىتىمىزنى! (تاغلارنى، ئاسماننى كۆرسىتىپ تۇرۇپ، بىر خىل قىزىقچىلىق بىلەن دېكلاماتسىيە قىلىدۇ:)

بۇلاقلار،
بۇلاقلار،
ئاھ، مۆلدۈرلىگەن بۇلاقلار،
لۆمۈلدىگەن بۇلاقلار.
شارقىرىغان،
شاۋقۇنلىغان،
گۈلدۈرلىگەن بۇلاقلار،
گۈمبۈرلىگەن بۇلاقلار،
ئاھ، مۆلدۈرلىگەن بۇلاقلار...

ماھىرە: (كۈلكىدىن ئۆزىنى تۇتالماي) ئۈچەيىم ئۈزۈلەي دېدى، بولدى قىلىڭ.

پەرىزات: «لۆمۈلدىگەن بۇلاقلار» — ۋاي ئۆلەي، قانداق شېئىر بۇ؟

ئەزىمەت: بۇ دېگەن زامانىۋى شېئىر

(كۈلكە)

سادىر ئاكا: (تۇساتتىن) ناخشا، ئاچا - يىپ مۇڭلۇق بىر ناخشا!

ھەممە: (بىردىنلا توختاپ) راست!

سادىر ئاكا: ئاپئاق ساقاللىق بىر پېش - قەدەم زات كېلىۋاتىدۇ!

ماھىرە: پەرىشتە كېلىۋاتىدۇ، پەرىشتە. (قارىياغاچقا ئېسىقلىق كوپىتىسىنى كىيىدۇ، رومال ئارتىدۇ.) پەرىزات. (رومال ئارتە - ۋېلىڭ دېگەن ئىشارەت.)

پەرىزات: (ماقۇللۇق بىلدۈرىدۇ، رومال ئارتىدۇ، تۇرۇلگەن يەڭلىرىنى چۈشۈرۈپ تەييار تۇرىدۇ.) راست، ئۇنىڭ ئالغۇغا ئېلىۋالاي. (سومكىنى قولىغا ئالىدۇ.)

مۆمىن ئاكا: (سىرتتىن ناخشا:)

ئاھ، پەلەك، تەتۈر پەلەك،
زۇلمىڭدا قانلىق داغ يۈرەك.
يوقمىدۇ بىر ياخشى ھاكىم
ئاشۇ مەككاردىن بۆلەك؟

(كىرىدۇ)

سادىر ئاكا
ئەزىمەت : ئەسسالامۇئەلەيكۇم، مۆھتىرەم ئاتا.

ماھىرە
پەرىزات : ئەسسالام، ئاتا.

مۆمىن ئاكا: ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام، بالىلىرىم. (ناخشىنى داۋاملاشتۇرىدۇ.)

ئاھ، پەلەك، قانلىق يۈرەك،
مەندەك غېرىبقا كىم يۆلەك؟
جانغا يەتتى قوش پىچاق،
سەۋرى - قانائەت نە كېرەك؟

سادىر ئاكا: كەلسىلە، ئاتا. كەلسىلە.

مۆمىن ئاكا: (ئولتۇرۇپ) دىدار غەنىمەت، بالىلىرىم، پۇرسەت غەنىمەت. ئاللاھۇ ئەكبەر.

پەرىزات: شۇنچە ئۇزاق يوللارنى پىيادە بېسىپ كەلگەنىدەك تۇرىدىلا، ئاتا. چاڭقىغانلا. مارجان بۇلاق قىيامىدىن قانغىچە ئىچسىلە. (كۇرۇشكىنى چايقاپ تۆكۈۋېتىپ، سۇ ئېلىپ ئۇزۇتىدۇ.)

مۆمىن ئاكا: (پەرىزاتنىڭ چىرايىغا ھەيرانلىق بىلەن قاراپ) ئىسمىڭ نېمە، قىزىم؟

پەرىزات: ئىسمىم پەرىزات، ئاتا.

مۆمىن ئاكا: ۋاھ، راستىنىلا پەرىزات ئىكەنسەنغۇ، ئايدىن چۈشكەن پەرىزات! قانچە ياشقا كىردىڭ، پەرىزات قىزىم؟

پەرىزات: 20 ياشقا كىردىم، ئاتا.

مۆمىن ئاكا: ئاتا - ئاناڭ بارمۇ، قىزىم؟

ماھىرە: ئانىسى قازا تاپقان، ئاتىسى مۇشۇ يەردە.

ئەزىمەت: جان-جىگەر ئاچىسىمۇ بارتېخى!

مۆمىن ئاكا: (ئۇلۇغ - كىچىك تىنىدۇ)

سادىر ئاكا: ھۆرمەتلىك ئاكا:

«ئاھ پەلەك، تەتۈر پەلەك،
زۇلمىڭدا قانلىق داغ يۈرەك.
يوقمىدۇ بىر ياخشى ھاكىم
ئاشۇ مەككاردىن بۆلەك؟» بۇ ھېلىلا ئۆزلىرى ئېيتقان ناخشا.

مۆمىن ئاكا: شۇنداق.

ئاھ، پەلەك، قانلىق يۈرەك،
مەندەك غېرىبقا كىم يۆلەك؟
جانغا يەتتى قوش پىچاق،
سەۋرى - قانائەت نە كېرەك؟ — بۇمۇ پېقىر ئېيتقان ناخشا!

سادىر ئاكا: ھۆرمەتلىك ئاكا. مۇبارەك ئىسىم - شەرىپلىرىنى، چەكسىز قايغۇ - ھەسرەت، ئۆچمەس قەھرى - غەزەپ بىلەن ئۇزۇن سەپەرگە تەنھا ئاتلانغانلىقلىرىنىڭ سەۋەبلىرىنى سوراشقا بولارمۇ؟

مۆمىن ئاكا: يۇرتىمىزدىكى يەتتە ياشتىن يەتمىش ياشقىچە كىشىلەرنىڭ ھەممىسى مېنى «مۆمىن ئاكام مەجنۇن» دەپ ئاتايدۇ.

سادىر ئاكا
ماھىرە : «مۆمىن ئاكام مەجنۇن»؟

مۆمىن ئاكا: ئالغىنا. مۇزدەك شەربىتىڭدىن يەنە بىر ئالغىنا، پەرىزات قىزىم.

پەرىزات: ماقۇل، ئاتا. (كۇرۇشكىنى يەنە چايقىۋېتىپ، سۇ ئېلىپ ئۇزۇتىدۇ) ئىلتىپات قىلسىلا، ئاتا.

مۆمىن ئاكا: (ئۇنىڭ قائىدە - يوسۇنلۇق ھەرىكىتىگە قاراپ زوقلىنىپ) مانا، خىسلەت - پەزىلەت بابىدىمۇ كامالەتكە يەتكەن پەرىزات ئىكەنغۇ. (ئىچىۋېتىپ) رەھمەت، قىزىم.

پەرىزات: ئەرزىمەيدۇ، ئاتا.

مۆمىن ئاكا: ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ، ئالىي مەكتەپلەرگە ئىمتىھان بېرەي دەپ تۇرغىنىمدا دادام ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالدى، ئۇنىڭ كەينىدىن ئاناممۇ دۇنياغا كېتىپ قالدى. «كۆزىدىن ئايرىغان خۇدا ھاسىسىدىن ئايرىماپتۇ» دېگەندەك ئاتا - ئانامدىن ئايرىغان خۇدا ماڭا بىر ياخشى مەھبۇب ئاتا قىلدى. ئۇ، ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسى، مەن دادۈي كاسسىرى ئىدىم. ئىككى بالىنىڭ ئانىسى، مېھرى- مۇھەببەتلىك

www.uyghurkitap.com

بىر ئائىلىنىڭ باشلىقى ئىدىم. ئۈشتۈمتۈت چىققان بىر قارا بوران ـ باشقا بالا، جانغا جازا ئاشۇ مىسلى كۆرۈلمىگەن دەھشەتلىك قارا بوران! ... (بىر دەم ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىپ ئولتۇرغاندىن كېيىن) ئايالىم «قارا يىپ» دەپ كۆرەش قىلىندى، ئۇرۇلدى، سوقۇلدى. ئاخىرى «ئاھ، شور پېشانە قىزلىرىم!» دەپلا قۇچۇقۇمدا جان ئۈزدى.

پەرىزات: (يىغلاپ تاشلايدۇ.)

ماھىرە: (پەس ئاۋاز بىلەن) ئۆزىڭىزنى تۇتۇۋېلىڭ، پەرىزات. (كۆز يېشىنى سۈرتىدۇ.)

مۆمىن ئاكا: ئايالىمنىڭ بىر ئوقۇغۇچىسى بولىدىغان. تاماكا تارتىش، قىمار تارتىش، قىز ساۋاقداشلىرىغا بەدقىلىقلىق قىلىشتەك قىلمىشلىرى تۈپەيلىدىن مەكتەپتىن قوغلاندى قىلىنغان ئىدى. ھېلىقى «مەدەنىيەت ئىنقىلابى» ئۇنى بۇرژۇئا ئەكسىيەتچىل مائارىپ لۇشيەنىنىڭ دەھشەتلىك زىيانكەشلىكىگە ئۇچرىغان بىر «ئىنقىلابىي يولداش»قا، ھەتتا قالتىس بىر «قەھرىمان»غا ئايلاندۇرۇپ قويدى. يىللار ئۆتۈۋەردى، ئايالىمنىڭ ئۈشتۈمتۈت قازا قىلىشىدا مۇھىم رول ئوينىغان بۇ قارا نىيەتكە بەخت ـ ئامەت، پېقىرغا بولسا، قايغۇ ـ كۈلپەتلەر كېلىۋەردى. گۈلدۈرما ـ چاقماقلىق بىر كېچىنىڭ ئۆزىدىلا بىر جۈپ گۆھىرىمدىن ئايرىلدىم، بىرى، قارا تۇپراق قۇچىقىدا، يەنە بىرىنىڭ ئۆلۈك ـ تىرىكلىكىنى بىلمەيمەن. كونىلار: «قىزىڭنى پەرىشتە ـ مالائىكىلەر ئەرشكە ئېلىپ چىقىپ كەتكەن ئوخشايدۇ» دېيىشىدۇ. دېمىسىمۇ، پەرىشتە ـ مالائىكىلەرنىڭ كۆزى چۈشكىدەك چىرايلىق قىز ئىدى. قاچانلا بولمىسۇن «ئاسمىنىڭدا ئاي بولۇپ، جىمى ئالەمنى تەڭ كۆرسەم؛ نۇر قوينىغا ئالەمنى چۈمۈلدۈرسەم، كۈلدۈرسەم» دەپ ناخشا ئېيتىپ يۈرىدىغان ... 12 يىلدىن بۇيان بالا دەردىدە ۋەيرانىمەن، دەشت ـ باياۋان كېزىپ يۈرگەن توختىماس كارۋانىمەن، ئاچچىق ئەلەم، ئۆچمەس قەھرى ـ غەزەپ ئىچىدە پۇغانلىق ناخشا ئېيتىپ يۈرگەن سەۋدايى غەزەلخانىمەن

ئەزىمەت: ھېچبىر دەرد تارتقاندەك، رىيازەت چەككەندەك تۇرمايدىلا، بوۋا.

مۆمىن ئاكا: دۇرۇس، ئوبدان تۇردۇم، بىجىرىم تۇردۇم. نېمىشقا شۇنداق؟ چۈنكى سان ـ ساناقسىز ياخشى ئادەملەر ماڭا ئۆز مېھرى ـ مۇھەببىتىدىن ھاياتلىق شەربىتى ئىنئام قىلدى. تۇرۇپ ـ تۇرۇپ نام ـ نىشانى مەلۇم بولمىغان خەت ـ چەكلەرنى تاپشۇرۇۋالىمەن: «قىزىم يوق دەپ قايغۇرماڭ، ئاتا، مەن سىزنىڭ ئۆز قىزىڭىز»، «ئوغلۇم يوق دەپ قايغۇرماڭ، ئاتا، مەن سىزنىڭ ئۆز ئوغلىڭىز»، «ئازغىنا پۇل، خىراجەت قىلىپ تۇرۇڭ، ئاتا»، «دورا ئەۋەتتىم، چۈشەندۈرۈشكە دىققەت قىلىڭ»، «قايغۇرماڭ، ئۈمىدۋار بولۇڭ، باسقان ئىزىڭىزدىن قايتماڭ، ئاتا، غەلىبە ئالدىڭىزدا!»

سادىر ئاكا: شۇنداق قىلىپ، ئون نەچچە يىلدىن بۇيان سۆزلىرى ئۆتمىدى، ئەرزلىرى ئاقمىدى، يولدىنمۇ قايتمىدىلا، شۇنداقمۇ؟

مۆمىن ئاكا: شۇنداق، ئەپەندىم.

سادىر ئاكا: نېمىشقا؟

مۆمىن ئاكا: ئۇنىڭ بىر جۈپ سېھىردي ئەڭگۈشتەرى بولغانلىقى ئۈچۈن.

سادىر ئاكا: «بىر جۈپ سېھىردي ئەڭگۈشتەر»؟

مۆمىن ئاكا: شۇنداق، ئۆزى ئۈچۈن سىرلىق ئەڭگۈشتەر، نىقاب، شوتا، بىزگە نىسبەتەن ئېيتقاندا، بىر جۈپ خەتەرلىك كالتەك، زەھەرلىك قوش مۈڭگۈزا...

سادىر ئاكا: ئۇچۇقراق ئېيتسىلا، مۆمىن ئاكا.

باشقىلار: ئاڭلايلى، ئاتا.

مۆمىن ئاكا: مەن ناخشىغا قاتقان ئاشۇ مەككارنىڭ ئىسىم - فامىلىسى ئادىل ئابابەكرى. ئۇنىڭ بىر جۈپ سېھىرلىك ئەڭگۈشتىرىنىڭ بىرى «ئالتۇن - گۆھەرگە كۆز قىرىنى سالمايدىغان مۇنەۋۋەر ئىنقىلابىي ياش» دېگەن ساختا نام، يەنە بىرى، «جاپادىنمۇ، ئۆلۈمدىنمۇ قورقمايدىغان ياش پىداكار» دېگەن ساختا ئۇنۋان... كىشىلەرنىڭ داد - پەريادلىرى توختىمايدۇ، ئەرز- شىكايەتلىرى قۇرۇمايدۇ. تەكشۈرگۈچىلەر كېلىپ - كېتىپ تۇرىدۇ. ئۇنىڭدىن ھېچقانداق ئېۋەن - نۇقسان تاپالمايدۇ.

ھەممەيلەن: نېمىشقا؟

مۆمىن ئاكا: ھېلىقى ئىككى ئەڭگۈشتەر رەڭگارەڭ نۇر چېچىپ، تەكشۈرگۈچىلەرنىڭ كۆزىنى ئالىچەكمەن قىلىۋېتىدۇ. ئۇلار قوش مۈڭگۈزلۈك جادۇگەرنىڭ ھەقىقىي ئەپتى - بەشىرىسىنى كۆرۈشكە ئامالسىز قالىدۇ.

[موتىسىكىلىتلارنىڭ ئاۋازى يېقىنلىشىدۇ ۋە ئۆچىدۇ. موتىسىكىلىت قالپىقى كىيىۋالغان قەددى - قامەتلىك ئۈچ ئادەم قەھرىلىك ئەلپازى بىلەن باستۇرۇپ كىرىدۇ. ھەممىسىنىڭ قولىدا بىردىن توك كالتەك، بىردە كويزا، بىردە كىشەن.]

1- ئادەم: ھۇ، دەۋاگەر ئۇششۇق، يەنە نەگە بېرىپ، كىمگە ئۇسسۇماقچى ئىدىڭ؟ ماڭ بۇياققا!

مۆمىن ئاكا: ئادەم ئۇسسۇش - قوش مۈڭگۈزلۈك خوجايىنىڭلارغا خاس!

2- ئادەم
3- ئادەم: (يەرنى تېپىپ) ماڭ!

ماھىرە: نېمانچە ھەيۋە قىلىسىلەر؟ بۇ كىشى ئوغرى - بۇلاڭچىمۇ، شۇڭپەن - قاتىلمۇ، ياكى تۈرمىدىن، ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىش مەيدانلىرىدىن قاچقان جىنايەتچىمۇ؟

1- ئادەم: قولغا ئېلىش قەغىزى كېسىلگەن جىنايەتچىمۇ ئەمەس، جىنايەتچىدىن كەممۇ ئەمەس!

سادىر ئاكا
ئەزىمەتلەر: بۇ قانداق گەپ؟

2- ئادەم: ھەر بىرلىرىگە تونۇشتۇرىدىغان بولسام، ناھىيىمىز ــ ھەر جەھەتتىن ئىلغار ناھىيە

1- ئادەم
3- ئادەم: (قوشۇلۇپ) زەربىدار ناھىيە، بايراقدار ناھىيە، تۆھپىكار ناھىيە!

مۆمىن ئاكا: نامراتلىقتا داڭدار ناھىيە، باش ھاكىمى رەڭدار ناھىيە!

1- ئادەم: (سادىر ئاكىلارغا) بۇ مانا شۇنداق ئاغزىدىن زەھەر تامىدىغان ئىغۋاگەر!

2- ئادەم: ئۆتكەن يىلى ئەرز قىلىشنى باھانە قىلىپ، بېيجىڭغا بېرىۋېلىپ، توپىلاڭچىلارغا قېتىلىپ كەتكىلى تاس - تاس قالغان سىياسىي جىنايەتچى بۇ!

3- ئادەم: قويۇپ بېرىدىغان بولساق، تەرەپ - تەرەپكە ئەرز قىلىدۇ.

1- ئادەم: ئۇزۇن يىللىق سىناقلاردىن ئۆتكەن پاك - دىيانەتلىك رەھبىرىي كادىرلىرىمىزغا بوھتان چاپلايدۇ، كۆڭۈل ئارامىنىڭ مۇقىملىقىغا تەسىر يەتكۈزىدۇ!

2- ئادەم: پۈتۈن ناھىيىمىزنى قاپقاراڭغۇ جاڭگال قىلىپ كۆرسىتىدۇ!

سادىر ئاكا: ئەپكېتىپ نېمە قىلىسىلەر؟

1 ـ ئادەم: دورا بېرەلمەيمىز، سەۋدايىلىق كېسەللىكنى داۋالاپ ساقايتالمايمىز!

مۆمىن ئاكا: (سادىر ئاكىلارغا) بىزنىڭ ھېلىقى نۇشىرۋانى ئادىل پۈتۈن ناھىيىمىز كادىرلىرىغا دوكلات بېرىپ: «كىمدە كىم راستىنى ئېيتمايدىكەن، كېسەللىكنى يوشۇرىدىكەن، بىز ئۇنىڭغا مەجبۇرىي دورا ئىچكۈزىمىز!» دەپ ۋارقىراپتىكەن، بىرەيلەن شۇ يەردىلا مۇنداق قوشاق توقۇپتۇ:

تۇتقىن دەيدۇ ئوغرىنى،
ئۆزى تېشىپ موردىنى.
كېسەل تۇرسا ئەمەلدار،
پۇقرا يەمدۇ دورىنى؟

ئۈچ ئادەم: (تەڭلا) بەس!

1 ـ ئادەم: ياۋاشلىق بىلەن ماڭمايدىغان بولساڭ، بېشىڭدا كالتەك! (كالتەكنى ئېگىز كۆتۈرىدۇ.)

2 ـ ئادەم: قولۇڭدا كويزا! (كويزا تەڭلەيدۇ.)

3 ـ ئادەم: پۇتۇڭدا كىشەن! (كىشەننى يەرگە ئاتىدۇ.)

مۆمىن ئاكا: خوپ، ھازىرچە مالىكسالام، مېڭىپ تۇراي، (سادىر ئاكىلارغا) ئامان بولساق يەنە كۆرۈشەرمىز، خوش. (چىقىپ كېتىدۇ.)

[ئۈچ ئادەم سادىر ئاكىلارغا غادايغىنىچە چىقىپ كېتىدۇ.]

سادىر ئاكا: (بىر دەم قاراپ تۇرغاندىن كېيىن) پەرىزات. (ئۈنئالغۇنى بېسىڭ دېگەن ئىشارەت)

پەرىزات: بولىدۇ. (ئالقانچىلىك ئۈنئالغۇنى باسىدۇ.)

مۆمىن ئاكا: (ئۈنئالغۇدىن سادا) «ئۇنىڭ ئىككى ئەڭگۈشتەرى رەڭگارەڭ نۇر چېچىپ، تەكشۈرگۈچىلەرنىڭ كۆزىنى ئالچەكمەن قىلىۋېتىدۇ. ئۇلار قوش مۈڭگۈزلۈك جادۇگەرنىڭ ھەقىقىي ئەپتى ـ بەشىرىسىنى كۆرۈشكە ئامالسىز قالىدۇ»

[سادىر ئاكا قاتارلىقلار تەپەككۇر قوينىغا چۆكۈلگەن ھالدا دىققەت بىلەن تىڭشايدۇ.]

(چىراغ ئۆچىدۇ، پەردە چۈشىدۇ.)

ئۈچىنچى كۆرۈنۈش

ۋاقتى: 1990 ـ يىل ياز، كۈندۈز.

سەھنە: ھاكىم ئىشخانىسى. ئىككى دانە چىنەيامدا ئېچىلغان ئاق، قىزىل ئەتىرگۈل. ئادىل ھاكىم بىلەن مىرزا ئەخمەت خۇشپىيانە سودا ئۈستىدە.

ئادىل: ئۇ دېگەن پولات ـ تۆمۈر تاۋلاش ھەرىكىتىدىن بۇرۇن سېلىنغان مۇكەممەل ئوتتۇرا مەكتەپ. جەڭگىلىرى سەرخىل، تام ئارىلىرىدىمۇ بەش قولدەك تۈۋرۈك، پولىنىڭ جەڭگىلىرى شۇنچە مەزمۇت، تاختايلىرى بىجىرىم.

مىرزا ئەخمەت: ئالدى بىلەن پۈتۈن مەكتەپنى چېقىپ، توپا ـ تۇپراق، غەلدە ـ غەشلىرىنىڭ ھەممىنى ئېرىغداپ، تۈزلەپ، يېڭى مەكتەپ سالغۇدەك ھالغا كەلتۈرىدىغان گەپ.

ئادىل: بۇزۇش ـ چېقىشتىن كېيىنلا قۇرۇش ـ تىكلەشكە ئۆتىدىغانلىقىمىز يادىڭدا يوقمۇ، مىرزا ئەخمەت؟ ئۇ دېگەن مىليون يۈەنلىك كاتتا قۇرۇلۇش جۇمۇ!

مىرزا ئەخمەت: بولىدۇ، شيەنجاڭ ئاتا، سىلە نېمە دېسىلىرى شۇ. (ئوپېراتورلاردەك ھەرىكەت بىلەن) رەسىمگە تارتىدىغان نەرسىنى نېمە دەيتتۇق؟

ئادىل: خەنزۇچە «شېشاڭجى» دەيدۇ.

مىرزا ئەخمەت: ياپونىيىگىدىن بىرنى ئېلىپ ئەۋەتتىم بىر ساندۇق لېنتىسى بىلەن.

ئادىل: كىمدىن؟

مىرزا ئەخمەت: ئەس - بۇسىنى چىقار-
مايدىغان بىرسىدىن.

ئادىل: كىم تاپشۇرۇپ ئاپتۇ؟

مىرزا ئەخمەت: خىزمەتچى ئايال.

ئادىل: ھەي مىرزا ئەخمەت، مۇنداق
نەرسىلەرنى كۆتۈرۈپ يۈرمىگىن دەپ قانچە
قېتىم دېيەن ساڭا؟ يەنە كېلىپ يۇقىرىدىن
كەلگەن سوتسىيالىستىك تەربىيە كادىرلىرى
مىغىلداپ يۈرۈۋاتقان مۇشۇ كۈنلەرنىڭ
كۆپكۈندۈزىدە - ھە؟

مىرزا ئەخمەت: ياپون تۇڭلاتقۇسى.
ياپون تېلېۋىزورى، ياپون سىنئالغۇسى
بار يەردە ياپوننىڭ بۇ نېمىسى بولمىسا
بولامدۇ؟ ھېچبولمىسا، شاكىلىنى چىقىرى-
ۋېتىپ، ھېغىزىنى قوبۇل قىلغايلا. مانا بۇ
ئون سەر شاكالسىز ھېغىز. قۇرۇلۇش قولى-
مىزغا ئۆتكەندىن كېيىن قىلىدىغىنىمىز
ئالاھىدىرەك بولىدۇ، ئەلۋەتتە.خەير - خوش.
(كونۋېرتلىك نەرسىنى تۇتقۇزۇپ قويۇپ
چىقىپ كېتىدۇ.)

ئادىل: خېلى ۋەزنى بارەك تۇرىدۇ.
راست ئون سەرمۇ نېمە؟ ئىشنىڭ يولىنى
بىلىدۇ جۇمۇ بۇ قېرى تۈلكە. (بىر - ئىككى
چۆرۈپ قويۇپ) كىچىكىمىزدە داچەن - تىيەن
دېگەننى كۆرۈپ باقمىغان بولساقمۇ،
«ئالتۇن ياپىلاق، تاپقان تاپىلاق» دەپ
ئويناپدىغانتۇق. مانا ئەمدى راستىنلا
تاپقان تاپىلاق بولدى. كىرە چۆنتەككە
ئالتۇن ياپىلاق!

[ئىشىك چېكىلىدۇ.]

سىرتتىن ئاۋاز: رۇخسەتمۇ؟

ئادىل: يەنە كىممۇ؟ (سافادا كېرىلىپ
ئولتۇرۇپ) ھە، رۇخسەت.

[ئاپپاشا كىرىدۇ.]

ئاپپاشا: (سەل تارتىنىپ، تۈزلا) ئادىل
ھاكىم دېگەن سىزمۇ؟

ئادىل: كېلىڭ. قىزچاق، تونۇشۇپ
قويايلى. (قول تەڭلەيدۇ.)

ئاپپاشا: مانا بۇ تونۇشتۇرۇش قەغىزىم.
(تۇتقۇزۇپ قويۇپ ئەركىنھالدا تۇرۇۋېرىدۇ.)

ئادىل: (تونۇشتۇرۇشقا بىر قاراپ قويۇپ)
ئىسمىڭىز نېمە؟

ئاپپاشا: (تەئەججۇپلىنىپ) ئاشۇ قەغەزدە
بارغۇ؟

ئادىل: قانچە ياش؟

ئاپپاشا: ئۇمۇ ئېنىقغۇ؟

ئادىل: قىزچاق، ھازىر نەدە تۇرۇۋاتىسىز؟

ئاپپاشا: جايىمدا تۇرۇۋاتىمەنغۇ؟

ئادىل: كەنىدىر يېگەن دەمدەردەك «غۇ-قۇ-
غۇ» قىلمىسىزغۇ؟ (ئورنىدىن تۇرۇپ، يېقىنلاپ
كېلىپ. ئاپپاشانىڭ ئەتراپىنى بىر ئايلىنىپ
چىققاندىن كېيىن) ئىسمى-جىسمىغا لايىق
ئاي پادىشاھى، گۈزەللەر پادىشاھى ئىكەن-
سىز، ئاپپاشا.(ئېڭىكىنى ئەركىلىتىپ)ئىسسىت-
ئىسسىت، زايا كېتىدىغان بولدىڭىز-دە!

ئاپپاشا: (ئۆزىنى تارتىپ) نېمىشقا زايا
كەتكۈدەكمەن؟

ئادىل: بۇ دېگەن چەت، قۇرغاق ناھىيە،
ئاپتىپى بەك كۆيدۈرىدۇ، چىدىماق تەس.

ئاپپاشا: ئون مىڭلىغان ئاھالە كۆيۈپ،
كۆل - قوقاسقا ئايلىنىپ كەتمىگەن يەردە،
مەنمۇ بەرداشلىق بېرەرمەن! (دىلبايان)
نېمانچە لاۋزا بىرنېمىدۇ بۇ؟باش ھاكىممىش
تېخى!

ئادىل: خوپ، ئۇنداق بولسا، «ئاي شارى
مېھمانخانىسى»غا بېرىڭ.

ئاپپاشا: مېھمانخانىغا؟ نېمە قىلىمەن ئۇ
يەردە؟

ئادىل: مېھمانخانا پادىشاھى بولىسىز.
تالىيىڭىز ئوڭ كەلدى، ئاپپاشا.

www.uyghurkitap.com

ئايپاشا: شاھلىقتىن تامايىم يوق.

ئادىل: ئۇنداق بولسا، سەنئەت ئۆمەككە بېرىدىك.

ئايپاشا: ئۇ يەردە نېمە قىلىمەن؟

ئادىل: (غەلىتە ئۇسسۇل ھەرىكىتى بىلەن) ئوينايسىز. گۈزەللىكىڭىز ۋە تالانتىڭىز بىلەن كىشىلەرنى ھوزۇرلاندۇرىسىز.

ئايپاشا: (جىددىي) ئوقۇغان كەسپىم بىئولوگىيە!

ئادىل: ياخشى، ئۇنداق بولسا، تاغقا چىقىپ، تۆمۈر رودىسى تېپىلىك، شاخار، زەمچە تېپىلىك، تاشتۇز تېپىلىك، ھاك تېشى تېپىلىك، چىقىلىك..

ئايپاشا: ئادەمنى مۇنداق تەتۈر قىيناماڭ! (يۈز - كۆزىنى تۇتۇۋېلىپ يىغلاپ چىقىپ كېتىدۇ.)

ئادىل: قىيناش دېگەننىڭمۇ ئوڭ - تەتۈرى بولىدىكەن - دە، ھا - ھا - ھا!... (جىددىي توختاپ، مەيدىسىگە ئۇرۇپ) دۆلەتنىڭ ئېھتىياجىغا بويسۇنمىغىنىڭنى بىر كۆرەي قېنى، ئايپاشا!

[ئاجايىپ چىرايلىق ياسانغان پەرىزات كۆركەم قول سومكىسىنى ئاسقان ھالدا تولىمۇ ئەركىن، شوخ قىياپەت بىلەن روخسەتسىز كىرىدۇ.]

پەرىزات: ئەسسالام ھاكىم ئالىيلىرى(چەت ئەللىك ئاقسۆڭەك قىزلارچە سالام بېرىدۇ.) ۋاھ، مەن ئويلىغان، مەن تەسەۋۋۇر قىلغاندىنمۇ ياش، قاۋۇل، قاملاشقان يىگىت ئىكەنسىز. بۇ يۇرتلۇق ئوغۇل - قىز ساۋاقداشلىرىمنىڭ دېگىنىدىن چەندان - چەندان ئارتۇق ئىكەنسىز.

ئادىل: (خوشلۇقتىن كاڭگىراپ) ساۋاقداشلىرىڭىز مەن توغرۇلۇق نېمە دېگەن؟

پەرىزات: ياپياش بىر باش ھاكىمىمىز باركى، كۆتۈرگىنى ئىنقىلاب تۇغى، يۈرىكىدە ساداقەت چوغى، ئۈستىدە كۆپۈكى يوق، ئاستىدا دۇغى، ماڭلىيىدا ئۆچمەس نەقىشى، باش ئۈستىدە تالەي سۇمرۇغى... ئۇھ، ئەجەب ئىسسىپ كەتتىما. شامالدۇرغۇچ يوقمىدۇ شۇنچە ئازادە ئىشخانىدا؟

ئادىل: (كاڭگىراپ) شامالدۇرغۇچ - ھە، شامالدۇرغۇچ...

پەرىزات: (ئازادە كوپتىسىنىڭ تۈگمىسىنى يېشىۋېتىپ) بوپتۇ، ھەر قانداق شامالدۇرغۇچتىن قالغۇچىلىكىمىز يوق بىزنىڭمۇ. (كۆكسىنى كېرىپ بىر- ئىككى پىرقىراۋېتىپ) ئاھ، قىزىل ئەتىرگۈل، مەن سېنى سۆيىمەن، چەكسىز مېھىر - مۇھەببەت بىلەن سۆيىمەن. چۈنكى سەن قىزىل بايراق ئاستىدا تۇغۇلۇپ، قىزىل بايراق ئاستىدا ئۆسۈپ كامالەتكە يەتكەن ئىنقىلابىي رەھبەرلىرىمىز قەلبىنىڭ سىمۋولى سەن. ئاپئاق ئەتىرگۈل — پاك-دىيانەتلىك، مەڭگۈ گۈزەللىكنىڭ سىمۋولى سەن. ياش-نەۋقىران ھاكىمىمىزدەك ئۈستىدە كۆپۈكى، ئاستىدا دۇغى يوق سۈپسۈزۈك رەھبىرى كادىرلىرىمىزنىڭ سىمۋولى سەن!

ئادىل: (ھەيرانلىق ۋە چەكسىز رازىمەنلىك بىلەن) ۋاھ، ئۆزىڭىز كىم بولىسىز، ئاپئاق قىز؟

پەرىزات: ئەنە، ئۆزۈم بولماي كىم بولاتتىم؟

ئادىل: ئىسىم - شەرىپىڭىز؟

پەرىزات: ھۆر - پەرىزات.

ئادىل: پاھ، قالتىسقۇ!

پەرىزات: 90 - يىللارنىڭ ياشلىرى قالتىس بولمايتتىمۇ ئەمىسە؟

ئادىل: قانچە ياش؟

پەرىزات: ئون توققۇز ياش.

ئادىل: ئون توققۇز ياش؟

پەرىزات: ئاھا، پىئونېرلىق يېشىدىكى كىچىككىنە قىزدەك كۆرۈنۈۋاتامدىمەن، ھاكىم ئالىيلىرى؟

ئادىل: ئوقۇش تارىخىڭىز؟

پەرىزات: ئىككى كەم 19 يىل.

ئادىل: ئۆزىڭىزمۇ ئون توققۇز ياش؟

پەرىزات: ئەلۋەتتە، كەمىنىڭىز ئۆمۈر بويى ئون توققۇز ياش، مەڭگۈ ئون توققۇز ياش. ئۆز دەۋرىنىڭ ئىشچى، دېھقان، ئەسكەر ئوقۇغۇچىسىمۇ ئوبدان بىلىدۇ بۇ ھېكمەت - ھەقىقەتنى.

ئادىل: قىزىق، تولىمۇ قىزىق بالىكەنغۇ بۇ؟

پەرىزات: ماختىغىنىڭىزغا رەھمەت، ھاكىم ئەپەندى. ئەزىز مېھمىنىڭىزغا ئوبدان دىمەلەنگەن بىر ئىستاكان كافېي، ھېچبولمىسا، بىر ئىستاكان مۇزدەك سۈت ئىلتىپات قىلىۋەتكەن بولسىڭىز.

ئادىل: (باسما چايدانىدىن بىر پىيالە قايناقسۇ قويۇپ كېلىپ) رەنجىمەڭ ھۆر - پەرىزات، ھازىر غورىگىل ياشاش تەشەببۇس قىلىنىۋاتقان پەيت.

پەرىزات: توغرا، رەھبىرىدىي كادىرلار باشلامچى بولمىسا بولامدۇ؟ (ئىچىپ بېقىپ) پاھ، نېمانچە قىزىقتۇ؟

ئادىل: كۆيدۈردىمۇ؟

پەرىزات: پۇۋلەۋاتىمەن.

ئادىل: سوۋۇمىسىچۇ؟

پەرىزات: تېخى ياخشى. ئاۋۋال بۇ ھەقتە سۆزلىشىپ تۇرايلى. مانا بۇ رەسمىيەتنامەم.

ئادىل: (كۆرۈپ بېقىپ) سەنئەت ئىنىستىتۇتىنى ئەلا دەرىجىدە پۈتتۈرۈپسىز.

پەرىزات: دىپلومىم گۇۋاھ. (ئۇزىتىدۇ.)

ئادىل: تالانتىڭىزنىڭ شېرىن مېۋىسىنى تېتىپ بېقىشقا بولارمۇ؟

پەرىزات: ئەلۋەتتە. ناخشا كېرەكمۇ، ئۇسسۇلمۇ؟ سەھنە ئەسەرلىرىدىن بىرەر - ئىككى ئېتۈت ئورۇنداپ بېرەيمۇ-يا؟

ئادىل: ھەممىسى كېرەك، ھەممىسى!

پەرىزات: بولىدۇ، كەمىنىڭىز خىزمەتكە تەييار. (ئېلانچىك ئاھاڭدا) ناخشا - پىيدا قىل جانىنى خەلقىڭگە.

(ئۆز ئاھاڭى بويىچە)

تەمەننا قىلما مۈلكۈڭگە، جاھان ئۈستىمۇ ئىلكىڭگە،
بېغىشلا ئەجرى-تۆھپەڭنى ۋەتەن، مىللەتكە، خەلقىڭگە.

ئادىل: ھۆر - پەرىزات.

پەرىزات: لەببەي.

ئادىل: راسا جۇشقۇن، 90 - يىللارغا خاس ناخشىلاردىن بولسا قانداق؟

پەرىزات: باش ئۈستىگە. (ناز ۋە نازاكەت بىلەن ئوقۇيدۇ.)

ناخشا:

ئاھ كېچىلەر - كېچىلەر،
بىدار ئۆتكەن كېچىلەر.
قانچە شېرىن - لەززەتلىك،
يارنى كۈتكەن كېچىلەر.

ئايغا باقسام ئاي يىراق،
يۇلتۇز گويا جىنچىراغ.
سېغىنغانچە ئۆرلەيدۇ،
يۈرەكتە ئوت - ئىشتىياق.

(بىرىنچى كۇپلېت تەكرارلىنىدۇ)

ئادىل: پاھ، تىلىڭىز نېمانچە تاتلىق؟

پەرىزات: شېكەر قومۇشىنى تولا چاينىغان.

ئادىل: ئېغىر كۆرمىسىڭىز (چاقماق ئۇسسۇلىنى دورىغان ھالەتتە ھەرىكەت قىلىدۇ.)

پەرىزات: (كوپتىسىنى كۆرسىتىپ قورۇنغان قىياپەتتە) سېلىۋەتسەم سەت تۇرارمۇ؟

ئادىل: ئاغزىڭىزغا ناۋات! ئەكىلىڭ مەن ئېسىپ قوياي. (كوپتىنى ئېلىپ، شەھۋانىيلىق بىلەن پۇرايدۇ، باغرىغا باسىدۇ.)

پەرىزات: خوپ، ئويناپ كەتتۇق ئەمسە. (ناخشىلىق چاقماق ئۇسسۇلى ئويناپ كېتىدۇ.)

ناخشا:

قولىمىزدىن قاش چىقىرىپ،
گەپ-سۆزىڭىزدىن پاس چىقىرىپ،
دېسكو - چاقماق دېگەننى،
ئويناپ كېتىمىز راست چىقىرىپ.
(ساغرىسىنى چىقىرىپ)

دۇتار - راۋاب تارى بىلەن،
تاغلار ئاپئاق قارى بىلەن.
ئادەمزات بەختىيار،
سۆيگەن ئامراق يارى بىلەن
(بىرىنچى كۇپلېتنى تەكرارلايدۇ)

ئادىل: ئاھ، يۈرەك! ... (مەست - بىھوش ھالەتكە كېلىدۇ.)

پەرىزات: ئۇھ... (توختايدۇ.)

ئادىل: قانىدىم، ھۆر-پەرىزات، پەقەت قانىدىم.

پەرىزات: نى - نى قاندۇرۇشلار تېخى ئالدىمىزدا. «خېرىدارى بولمىسا، زىبالىقى نە كېرەك» دەپتىكەن كونىلار. خېرىدارلىقىڭىز ۋە ئىگىدارچىلىقىڭىزغا كۆپ رەھمەت، ھاكىم ئالىيلىرى.

ئادىل: (خۇيى تۇتقاندەك بولۇپ، پاپىروس چېكىدۇ. چاقمىقى يانمايدۇ.)

پەرىزات: ئوتىڭىز يانمايۋاتامدۇ، ھاكىم ئەپەندىم؟ (چاقماق يېقىپ) چاقماق دېگەن چېقىلىپ تۇرسا، ئوتى ئۆچمەي يېقىلىپ تۇرسا. دەرھەممەت ھاكىم ئەپەندىم. ئېھتىيات قىلىڭ، كۆيدۈرۈۋەتمىسۇن.

ئادىل: (ئېچىلىپ) ئاسانلىقچە كۆيدۈرەلمەسمىكىن.

پەرىزات: كۆرىمىز تېخى. (يېقىلىق چاقماقنى ئادىلنىڭ كۆز ئالدىدا ئوينىتىپ) قانداق؟ يارامدۇ؟

ئادىل: يارىمامدىغان!

پەرىزات: يارىغان بولسا، چاقماق ئايلانسۇن ئالىيلىرىدىن. (ئالقىنىغا سىلىپ قويىدۇ.)

ئادىل: (پەرىزاتنىڭ قولىنى تۇتۇۋېلىپ) ھۆر - پەرىزات، ئېيتىڭا، قانداق كېلىپ قالدىڭىز بۇ ناھىيىمىزگە؟

پەرىزات: ئەڭ ئۇلۇغ، ئەڭ گۈزەل ئارزۇ - ئارمانلار بىلەن!

(تېلېفون جىرىڭلايدۇ.)

ئادىل: ھە، مەن. قاچان؟ ئۇ نەرسىنى ئېلىپ كەلگەن ئادەمنى تونۇمسەن؟ بوپتۇ. رېۋىزىيە كومىتېتىغا، چىرىكلىككە قارشى تۇرۇش ئىشخانىسىغا، پاك - دىيانەتلىك بولۇش قۇرۇلۇشى مۇۋەپپەقىيەتلىرى كۆرگەزمىخانىسىغا تېلېفون بەر. تېلېۋىزىيە ئىستانسىسىمۇ خەۋەر تاپسۇن. دەرھال ھويلامدىن يوقاتسۇن بۇ ھارام مالنى! (تېلېفوننى قويۇپ) قارىماسىز، بىزنىڭ ئۆيگە ناتونۇش ئادەمدىن بىرى بىر دانە ياپون شېشاگىجىسى بىلەن بىر يەشمەك سىنئالغۇ لېنتىسى ئەكىرىپ قويۇپتۇ! شۇنچە يىللاردىن بۇيان دۆلەت ۋە خەلقنىڭ يىپ-يىڭنىسىگە نەزەر - گۆزىرىمنى سالماي كېلىپ، ئەمدىلىكتىزە! ...

پەرىزات: بۇ ناھىيىنىڭ رەھبەرلىرى مانا شۇنداق پاك - ساغلام، شۇڭلاشقا بۇ ناھىيە ھەممە ياققا داڭقى كەتكەن قوش بىرىنچى، قوش ئىلغار، قوش بايراقدار ناھىيە. ئەپسۇسكى، مەزكۇر ناھىيىدە قولغا كەلتۈرۈلگەن ئالەمشۇمۇل مۇۋەپپەقىيەتلەر تېخى تىياتىر سەھنىلىرى، كىنو - تېلېۋىزور ئېكرانلىرىدا

ئەكس ئەتتۈرۈلمەيۋاتىدۇ. 17 مىڭ يۈەن نەق پۇل ۋە شۇنچە نەرسە-خېچىي ھۆججەتلەر قاچىلانغان ھەربىي سومكىنى تېپىۋېلىپ، دەرھال تاپشۇرۇپ بېرىش، يۈكسەك ئىنقىلابىي جاسارەت بىلەن ئۈچ بالىنى دەھشەتلىك قاينام ئىچىدىن قۇتقۇزۇپ قېلىش ۋەقەلىرىنى ئالايلى...

ئادىل: ئۇ دېگەن 20 نەچچە يىل ئىلگىرى بولۇپ ئۆتكەن كىچىككىنە ئىشلار، كونا ۋەقە.

پەرىزات: ئالتۇن - گۆھەرگە كۆز قىرىنى سالماسلىق، بارلىقىنى كىشىلەرگە بېغىشلاش تېمىسى — مەڭگۈلۈك تېما. ئەسلا كونىراپ قالمايدىغان تېما. پاتقاققا پېتىپ قالغان بىرەر قوزا - ئوغلاق، دوزاي - تايچاقلارنى پاتقاقتىن چىقىرىپ قويغان ئادەملەرنى گېزىت - گېزىتلەردە ماختايدۇ-يۇ...

ئادىل: ئۇغۇ، راست.

پەرىزات: ئاشۇ ۋەقەلەرنى سەنئەت يۈكسەكلىكىگە كۆتۈرۈپ، سەھنىگە ئېلىپ چىقىدىغان بولسا... قاراڭ، لاي - لاتقىلىق قىيان - كەلكۈننى ئەسلىتىدىغان قىزغۇچ كىيىم كىيگەن 10 — 15 قىز دەريادەك كەڭ ئېتەكلىرىنى يېيىپ، قىزغۇچ تاۋار - دولقۇنلارنى چەمبەر شەكلىدە ئوينىتىپ، سەھنىگە كىرمەكتە. ئۇلارنىڭ بىر ئۆرلەپ - بىر چۆكۈشى ئەنە شۇ دولقۇنلۇق ئېقىننى، پىر-پىر ئايلىنىشلىرى دەھشەتلىك قاينامنى ئەكس ئەتتۈرىدۇ. كىچىك باللارچە نىقابلانغان ئۈچ كىشى ئاجايىپ نەپىس ئۇسسۇل ھەرىكەتلىرى بىلەن ئۆزلىرىنىڭ خەتەرلىك قاينامغا غەرق بولۇپ كېتىۋاتقانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ. دەل شۇ چاغدا بىر نەۋقىران يىگىت قىرغاقتا پەيدا بولىدۇ - دە، قاينامغا ئۆزىنى ئاتىدۇ. ئۇ كۈرەش قىلىدۇ، ھايات-ماماتلىق كۈرەشى ئېلىپ بارىدۇ. 10 — 15 قىزنىڭ ھەرىكىتى بارا - بارا لەرزانلىشىپ، كەلكۈن-قىيانىنىڭ بويسۇندۇرۇلغانلىقى نامايان قىلىنىدۇ. نەۋقىران يىگىت بىر بالىنى تىزىغا قوندۇر-غان، بىر بالىنى قولتۇقلىغان. بىر بالىنى بويىنىغا مىندۈرگەن ھالدا مانا مۇنداق مەغ-رۇررانە تۇرىدۇ.

ئادىل: (نېمە قىلارىنى بىلەلمەي) شۇنداق - شۇنداق.

پەرىزات: دەل شۇ چاغدا «جاپادىنمۇ-ئۆلۈمدىنمۇ قورقمايدىغان مۇنەۋۋەر پىداكار ياش - ئادىل ئاكا بەكرىدىن ئۆگىنەيلى!» دېگەن سادا پۈتۈن تاماشىبىنلار قەلبىنى زىلزىلىگە كەلتۈرۈۋېتىدۇ. ھېلىقى 10—15 قىز بىردىنلا قىپقىزىل گۈلگە ئايلىنىپ، بۇ نەۋقىران يىگىتنى ئۆز قوينىغا ئالىدۇ.

ئادىل: (خۇشال) سىزگە نېمە كېرەك؟ قانداق تەلىپىڭىز بار، ئېيتىڭ. ناھىيىمىز-نىڭ نىمجان سەنئىتىگە جان كىرگۈزۈۋېتىدىغان بولسىڭىز، ھېچنەرسىنى ئايىمايمىز!

پەرىزات: رېئال تۇرمۇش — ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ چەكسىز مەنبەسى، قۇرۇماس بۇ-لىقى.

ئادىل: ئەلۋەتتە.

پەرىزات: پۈتۈن ناھىيىمىز تەۋەسىدە تۇرمۇش ئۆگىنىشىم ھېچقانداق دەخلى - تەرۇزغا ئۇچرىمىسا.

ئادىل: دەخلى - تەرۇز قىلىشقا پېتىنالىدىغان كىمكەن ئۇ؟ بېرىڭ، نەگە بارغۇڭىز كەلسە، شۇ يەرگە بېرىڭ، ئۆگىنىڭ، ئىجاد قىلىڭ!

پەرىزات: چەكسىز قوللاشقا ئېرىشكىنىم ئۈچۈن تولىمۇ خۇشالمەن، ئىنتايىن خۇشالمەن،

(ھاياجان بىلەن)

زەپمۇ شادلاندىم بۈگۈن،
گويا قاناتلاندىم بۈگۈن.
بىر بۈيۈك ئارمان بىلەن،
جەڭگاھقا ئاتلاندىم بۈگۈن.

(چىراغ ئۆچىدۇ، پەردە چۈشىدۇ.)

ئۇيغۇر كىتاب تورخانىسى www.uyghurkitap.com

تۆتىنچى كۆرۈنۈش

ۋاقتى: 1990 - يىلى سېنتەبىر، كۈندۈز.

سەھنە: شىپالىقلىق باغ. ئېگىز ۋە گۈللەر بىلەن قاپلانغان كۆل بويىغا گىلەم، كۆرپىلەر سېلىنغان. مەرۋايىت، ياقۇتنىسا، تىللاقىز، ئايتىللا قاتارلىق چوكانلار قىزدىق كۈلكە-چاقچاقلار ئىچىدە ئۇسما قويۇشۇۋاتقان ھالدا پەردە ئېچىلىدۇ. مەرۋايىت بىر چەتتىرەك ئۇسما قويۇش بىلەن بەنت.

ياقۇتنىسا: (قولىدا پىلتىگۈچ، ئەركىن ھالدا ناخشىلىق ئۇسسۇل ئويناپ كېلىپ، مەرۋايىتقا يېقىنلىشىدۇ.)

كۆل تېرىدىم كۆرسىلە،
ئۇسما تېرىدىم كۆرسىلە.
بىر قويۇم ئۇسما بېرەي،
بويىنۇم قۇچاقلاپ سۆيسىلە. (مەرۋايىتنى بويىنىدىن قۇچاقلاپ سۆيۈۋالىدۇ.) بويىنۇم قۇچاقلاپ سۆيسىلە. (تەكرارلايدۇ.)

تىللاقىز، ئايتىللا: يەنە شۇ، يەنە شۇ!

مەرۋايىت: ئىزا - ئىزا!

ياقۇتنىسا: نەگە قاچىسىز، مەرۋايىتخان توختاڭ، ئاممىنىڭ تەشنالىقىنى قاندۇرايلى. (قىستاپ كېلىدۇ.)

مەرۋايىت: چاقچاق - ھېلى چاقچاقلا ئايلىنىپ كېتىپ قالمىسۇن، ياقۇتنىساخان، بولدى قىلسىلا ئەمدى!

ئايتىللا، تىللاقىز: ياقۇتنىسا، بوش كەلمەڭ!
ياقۇتنىسا، بوش كەلمەڭ!

ياقۇتنىسا: 11 - نۆۋەتلىك ئاسىيا تەنھەرىكەت يىغىنىدا قىزلارنىڭ قانداق چېلىشقانلىقىنى كۆرمىدىڭىزمۇ، مەرۋايىتخان؟ 90 - يىللارنىڭ قىز - چوكانلىرى (بوكسىيورچىلىق ھەرىكىتىنى دوراپ) چاقچاقتىنمۇ قورقامدىكەن؟ كېلىڭ، نەگە قاچىسىز؟ (بوكسىيورچى ھالىتىدە قىستاپ كېلىدۇ).

مەرۋايىت: (كۆلدىن بىر كورۇشكا سۇ ئېلىپ) بىر قەدەم مېڭىپ باققىنا قېنى!

تىللاقىز، ئايتىللا: ياقۇتنىسا، بوش كەلمەڭ!
ياقۇتنىسا، بوش كەلمەڭ!

ياقۇتنىسا: سىز - مەرۋايىت، مەن - ياقۇت، بىر ئېقىننىڭ تاشلىرىغۇ بىز، بىر زاماننىڭ ياشلىرىغۇ بىز؟

ناخشا:

سۆي دېسەڭمۇ سۆيمەن،
سۆيمە دېسەڭمۇ سۆيمەن.
شام ئۆزۈك، پەرۋانىمەن،
ئىشقى ئوتىڭدا كۆيمەن.
(غۇلىچىنى ئېچىپ يېقىنلاپ كېلىدۇ.)

مەرۋايىت: كۆيە، كۆيۈپ كۈل بولۇپ كەت ئەمىسە! (سۇنى چاچىدۇ.)

[ياقۇتنىسا ئولتۇرۇۋالىدۇ. بىر كورۇشكا سۇ كىردۋاتقان پەرىزاتنىڭ كۆكسىگە چېچىلىدۇ.]

پەرىزات: ئا! (قورقۇپ ۋە ئەندىكىپ كېتىدۇ.)

مەرۋايىت: (داڭقېتىپ تۇرۇپ قېلىپ) پەرىزات!... ۋاي خۇدايىمەي... ئۆلگە ئەپچىقاي. (پايپاسلاپ چىقىپ كېتىدۇ.)

پەرىزات: ھېچقىسى يوق، مەرۋايىت ئاچا.

ياقۇتنىسا: (ئاغزىنى تۇسۇۋېلىپ، پەس ئاۋاز بىلەن) خاپا بولسىلا، رەنجىسىلە، چىراي ئاچمىسىلا.

باشقىلار: كارامەتتىنى كۆردىمىز، يۈرسىلە.

(قولتۇقىدىن يۆلەپ، ئولتۇرغۇزىدۇ.)

مەرۋايىت: (لۆڭگىگە ئېلىپ چىقىدۇ.) پەردىزات، مەن سۈرتەي.

ياقۇتنىسا: (لۆڭگىنى تارتىۋېلىپ) چىرايىڭغا قارىغىنا. قارىدەك ئاقىرىپ كېتىپتۇ. (كۆكرەكلىرىنى سۈرتكەچ) سۆزمە خالتىسى قىلىۋەتكىنىڭنى قارىغىنا!

مەرۋايىت: ھەممىنى قىلغان سەن-داپيۈز.

ياقۇتنىسا: بارچە گۇناھ ئۆزۈڭدە تۇرۇپ، قاپ كۆتۈرۈپ نەگە بارارسەن، مەرۋايىتخان؟ تولا چوقۇلداماي، پەردىزاتقىزدىن ئەپۇ سورا!

مەرۋايىت: سورايمەن، مىڭ مەرتىۋە سورايمەن: مېنى كەچۈرسىلە، پەردىزات.

پەردىزات: (روھىي ھالىتى ئەمدىلا ئەسلىگە كېلىۋاتقان قىياپەتتە) بولىدۇ، ئەمىسە مېنى كۈلدۈرسىلە، كۆڭلۈمنى ئاچسىلا.

ئايتىللا
تىللاقىز : ھەببەللى!

ياقۇتنىسا: كۈلدۈرەلەمسىچۇ؟

تىللاقىز: ئاشۇ كۆلگە...

ئايتىللا: (قوشۇلۇپ) بىر - ئىككى - ئۈچ! (قول - پۇتىدىن تۇتۇپ ئۇيان - بۇيان تاساپ، كۆلگە تاشلاش ھەرىكىتى)

مەرۋايىت: بولىدۇ، سىلەرنى كۈلدۈرەلىگەن جاننى...

[سېكرىتار مەزىن بىلەن مۆمىن ئاكا مەجنۇن كىرىدۇ.]

ئالماس بوۋا
مۆمىن ئاكا : ئەسسالام، قىزلىرىم.

مەرۋايىت: (قىزلارغا) جىم! سېكرىتار مەزىن ئاخۇنغا بىر تازىم، (ئەجنەبىيلەرچە سالام بېرىدۇ، قىز - چوكانلارمۇ شۇنداق قىلىدۇ.)

پەردىزات: «سېكرىتار مەزىن ئاخۇنۇم»؟

مۆمىن ئاكا: پەرلىزاتقىز ھاڭ - تاڭ قېلىۋاتىدۇ. بۇ ئىشنىڭ سىرىنى ئېچىۋەتسىلە، ئالماس سېكرىتار.

ئالماس بوۋا: مېنى كۈن ئالغىنىلى قويمايدىكەنسىلەر - دە، بوپتۇ، دېسەم - دەي، لېكىن بۇ ھەقتە ھېچكىمگە تىنمايسىلەر.

باشقىلار: تىنمايمىز.

سىرتتىن ئاۋاز: تىللاقىز، ئايتىللا!

تىللاقىز
ئايتىللا : مانا بىز! (چىقىپ كېتىدۇ.)

ئالماس بوۋا: يېزىمىزنى كېسىپ ئۆتىدىغان تاشيولنىڭ ئالاھىزەل بىر يېرىدە - ئىككى كىلومېتىر قىسمى پۈتۈن يىلنىڭ ئۈچ پەسلىدە قۇم ئاستىدا قالاتتى.

ياقۇتنىسا: ھە، يېقىنقى كۈنلەرگىچە شۇنداق ئىدى.

ئالماس بوۋا: بۇ يەردىن ئۆتكەن ھەر قانداق ماشىنا «گۈلدۈرى بار، يامغۇرى يوق» دېگەندەك، گۈر - گۈر - گۈر - گۈرۈللەيتتى-يۇ، تاشپاقىچىلىكمۇ ئىلگىرىلىيەلمەيتتى. بىزنىڭ كىچىك نۇشىرۋانى ئادىل شۇ كۈنلەردە قوشنا يېزىلىق تۇراق چەپچى، مەخەت دابىزا قاتارلىق قولاق كەستىلەر بىلەن «قۇملۇق يول پارتىزانلىرى» دەيدىغان بىر ئوغۇرلۇق گۇرۇپپىسى قۇرۇپتۇ. ھەر كېچىسى قۇملۇق يولدىن ئۆتۈۋاتقان ماشىنىلارغا يامىشىپ چىقىپ، قولىغا چىققاننىڭ ھەممىسىنى تاشلايدىكەن. ئېلىشىغا سېتىپ، بولۇشىغا ھاراق ئىچىدىكەن، قىمار ئوينايدىكەن. شوپۇرلار تۇتۇۋېلىپ ئالدىمغا ئېلىپ كەلدى، تەربىيە قىلىپ قويۇۋەتتىم. يەنە ئەپكەلدى، يەنە قويۇۋەتتىم. ئاخىرى كالىمىسىنى قۇمغا نىقتاپ تۇرۇپ، ئوڭ - سول قوۋۇرغىلىرىغا شۇنداق دەسسەپتىمەنكى!..:

قىزلار: بۇ بىرا!

ئالماس بوۋا: «توۋت ئايالىغا سەككىز ئەر ئۇسسۇپ بەردى تويىمنى؛ توگرا باستى قوللارنى، قاچان كېلەر سويۇنى» دېگەن ناخشا چىققان يىل.

كۆپچىلىك: ھە، ھە.

ئالماس بوۋا: بىر كۈنى قارىسام، راستىنلا سەككىز ئەركەك كەتمەن سىپپىغا يۆلۈنۇپقىنا ئاسماننى ئىسلاپ تۇرۇپتۇ. تۆت خوتۇن كىشى گەندە تاغىرى يۇدۇپ كېتىپۋاتىدۇ. ئۇشتۇمتۇتلا بىرى «ۋايـجان!» دەپ ئىگراپ قالدى. قارىسام، ئادىلنىڭ ئانىسى گەندە تاغىرى ئاستىدا ئىنجىقلاپ ياتامدۇ. «ئادىل، بول، يۆلە!» دېسەم، «ھىيلىگەرلىك قىلمىدۇ ئۇ ھورۇن ئېشەك» دەپ بەخىرامان ئىس پۈۋلەپ تۇرۇۋاتامدۇ. «ھۇ بىكۆيۆم لالما!» دەپ بىر تەپسەم، پۇت تويىدەك ئۇچۇپ كېتىۋاتامدۇ.

مەرۋايىت: ئاچچىق دېگەننىڭ بار يەردە بار ئىكەن ـ ھە، سېكرىتار مەزىن ئاخۇنۇم.

ئالماس بوۋا: ئورنىدىن تۇرۇپلا «مانا بولدىمۇ؟ مېنى تاياقلا قويۇپ كۆكلۈك ئارام تاپتىمۇ؟ ياتە، مانا ئەممە قويماي ياتە!» دەپ ئانىسىنى ئېشەكتەك تېپىپ، ئىستتەك تالاۋاتامدۇ ئۇ ھايۋان! «ھۇ، غالجىر!» دەپ بىر تەپسەم، بىر سىسىق ئازگال ئىچىدە ئۆلۈك كومۇتىلارغا چاپلىشىپ ياتتى!

قىزلار: بۇ ـ ئىككى، ھە، قېنى!

ئالماس بوۋا: يەتتە ـ سەككىز يىل ئالدىدا بىر تەكشۈرۈش گۇرۇپپىسى كەلدى. ئۇلارغا مۇنداق دەپ تاشلاپتىمەن: مۇشتتەك چېغىمدىن باشلاپ قىسىپ تارتىشقا كۆنۇپ كەتكەن بۇ قۇلاق كەستى، ئەجەبا، ھەربىيلەرنىڭ 17 مىلك يۇمن نەق پۇل قاچىلانغان سومكىسىنى تېپىۋېلىپ، ئۆز ئىختىيارى بىلەن تاپشۇرۇپ بېرىپتۇ ـ يا؟! تۇغۇپ چوڭ قىلغان ئانىسىنى گەندە تاغىرى ئاستىدىن چىقىرىپ قويۇشقا ھارسىنىدىغان بۇ تاش يۈرەك نائەھلى، ئەجەبا، قاينام ئىچىدە قالغان ئۈچ خەنزۇ بالىنى قۇتقۇزۇپ قاپتۇ-يا؟ بۇنىڭ تېگى ـ تەكتىدە زادى قانداق سىر بار؟ چوڭقۇر تەكشۈرۈپ، ئېنىقلاپ كۆرمىسە بولمايدۇ!

پەرىزات: شۇنداق قىلىپ ئۇ، راسا قاملاشتۇرۇپ بىرنى تەپتى، مەسچىت پەشتىقىغا چىقىپ قالدىم دېسىلە، مەزىن ئاخۇنۇم.

ئالماس بوۋا: پارتىيىمىنى ياشلاشتۇرىمىز، ئورۇن بوشاتسۇن دەپتۇ، خوپ دېدىم. ئەھلى جامائەت: «سېكرېتار، يۈزلىرى چوڭ، گەپ-سۆزلىرىنىڭ تەمى بار، ئاۋازلىرى ساز، مەزىن بولۇپ بېرىدىغان بولسىلا، مەسچىتتىمىز ئاۋات بولۇپ كېتىدۇ، يۈزلىرىمۇ يالغۇزلۇق ھېس قىلمايلا، كەلسىلە، پەشتاققا چىقسىلا» دېدى، چىقتىم. ئېيتسىلا، پەرىزات قىزىم، بىرى پەشۋا ئېتىۋاتسا، بىرى قوچاق ئېچىۋاتسا، قايسىسىنى تاللىشىم كېرەك؟ (بىر كۆرۈشكا ھاراق كۆتۈرگەن ھىدايەت بىلەن ئىلھامجان كىرىدۇ.) مانا بۇ شاھلىق ھوزۇرى سۈرۈپ چىققان ھىدايەت مۇخبىردەك قايغۇ ـ ھەسرەتسىز ئۆتكىلى بولامدۇ بۇ جاھاندىن؟

ھىدايەت: (كەيپ ھالەتتە) مېنىڭ دەردىم يوقمىكەن؟ قايغۇ ـ ھەسرىتىم يوق مىكەن؟ سېنىڭ ئاغىنىڭ «سېكرېتار مەزىن» دېگەن كۆلكىلىك ئاتاق، مېنىڭچۇ؟ تەخسە، ھىدايەت تەخسە! (كۆرۈشكىدىكى ھاراقنى ئىچمەكچى بولىدۇ.)

ياقۇتخىنسا: بۇنى بىزگە ئالغاچ چىققانىسىز، ئالاھىدە ئىختىيارىي مۇخبىر؟

ھىدايەت: ھە، ئىچىڭ، ئىچمۇۋېتىڭ بارى-

يوقى 300 گرام ... دەردىم يوقمىكەن؟ (بۇيرۇق ئاھاڭدا) مۇخبىر، ئالاھىدە ئىختىيارىي مۇخبىر، تۆۋەندىكى ئايلىنىپ كېلىمىز. چىق ماشىنىغا! (ئىتائەتمەنلىك بىلەن) خوش، پادىشاھى ئالەم. خىزمەتلىرىڭگە مەن تەييار! (چۈشەندۈرۈش تەرىقىسىدە) بوران ئۇچۇۋاتقان، قوم - توپىراقلار توزۇۋاتقان بىر چاغدا قاندىقتۇ بىر ئات - كالا ھارۋىسى ئۇچراپ قالىدۇ. (بۇيرۇق ئاھاڭدا) زۇۋانى يوق بۇ جانۋارنى شۇنداقمۇ قىيىنغان بارمۇ؟ چىقار - ھارۋىدىن چىقار. مەن سۆرەيمەن، مانا مەن!... ھارۋا شوتىسىنىڭ ئىچىگە ھاكىمىمىزنىڭ ئۆزى كىرىدۇ. ئىگىزگە قاراپ شۇنداق سۆرىگەن بولىدۇكى، ئەيىۋھەنناس، مۇخبىر، نېمىگە ھاڭۋېقىپ تۇرىسەن؟ باسە - باس! لېنتە دېگەن بىكارلىق، زاپاس. تارتىۋېرىمەن چاس - چاس - چاس ... «بوران - چاپقۇن ئىچىدە ئالغا!» دەپ ماۋزۇ قوي، ئاستىغا ئىمزاھات- چۈشەندۈرۈش ياز، دەرھال گېزىتكە ئەۋەت، ماقۇلمۇ؟... ماقۇل دېمەي نېمە ئىلاج؟

مەرۋايىت: دەردىڭىزنى تۆكۈۋېلىڭ، مۇخبىر يىگىت، ھە - يەنە!

ھىدايەت: قومۇلاڭدا ئويناۋاتقان بىر توپ باللارنى كۆرىدۇ. كېلە شۇمتەكلەر، كېلە، ھېكايە ئېيتىمىز دەپلا ئەتراپىغا ئولاشتۇرىدۇ. بىرسىنىڭ بېشىنى سىلىغان بولىدۇ. بىرەرسىنى دەس كۆتۈرۈپ «ئوغۇل بالا - ئەركەك» دەپ قويىدۇ. بىرەر ئايالنىڭ قۇچىقىدىكى بوۋاقنى قولىغا ئېلىۋېلىپ «مانا - مانا» دەپ قورۇق ئېگىزگە تەڭلەيدۇ. «تارت مۇخبىر، ئەپلەشتۈرۈپ تارت!» دەيدۇ. تارتىمەن. «باللارنىڭ غەمخورى»، «يېتىملەرنىڭ شەپقەتلىك ئاتىسى»، «نەسىللەر بىلەن تەقدىرداش رەھبەر» دېگەنگە ئوخشاش ماۋزۇدىكى سۈرەتلەر گېزىت - ژۇرناللاردا چىققىۋېرىدۇ. بىرەر دەردىمەن بوۋاي - موماي ھال ئېيتىپ كېلىپ، ئۇنىڭ ئايىقىغا ئۆزىنى ئاتىدۇ. ئۇ يۆلەيدۇ. مەن تارتىمەن. «جاپاكەشلەرنىڭ يار - يۆلەكچىسى» دېگەن سۈرەت تەييار بولىدۇ. مەلۇم ئۆستەڭدىن ئۆتمەكچى بولىمىز. ماشىنىمىز پېتىپ قالىدۇ. كەنت باشلىقلىرى يەلكىسىدە كۆتۈرۈپ ئەپچىقىپ قويىدۇ. نېمىشقا كۆۋرۈك يوق، ھە، زادى نېمىشقا؟ پۇل بولمىسا. ماغا ئۆز ماناشىمدىن بېرەي، دەرھال تۈزۈش قىلىڭلار!... ھاكىمنىڭ بەرگىنى 20—30 يۈەن. ئېيتىشىپ كەتسە 50 يۈەن. كەنت رەھبەرلىرى ئىماممەزىنلەرگە يالۋۇرۇپ، مەسچىت - مەسچىتتە ئېتەك سالدى قىلىپ يۈرۈپ ئىئانە توپلايدىغان گەپ. كۆۋرۈك پۈتىدۇ. ماڭا ئوخشاش تەخسىدىن بىرى «ھاكىم ئۆزى كېلىپ لېنتا كېسىپ بەرمىسە بولمايدۇ» دەيدۇ. يەنە بىرى «كۆۋرۈككە نام بېرىش كېرەك، ‹ئادىل ھاكىم كۆۋرۈكى› دەپ نام بېرىش كېرەك!» دەپ ئوتتۇرىغا چىقىدۇ. ھېچكىم غىڭ قىلالمايدۇ. لېنتە كېسىلىش بىلەن تەڭ نەچچە شائىر - ھەۋەسكار تەرەپ-تەرەپتىن ئوقۇشۇپ كېتىدۇ تېخى:

ئەلگە داڭلىق يۇرتۇمنىڭ
شاپتۇلى ھەم ئۆرۈكى.
ھۆسن قوشتى يۇرتۇمغا،
ئادىل ھاكىم كۆۋرۈكى.

ئادىل ھاكىم كۆۋرۈكى،
كەلكۈندىمۇ تەۋرەنمەس.
مۇنداق ئېسىل ھاكىمغا
كىم تەشەككۈر ئېيتمەس؟

لېنتە كەسكەننى، قوشاق ئوقۇغاننى، كۆۋرۈكتىن تۇنجى قېتىم ئۆتكەنلەرنىڭ ھەممىسىنىڭ سۈرىتىنى تارتىدىغان گەپ، بۇ قوشاقلارنى سۈرەت ئاستىغا يازىدىغان گەپ.

www.uyghurkitap.com

ئىلھامجان: مەكتەپلەرگە بارغانىدىڭىز؟

ھىدايەت: ھە، نېمە قىيىنچىلىقىڭلار بار، دەڭلار.

ئىلھامجان: كۆل سۈيى قۇرتلاپ كەتتى، سۇ ۋاقتى - ۋاقتىدا كەلمەيدۇ.

ھىدايەت: بولىدۇ. ۋەي - ۋەي - ۋەي، سۇ ئىدارىسىمۇ؟ بۇ مەكتەپكە دەرھال باسما قۇدۇقتىن بىرنى قېزىپ بېرىڭلار!...
قۇدۇق قېزىلىدۇ. نامى «ئادىل ھاكىم قۇدۇقى». قانداقتۇ بىر خۇشامەتچى ئەپەندىنىڭ ئۇيۇشتۇرۇشى بىلەن يېزىپ كېتىشىدۇ بالىلار:

بىلىم - ئىنسان ئوزۇقى،
مەكتەپ - بىلىم بۇلىقى.
مەكتەپكە جان بەخش ئەتتى
ئادىل ھاكىم قۇدۇقى.

ئادىل ھاكىم قۇدۇقى
بەكمۇ تاتلىق - لەززەتلىك.
كىممۇ ئادىل ھاكىمدەك
چەكسىز مېھرى - شەپقەتلىك

ئىلھامجان: جىق نەرسە بىلىدىكەنسەن جۇمۇ، ھىدايەت.

مۆمىن ئاكا
ئالماس بوۋا: راست، بىلىدىغانلىرى كۆپكەن.
پەرىزات

ھىدايەت: ئادىل ھاكىمنىڭ مۇشۇنداق (قېلىن دېمەكچى) بىر دەپتىرى بار. ئۇنىڭ ئىسمى «ھاياتلىق ئىزلىرىدىن كۆرۈنۈشلەر». بىرىنچى بېتىدىلا مانا بۇ ئىلھامجان شائىرىمىزغا يازغۇزۇۋالغان «قەسەميادىم» دېگەن شېئىر. بۇ «شان - شەرەپ قامۇسى»نى كۆرگەن ھەر قانداق كىشى «ۋاھ، راستىنلا قىزىلبايراق ئاستىدا تۇغۇلۇپ ئۆسۈپ كامالەتكە يەتكەن يېڭى نۇشىرۋانى ئادىلنىڭ ئۆزى ئىكەنغۇ!» دېمەي قالمايدۇ. ئۇ ئۆسىدۇ، بارغانسېرى ئۆرلەيدۇ. ئەنە شۇنداق شانۇ - شەۋكەتلىك نام ئالىدۇ. ماڭا بولسا ئەبەدىي ھاقارەتلىك نام - تەخسە!

[ياقۇتنىسا كېيىپ بولۇپ قالىدۇ.]

ياقۇتىسا: سېنىڭ دەردىڭ مېنىڭ دەردىمگە ياماق بولمايدۇ، ياماق!

مەرۋايىت: دەردى بولمىسا خوتۇن كىشى ئىچەمدۇ ھاراق؟ ئۆتكەن زاماننىڭ چاھار دەرۋىشلىرى گۆرۈستان قوينىدا دەرد تۆككەن ئىكەن، دەۋرىمىزنىڭ چاھار دەرۋىشلىرى مانا بۇ كۆلىستانىدا دەرد تۆكىدىغان بولدى. سەنمۇ ئىچمىگىنى بوشىتىۋال، ياقۇت!

ياقۇتنىسا: سەن - مۆمىن ئاكام مەجنۇن، سۇدىن قورقمايدىغان بىر يالىڭاياغ سەن. ئىنسانىي قەدىر - قىممىتىڭنى پاك ساقلىغان ئادەم سەن. مەرۋايىت، سەن مەن بىلەن تەڭ، بۇ يىل 37 ياشقا كىردىڭ. قەدىناس ئېرىڭ بار، ئىللىق ئائىلەڭ بار. ئالىي، ئوتتۇرا، باشلانغۇچ مەكتەپلەردە ئوقۇۋاتقان ئۈچ بالاڭ بار. مېنىڭ نېمەم بار؟ راست، چىرايىم بار ئىدى، خېرىدارىم بار ئىدى. تۈگىدى، ھەممىسى تۈگىدى. ھەي بويتاق مەجنۇن، مەن سېنىڭ لەيلىڭ بولاي، ھەمراھىڭ بولاي، مېنى ئالامسەن؟ مېنى ئەمرىڭگە ئالامسەن؟

مۆمىن ئاكا: (ئۆزىنى قاچۇرۇپ) نېمە دەۋاتىسىز، ياقۇتنىسا!

ياقۇتنىسا: راست، ئالمايسەن، پەرىشتىدەك پاك ئادەم مەندەك ناپاك خوتۇننى ئالامدۇ؟ ئالمايدۇ، ھېچكىم ئالمايدۇ. (يىغلا) ئۆمۈرۋايەت تۇل ئۆتۈشكە مەجبۇرمەن، ئۆزۈمنى ئۆزۈم غىدىغلاپ كۈلدۈرۈپ، ئۆزۈمنى ئۆزۈم كوللاپ يۈرۈشكە مەجبۇرمەن. مېنى مۇشۇ قىسمەتكە گىرىپتار قىلغان قىزىل تونلۇق مەلئۇننىڭ

كۆزى ئەمدى سىزگە چۈشتى. دىققەت قىلىڭ
چېنىم پەرىزات، ئېھتىيات قىلىڭ. قاپقىنى-
غا چۈشمەڭ، مەندەك لەنىتى شور پېشانە
بولۇپ قالماڭ! ئىككىمىزنى بىر ياتاقتا
ئولتۇرغۇزۇپ قويغانلىقىنىڭ سىرىنى بى-
لەمسىز؟ مەن — ئىشپىيون، سىزنىڭ پېيىڭىز-
گە چۈشكەن ناپاك ئىشپىيون!... ھا - ھا -
ھا!... ئۆزىنى ئۆزى غىدىغلاپ كۈلدۈرىدى-
غان سارىك ئىشپىيون! (يىغلاپ كېتىدۇ.)

مەرۋايىت: ھەممىنى ئىچىۋېتىپسەن - دە،
يۈر، ياتقۇزۇپ قوياي. كېلىڭ، پەرىزات.
(يۆلەپ ئەپچىقىپ كېتىدۇ.)

ھىدايەت: كېتەي، ئىچىم بوشاپ، خېلى
يەڭگىللەپ قالغاندەك تۇرىمەن، كېتەي.

ئالماس بوۋا / مۆمىن ئاكا: مۇئەللىم، كېتەلەرمۇ؟

ھىدايەت: ئۆيگە يەتكۈچە چېقىلىپ كېتى-
دۇ دەمسىلەر مېنى؟ مەن دېگەن تەخسە، ياغ-
لىما تەخسە، ئەۋرىشىم تەخسە... (چىقىپ
كېتىدۇ.)

مۆمىن ئاكا: شائىر مۇئەللىم، بۇ سۈرەت-
لەرگە بىر قاراپباقسىلا. بۇ — مەرھۇم قەدى-
نىسىنىڭ 25 ياشتا تولغان چاغدىكى سۈرىتى.
مانا بۇ — پەرىزاتقىزنىڭ چۆلدىكى بۇلاق
بويىدا تارتىلغان سۈرىتى.

ئىلھامجان / ئالماس بوۋا: شۇنداقمۇ ئوخشىغان بولامدۇ
ئادەم دېگەن.

مۆمىن ئاكا: پەرىزاتقىزنى كۆرگەندىن
بۇيان ئۆي - خىيال دەشتىدە كېزىپ يۈرگى-
نىم - يۈرگەن. بۇ قىزدىن گۈلئازات قىز-
نىڭ پۇرىقى كېلىۋاتقاندەكلا قىلىدۇ.

[مەرۋايىت بىلەن پەرىزات قايتىپ
كىرىدۇ.]

ئالماس بوۋا: «كېتىپ بارىدۇ دەردمەن،
قولىدا يوغان كەتمەن، دەردىڭنى ماڭا
ئېيتما، مەن سەندىن تولا دەردمەن» دېگەنى-
دەك بىر ئىش بولدى بۈگۈن. ھەممە دەردمەن
يىغىلىپتىكەنمىز، يۈرەك جاراھىتىمىز يېڭى-
باشتىن تاتىلىنىپ قالدى. شائىر مۇئەللىم، مەر-
ۋايىتخان، ئاز - تولا كۈلدۈرمەمسىلە ئەمدى.

مۆمىن ئاكا: شۇنداق قىلسىلا، ئىلھامجان
مۇئەللىم؛ پەرىزاتقىزمۇ ئاڭلاپ كۆڭلى ئې-
چىلسۇن. ھە، قېنى، مەرۋايىت.

مەرۋايىت: نېمىنى ئورۇنداپ بېرىمىز؟

مۆمىن ئاكا: «نازىركوم»نى، ھازىرقى
زامان «نازىركوم»ىنى.

پەرىزات: ئاڭلايلى، مەرۋايىت ئاچا.

مەرۋايىت: كېلىڭ، ئىلھامجان، بۇ مېھمان
ئۇششۇقلاردىن قۇتۇلغىلى بولمايدىغان ئوخ-
شايدۇ، ئورۇنداپ بېرەيلى. (پەرىزاتقا) بۇ —
ئىلھامجان ئاكىمىز «نازىركوم» ماۋزۇلۇق
مەشھۇر تەنقىدىي ئېيتىشىش ئاھاڭى بويىچە
يېزىپ چىققان «ھەققەتەن غالىب» دېگەن
نومۇر. قېنى، ئىلھامجان.

[ئىلھامجان بىلەن مەرۋايىت ئورۇن-
دايدۇ.]

1

بۇ ئانا تۇپراق گۈزەل - تۇپراق گۈزەل،
ھەر گۈل - گىياھ، ياپراق گۈزەل.
شىرنە تۆككەن قەنت - قىيام كۆرمەي كېسەل،
تەر تۆكمىگەن يەيدۇ ھەسەل.

كۆردى كىم گۈل ئۆستۈرۈپ گۈل پەيزىنى،
ئاڭلىدى كىم ئەرزىنى.
نەۋرىسى قانداق ئالار نىمجان بوۋاي
شىللىسىدىن قەرزىنى؛
ۋاي ئەلەم، ۋاي دەرد - ئەلەم.

2

كومپارتىيە نۇرى بىلەن،
ئانا تۇپراق مېھرى بىلەن،
ئەلنىڭ ھالال ئەجرى بىلەن

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

تەلەي يېغى ياشنىدى چېچەكلەپ.
ئەلنى سۆيگەن، ئەلگە كۆيگەن
ۋىجدانلىقلار يول باشلاپ، يېتەكلەپ.

غازى داۋۇت، قازى مامۇت،
ھاجى ساۋۇت، توختى ھاۋۇت،
گادايلىقتىن قۇتۇلدى، باي بولدى.
سەۋرىخانلار، سەيلىخانلار،
نەۋرىخانلار، لەيلىخانلار
چىرايىدىن نۇر تۆككەن ئاي بولدى.
سوكال قۇيرۇق سوكسوك تەخەي
مىنىمىگەنىنىڭ مىنگىنى تاي بولدى.
مىنگىنى تاي، يېگىنى ماي،
ئىچكىنى سۈت - قايماقلىق چاي بولدى.
باي بولدى، ئاي بولدى،
تاي بولدى، چاي بولدى.

كۆرۈنمەس سەت قۇيۇن چىقتى،
قۇيۇن ئىچرە ئويۇن چىقتى،
مەيدانسىزغا سورۇن چىقتى،
ئىمانسىزغا ئورۇن چىقتى،
بۇلاڭچىغا بورۇن چىقتى،
جاپا ئەھلى ھالىغا ۋاي بولدى.
ئىچەر سۈيى - شېكەر سۈيى،
ئاھ نېمە دەي، نە قىلاي، لاي بولدى.
قان - تەر بىلەن ياشنىغان باغ
سۇغا تەشنا - قاغجىراق ساي بولدى.
باي بولدى، ۋاي بولدى:
ساي بولدى، لاي بولدى.

بەزى ناپاك ئەمەلدارلار
ئىناق بولدى، ئۆزئارا ئەپ بولدى.
قويۇنۇم ئوغرى، قونچۇم ئوغرى،
بىر - بىرىگە مۇرۇۋۋەت - نەپ بولدى.
ماڭا قويماي، ساڭا قويماي،
ئەجدىھادەك دەم تارتتى، يەپ بولدى.
سومكىسىغا، خالتىسىغا،
چۆنتىكىگە بارىنى سەپ بولدى.
داغدا قالدى ئىشلىگەنلەر،
سەمرىپ كەتتى گۆش يېگەنلەر،
ئەل ئىچىدە بىر تالاي گەپ بولدى.
زۇۋان سۈرمەي يېتىۋەرسەك،
ئىچىمىزگە تىنىۋەرسەك،
دەرد - ئۈستىگە، ئۆركىلەي، دەرد بولدى.
تىزىپ كەلسەك، يېزىپ كەلسەك،
بۇ ئەلەملەر نەچچە مىڭ بەت بولدى.
كاتتىلارنىڭ كاتتىسىغا،
ئەھلى يۇرتنىڭ ئاتىسىغا
يوللايدىغان بىھېساب خەت بولدى.
يەپ بولدى، دەرد بولدى،
گەپ بولدى، خەت بولدى

3

بىزنىڭ گەپلەر، بىزنىڭ خەتلەر ئۇچماقتا ھەريان،
نالە - پەرياد، غەم - ھەسرەتلەر ئۇچماقتا ھەريان.
ئاچچىق غەزەپ، سوغ نەپرەتلەر ئۇچماقتا ھەريان،
قانلىق بەتلەر، قانلىق خەتلەر ئۇچماقتا ھەريان.
ئەرك، ئادالەت، ھەققانىيەت غالىب ھامانەم،
تەنتەنە - توي سەيناسىدا ئەيلەيمىز جەۋلان.

كۆپچىلىك: باركاللا - رەھمەت!

پەردازات: ئىلھامجان ئاكام ھازىر نېمىشقا يازمايدۇ؟

مەرۋايىت: «بېلىق بېشىدىن سېسىيدۇ» دېسە، پارىخور ئەمەلدارلارغا ياقمىسا، «قۇيرۇقىدىن سېسىيدۇ» دەپ يازسا خەلقنىڭ مەسخىرىسىگە قالسا، نېمىنى يازىدۇ؟

ئىلھامجان: قويۇڭلار بۇ گەپنى. پەردازاتقىزنى كېلىپ قالىدۇ دەپ نەچچە كۈنلەردىن بۇيان ئەنجۈرگە تەگمەي تۇرغان ئىدۇق. پىشىپ، مەي بولۇپ كېتىپتۇ. بىر مەززە قىلىۋالمايلىمۇ ئەمدى.

ئالماس بوۋا: بولىدىغان گەپ، قېنى، پەردازاتقىز.

پەردازات: پېشقەدەملەر يول باشلىسۇنمۇ، قېنى، مەرھەمەت.

مۆمىن ئاكا: بىز ماڭىدىغۇچە قوزغالمايدىغان ئوخشايدۇ. باشلىسىلا، ئىلھامجان، يۇرسىلە، مەزىن ئاخۇنۇم.

[ئالماس بوۋا، مۆمىن ئاكا، ئىلھامجانلار باغقا كىرىپ كېتىدۇ.]

مەرۋايىت: يۇرسىلە، پەرىزات.

پەرىزات: (كېتىۋېتىپ) ئاچا، بىر ئىشنى ئويلايمەن-ئويلايمەن، تېگى-تەكتىگە يېتەلمەيمەنا.

مەرۋايىت: قايسى ئىش ئۇ؟

پەرىزات: شۇنچە قابىلىيەتلىك بىر ئارتىس يۆك پوپايكا زاۋۇتىغا ئالمىشىپ ئىشچى بولۇۋالسا....

مەرۋايىت: يۈرەك يارىسى ئېچىلمىغان مەن قالغانمىدىم بۈگۈن؟ ماقۇل، ئۇنىمۇ ئېيتىپ بېرەي، ئولتۇرۇپ ئاڭلىساڭلا ئەمىسە. (تېلېفون بەرگەن باشلىق قىياپىتىدە) ۋەي-ۋەي-ۋەي... بۈگۈن چۈشتىن كېيىن جىددىي سىياسىي ۋەزىپە بار. مەخسۇس ماشىنا باردۇ، ئارتىسلارنىڭ ھەممىسى دەل ۋاقتىدا كېلىشى شەرت! (ئۆز ھالىتىدە) بۇيرۇق دېگەن بۇيرۇق. چۈشلۈك تاماقنىڭ قازان-قومۇشلىرىنى شۇ پېتىچە قويىمىز-دە، بويايدىغاننى بوياپ، سۈرىدىغاننى سۈرۈپ تەييار بولىمىز. سائەت ئىككى بولىدۇ، ئۈچ بولىدۇ، تۆتمۇ بولىدۇ. ئالدىمىزغا كېلىدىغان مەخسۇس ماشىنا نەدە تۇرۇپتۇ. بىچارە باشلىقلىرىمىز ھال ئېيتىشقا باشلايدۇ. ۋەي-ۋەي-ۋەي.... ماشىنا كەلمىدى، بىزنىڭ ماشىنا، ئۆزلىرىگە مەلۇم، بەش ئادەم ئولتۇرۇپ، ئەللىك ئادەم سۆرىمىسە... (باشلىق ھالىتىدە) بولدى! قاچانلا بولمىسۇن ھال ئېيتىۋاتقان، دەرد تۆكۈۋاتقان! ئانىلىق قىزىل ئارمىيىمىز-مۇ 25 مىڭ يوللۇق ئۇزۇن سەپەرنى پىيادە باسقان. بىر نەچچە كىلومېتىر يولنى مېڭىپ باقسا بولمامدىكەن ئۇ نازىنىن خېنىملار! (روھسىز ھالدا) بوغچا-بوغۇندىلىرىمىزنى قولتۇققا قىسىپ، ساتار-تەمبۇرلىرىمىزنى بويۇنغا ئېسىپ، كۆزلىگەن مەنزىلگە يېتىدىغان گەپ بىر بېسىپ-ئىككى بېسىپ. نەدىكەن بىزنى كۈتۈپ تۇرغان جىددىي سىياسىي ۋەزىپە؟ سائەت ئالتىدىن ئۆتۈپ يەتتىگە يېقىنلىشىدۇ. قورساق ئېچىپ، ئۈچەيلىرىمىز ئۈزۈلىدۇ، قاش-قاپاقلىرىمىز سۈزۈلىدۇ. (ئەمەلدارچە تەلەپپۇزدا) ئەرلەر، ئوتتۇرا ياش ئايالار، كىرىپ كېتىڭلار، ئاڭلاۋاتامسىلەر، كىرىپ كېتىڭلار! ساز-پاز لازىم ئەمەس، ئۈنئالغۇغا ئوينايمىز! (ئۆز ئاۋازى) تانسا باشلىنىدۇ. خېنىم، (پەرىزاتنى تۇرغۇزۇۋېتىپ، سافادا كېرىلىپ ئولتۇرۇپ پاپىروس تۇتاشتۇرىدۇ.) نېمىشقا مېنى تانسىغا تارتماي ھاڭۋېقىپ تۇرىسىز؟ كېلىڭ، تازىم قىلىمىك!

پەرىزات: قىزلار تانسىغا تارتقان نەدە بار؟

مەرۋايىت: ئالدىڭىزغا بېرىپ، تازىم قىلسام بولاتتىمۇ ئەمىسە؟ سىز كىم؟ مەن كىم؟ ئېيتىڭا، مەن زادى كىم؟

پەرىزات: (بويىنىدىن باغلىغاندەك بېرىپ) ئوينايلىمۇ، ئادىل ھاكىم ئالىملىرى؟

مەرۋايىت: (كىبىرى بىلەن) ھە، (بىر قولىنى سەل-پەل كۆتۈرىدۇ.)

پەرىزات: (يۆلەيدۇ. مەرۋايىتنىڭ ئاغزىدا پاپىروس، پەرىزاتقا ھە دەپ تۈتۈن پۈۋلەيدۇ. قاچقانچە يېقىنلىشىدۇ. ئۇ يەر-بۇ يەرلىرىنى سىلايدۇ.)

مەرۋايىت: (پاپىروسنى يەرگە تۆكۈرۈۋېتىپ) مۇنداق بىر قوشاقنى ئاڭلىغانمۇسىز؟

www.uyghurkitap.com

سۆيگۈ-ئەزدىم دەريادۇر،
لەيلەپ-چۆكۈپ ئاقايلى.
مەجنۇنلارچە باقايلى،
تۆشنى-تۆشكە ياقايلى.

(ھايا سىزلارچە كۈلىدۇ. ئالدىغا تارتىدۇ.)

پەرىزات: (ئۆزىنى قاچۇرۇپ) ئەپۇ قىلىڭ، ھاكىم ئالىيلىرى، سىزنى رازى قىلالمىغۇدەكمەن.

مەرۋايىت: نېمە دېدىڭ؟ (تۇمشۇقىنى يېقىن ئەكىلىپ سەت كېكىرىدۇ.)

پەرىزات: (چۆچۈپ) ھە؟ نېمە ئىش بۇ؟

مەرۋايىت: نېمە؟ نېمە دېدىڭ؟ ھۆ!...

پەرىزات: ۋايجان!... (چەتكە قېچىپ چىقىۋېلىپ، مەيدىسىنى قولياغلىقى بىلەن سۈرتىدۇ.) ۋاي خۇدايىمەي، قانداق ئەمەلدار بۇ؟

مەرۋايىت: (ئەزەپ بىلەن) خەلق ئۈچۈن بىجانىدىل خىزمەت قىلىش دېگەننى بىلەمسەن-بىلمەمسەن؟ بىلمىسەڭ بىلىپ قالىسەن، بىلمەيمۇ ئامالىڭ يوق! ھۆ... (ئۆز ئەسلىگە كېلىپ) ئەھۋال ئەنە شۇنداق. ياڭزىمۇ ياڭزا سەي-كاۋاپ، مەي - شارابلارنىڭ لەززىتى ئۆزىگە، كېكىرىدىكى بىزگە! ئارا كۈندە ئالتە قاتار ئۆزى ئۈچۈن يەپ، بىز ئۈچۈن كېكىرىپ بېرىدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە، يېرىم كېچىلەردە تاتلىق ئۇيقۇدىن ئويغىتىپ، ئاشۇنداق خىزمەتلەرگە سېلىۋەرسە.... ئاھ، بولدىلا، خەلقنىڭ ئارتىسى مەن، بىراۋنىڭ كېنىزىكى ئەمەس، ئويۇنچۇقى ئەمەس، ئارتىس بولمىغان ئادەم ئۆلۈپ قالامتى؟ دەپلا پەش قېقىپ چىقىپ كەتكەن. ياقۇتىنىسادەك ھەسرەت-نادامەت ئىچىدە ئۆتۈۋەرسەم بولامتى يا؟

پەرىزات: يەنە بىر سوئال سورىسام...

مەرۋايىت: نېمانداق تۆكمەيدىغاندۇ سوئاللىرى؟ سورىسىلا، خېنىم، سورىسىلا، بىلگىنىمنى دەۋېرەي، ۋاقتى كەلگەندە تۆمۈر گۈرجەكتە سورۇسىلا، ياغاچ قازاندا قورۇسىلا. ھە، يەنە نېمە گەپ؟

پەرىزات: مۆمىن ئاكام مەجنۇننىڭ چوڭ قىزى ئۆلگەن، كىچىك قىزى غايىب بولۇپ كەتكەن كۈنى ئادىل شېجاڭ مەستىمىكەن؟

مەرۋايىت: قارىسام، چېكىسى تېگىشلىق، قاڭشار، كۆز چاناقلىرىدا قان. دەسلەپ بىر ئاز گۇمانىمۇ قىلغان. قارىسام، «ئۇ - مېنىڭ ئۇستازىمنىڭ قىزى، مېنىڭمۇ قىزىم!» دەپ شۇنچە تەسىرلىك سۆزلەۋاتىدۇ. زۇلھاياتىنىڭ ئۆلۈمىنىمۇ شۇنچە داغدۇغىلىق ئۇزاتتى دېسىلە. بېلىدە قارىلىق، بېشىدا شۇنچە يارىشىملىق كىچىككىنە سەللە. جىنازا ئالدىدا شۇنداق قولقوۋۇشتۇرۇپ كېتىۋاتىدۇكى،

ئاھ، ئېچىلماستىن توزىغان غۇنچە،
ئاھ، ھاياتلىق يېپى بىمەھەل ئۈزۈلگەن
مەرۋايىت- ئۇنچە،
قايسى سىنىپىي يات ئۇنسۇر ساڭا قەست
قىلغاندۇ مۇنچە!؟

(ئەسلىگە كېلىپ) ھەركىم ھەر نېمە دېگەن بىلەن بۇمۇ بولىدىغان شېجاڭ ئىكەن دەپقاپتىمەن تېخى. مۆمىن ئاكام دوختۇرخانىدىن چىقىپ، ئۇدۇل ئۆيىگە بېرىپلا ئىشنىڭ تېگى - تەكتىگە يەتكەندەك بوپتۇ.

پەرىزات: قانداق؟

مەرۋايىت: پۇراپ باقسا، گۈلئازاتنىڭ يوتقان - كۆرپىسىنىڭ قات - قېتىدىن ھاراق پۇرىقى كېلىۋاتقۇدەك. مۆمىن ئاكام بۇنى ماڭا دېدى، مەن كۆرگۈنۈمنى دېدىم، ئەرز قىلىش قارارىغا كەلدى، قولىدۇق، ئەمما ئەرز ئاقمىدى.

پەرىزات: 12 يىلدىن بۇيان يەتتە قېتىم

تەكشۈرۈش گۇرۇپپىسى كېتىپتۇ. تۈزۈككىنە نەتىجە چىقىرالماپتۇ. نېمىشقا شۇنداق؟

مەرۋايىت: (سول قولىنىڭ دۈمبىسىنى كۆرسىتىپ) بۇ يەرنى ئۆگزە دەپ ئاتايلى. (ئالقىنىنى كۆرسىتىپ) بۇ يەرنى توروس. چىپ - چىپ تامچا ئۆتۈۋاتقان يەرگە (ئوڭ قول دومبىسى بىلەن سول قول ئالقىنىغا ئۈچ قېتىم ئۇرۇپ) ۋاق - ۋاق ئۇرۇۋەرسە «شىپپىدا» توختاپ قالامدۇ ئۆتۈۋاتقان تامچە؟ تازا ئوبدان پۇشۇرۇلغان بىر پومزەك كاكول لايىنى «ۋاققىدا» ئۇرۇپ (ئوڭ قول ئالقىنى بىلەن سول قول دۈمبىسىگە ئۇرۇپ) ئەتراپىنى مانا مۇنداق (سول قول دۈمبىسىنى ئايلانما ھالدا سىلاپ) بېسىپ سۈۋۈدۈۋەتسە، ئاندىن ئېتىلمەمدۇ تامچە ئۆتىدىغان تۆشۈك؟ ئۆگزىنى قويۇپ تورۇسنى، ئۈستىنى قويۇپ ئاستىنى شاپىلاقلاۋەرسە نې-مىنى ھەل قىلغىلى بولىدۇ؟

پەردازات: ناۋاتتەك ئاغزىلىرىغا بىر سۆيۈۋالاي، كەلسىلە! (قۇچاق ئاچىدۇ.)

(چىراغ ئۆچىدۇ، پەردە چۈشىدۇ.)

بەشىنچى كۆرۈنۈش

(بەش ئۆزگىرىشلىك ئالاھىدە تېخنىكىلىق كۆرۈنۈش)

بىرىنچى ئۆزگىرىش

ۋاقتى: 1990 - يىل ئۆكتەبىر، كۈندۈز.

ئېكراندا: تارام - تارام ئېقىنلىق دەريا، باغلار، غۇۋا كۆرۈنۈپ تۇرغان مەسچىت مۇنارىنىڭ ھەيۋەتلىك قۇببىلىرى.

سەھنە: سېكرىتار مەزىنىڭ ھويلا-ئىمارىتى قىياس قىلىنىدۇ.

ئالماس بوۋاي بىلەن خوتۇنى داناخان مۇنازىرىلىشىۋاتقان ھالدا پەردە ئېچىلىدۇ.

لەپەر:

داناخان:

ئۈرۈمچىدىن كەلدى نەۋاق بىزگە
يۆلەكداش،
چىرىك - ناپاك ئەمەلدارنى قىلمايلىمۇ
پاش؟

ئالماس بوۋا:

كەلكۈن كېتىپ تاش قالىدۇ، ئوسما
كېتىپ قاش،
پۇقرا دېگەن ئاجىز توخۇم، ئەمەلدارلار
تاش.

داناخان:

ئۇنىڭكىدە كۈندە ئايەم، ھەپتە - ھەپتە
توي،
مۇشۇ كۈنگە قالدۇق مانا سۇنۇۋېرىپ بوي.

ئالماس بوۋا:

ئەقلى بارلار ئۇرۇپ يۈرمەس توخۇمنى
تاشقا،
چىللىمايلى داۋاسى يوق ئاغرىقنى
باشقا.

داناخان:

ھەر كىشىنىڭ ئاھۇ زارى، دەردى ئۆزىگە،
نېم بولىدۇ كىرىپ قويسا خوتۇن سۆزىگە
(ئىسەدەيدۇ.)

ئالماس بوۋا: ھوي قەدىناس، ھوي، ئۇنداق گەپنى قوي. دەپقالمايلى يەنە سۆزلىگەنگە توي - سۆزلىگەنگە توي!

داناخان: يەيدىغانىنىغۇ يەپ بولدۇق، دەيدىغانىنى دەۋېلىپ، ئىچ - قارنىمىزنى

www.uyghurkitap.com

بوشۇتۇۋېلىپراق كەتسەك بولمامدۇ ئۇ دۇنياغا؟

ئالماس بوۋا: نېمىنى دەيسەن، داناخان، زادى نېمىنى دەيسەن؟

داناخان: چېچەك پەسلى كىرىش بىلەن تەڭمەھەللە ـ ھەقەمسايىلىرىمىز: سېكرىتار، ئوبدان سېكرىتار، ئادىل دېگەن قولاق كەسىتىگە تۈزۈكرەك تەنبىھ بېرىپ قويسىلا، ئۈششاق بالىلىرىمىزنى قايىنامىغا چۆرۈپ-چۆمدۈرۈپ ئارام بەرمەيۋاتىدۇ! دەپ دادپەرياد ئېيتىپ كىرەتتى ئەمەسمۇ؟ مۇشۇنداق گەپلەرنى دەپ بەرسىلە، قالغىنىنى ئۆزلىرى ئېپىۋالامدۇ؟ ئۇنىڭ تېگى ـ پېيىنى ھەممىدىن چوڭقۇر بىلىدىغان ئادەم ـ سىلە. سىلە مۇنداق ئېغىز ئاچماي تورۇۋالسىلا، كىم بىر نېمە دېيەلەيدۇ؟ سىلىدىن ئېلىۋېتىدىغان مەنسەپ بارمىتى ـ يا؟

ئالماس بوۋا: ھوي قەددىناس، كېلىنگلار، ئامراق نەۋرىمىز ـ ئاق لەيلەم بۇ يىل قانچىگە كىردى؟

داناخان: 16 ياشقا.

ئالماس بوۋا: ئۇنىڭ بەختى ـ مۇرادىنىمۇ تىلەمسىلەر؟

داناخان: تىلىمەمدىغان؟ نېمانداق گەپ قىلىدىغانلا؟

ئالماس بوۋا: ماقۇل، گېپىڭلارغا كىرىپ سۆزلەي، پاش قىلاي، بىزدىن ئالالمىغان ئۆچىنى ئاق لەيلەمدىن ئېلىپ قالسا، قانداق قىلىمىز؟ بۇ ئازاب ـ كۈلپەتكە نېمە دەيمىز؟

داناخان: ئۇھ . . . (پېشانىسىگە بىرنى ئۇرۇپ) مەن بىلمەپتىمەن، كەم ئەقىللىق قىپتىمەن. ئۇنىڭ ئالقىنىدا نابۇت بولۇپ كەتكەن نارەسىدە قىزلار ئازمىدى؟ ئېچىلماي توزىدىغان غۇنچىلار ئازمىدى؟ ئۇنىڭ قولىدىن كەلمەيدىغان نېمە بار؟ بولدى گەپ قىلمىسىلا، ھەرگىز ئېغىز ئاچقۇچى بولمىسىلا يۇرسىلە. (دەرۋازىنى يېپىپ، زەنجىرلەپ كىرىپ كېتىش ھەرىكىتى.)

[سادىر ئاكا بىلەن ماھىرە كىرىدۇ.]

ماھىرە: نېمانداق ئاچچىقلىق بولمايدىغاندۇ بۇ خەقنىڭ ئاغزىنى؟ تىلسىمىلىق قۇلۇپ سېلىنىپ كەتكەنمىدۇ ـ يا؟

سادىر: تۆككەن تەردىمىز، سىڭدۈرگەن ئەجرىمىز كىشىلەر قەلبىدە زىلزىلە پەيدا قىلماقتا. خەلقنىڭ كۆڭۈل مايىللىقى كۈندىن ـ كۈنگە روشەنلەشمەكتە. ئالماس سېكرىتار بىلەن يەنە بىر سۆزلىشىپ باقايلى.

ماھىرە: كىرپىدەك تۈگۈلۈپلا ئولتۇرىدىغان مەزىن ئىكەن ئۇ!

سادىر: «سېكرىتار مەزىن، مەزىن ئاخۇنۇم» دېگەن سۆزلەردىن خورلۇق، ئازابلىنىش ھېس قىلىدىكەن. شۇڭلاشقا «سېكرىتار، ئالماس سېكرىتار» دەپلا ئاتايلى، يېغىرىنى تاتىلىمايلى، بولامدۇ؟

ماھىرە: بولىدۇ.

سادىر ئاكا: كېلىپ قالدۇق. دەرۋازىسىنى قېقىڭ.

ماھىرە: بولىدۇ. (دەرۋازا قاققان ھالەت، جاك ـ جاك ـ جاك سادا)

ئالماس بوۋا: (ھويلىغا چىقىدۇ.) كىم كەلگەندۇ يەنە؟

ماھىرە: (قايتىدىن دەرۋازا قاقىدۇ، جاك ـ جاك ـ جاك سادا)

داناخان: (چىقىدۇ) كىم ئىكەن؟

سادىر ئاكا: سېكرىتار، ئالماس سېكرىتار!

ماھىرە: داناخان ئاچا!

ئالماس بوۋا: ئۇ ـ ئۇششە! كېلىۋەرگىنى نېمىسى!

داناخان: ئىشىك ئالدىغا كەلگەن مېھمانغا

چىرايلىقچە ئىشىكنى ئاچمىساقمۇ بولماس. ئاچسىلا.

ئالماس بوۋا: (خورسىنغان هالدا زەنجىرنى قاغا تۇمشۇقتىن چىقىرىپ دەرۋازا ئاچقان هالەت)

سادىر ئاكا: ئەسسالامۇئەلەيكۇم، ئالماس سېكرېتار، داناخان ئاچا.

ماهىرە: ئەسسالام سېكرېتار بوۋا، داناخان ئانا.

ئالماس بوۋا: يەنە نېمىدەپ كەلگەنسىلەر، هە، نېمىدەپ كەلگەنسىلەر! بىزگە ئارام بېرەمسىلەر - بەرمەمسىلەر؟

داناخان: دادىسى! (قولىغا ئېسىلىدۇ.) ئۇنداق دېمىسىلە، ئازار بەرمىسىلە.

ئالماس بوۋا: جىم تۇر! (سادىر ئاكىلارغا) 10 نەچچە يىلدىن بۇيان ناهىيە، ۋىلايەت، ئاپتونوم رايوندىن بولۇپ، يەتتە نۆۋەت كادىر كېلىپ كەتتى. نەتىجىسى زادى قانداق بولدى؟ سۆزلىگەن، سايرىغان، پاش قىلغانلارنىڭ ئازار يېمىگىنى، زەربىگە ئۇچرىمىغىنى، چەتكە قېقىلمىغىنى بارمۇ؟ خىلمۇ خىل تەهدىت- بېسىملار نەتىجىسىدە ئۆز يۇرتىنى تاشلاپ كېتىشكە مەجبۇر بولغانلار ئازمۇ؟ ئەمدى سىلەر نېمە قىلغىلى كەلدىڭلار؟ زادى نېمە قىلغىلى كەلدىڭلار؟

ناخشا:

ئەهلى يۇرتتىن سىر ئوغۇرلاپ كەتكىلى كەلدىڭلىمۇ؟
بۇ يۈرەكنى قايتىدىن داغ ئەتكىلى كەلدىڭلىمۇ؟

(داناخان قوشۇلۇپ)

ئاغزىغا قاپلاپ قورۇق- سۈتسىز ئىمىزگە ئانىمىنىڭ،
بىر بۆشۈكتە مەڭگۈ ئەللەي ئەتكىلى كەلدىڭلىمۇ؟

مىڭ يارا، يۈزمىڭ جاراھەت يەلكىمىز، ئىچ - باغرىمىز،
بۇ جاراھەت ئۈستىگە تۇز سەپكىلى كەلدىڭلىمۇ؟

(داناخان يىغلاپ سېلىپ، داۋاملاشتۇرالمايدۇ.)

ئازمىدى تارتقان زىيانلار ئەرزىمەس يەمچۈكنى دەپ،
كونا دام - قاپقانغا بىر دەسسەتكىلى كەلدىڭلىمۇ؟

نەزم:

بۆكىمىزگە جىگدە تاشلاپ جەۋھىرى گۆھەر بىلەن،
خالتا - خالتا تولدۇرۇپ ئەپكەتكىلى كەلدىڭلىمۇ؟

(داناخان ئالدىنقى مىسرادىن باشلاپ قوشۇلىدۇ.)

سايرىتىپ، راست سايرىتىپ ناپاك ئەمەلدار ئۈستىدىن،
ئاخىرى تاشلاپ بېرىپ چەيلەتكىلى كەلدىڭلىمۇ؟

[سەھنە بىر پەس جىمجىتلىق قوينىغا غەرق بولىدۇ. سادىر ئاكا ۋەزمىن هالدا ئوتتۇرىغا چىقىدۇ.]

[ئەر - ئايال ئىككى پايلاقچى ئىككى ياقتا پەيدا بولىدۇ.]

سادىر ئاكا: ناخشا:

جاپا ئەهلى - ئەزىم دەريا، بۇ جاننى ئاتقىلى كەلدۇق،

ماهىرە: (قوشۇلىدۇ)

سىلەر پاتقان قارا پاتقاق ئىچىگە پاتقىلى كەلدۇق.
جاراھەت بوپتۇ يەلكەڭلار كاتاڭ يوللاردا يۈك سۆرەپ،
شۇ كونا هارۋىنى، دوستلار، كۆچەپ تەڭ تارتقىلى كەلدۇق.

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى www.uyghurkitap.com

يېقىپ مەشئەل - چىراغى ھەق - ئادالەت-
نىڭ، دىيانەتنىڭ.

تۇمان باسقان ئانا رۇخسارىنى پارلات-
قىلى كەلدۇق.

ئاناۋىنى راسا تارتىپ بالاخور ئەجدى-
ھالارنىڭ.

ئەلەم چەككەن جاپاكەش كۆڭلىنى ياي-
راتقىلى كەلدۇق.

ئالماس بوۋا: ئەپەندىم! (ھاياجانلانغان ھالدا سادىر ئاكا بىلەن كۆرۈشىدۇ.)

داناخان: خانىم: (يېرىم قۇچاقلاپ، يۈز ياقىدۇ.)

ئىككى پايلاقچى: (ئالاقىزادىلىك ئىچىدە) ھەي؟!

(چىراغ ئۆچىدۇ.)

ئىككىنچى ئۆزگىرىش

ۋاقتى: 1990- يىل نويابىرنىڭ ئاخىرى، كۈندۈز.

ئېكراندا: تارام - تارام ئېقىنلىق دەريا، يالىڭاچلىنىپ قالغان باغلار، ئالاھىدە ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇرغان مەسچىت مۇنارىنىڭ ھەيۋەتلىك قۇببىلىرى.

سەھنە: يېزا يولى قىياس قىلىنىدۇ.

[ئەزىمەت تېرىككەن ھالدا كىرىدۇ، قولىدا تېلېگرامما قەغىزى.]

ئەزىمەت: (ئەركىن دىكلىماتسىيە)

تېلېگرامما.
تېلېگرامما،
بىزگە تەشنا تۇرسا ئامما،
كەلدى نەدىن بۇ تېلېگرامما،
نەس تېلېگرامما!

ياز پەسلىدىن كەچكۈزگىچە،
دەرۋازىلار قېقىپ ئۆتتۇق.
ئوتلىرىدا كۆيۈپ ئەلنىڭ،
سۇلىرىدا ئېقىپ ئۆتتۇق.
غېرىبسىنغان كۆڭۈللەرگە،
ئۈمىد شامى يېقىپ ئۆتتۇق.
قانچە - قانچە قاپقان - تۇزاق،
چىتلىق تاملار چېقىپ ئۆتتۇق.
بىزگە تەشنا تۇرسا ئامما،
كەلدى نەدىن بۇ تېلېگرامما!

ئەل ئاتاشتى «مەھرىگىياھ» دەپ،
دەردىمىزگە مەلھەم - داۋا دەپ.
يۈرەكزادە يۇرتىمىزغا
كەپتۇ گويا ئەلى بابا دەپ.
چۈشسە تەختتىن ناپاك ئەمەلدار،
يۈتكەي چىرىك ئاپەت - ۋابا دەپ.
بەدبۇي يوقاپ يۇرتتىن ئەبەدكە،
بولغاي تازا - ساغلام ھاۋا دەپ.
بىزگە تەشنا تۇرسا ئامما،
كەلدى نەدىن بۇ تېلېگرامما!

دوپپىمىزنى كۆككە ئاتقاي،
بىزگە قارشى ھاۋشۇغانلار.
خۇشلۇقىدىن جام كۆتۈرگەي،
چەمبەرسىمان قورشىغانلار.
قۇرۇق قالماس نەپ - ھايانىدىن،
پەتنۇستا گەپ توشۇغانلار.
ئەمدى قالغاي قايسى كۈنگە،
سۆزلەپ ئىچى بوشىغانلار!
شۇنچە تەشنا تۇرسا ئامما،
نەدىن كەلدى بۇ تېلېگرامما؟!

[ئىككى پايلاقچى ئىككى ياقتىن مارلاپ

كىرىدۇ. ئۇلارنىڭ گۈلقەقەلىرى ئېچىلىپ كەتكەن.]

ئىككى پايلاقچى:

بەگباش موزاي چاپىدۇ،
بارار يېرى سامانلىق.
كىم چېقىلسا ھاكىمغا،
يوق ئاراملىق، ئامانلىق!

(ئەزىمەتنى ئارىغا ئېلىۋېلىپ، قاقاقلاپ كۈلىدۇ.)

ئەزىمەت: كۆرىمىز تېخى!

(چىراغ ئۆچىدۇ.)

ئۈچىنچى ئۆزگىرىش

ۋاقتى: 1991- يىل فېۋرالىنىڭ ئاخىرى، كۈندۈز.

ئېكراندا: ئۈرۈمچى «خەلق تىياتىرخانا»سىنىڭ ئالدى. قار ئۇچقۇندىماقتا. ئىككى ياقتىكى قارىغايلار ئاپئاق قار ئاستىدا. ھەر خىل ئاپتوبۇس، پىكاپلار مۈكىدەك ئۆتۈشۈپ تۇرىدۇ.

[سادىر ئاكا بىلەن ماھىرە سۆزلىشىپ، ئاستاغىنا كېتىۋاتىدۇ.]

ماھىرە: 7- ئومۇمىي يىغىن بىزنى يېڭىباشتىن سەپكە ئاتلاندۇرغاندىن بۇيان تۈزۈكرەك ئارام ئالالمايۋاتىمىز، سادىر ئاكا. چاغان بايرىمىنى سانجى، شىخەنزە، قاراماي، كۈيتۈڭلەردە ئىز قوغلاش بىلەن ئۆتكۈزدىڭىز.

سادىر ئاكا: قايناملاردىن سۈزۈۋېلىنغان ئۈچ بالىنىڭ ھەممىسى تېپىلدى.

ماھىرە: ئەپسۇسكى، گاۋ فامىلىلىك بىرى بىزنىڭ «ئۆلۈمدىن قورقمايدىغان پىداكار»ىمىز كەلتۈرۈپ چىقارغان قانسىز پاجىئە تۈپەيلىدىن ساقايماس تۇتقاقلىق كېسىلىگە گىرىپتار بوپتۇ. كىنو - تېلېۋىزور ئېكرانلىرىدا دەريا - دېڭىز كۆرۈنگەن ھامان كېسىلى قوزغىلىدىكەن. رەڭلىك شار كۆرگەندىمۇ، قورقۇش - ئەندىكىشتەك روھىي ھالەتلەر يۈز بېرىدىكەن. 31 ياشقا كىرىپتۇ، تېخىچە بويتاق ئىكەن.

سادىر ئاكا: بۇ ئەھۋالنى ئەڭ ئېنىق بىلىدىغان كىشى - بەي رەسسام. ئۇ، دالىيەندە. ھەربىي سومكىنى يىتتۈرۈپ قويغان تۈەنجاڭمۇ دالىيەندە. تۇراق چەپچى، مەخەت دابىزا قاتارلىق قولاق كەستىلەرمۇ شۇ تەرەپلەردە.

ماھىرە: نورۇز بايرىمىنىمۇ يولدا ئۆتكۈزىدىغان بولدىڭىز - دە، سادىر ئاكا.

سادىر ئاكا: كۆردىڭىز، ئاڭلىدىڭىز، قىزىم، جاپاكەش خەلق بىزنى «ئەلى بابا» دەپ ئاتىدى. ئۇلار تىلسىملىق غارنىڭ قاپقىقىنى ئېچىشىمىزنى، بىنومۇس قاراقچىلارنى بىر تەرەپ قىلىپ، دۆلەت ۋە خەلققە مەنسۇپ بولغان بىباھا خەزىنىنى دۆلەت ۋە خەلققە ئەينەن تاپشۇرۇشىمىزنى كۈتمەكتە. پارتىيە قوللاۋاتسا، خەلق شۇنچە زور ئۈمىد كۈتۈۋاتسا، ئاز - تولا جاپا چەكمىسەك بولامدۇ، قىزىم؟

ئەزىمەت: (ئالدىراش كىرىدۇ) شوپۇر ساقلاپ تۇرغان بىلەن لىيۇتجىڭ ساقلاپ تۇرمايدۇ جۇمۇ، سادىر ئاكا، يۈرۈڭ.

سادىر ئاكا: خوش، قىزىم، ماتېرىياللارنى پۇختا رەتلەپ تۇرۇڭ. خوش. (ئەزىمەت بىلەن بىللە چىقىپ كېتىدۇ.)

[ئېكراندا چوڭ تىپتىكى يولۇچىلار ئايروپىلانى]

ماھىرە: خوش، سالامەت بولۇڭ سادىر ئاكا؛ خوش، زامانىۋى شائىر!

(چىراغ ئۆچىدۇ.)

تۈتۈنچى ئۆزگىرىش

ۋاقتى: 1991ـ يىل ئاپرېل، كۈندۈز.

ئېكراندا: چەكسىز دېڭىز، ئۈزۈپ يۈرگەن كېمە ـ پاراخوتلار، ئەركىن پەرۋاز قىلىۋاتقان سانسىز دېڭىز قۇشلىرى.

سەھنىدە: سافا، چاي شىرەسى، كۆلدان قاتارلىقلار.

بەي رەسسامنىڭ قولىدا بوياق تاختىسى، موي قەلەم، ئالدىدا ئالاھىدە يوغان رەسىم جاھازىسى، جاھازىدا يىراققا تىكىلگەن بىر ئۇيغۇر ئانىنىڭ ماي بوياق رەسىمى. رەسىم ئاستىدا «ئۇلۇغ ئانا، سۆيۈملۈك ئانا» دېگەن ئۇيغۇرچە، خەنزۇچە خەت. بەي رەسسام بۇ رەسىمگە يىراق ـ يېقىندىن، كۆزەينەكلىك ـ كۆزەينەكسىز نەزەر سالىدۇ.

بەي رەسسام: (ھاياجان بىلەن) ئادا قىلدىم، ۋىجدانىي قەرزىمنى ئاخىرى ئادا قىلدىم! جاڭ شىجاڭدىن پىكىر ئېلىپ باقسام، كاۋاپچى ئۇيغۇرلاردىن پىكىر ئېلىپ باقسام....

[مۇزىكىلىق قوڭغۇراق يېقىملىق سادا بېرىدۇ.]

بەي رەسسام (رەسىم بىلەن بەنت) كىرىڭ، كىرىۋېرىڭ.

سادىر ئاكا
ئەزىمەت : (كىرىدۇ، ئەزىمەتنىڭ قولىدا سومكا) ياخشىمۇسىز، بەي رەسسام؟

بەي رەسسام: (ھەيرانلىق ۋە خۇشاللىق بىلەن) ياخشىمۇسىلەر، ئۇيغۇر قېرىنداشلار؟ قانداق شامال ئۇچۇرۇپ كەلگەندۇ سىلەرنى؟ (كۆرۈشىدۇ). مەن ئېسىپ قوياي. (سادىر ئاكىنىڭ پەلتۇ، شىلەپىلىرىنى كىيىم ئاسقۇچقا ئاسىدۇ.)

سادىر ئاكا: (رەسىمگە قاراپ) ۋاھ، قالتىس ئىجادىيەتقۇ بۇ؟

ئەزىمەت: كارامەت ـ كارامەت!

سادىر ئاكا: ماۋزۇسىمۇ قالتىس ئىكەن: «ئۇلۇغ ئانا،

ئەزىمەت: سۆيۈملۈك ئانا!»

سادىر ئاكا: «ئۇلۇغ ئانا، سۆيۈملۈك ئانا» ـ نېمىدېگەن ئاجايىپ تېما ـ ھە؟

بەي رەسسام: ھەقىقەتەن ئاجايىپ ئانا ئىدى، تەڭداشسىز ئۇلۇغ، چەكسىز سۆيۈملۈك ئانا ئىدى!... پوستەك ئۆرلەپ كەتكەن شور توپراققا يالىڭاياغ دەسسەپ، يەلكىسىدە تاغ يۆتكەيدىغان قەھرىمان ئانا ئىدى. خالىغانچە قېزىپ ـ كولاپ خانىۋەيران قىلىۋېتىلگەن چۇچۇكبۇيا مەيدانلىرىدىن مىڭبىر جاپا ـ مۇشەققەت ئىچىدە شىرنە ـ شەربەت يىغىپ، ئۆزى يېمەي بىزگە بېرىدىغان خىسلەتلىك ھەسەل ھەرىسى ئىدى،.. مېھرىبان ئانام «ئېچىلىش ـ سايراش» مەزگىلىدە ئالەمدىن ئۆتكەن ئىكەن. «مىسلى كۆرۈلمىگەن زور ئىنقىلاب»دەۋرىدە دادامدىنمۇ ئايرىلدىم. ئاشۇ ناھىيىگە قايتا تەربىيە ئېلىشقا ئەۋەتىلدىم. ئۇ يەردە ئۆتكەن ئاي ـ پەسىللىرىنى مەڭگۈ ئۇنتۇپ قالالمايمەن. ماڭا تۇز بەرگەن، ئاش ـ نان بەرگەن، تىل ـ يېزىق ئۆگەتكەن، جاپا ـ مۇشەققەتكە بەرداشلىق بېرىش ۋە يېڭىشنى ئۆگەتكەن ئايتۇرانىخان ئىسىملىك بۇمېھرىبان ئانامنى مەڭگۈ ئۇنتۇپ قالالمايمەن!

سادىر ئاكا: بىز تۇزىنى يەپ تۇزلۇقىنى چاقىدىغان، ئاش بەرگەنگە تاش بېرىدىغان، بېشىنى سىلىغاننىڭ قولىنى چىشلەيدىغان تۇزكور مەخلۇقلاردىن قاتتىق يىرگىنىمىز، نەپرەتلىنىمىز. ئاش ـ تۇز بەرگەننىڭ قەدرىگە يېتىدىغان، ياخشىلىققا ياخشىلىق بىلەن جاۋاب قايتۇرۇشنى بىلىدىغان سىزگە ئوخشاش پەزىلەتلىك كىشىلەرنى تولىمۇ قەدىرلەيمىز، سېغىنىپ ـ سېغىنىپ

ئەسلەيمىز. ئىزدەپ-سوراپ يوقلاپ كېلىمىز. مانا بۇ ئازغىنە كەم ئۈچ يىللىق ئۆمرىمىزدە ئۆتكەن ئاشۇ زېمىننىڭ ئالاھىدە مەھسۇلاتى- پىستە - بادام، ئاز بولسىمۇ، كۆپ ئورنىدا قوبۇل قىلغايسىز.

بەي رەسسام: رەھمەت - رەھمەت. بۇ رەسىمگە ھەقىقىي باھا بېرەلەيدىغان ئۇيغۇر قېرىنداشلارغا تولىمۇ مۇھتاج بولۇۋاتقان ۋاقتىمىزنىڭ دەل ئۈزىدە كېلىپ قالدىڭلار. ھاياجىنىمنى باسالماي قالدىم. بىرەر ئىستاكاندىن كافېي دەملەشنىمۇ ئۇنتۇپ قاپتىمەن. ئەپۇ قىلىڭلار. (سوۋغىنى ئېلىپ چىقىپ كېتىدۇ.)

ئەزىمەت: دالىيەن دېگەنمۇ قالتىس شەھەر ئىكەن جۇمۇ، سادىر ئاكا، دېڭىز مەنزىرىسى نەقەدەر گۈزەل- ھە؟ مانا بۇ 12-قەۋەتتىن ھەممە يەرنى كۆرگىلى بولىدىكەن!

[سادىر ئاكا بىلەن ئەزىمەت دېڭىز مەنزىرىسىنى بىردەم تاماشا قىلغاندىن كېيىن ئىختىيارسىز ھالدا يەنە ھېلىقى رەسىمگە قاراپ قالىدۇ.]

سادىر ئاكا: ھەقىقىي ئۇلۇغ، سۆيۈملۈك ئانا ئوبرازى نامايان بوپتۇ.

ئەزىمەت: ئۆز ئانامنى كۆرگەندەكلا بولۇۋاتىمەن.

[بەي رەسسام بىر پەتنۇستا ئۈچ ئىستاكان كافېي ئېلىپ كىرىدۇ، قولتۇقىدا ئۆزىنىڭ ئىجادىي ئەسەرلىرى توپلىمى.]

بەي رەسسام: مەرھەمەت قىلىڭلار.

سادىر ئاكا
ئەزىمەت : رەھمەت.

بەي رەسسام: ئەينى زاماندا سۇددىن سۇزۇۋېلىنغان ئۈچ بالىنىڭ ئاتا - ئانا، ئۇرۇغ - تۇغقانلىرىنىڭ ئىلتىماسى ھەم گۇڭشې ھەربىي ۋەكىلىنىڭ تاپشۇرۇقى بويىچە قالتىس بىر رەسىم سىزىشقا كىرىشتىم. نەچچە كۈنلەرگىچە ئۆيگىمۇ بارالمىدىم. بىر كۈنى مۇشۇ ئانام ئىزدەپ كەپتۇ. پۈتەي دەپ قالغان رەسىمگە بىر قاراپ قويۇپلا، بىزدە «ئۆلۈكنى قارغا كۆمگىلى بولمايدۇ» دېگەن گەپ بار، دېدى-دە، مەيۈسقىنا چىقىپ كەتتى. كېيىن ئۇقسام، ئۆتۈپ كەتكەن بىر ئالدامچىغا گېگانت ھەيكەل تىكلەپتۇق ئەمەسمۇ. «جاپادىنمۇ، ئۆلۈمدىنمۇ قورقمايدىغان مۇنەۋۋەر پىداكار ياش» دېگەن يالتىراق تاجنى كېيگۈزۈپ قويغانلىقىمىزغا قارىمامدىغان!

سادىر ئاكا: بىزمۇ دەل مۇشۇ ئادەم توغرۇلۇق سۆزلەشكىلى كەلگەن ئىدۇق.

بەي رەسسام: قارغا كۆمۈلگەن جەسەت ئەمدى تەلتۆكۈس ئېچىلىپ قاپتۇ-دە!

ئەزىمەت: ھەئە، بەك سېسىپ كەتتى.

بەي رەسسام: ئۇنداقتا، جاڭ شىجاڭ بىلەنمۇ سۆزلىشىدىكەنسىلەر-دە، ئۆز دەۋرىدە ھەربىي سومكىسىنى يىتتۈرۈپ قويغان جاڭ تۇەنجاڭ بىلەن؟

ئەزىمەت: سۆزلىشىمىز - سۆزلىشىمىز. ئۆيى يېقىنمۇ؟ ئادرېسىنى، تېلېفون نومۇرىنى بىلەمسىز؟

بەي رەسسام: ئالدىرىماڭ، مۇنچە ھودۇقۇپ كەتمەڭ. ھازىر چۈش ۋاقتى بولۇپ قالدى. ئاۋۋال تاماق يەيلى. ئۇيغۇرلاردا «ئاۋۋال تائام، ئاندىن كالام» دېگەن ماقال بارغۇ؟

ئەزىمەت: «تائام»؟

بەي رەسسام: ئەجەبلەنمەڭ، كاۋاپ يەيمىز. ئۇيغۇر كاۋاپچىلار بىزنىڭ دالىيەندىمۇ بار.

ئەزىمەت: «بىزنىڭ دالىيەندىمۇ بار» دېگىنىڭىز نېمىسى؟ ئۇلار ئاي شارىدىمۇ بار دەڭ، ئاي شارىدا!

بەي رەسسام: ئۇيغۇرلار قالتىس چاقچاقچى كېلىسىلەر-ھە!

ئەزىمەت: چاقچاق ئەمەس، چىن گەپ. 1960- يىلى 4- ئايدا ئاي شارىدا يۈز بەرگەن ھەقىقىي ۋەقە بۇ!

سادىر ئاكا: ئاغزىڭ يەنە ئېچىلىدىغان بولدى-دە.

بەي رەسسام: ئاڭلاپ باقمايلىمۇ ئۇ «ھەقىقىي ۋەقە»نى.

ئەزىمەت: (مەغرۇرانە) مەن سوۋېت سوتسىيالىستىك جۇمھۇرىيەتلەر ئىتتىپاقىنىڭ مەشھۇر ئالىم ئۇچقۇچىسى يۇرىي گاگارىن مەن. تا بۈگۈنكى كۈنگىچە ئىنسانىيەت چىقالمىغان مانا بۇ ئاي شارىغا بىرىنچى بولۇپ چىققان ئۇلۇغ كىشى مەن! ئۇھ، ئەجەب تۇتتى خۇمارىم. ئاي شارىدا «كازبېك» چەكسە قانداق بولىدىغاندۇ؟ نېمە ئىش بۇ؟ چاقمىقىم چېقىلمايدۇ-يا؟ ۋاھ، سەرەڭگىمۇ يېقىلمايدۇ-يا؟... ھە؟ نېمە كارامەتتۇ بۇ؟ ئاي شارىغا قەدەم باسقان بىرىنچى ئادەم مانا مەن دەپ پەخىرلىنىپ يۈرسەم، ئاۋۇ يەردە بىرسى كېلىۋاتامدۇ؟ بېشىدا چىرايلىق بادام دوپپا، بويتاسمىلىق خەنجەر، پۇتىدا خۇرۇم ئۆتۈك، قولىدا بىلىق ئالغۇچىنىڭ تۇمشۇقىغا ئوخشاپ كېتىدىغان يېنىك تىپلىق زامانىۋى قورال، قورال ئۇچىدا يالىلداپ تۇرغان بىر تال ئوق. ئەزرائىل دېگەن شۇمىدۇ-يا؟ (خىرىستىيانچە چوقۇنغاچ، سادىر ئاكىنى ياردەمگە چاقىرىپ ئىشارەت قىلىدۇ.)

سادىر ئاكا: مۇنچە ھودۇقۇپ كەتمەڭ، تاۋارىش گاگارىن، بۇ دېگەن لاخشىگىر، مانا بۇ يالىلداپ تۇرغان ئوقتەك كۆرۈنگىنى- چوغ، بىزنىڭ كاۋاپدانىنىڭ چوغى. قېنى مەرھەمەت، تۇتاشتۇرۇۋېلىڭ «كازبېك» دېگىنى.

ئەزىمەت: (ھودۇقۇپ) سىز؟... سىز؟...

سادىر ئاكا: مەن ئۇيغۇر، بۇ يەردە تىجارەت قىلىۋاتقىنىمىزغا ئۇزۇن يىللار بولۇپ قالدى. سەيياھەتچىلەر ئۈچۈن بىجانىدىل خىزمەت قىلىش، چەكلىك ھاياتىمىزنى چەكسىز خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلىشقا بېغىشلاش بىزنىڭ ئىنتېرناتسىئونالىزملىق مەجبۇرىيىتىمىز، شان-شەرىپىمىز. ئېيتىڭا، نېمە مەقسەت-مۇددىئا بىلەن كېلىپ قالغانتىڭىز؟ نېمانچە تېنەپ-تەمتىرەپ يۈرىسىز بۇ يەردە؟

ئەزىمەت: ئاي شارىدا لەيلەپ يۈرگەن داغسىمان نەرسىنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى بىلىش، سىرىنى ئېچىش ئۈچۈن.

سادىر ئاكا: بىزنىڭ كاۋاپدانىدىن كۆتۈرۈلگەن ئىس-تۈتەكنى تەتقىق قىلىش ئۈچۈن ئالاھىدە كەپتىكەنسىز-دە، گاگارىن ئەپەندى. يۈرۈڭ، كاۋاپ يەپ، مۇسەللەس ئىچكەچ تەتقىق قىلىڭ.

بەي رەسسام: ھا-ھا-ھا!... جاڭ شىجاڭمۇ ئاڭلىسۇن. دەرھال چاقىراي، قانغۇچە مۇڭدىشايلى!

(تېلېفون تۇرۇپكىسىنى قولىغا ئالىدۇ.)

(چىراغ ئۆچىدۇ.)

بەشىنچى ئۆزگىرىش

ۋاقتى: 1991- يىل ماي، كۈندۈز.

ئىكرانىدا: شېنجېن ئىقتىسادىي ئالاھىدە رايونىغا خاس ئاسمانپەلەك بىنالار. يەن سوجاڭ بىلەن يەنە بىر ساقچى قاپقارا، قويۇق بۇدۇر چاچلىق، ياردىمىلىق بۇرۇت قويۇۋالغان سالاپەتلىك بىر ئادەمنى سوراق قىلماقتا. ئۇ — تۇتۇۋالماس ئوغرى تۇراق چەپچى.

تۇراق: ماڭا تۆھمەت قىلىۋاتىسىلەر، زىيانكەشلىك قىلىۋاتىسىلەر! بۇ شېنجېن ئالاھىدە رايونىغا چەت ئەللىكلەر كەلسە ھېچگەپ يوق، شىنجاڭلىق ئۇيغۇر كەلسە گەپ بارمىكەن.

يەن سوجاڭ: تولا بېشەملىك قىلماي، شېرىكلىرىڭنىڭ ھەممىنى دە!

تۇراق: مەن دېگەن مۇسۇلمان، جىمى مۇسۇلمان. بىزنىڭ خۇدايىمىز بار. ناماز ئوقۇيمىز، روزى تۇتىمىز.

يەن سوجاڭ: بىزنىڭ ئۆزگەرمەس پىرىنسىپىمىز_ ئىقرار قىلغانلارغا كەڭ، قارشىلىق كۆرسەتكەنلەرگە قاتتىق بولۇش. ئەمدى سەن ئۈچ شېرىكىڭنىڭ نەدە تۇرۇۋاتقانلىقىنى ئېيت!

تۇراق: قايسى ئۈچ شېرىكىم ئىكەن ئۇ؟

يەن سوجاڭ: ئۆزۈڭ پاش قىلغان خۇدايى، روزى، نامازچۇ؟

تۇراق: بۇشى-بۇشى، ئىدى ما ئا - ۋادى تيەننا، ۋادى ما ئەي خۇدا يا... جىڭى ياڭزا.

يەن سوجاڭ
ساقچى : ھا...

تۇراق: نامازى جىڭى ياڭزا (نامازنىڭ پۈتۈن ھەرىكەتلىرىنى ئاۋازلىق-ئاۋازسىز دورايدۇ.)

يەن سوجاڭ: روزى-شىمايسى؟

تۇراق: ۋامىن دىمايى نيەندىما سانشى تيەن بۇ چىش پەن.

يەن سوجاڭ
ساقچى : ھە؟ ئوتتۇز كۈن تاماق يېمەيدۇ؟

تۇراق: (ئەركىن، بەھۇزۇر ھالدا) مۇشتىتەك چېغىمىزدا نېمە دەپ ئويناتتىڭلا دېمەملا، يەن سوجاڭ؟ (بالىلارچە)

روزى تۇتتۇم جان ئۈچۈن،
كېچە قوپتۇم گال ئۈچۈن.
تۇتماي دېسەم قورقىمەن،
گۆردە توقماق بار ئۈچۈن.

خەقنىڭ بىر تال يىپ - يىڭنىسىگە قارا سانىغان ئادەمنىڭ جېنىغا ۋاي، گۆرگە بارغاندىچۇ، توقماق يەيدىغان گەپ، تۆمۈر توقماق! بىلىپ تۇرۇپ شۇنداق ئىشنىمۇ (ئىختىيارسىز ھالدا يانچۇقچىلىق ھەرىكىتىنى دوراپ سالىدۇ.) قىلامدىغان؟

ساقچى: (سوجاڭغا) گۇۋاھچىدىن ئەچچىسى بولغان بىلەن ھېچقانداق ماددىي پاكىتى بولمىسا...

يەن سوجاڭ: ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئاز سانلىق مىللەت ئىكەن، ھەي... (پاپىروس تۇتاشتۇرىدۇ.)

تۇراق: بىرەر تال ئىلتىپات قىلىۋەتسىلە، سوجاڭ، قىممىلداپ كېتىۋاتىدۇ. (تاشلاپ بەرگەننى تۇتۇۋېلىپ) چاقماقلىرىڭىزنىڭ ئوتىنى بىر كۆرۈپ باقىلى، سوجاڭ. (تۇتاشتۇرۇۋېلىپ) بىزنىڭ يۇرتىمىزمۇ بېرىدىپ قالارلا، سوجاڭ، قوي - قوزا دېگەننى پۈتۈن - پۈتۈن بويىچە تونۇرغا سېلىپ، شۇنداق كاۋاپ قىلىمىزكى، تونۇر كاۋىپىنى كۆرۈپ باققانمۇ؟

[تېلېفون جىرىڭلايدۇ.]

يەن سوجاڭ: شۇنداق، مەن شۇ. بىرسى بارلىقىمۇ بار، بىراق ئىسمى ئۇنداق ئەمەس، ئايدىڭ باشمۇ ئەمەس. قاپقارا بۇدۇر چاچلىق، قارا بۇرۇتلۇق سالاپەتلىك قىلنا بىر ئادەم. بولىدۇ، كەلسۇن، قارشى ئالىمىز. كۆرۈپ باقسۇن، رەھمەت سىزگە. (تېلېفوننى قويۇپ، ساقچىغا) ئىككى نەپەر ئۇيغۇر يولداش كەلمەكچى، ئالدىغا چىقىڭ.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

ساقچى: خوپ. (چىقىپ كېتىدۇ.)

تۇراق: مەن دېمىدىممۇ، سوجاڭ؟ بىز دېگەن سىلە ئويلىغاندەك ئۇنچە ـ چاقىسىز سالپا ـ ساياق ئادەملەردىن ئەمەس. بىكارلىق دۈيبۇچەمدىن بىر قېچاق كۆتۈرتۈپ قويىمىدىغان بولدىلا ـ دە، يەن سوجاڭ.

[ھېلىقى ساقچى سادىر ئاكا بىلەن ئەزىمەتنى باشلاپ كىرىدۇ. ئەزىمەتنىڭ قولىدا قېلىنغىنا دېلو سومكىسى.]

سادىر ئاكا
ئەزىمەت
: ياخشىمۇ سىز، يەن سوجاڭ.

يەن سوجاڭ: ياخشىمۇ سىلەر؟ (كۆرۈشىدۇ.) نەتىجىسىنى سىلەردىن ئاڭلايلى ئەمىسە. خوش. (چىقىپ كېتىدۇ.)

تۇراق: ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، ئاغىنىلەر، ئەجەب تەقەززا قىلدىڭلار.

ئەزىمەت: (ئادەتتىكىچە) شۇنداقمۇ؟

تۇراق: يولۇڭلارغا قاراپ كۆزۈم تېشىلەي دېدى. ماغدۇرۇممۇ ئۈزۈلۈپ كەتتى دېگىنە، ئۇكا.

ئەزىمەت: بىز كەلدۇق، خاتىرجەم ئولتۇرۇپ ئارام ئېلىڭ.

تۇراق: ئالاھىدە رايون دېگەننىڭ نى ـ نى ئالاھىدە جايلىرى تۇرسا، مۇنداق يەردىمۇ ئارام ئالامدۇ كىشى؟ بۇ ئاكىمىزنىمۇ باشلا.

ئەزىمەت: (گەجگىسىدىن بېسىپ) تىنچ ئولتۇر دەۋاتىمەن سېنى!

تۇراق: سىلەر زادى... (ئورنىدىن تۇرماقچى بولىدۇ.)

ئەزىمەت: مىدىرلىما دەيمەن!

سادىر ئاكا: ئېتىڭ نېمە؟

تۇراق: ئېتىم؟ مېنىڭ ئېتىمما؟

سادىر ئاكا: ھەئە، سېنىڭ ئېتىڭ، مۇسۇلمانچە ئەزان چىللاپ قويۇلغان ئىسمىڭ.

تۇراق: ئابدۇخېلىل.

سادىر ئاكا: داداڭنىڭ ئېتىچۇ؟

تۇراق: ئابدۇجەلىل مەخسۇم ھاجى.

ئەزىمەت: راستىمگىنى دە!

تۇراق: بىر ئەھلى مۇسۇلمان، ئىمانى كامىل ئەركەك تۇرۇپ يالغان سۆزلىمەكبولامدۇ، ئۇكام؟ يالغانچىلىق دېگەننى شەيتانغا بەرگەن، قارا يۈز شەيتانغا.

ئەزىمەت: ئەھلى مۇسۇلمانىمىش تېخى! (كەيمە چېچىنى يۇلۇپ ئېلىپ يەرگە ئاتىدۇ.)

تۇراق: ھە؟!

ئەزىمەت: «ئىمانى كامىل ئەركەك»مىش تېخى! (يالغان بۇرۇتىنى يۇلۇپ ئېلىپ يەرگە ئاتىدۇ.)

سادىرئاكا: (بىر سۈرەتنى چىقىرىپ) بۇ ئادەمنى تونۇمسەن؟

تۇراق: تونۇمايمەن.

سادىر ئاكا: (يەنە بىر سۈرەتنى چىقىرىپ) بۇنى تونۇمسەن؟

تۇراق: ياق، تونۇمايمەن!

سادىر ئاكا: (يەنە بىر سۈرەتنىچىقىرىپ) بۇ ئۈچ ئادەمنىڭ قايسىسى سەن؟

تۇراق: بۇ دېگەن 20 نەچچە يىل ئالدىدىكى سۈرەت.

سادىر ئاكا: خوش، ئۇنداق بولسا،بۇكىم؟

تۇراق: بۇ ـ ئادىل ئابابەكرى ـ ئادىل ھاكىم.

سادىرئاكا: بۇچۇ؟

تۇراق: مەخەت ـ مەخەت دابىزا.

سادىر ئاكا: خوش، ئوڭ چەتتىكى بۇ ئادەم كىم؟

تۇراق: مەن.

سادىر ئاكا: ئېيتقىنا، ھەقىقىي ئىسمىڭ نېمە؟

تۇراق: تۇراق.

سادىر ئاكا: لەقىمىڭچۇ؟

تۇراق: چەپچى، تۇراق چەپچى.

سادىر ئاكا: بۇ ئىككى بۇرادىرىڭ بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىڭنى سۆزلەپ باققىنا.

تۇراق: ئۇلارنى كۆرمىگىنىمگە 20 — 25 يىل بولۇپ قالدى. ئىككى يىل بىللە ئوقۇغاندىن باشقا ھېچقانداق مۇناسىۋىتىم يوق.

سادىر ئاكا: ئۇنداق ئەمەستۇ؟ ئاز - تولا ئىمكانىيەت قالدۇرۇپراق سۆزلە!

تۇراق: يالغان بولسا، ئىمانسىز كېتەي!

ئەزىمەت: سەندەك قارا يۈرەكتە ئىمان نېمە قىلىدۇ؟ ئەي كەسپىي يانچۇقچى، تۇتۇلماس ئوغرى — تۇراق، ئىسمىنى ئاڭلىغان ھامان ئوغرى — بۇلاڭچى، يانچۇقچى — سىياسىي يانچۇقچى، قاراقچى — قاتىللارنىڭ ھەر قاندىقى دىر تىترەيدىغان بىر ئاتاقلىق جامائەت خەۋپسىزلىكى خادىمىنى كۆرگەنمۇ؟

تۇراق: كۆرگەن، نى - نى سوجاك، يۈەنجاك دېگەنلەرنى كۆرگەن بىز!

ئەزىمەت: جامائەت خەۋپسىزلىكى سىستېمىسى بويىچە مەملىكەتلىك ئەمگەك نەمۇنىچىسى، ئالاھىدە تەكلىپ قىلىنغان ئالىي دەرىجىلىك رازۋېتچىك — سادىر ئاكىنى كۆرگەنمۇ؟!

تۇراق: ھە!؟ (ئورۇندۇقتىن سىرىلىپ چۈشۈپ، ئىككى تىزى «جاققىدە» يەرگە تېگىدۇ) دەي - دەي... بۇرۇنقىنى دەمدىمەن - ھازىرقىنىمۇ؟ يېڭىسىنىمۇ دەمدىمەن - كونىسىنىمۇ؟ چوڭىنى دەمدىمەن - كىچىكىنىمۇ؟ ئۆزۈمنىڭكىنى دەمدىمەن - شېرىكلىرىمنىڭكىنىمۇ؟

سادىر ئاكا، ئەزىمەت: ھەممىنى دە، ھەممىنى!

تۇراق: دەي، ھەممىنى دەي، ھەممىنى...

(چىراغ ئۆچىدۇ. پەردە چۈشىدۇ).

ئالتىنچى كۆرۈنۈش

ۋاقتى: 1991-يىل 1-ئىيۇل، كۈندۈز.

سەھنە: ئوچۇق سوت زالى. سوت يىغىنىنى رىياسەتچىسى سادىر ئاكا، باش سوتچى پەرىزات، قارىلىغۇچى ماھىرە، جاۋابكار ئادىل قاتارلىقلار ئۆز ئورۇنلىرىدا. سوت ئىشتىراكچىلىرى-شۇ كۈنكى تاماشىبىنلار.

ئادىل: ئېيتىڭلار، بۈگۈن قانداق كۈن؟ بۈگۈن-مەن سۆيگەن، چەكسىز ئېتىقاد قىلغان ۋە بارلىقىمنى بېغىشلىۋەتكەن ئۇلۇغ پارتىيىمىز قۇرۇلغانلىقىغا 70 يىل تولغان شانلىق خاتىرە كۈن! سىلەر دەل مۇشۇ كۈندە ئۇنىڭ پاك، ساغلام، مۇنەۋۋەر بىر ئەزاسىغا پىلانلىق، مەقسەتلىك، غەرەزلىك ھالدا زىيانكەشلىك قىلىۋاتىسىلەر!

سادىر ئاكا: جۆيلىمە! «پاك، ساغلام، مۇنەۋۋەر» دېگەنگە ئوخشاش سۈپەتلەر ھېچقاچان ساڭا ئوخشاش مەخلۇقلارغا مۇناسىپ ئەمەس!... جاۋابكار ئادىل ئابابەكرى، بىزنىڭ بۇ ھەيۋەتلىك ئوچۇق سوت يىغىنىنى دەل بۈگۈنكى كۈنگە ئورۇنلاشتۇرغانلىقىمىزنىڭ سىياسىي ئەھمىيىتىنى چۈشەنمىدىڭمۇ تېخىچە؟ مۇشۇ دىلو بىلەن زىچ مۇناسىۋەتلىك بولغان زۇلھايات ئىسىملىك قىزنىڭ بۇ دۇنيا بىلەن مەڭگۈ خوشلاشقان كۈنى — 1 - ئىيۇل، سىڭلىسى گۈلئازاتنىڭ ئىز-دېرەكسىز غايىب بولغان كۈنىمۇ دەل 1 - ئىيۇل. شۇنداقمۇ؟ سېنىڭ «جاپادىنمۇ، ئۆلۈمدىنمۇ قورقمايدىغان مۇنەۋۋەر پىداكار ياش» دەپ نام ئالغان كۈنۈڭمۇ دەل 1-ئىيۇل، ئۇنداق ئەمەسمۇ-يا؟

ئادىل: سىلەر پاكىتنى ئاساس، قانۇننى ئۆلچەم قىلماي، تۆھمەتنى ئاساس، شەخسىي غەرەزنى ئۆلچەم قىلىۋاتىسىلەر! ھەتتا ھەربىي سېپىمىزنى ئۆزۈك ئوغرىلىغان دەپ بۆھتان قىلىۋاتىسىلەر. ئوغرىلىق قىلغان كىشى تاپشۇرۇپ بېرەمدۇ؟ تاپشۇرۇپ بەرگەن كىشى ئوغۇرلۇق قىلالامدۇ؟ مۇنداقمۇ بىمەنە، كۈلكىلىك گەپ بولامدۇ دۇنيادا؟!

سادىر ئاكا: گۇۋاھچى!

تۇراق مەخەت: (سىرتتىن) بار! (ئىككىسى ساقچىنىڭ ھەمراھلىقىدا كىرىدۇ. ساقچىلار سەھنىنىڭ ئىككى تەرىپىدە تىك تۇرىدۇ. ئادىل بىر چۆچۈپ كېتىپ، دەرھال ئۆزىنى تۇتۇۋالىدۇ.)

سادىر ئاكا: گۇۋاھچى، يىغىن ئىشتىراكچىلىرىغا ئۆزۈڭنى تونۇشتۇر!

تۇراق مەخەت: بولىدۇ - بولىدۇ.

تۇراق: ئىسمىم - تۇراق، لەقىمىم - چەپچى، چاپ قول بىلەن قىسىپ تارتىشقا چېۋەرلىكىمدىن مۇشۇنداق ئۇنۋان ئالغان. شېنجېن ئىقتىسادىي ئالاھىدە رايونىدا سىياسىي قانۇن تورىغا چۈشكەندىن بۇيان ئۇنداق ئىشنى قىلمىدۇق.

مەخەت: ئىسمىم - مەخەت، لەقىمىم - دابىزا. بىرىنچىدىن، بۇرنى يوغان كۆلى كەپتىرىدەك ئۇچار قاناتىمەن. قەشقەردە ناشتا قىلسام، چۈشلۈك تاماقنى شىنياڭدا، كەچلىك تاماقنى شاڭخەيدە يېيىشكە ئۈلگۈرىمەن. ئىككىنچىدىن، كۆرۈپ تۇرۇپسىلەر، ھەقىقەتەن بۇرنۇم يوغان. جىڭ گېپىنى قىلساق، قانات - قۇيرۇقىغا بىر تال يىپ تەگمىگەن ئۇچار قانات دابىزا ئىدۇق. ئاۋۇ ئادەمنىڭ باسمىقىغا قانداق چۈشۈپ قالغانلىقىمىزنى بىلمەيلا قالدۇق - دە.

سادىر ئاكا: ئاساسىي مەسىلىسىگە كۆچ!

مەخەت: بولىدۇ. مەن - مەخەت دابىزا.

تۇراق: مەن - تۇراق چەپچى.

مەخەت تۇراق: ئۇ - ئادىل ئابابەكرى

مەخەت: ئۈچىمىز ئەسلىدە بىر چۆنەكنىڭ پېلىكى، بىر پېلەكنىڭ خەمەكى ئىدۇق.

تۇراق: 1969 - يىل 5 - ئاينىڭ 16 - كۈنى - «16 - ماي ئۇقتۇرۇشى» ئېلان قىلىنغانلىقىنىڭ ئۈچ يىللىق خاتىرە كۈنى. بىز دەكلەرنىڭ بېشىغا ئاپەت قوشىنى قوندۇرغان ئۇلۇغ «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» نىڭ ھۇجۇم سىگنالى چېلىنغان بۇ كۈننى بىز ناھايىتى كۆڭۈللۈك ئۆتكۈزمەكچى بولدۇق. بىر ھەربىي داشىنىنى نىشانغا ئالدۇق.

مەخەت: بىر تال يىڭنە، بىر تال سىم بىلەن ھەر قانداق قۇلۇپنى بىمالال ئاچالايدىغان بۇ شېرىكىمىز ئادىل ئابابەكرىگە دېدۇق:

تۇراق مەخەت: بىز سېنى قوغدايمىز، قۇلۇپنى ئاچ!

تۇراق: قۇلۇپنى ئاچقان، سومكىنى ئوغۇرلىغان باش جىنايەتچى ئەنە شۇ جاۋابكار - ئادىل ئابابەكرى!

مەخەت: (قوشۇلۇپ) ئادىل ئابابەكرى!

تۇراق: سانىساق، نەق پۇل 17 مىڭ يۈەن....

مەخەت: مەن - ھەممىنىڭ چوڭى، ھەممىنىڭ نوچىسى ئىدىم. بۇ غەلىبىنىڭ يېتەكچىسى ئىدىم. 15 مىڭ يۈەننى مەن ئالىمەن دېدىم.

تۇراق: ئون مىڭنى سەن ئال، بەش مىڭنى مەن ئالاي، ئىككى مىڭنى ئۇ ئالسۇن دېدىم.

مەخەت: بوپتۇ. بەشنى سەن ئال، 12 نى مەن ئالاي دېسەم بۆكىنى ئاسمانغا ئاتماقتا يوق تېخى، «ئادىلغىمۇ كىچىككىنە بىر نېمە بەرمىسەك بولماس، ھېچبولمىسا ئۇ ئون كوي تاشلا، تاشلا دەيمەن!» دەپ يوغانچىلىق قىلىۋاتمامدۇ! ئۇ ئۆگىنىۋالغىنىغا خوش

بولسۇن، مەن پۇلنى پارچىلىمايمەن، بەر-
گۈڭ كەلسە، ئۆزۈڭ بەر دېسەم....

تۇراق: 12 مىڭنى «غىپپىدا» چۆنتەككە سالغان كىشى بەرمەي، مەن بېرەمدىمەن تېخى! بەر، ئۇن كوي بەر، تاشلا!

مەخەت: مانا ئۇن كوي دېگەن! (قولاق تۈۋىگە ئۇرۇش ھەرىكىتى)

تۇراق: مانا ئۇرغان دېگەن! (پەشۋا، كاللا قويۇش ھەرىكەتلىرى)

مەخەت: بىر خارابىلىق ئىچىدە ئۇرۇشۇپتۇق، ئۇرۇشۇپتۇق.... بىر چاغدا قارىسام، بۇ ياتىدۇ ئاغزى-بۇرنى غەرق قان.

تۇراق: بۇ ياتىدۇ ھالى يوق، نىمجان.

مەخەت: شۇنداق قارىسام (قوينىغا ئىتتىك قول سېلىپ) پۇل يوق!

تۇراق: پۇل يوق!

مەخەت: (بىللە) سومكا يوق، ئادىل يوق!

تۇراق: بىز چىقمىغان دۆڭ، بىز چۈشمىگەن ئۆي قالمىدى.

مەخەت: بىز كىرمىگەن تۆگمەن، ساراي، ئۆي قالمىدى.

تۇراق: بىر كۈنى قارىساق، پۈتۈن گۇڭشې بويىچە ئالاھىدە چوڭ يىغىن ئېچىلىۋاتىمىدۇ! (يىغىن باشقۇرغۇچى ئاھاڭدا) «پرولېتارىيات مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى»نىڭ شىددەتلىك بوران-چاپقۇنلىرى ئىچىدە بېشىدا مۈڭگۈزى، ئاغزىدا خەنجىرى، بەدىنىدە نەشتىرى بار بىر تۈركۈم مۇنەۋۋەر ئىنقىلابىي ياش ئەۋلادلار مەيدانغا چىقماقتا. تەۋەيىمىزدىكى تۇغما كەمبەغەل دېھقان پەرزەنتى ئادىل ئابابەكرى ئاشۇلارنىڭ بىرىدۇر. 17 مىڭ يۈەن نەق پۇل ۋە ئىنتايىن مۇھىم ھەربىي ھۆججەت-ماتېرىياللار سېلىنغان سومكىنى يولدىن تېپىۋېلىپ، قىلچىمۇ شەخسىي مەنپەئەتىنى كۆزلىمەستىن ۋە ھېچقانداق ئىككىلەنمەستىن جامائەت خەۋپسىزلىكى ئورگىنىغا تاپشۇرۇپ بەرگەن بۇ ئىنقىلابىي ياش ئەزىمەتكە ھەربىي رايون رەھبەرلىكى ئالاھىدە مىننەتدارلىق بىلدۈرمەكچى، مەڭگۈ ئۆچمەس شان-شەرەپلىك نام بەرمەكچى، 500 يۈەن نەق پۇل بىلەن مۇكاپاتلىماقچى!...

مەخەت: بىر كۈنى يېرىم كېچىدە باسمىداپلا تۇتۇۋېلىپ، خوش، ئالتۇن-گۆھەرگە كۆز قىرىنى سالمايدىغان مۇنەۋۋەر ئىنقىلابىي يولداش، ئالتۇن تاج، ئالتۇن گۇۋاھنامە، گۆھەر كىتابلار ئۆزۈڭگە قالسۇن، پۇلنى چىقار دېسەك، ھۆتۈت-پۆتۈت دەۋاتىمىدۇ! تۇراق ھارسا مەن دەسسەيتىمەن، مەن چارچىسام تۇراق. ئېيتىپ باقمىنا، ئادىل، نەچچە كۈنلەرگىچە پۈتۈڭنى سۆرەپ يۈرگىنىڭ راستمۇ-يالغان؟

ئادىل: سۇ... مەن بولالمىدىم، سۇ....

سادىر ئاكا: بېرىڭلار.

(بىر ساقچى بىر ئىستاكان سۇ بېرىدۇ.)

سادىر: جاۋابكار ئادىل ئابابەكرى، ئۇلارنىڭ دېگىنى راستمۇ-يالغان؟

ئادىل: (جانسىزلىنىپ) راست.

پەرىزات: 17 مىڭ يۈەن شۇ يىللاردا ئوتتۇرا دەرىجىلىك 500 ئىشچىنىڭ بىر ئايلىق مائاشىغا ياكى بىر ئىشچىنىڭ 41 يېرىم يىللىق مائاشىغا تەڭ ئىدى. پىچاق چايارىغىدەك كالىدىن 350نى ياكى قويروقلىرى لىغىرلاپ تۇرىدىغان پاقلاندىن مىڭنى سېتىۋالغىلى بولاتتى. مۇنچە پۇلنىڭ بىراقلا قولدىن چىقىپ كېتىشى تۇراق چەپچى بىلەن مەخەت دابىزىنى كېچە-كۈندۈز بىئارام قىلاتتى. شۇنداقمۇ؟

تۇراق، مەخەت: راست، چايناپ يۇتۇۋەتسەكمۇ ئاچچىقىمىز چىقمايتتى!

پەرىزات: قايتىڭلار.

تۇراق، مەخەت: بولىدۇ. (ساقچىلارنىڭ ئالدىغا چۈشۈپ چىقىپ كېتىدۇ).

پەرىزات: جاۋابكار، سەن بۇ يۇرتتا تۇرۇۋېرىشىڭ ئىنتايىن خەۋپلىك ئىكەنلىكىنى تونۇپ يەتتىڭ. ئامال ئىزدەشكە كىرىشىپ كەتتىڭ. شۇنداقمۇ؟

ئادىل: شۇنداق، ئۇ ئىككىسى مېنى تىنىچ قويمايتتى، ئارام بەرمەيتتى.

پەرىزات: بىگتۈن بالىلىرى ھەر كۈنى دەريا بويىغا بېرىپ چۆمۈلەتتى، بېلىق، سازاڭ، موزايبېشى تۇتاتتى. سەن ئۇلاردىن بىر-ئىككىسىنىڭ قايناملارغا كىرىپ كېتىشىنى، ئۆلەر ھالەتتە قېلىشىنى، قۇتقۇزۇۋالغان ئاتاققا ئېرىشىپ، مەقسەت-مۇددىئايىڭغا يېتىۋېلىشىنى قانچىلىك ئارزۇ قىلاتتىڭ-ھە؟

ئادىل: ياق، ياق، ئۇنداق قىلىش چۈشۈمگىمۇ كىرىپ باقمىغان.

پەرىزات: دان چاچمىسا كەپتەر باسماققا چۈشمەيدۇ. يەمچۈك بولمىسا بېلىق قارماققا ئىلىنمايدۇ. ئاخىرى ئامال تاپتىڭ. بىر توپ رەڭلىك شار سېتىۋالدىڭ. لاي-لاتقىلىق كەلكۈن كەلگەن كۈنى بۇ شارلارنى دەريا بويىدىكى بۇنجالىق ئىچىدە پۈۋلەپ كۆپتۈردۈڭ. كۆلدۈرمىنىڭ ياغاچ قوزۇقلىرىنىڭ بىرىگە مەھكەم چېگىپ قويدۇڭ. سەن يەنىلا بۇنجالىق ئىچىگە يوشۇرۇندۇڭ. بىر توپ بالىلارنىڭ «جومىگىنا!» دېگەن ئەنسىز ئاۋازىنى ئاڭلاش بىلەن تەڭ ئوقتەك ئېتىلىپ چىقتىڭ. ئۈچ ئوغۇل بالا لاي-لاتقىلىق قاينامدا جان تالاشماقتا. سەن بولساڭ، ھەربىي رايون رەھبەرلىكى تەقدىم قىلغان كىتابنى ئېچىۋېلىپ، «شىيادىڭ جۆشىن، بۇفاشىشىڭ، فەيچۇ ۋەننەن، جىڭ چۈي شىڭلى!» دەپ ۋارقىرىماقتىسەن. قىرغاقتىكى بالىلار ئالدىرىماقتا، تەقەززا بولماقتا. سەن ئاخىرى: «يى بۇفاكۇ، ئەربۇ فاسى-يىبۇفاكۇ، ئەربۇفاسى، چەنجىڭ!» دەپ ۋارقىرىغىنىڭچە كۆلدۈرمىگە ئۆزۈڭنى ئاتتىڭ. مۇرادىڭ ھەل بولدى. يەنە بىر يالتىراق تاجغا، يەنە بىر مۆڭگۈزگە ئىگە بولدۇڭ. گاۋ فامىلىلىك بىر بالىنى ئۆمۈرلۈك مېيىپ قىلىپ قويۇش بەدىلىگە بۇ تاج-دۆلەتكە ئېرىشتىڭ، پارتىيىگە شەرتسىز قوبۇل قىلىندىڭ، ئىتتىپاق شۇجىسى، مىنبىلىك لېيەنجاڭ بولدۇڭ. ئالىي مەكتەپكە ئىمتىھانسىز قوبۇل قىلىنىپ، بېيجىڭغا يۈرۈپ كەتتىڭ. شۇنداقمۇ؟

ئادىل: ......

پەرىزات: جاۋابكار، گەپ قىل! يەنە گۇۋاھچى چاقىرىمىزمۇ-يە؟ دەلىل-ئىسپات ئوتتۇرىغا قويىمىزمۇ-يە؟

ئادىل: (باش چايقايدۇ).

پەرىزات: ئوقۇش پۈتتۈرۈپ كەلدىڭ. ئائىلە كېلىپ چىقىشى دېسە ھەممىدىن ساپ، پاك-دىيانەتلىك بابىدا ئۆلگە، مىللىي ئىتتىپاقلىقتا پىداكار، ئارمىيىنى ھىمايە قىلىشتا بايراقدار، ياشلاشتۇرۇش دېسە ھەممىدىن ياش، كەسىپ ئەھلىگە ئايلاندۇرۇش دېسە، پايتەختتىكى داڭلىق ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرگەن چوڭ زىيالىي... رەھبەرلىك تېپىشقا ئوخشاش قەيەرنى نىشان قىلسا، شۇ يەرگە چۈشۈۋەردىڭ، ئۆسۈۋەردىڭ. دېمىگەن چىرايلىق گېپىڭ، ئىشلەتمىگەن ھىيلە-مىكرىڭ، قىلمىغان ۋەھشىلىكىڭ قالمىدى. بۈگۈن سېنىڭ بىر جۈپ زەھەرلىك مۆڭگۈزۈڭ كېسىپ تاشلاندى، ھەقىقىي ئەپتى-بەشىرەڭ تەلتۆكۈس ئېچىپ تاشلاندى. يۇقىرىدىكى يار-يۆلەكچىلىرىڭنىڭ سېنى يۆلىۋالغۇدەك مادارى يوق. تۆۋەندىكى ئاتارمەن-چاپارمەنلىرىڭ ئۆز ھەلەكچىلىكى بىلەن ئالدىراش. جاۋابكار، ئەمدى دەپباق، 1978 - يىل 7 - ئاينىڭ 1 - كۈنى ئۆز قولۇڭ بىلەن يەرلىكىدە قويغان 16 ياشلىق نارەسىدە قىز زۇلھايات يادىڭدىمۇ؟

ئادىل: يادىمدا.

پەرىزات: ئاشۇ قىزغا ۋەھشىيلەرچە باسقۇنچىلىق قىلغان كىم؟ ئۇنى بۇ دۇنيادىن بىمەھەل ۋىدالىشىشقا مەجبۇر قىلغان زادى كىم؟!

ئادىل: بىلمەيمەن.

پەرىزات: كېچىسى ئادەم ئۆلتۈرۈپ، كۈندۈزى ھازا تۇتىدىغان ئەي مەلئۇن، ئاڭلاپ

تۇرا زۇلماياتقا سەن ئاشۇ بونجانلىقتا شىر كەيىپ ھالدا باسقۇنچىلىق قىلدىڭ، شۇ جايدىلا ئۇخلاپ قالدىڭ، گۈلدۈرماما - چاقماقلار سېنى ئويغاتتى. سەن زۇلماياتنى يەنە ئىزدىدىڭ، بىر بېسىپ - ئىككى بېسىپ ئۆيىمگە كەلدىڭ. سىڭلىمسى - 13 ياشلىق گۈلئازاتنى كۆردۈڭ.

ئادىل: يالغان، پۈتۈنلەي يالغان!

پەرىزات: پۈتۈنلەي راست، شەك - شۈبھىسىز راست! سېنىڭ ئۇ قىزغا چېقىلماقچى بولغىنىڭ راست، بىر بوتۇلكا ھاراقنى ئىزىڭغا مەجبۇرىي تۇتقۇزۇپ، ئىچىشكە زورلىغىنىڭ راست. ئۆزۈڭنىڭ بوتۇلكىسى بىلەن پېشانەڭگە يەپ، ھوشسىزلىنىپ ياتقىنىڭ راست. پېشانەڭدىكى كىچىكىنە تاتۇق بۇنىڭغا گۇۋاھ!

ئادىل: بۇ باشقا گەپ.

پەرىزات: يۇقىرىقىلارغا ئىقرار ئەمەسمۇ سەن؟

ئادىل: ئىقرار ئەمەس. ئۇ - ئەپەتىشمىگەن بىر بەدىئىي توقۇلما، قاملاشمىغان رىۋايەت!

پەرىزات: توقۇلما - رىۋايەت ئىكەنلىكى قەيەردە؟

ئادىل: زۇلمايات ئۆلگەن، گۈلئازات غايىب بولغان. كىشىلەر ئۇنى دەريا - كۆللەردىن ئىزدىگەن، باغۇ - چۆللەردىن ئىزدىگەن. ئاخىرى پەرىشتە - مالائىكىلەرگە يولۇقۇپ قالغان ئوخشايدۇ دېيىشكەن.

پەرىزات: راست، ئۇ، پەرىشتە - مالائىكىلەرگە يولۇققان. قوش كوزۇپىلۇق يۈك ماشىنىسىغا پەۋەس قوم بېسىپ، ئاشۇ يارلىق يولدىن ئۆتكەن بىر چاپاكەش شوپۇرغا يولۇققان. گۈلئازات ئۆزىنى يۇمشاق قوم ئۈستىدە بىھوش ھالدا ئۇچراتقان ئاشۇ كىشىنىڭ چەكسىز مېھرى - مۇھەببىتى، ئاتىلارچە غەمخورلۇقى نەتىجىسىدە ئوقۇپ، ئىقتىدارلىق ياش سىياسىي قانۇن خادىمى بولۇپ يېتىشكەن. «تۆت زىميانداش» تەرىپىدىن «گېزەندە» قىلىپ قويۇلۇپ، نامى شۇ چاغقىچە ئەسلىگە كەلتۈرۈلمەي، قارا ماشىنا ھەيدەپ يۈرگەن ئەنە شۇ مالائىكە سۈپەت كىشى بۈگۈنكى ھەيۋەتلىك ئوچۇق سوت يىغىنىمىزغا رىياسەتچىلىك قىلىۋاتقان بۈيۈك ھۆرمەت ۋە شان - شەرەپ ئىگىسى سادىر ئاكىنىڭ دەل ئۆزى ئىدى!

سادىر ئاكا: (ئوتتۇرىغا چىقىپ سالام بېرىدۇ.)

پەرىزات: جاۋابكار ئادىل ئابابەكرى، كۆزۈڭنى يوغان ئېچىپ قاراپباق: ئالدىڭدا تۇرغان كىم؟

ئادىل: ئا ا... (يىقىلىدۇ، خەلق ساقچىلىرى سۆرەپ ئېلىپ چىقىپ كېتىدۇ.)

مۆمىن ئاكا: (يىغىن ئىشتىراكچىلىرى - تاماشىبىنلار ئارىسىدىن) گۈلئازات، جېنىم قىزىم گۈلئازات! (سەھنىگە قاراپ ئېتىلىدۇ.)

پەرىزات: دادا! (تەلپۈنىدۇ.)

سادىر ئاكا: قىزىم! (يۆلەيدۇ.)

مۆمىن ئاكا: قىزىم - پەرىزات قىزىم!

پەرىزات: دادا! سادىر ئاتا! (ھەر ئىككىيلەننى تەڭ قۇچاقلايدۇ.)

[گۈلدەستە كۆتۈرگەن بىر توپ قىزلار ئۇلارنى چۆرىدەپ «گۈلئازات - پەرىزات!» دەپ تەنتەنە قىلىدۇ. ئۈچ كىشى گۈلدەستىلەر قوينىغا چۆمۈلىدۇ.]

1991 - يىل فېۋرال، قەشقەر «قۇتلۇق» مېھمانخانىسىدا يېزىلدى.

ھايات كۈيى

(ھېكايە)

ئەخمەت مۇساق

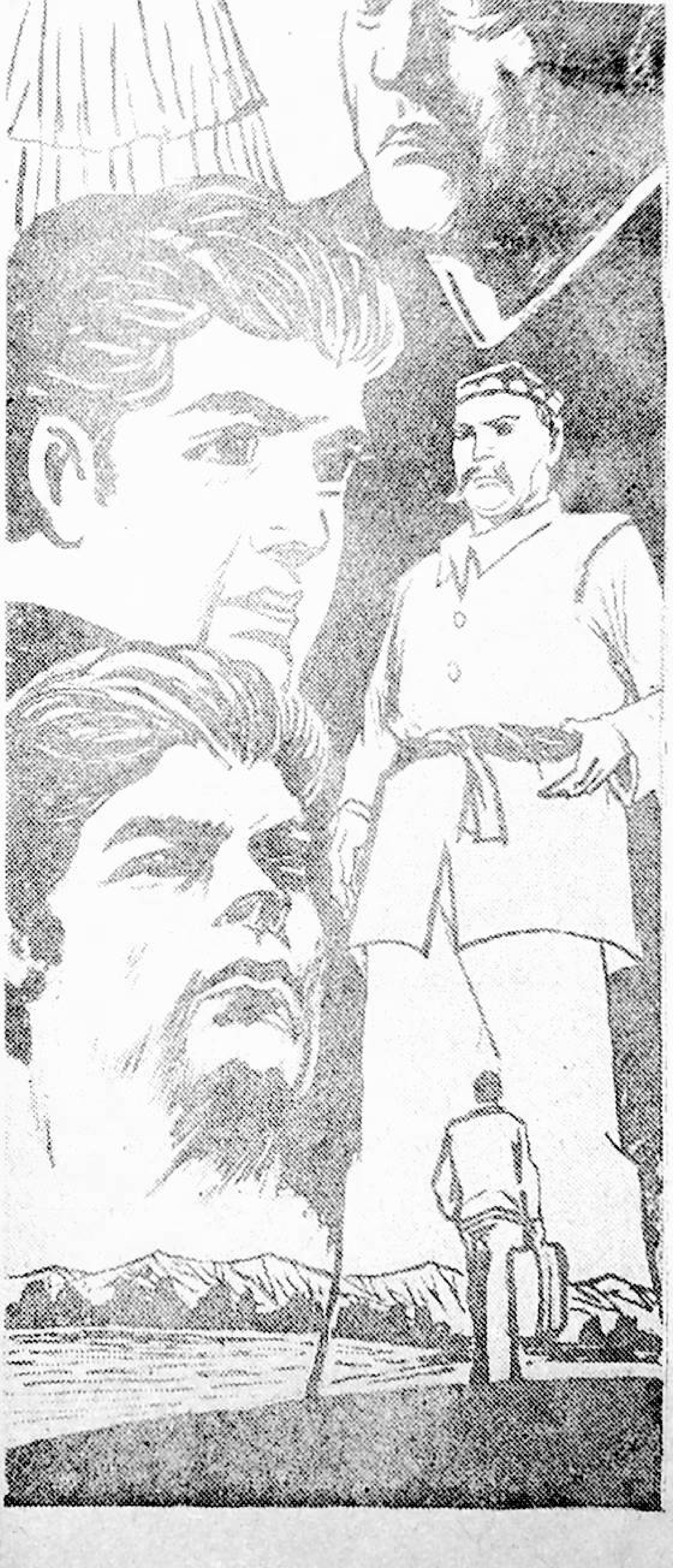

1

ۋىلايەتلىك مائارىپ باشقارمىسى ئۇيۇشتۇرغان «مەجبۇرىي مائارىپ قانۇنى»نىڭ ئىزچىللاشتۇرۇلۇش ئەھۋالىنى تەكشۈرۈش ئۆمىكىنىڭ ئەزالىرى تەركىبىدە «پ» ناھىيىسىگە قاراپ يولغا چىققاندىن بېرى، ئالىي مەكتەپ ھاياتىمدىكى قايناق كۈنلەر، قەلبىمدە تۈنجى قېتىم ئويغانغان، ئەمما ئېتىبارسىز قالغان مۇھەببىتىم، شوخ، ھېسسىياتچان ساۋاقداشلىرىم... كاللامغا كىرىۋالدى. دانالار ئېيتىدۇكى: «ۋاقىت — ئەڭ ياخشى ئىمكەك، ئۇنىتۇش دورىسىدۇر». بۇ سۆزنى قايسىبىر كىتابتىن كۆرگۈنۈم ئېسىمدە! قۇرۇپ كەتسۇن بۇ «ئىمكەك»! ھازىر تېخى ئۆتكەن كۈنلەرنى ئەسلەش بىلەنلا ياشايدىغان يىللارغا قەدەم قويمىغان بولساممۇ، لېكىن «پ» ناھىيىسىگە قىلغان سەپىرىم مېنى يەنىلا ئون يىل ئىلگىرىكى ھايات خاتىرىلىرىمنى قايتىمدىن ۋاراقلاشقا مەجبۇر قىلدى. چۈنكى، ئۇ يەردە مېنى يوشۇرۇن كۆيۈش ئازابىدا كېچە - كۈندۈز قىينىغان ئاشۇ زىلۋا بەدەن، سۇمبۇل چاچلىرى كۆيگەن يىگىتلەرنىڭ بويىنىغا سىرتماق بولۇپ چۈشىدىغان،

جادۇ كۆزلىرى قاراپ سالغان كىشىنىڭ جېنىنى ئېلىپ جاڭگالدا قويىدىغان ئاشۇ قىزچاق، ئادەتتە ئانچە بەك كۆزگە چېلىقمايدىغان، لېكىن مۇھەببەت سەھنىسىدە مەندىن غالىب كەلگەن رەقىبىم قادىرنىڭ باغرىدا ياشاۋاتقان دىلدار بار ئىدى.

كەچلىك تاماقتىن كېيىنلا ھەمراھلىرىم كوچا ئايلانغىلى چىقىپ كېتىشتى. لېكىن مېنىڭ كۆڭلۈم ھېچنېمىنى تارتمىدى. ئاخىرى تاماقخانىدا ئولتۇرۇپ ئىككى رومكا ئىچىۋېلىپلا ياتاققا قايتىپ بېشىمنى يۆركەپ ئۇخلىماقچى بولدۇم. لېكىن ئۆتكەن بەزى ئىشلارنى ئەسكە ئېلىشنى قانچە خالىمىغانسېرى، شۇ ئىشلار كاللامغا شۇنچە تېز كىرىۋالىدىكەن. ھەي، يەنىلا شۇ كۈنلەر. ئۇنىتۇلماس ئالىي مەكتەپ ھاياتى. يەنە... يەنە ھېلىقى «زېھىن سىناش مۇسابىقىسى»...

2

مېنىڭ ئالىي مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چاغلىرىم — ئالىي مەكتەپلەردە ئىدىيە — نەزەرىيە ساھەسى ئىنتايىن جانلىنىپ كەتكەن يىللار ئىدى. كەلگۈسى ئىسلاھاتنىڭ ئاساسىي كۈچى دەپ قارىلىدىغان بىزدەك «يېڭى زىيالىيلار» ئارىسىدا تارىخىي، رېئاللىق مەسىلىلەر، تۈرلۈك ئېقىملار، جۇڭگو ۋە چەت ئەللەرنىڭ تۈزۈم، سىياسەت، دۆلەت ئەھۋالى قاتارلىق جەھەتلەردىكى پەرقلىرى توغرىسىدا ھەدەپ بەس - مۇنازىرىلەر قوزغىلاتتى.

مەن ئەدەبىيات فاكۇلتېتى ئوقۇغۇچىلار ئۇيۇشمىسىنىڭ تەشۋىقات ھەيئىتى بولغانلىقىم ئۈچۈن «ئىسلاھات ۋە بىز» دېگەن تېمىدا زېھىن سىناش، نۇتۇق سۆزلەش مۇسابىقىسى ئۆتكۈزۈشنى تەشەببۇس قىلدىم. مېنىڭ تەكلىپىم تېزلا فاكۇلتېت ۋە مەكتەپ رەھبەرلىكىنىڭ قوللىشىغا ئېرىشتى. خەۋەر تارقىلىش بىلەنلا رادىئو - تېلېۋىزىيە ئىستانسىلىرى، گېزىتخانىلار مۇخبىر ئەۋەتىدىغان بولۇشتى. ھەتتا ئاپتونوم رايون رەھبەرلىرىمۇ قاتناشماقچى بولۇپتۇ. مۇنداقلا قويۇلغان بىر تەكلىپ چىڭىغا چىقىپ، داغدۇغىسى زورىيىپ كەتتى. ئەمدى ئۇنىڭغا جىددىي، ئەستايىدىل مۇئامىلە قىلىپ، ئالاھىدە تەييارلىق كۆرۈشكە توغرا كەلدى. مەكتەپ، ھەتتا جەمئىيەت بىزگە ياردەم قولىنى سۇنغانلىقتىن تەييارلىقلىرىمىز خېلى ئوڭۇشلۇق بولدى. لېكىن رىياسەتچى تاللاشتا بېشىمىز قاتتى. خېلى جىق ساۋاقداشلار ئۆزلىرىنى مەلۇم قىلغان، ئۆزئارا كۆرسەتكەن بولسىمۇ، ئەمما مۇۋاپىقراق بىرسىنى تېپىش تەس بولۇۋاتاتتى. تېلېۋىزورغا ئالىدىغان، رەھبەرلەر قاتنىشىدىغان ئىش بولغاچقا، رىياسەتچىنى ئالاھىدە تاللىمىساق بولمايتتى. ئاخىرى سىرتتىن بىرەر رىياسەتچى تەكلىپ قىلىش قارارىغا كەلدۇق.

— سىلەر دىلدارنى ئويلىشىپ كۆرمىدىڭلارمۇ؟ — دېدى ئوقۇتقۇچىمىز، — ئۇنىڭ ئاۋازى ياخشى، پىگورىسىمۇ سەھنىگە يارىشىدۇ.

— دىلدار؟ تانسىخانىلاردا ناخشا ئېيتىپ، كىيىم مودېلى بولۇپ يۈرگەن دىلدارنى دېمەيدىغانلا؟ — مېنىڭ قوشۇمام تۈرۈلدى.

— دەل ئۆزى! — مۇئەللىمىمىزنىڭمۇ قاپىقى تۈرۈلدى، — تانسىخانىدا ناخشا ئېيتسا نېمە بولىدىكەن؟ كىيىم مودېلى بولۇش قايسى قانۇنغا خىلاپكەن؟ ھازىرچۇ، 80 - يىللار، ئۇكام.

— ئۇ پۇل تېپىش ئۈچۈنلا ئاشۇنداق قىلىۋاتسا، — دېدى بىر قىز ساۋاقداش نارازى بولۇپ.

— ئۇنداق دېمەڭ. ناخشا ئېيتىپ، مودېل بولۇپ، ئاز - تولا ھەق ئالسا نېمە بولىدىكەن؟ ھازىر خېلى داڭلىق ئارتىسلارمۇ ناخشا ئېيتىپ، مودېل بولۇپ ھەق ئېلىۋاتىدىغۇ؟

— ئوغرىلىق قىلغاندىن، ئۆپپەتنى ساتقاندىن ياخشىراق.

— بۇ...

ئاخىرى بۇ قارار زورمۇزور ماقۇللاندى. مەن دىلدارنى چاقىرىپ، بۇ قارارنى ئۇنىڭغا ئۇقتۇرماقچى بولدۇم. ئۇ مەن بىلەن پاراللېل سىنىپتا بولۇپ، ئادەتتە ئانچە بەك ئارىلاشمايتتۇق. پەقەت ئۇنىڭ قايسىبىر ناھىيىدىكى يېتىم باللار مەكتىپىدە چوڭ بولغانلىقىنىلا بىلەتتىم. ئالىي مەكتەپكە كەلگەندىن كېيىن، تۇرمۇش خىراجىتىنى يەنىلا مەكتەپ ئۈستىگە ئالغان بولسىمۇ، ئەمما يۇرتىدىن پۇل ئەۋەتىدىغان ئادەم بولمىغاچقا قىينىلىپ يۈرەتتى. شۇڭا، پۇلنى سۇدەك خەجلەيدىغان بەزى قىزلار ئۇنى پەقەت كۆزگە ئىلمايتتى. بەزى ئوغۇللار بولسا، ئۇنىڭ پېيىدە يۈرەتتى. شۇنداق كۈنلەردە، ئۇنىڭ قايسىبىر مىللىي كىيىم - كېچەك فابرىكىسىدا كىيىم مودېلى بولۇپ ھەق ئالغانلىقى مەكتەپتە جىق غۇلغۇلىلارنى قوزغىۋەتتى. ئۇنى ئاز دەپ، يەنە تانسىخانىدا ناخشا ئېيتىپ پۇل تاپىدىكەن، دېگەن گەپلەر كۆپىيىپ كەتتى. مەن پارتىيە ياچېيكىسىنىڭ ھەيئىتى بولغاچقا، ئۇنى تېپىپ سۆزلەشمەكچى بولدۇم.

بىر شەنبە كۈنى كەچتە ئۇنىڭ سومكىسىنى ئېسىپ چىقىپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، يىراقتىن ئەگىشىپ ماڭدىم. ئۇ مەكتىپىمىزدىن بىر كوچا نېرىدىكى بىر تانسىخانىغا كىرىپ كەتتى. ئارقىسىدىن كىرسەم دىلدار كۆرۈنمەيدۇ، بىراق، زالنىڭ بىر بۇرجىكىدە بىزنىڭ سىنىپتىكى قادىر دېگەن بىرەيلەن ئېڭەكلىرىنى يۆلەپ ئولتۇرۇپتۇ. مەنمۇ ئۇنىڭ قېشىغا كېلىپ ئولتۇردۇم.

— پاھ، ئادىلغۇ سەن، قانداق شامال سېنى ئۇچۇرۇپ كەلدى؟ — قادىر مېنى ئورۇندۇققا تەكلىپ قىلدى.

— ناخشا ئاۋازىچۇ؟ — مەن كۈلدۈم، — سەن مەندىنمۇ بۇرۇنغۇ؟

— ياقەي، بىردىر ئىستاكان گازلىق سۇ ئىچكەچ، تانسا ئوينىسامۇ كۆرەي دەپ...

بىردىنلا دىلدارنىڭ يېقىملىق ناخشىسى كېچىمىزنى ئۈزۈپ قويدى. ئۇ لەۋلىرىگە سال - پال ئىردم تېپتۇ. يېڭى مودىدىكى كەڭ كۆڭلىكى ئۇنى تېخىمۇ جەزىبىلىك قىلىۋېتىپتۇ. ئۇ قولىدا سىمسىز مىكروفوننى تۇتۇپ ناخشا ئېيتقىنىچە قېشىمىزغا كېلىپ، بىزگە ئاللاھىدە كۈلۈپ قويۇۋېدى، تانسا ئويناۋاتقانلار بىزگە تىكىلىپ، بەزىلىرى لېۋىنى تامشىپ قويدى. قارىسام، قادىر بېشىنى كۆتۈرەلمەي ئولتۇرۇپتۇ. مېنىڭ بولسا، يۈزلىرىم قولقىمغىچە قىزىرىپ، يەرگە كىرىپ كەتكۈدەك بولدۇم.

— جۈر، قادىر، كېتەيلى، — دېدىم مەن.

— مەن... مەن... بىر دەم...، — قادىر بېشىنى كۆتۈرمىدى. مەن دەرھال چىقىپ كەتتىم.

شۇنىڭدىن بېرى، ئۇنى كۆرمىسەم، كۆرگۈم كېلىدىغان، ئۇدۇلىغا كېلىپ قالغاندا بولسا، خۇددى گۇناھكاردەك يىراقتىن ئەگىپ كېتىدىغان بولۇپ قالغان ئىدىم.

— بولىدۇ، ئاۋۋال ئاز - تولا رېپېتىتسىيە قىلىۋالاي، يەنە بىر قۇر كىيىم تىكتۈرۈشۇم كېرەك، — دېدى ئۇ گېپىمنى ئاڭلاپ نۇزۇت قىلماستىنلا.

— كىيىم تىكتۈرىمەن دەپ ئاۋارە بولماڭ، ۋاقتى كەلگەندە تاللىسىڭىزلا بولىدۇ، لېكىن، بىزنى سوغا چىلىسىڭىز بولمايدۇ جۇمۇ. — دېدىم مەن.

3

شەھەرلىك يۇڭ توقۇمىچىلىق فابرىكىسى ياردەم قىلغان بىر قۇر كىيىم ئۇنىڭغا شۇنداق ياراشتىكى، دىلدار سەھنىگە چىقىشىغىلا، بۇ، زېھىن سىناش مۇسابىقىسى ئەمەس، مودا كىيىم كۆرگەزمىسىدەك ھەممەيلەن چاۋاك چېلىشىپ كەتتى. مەن تەشكىللىگۈچى سۈپىتىدە بىر - ئىككى ئېغىز گەپ قىلماقچى ئىدىم، لېكىن كۆزلىرىم ئالدىچەكمەن بولۇپ، تىلىم كالۋالىشىپ، دېيەلمىغان گېپىمنى تاپالمىغىلى تاس قالدىم.

شۇ كۈنكى پائالىيىتىمىز ناھايىتى مۇۋەپپەقىيەتلىك بولدى. رادىئو - تېلېۋىزىيە ئىستانسىلىرى نەچچە كۈنگىچە كۆرسەتتى ۋە ئاڭلاتتى. گېزىتلەر خەۋەر قىلدى. شۇنىڭ بىلەن، ئادەتتە ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئانچە نەزەرىگە چۈشمەيدىغان بۇ قىزغا ھەممىنىڭ بىراقلا كۆزى چۈشۈپ، ئوغۇللارنىڭ تالىشىش ئوبيېكتىغا ئايلىنىپ قالدى. ئاڭلىسام، بەزىلەر تېخى دىلدارنى قولغا كەلتۈرۈش توغرىسىدا ئۆزئارا قەسەم ئىچىشىپ، دو تىككەنمىش. ئەمدى مېنىڭمۇ ئىچىمدە يوشۇرۇن تۇتەۋاتقان ئىشىق ئوتى بىردىنلا يالقۇنغا ئايلىنىپ، يۈرىكىمنى ئۆرتەشكە باشلىدى. بىر قانچە ھەپتە تەستە چىداپ باقتىم. ئاخىرى بولماي، بىر كۈنى دىلدارنى ئۇيۇشما ئىشخانىسىغا چاقىردىم.

— باشلىق، گېپىڭىز بولسا تېزراق دەۋېتەرسىز. يەنە ناخشا ئېيتىشقا بارمىسام بولمايدۇ، — دېدى ئۇ ئىشىكتىن كىرىپلا.

— دىلدار، سىز . . . ئاشۇ يەرگە بارمىسىڭىز بولمامدۇ؟

— بولمايدۇ. مەن تانسخانا بىلەن دوگوۋور تۈزگەن. يەنە بىر ئايلىق ۋاقتىم بار.

— ئۆگىنىشىڭىزگە تەسىر يېتىپ قالارمىكىن؟ يەنە كېلىپ بۇ يىل ئوقۇش پۈتتۈرىمىز . . .

— خاتىرجەم بولۇڭ، ئۇ يەرگە ھەر كۈنى ئىككى سائەتلا بارىمەن. ئىمتىھانلاردا سىزدىن كەم نومۇر ئالماسلىققا تىلخەت بېرەيمۇيا!

— ھەي، دىلدار . . . سىزگە يەنە بىر گەپنى دېسەم بولامدۇ؟

— مەرھەمەت، باشقارما دەرىجىلىك باشلىقنىڭ گېپىنى ئاڭلىماسلىققا ھەددىم؟

— دىلدار، زاڭلىق قىلماڭ! — فاكۇلتېت پارتىيە باش ياچېيكىسىنىڭ شۇجىسى بىر قېتىملىق يىغىندا فاكۇلتېتىمىزنىڭ باشقارما دەرىجىلىك ئورۇن ئىكەنلىكىنى ئالاھىدە تىلغا ئالغاندىن بېرى، ساۋاقداشلار بىزگە «باشقارما دەرىجىلىك ھەيئەت» دەپ چاقچاق قىلىشقا ئادەتلىنىپ قالغان ئىدى، — دىلدار، مەن . . . مەن . . . نېمە دېسەم بولار؟

— ماڭا كۆيۈپ قالمىغانسىز؟ — دىلدار كۈلۈپ كەتتى، — ئەگەر خىزمەت گېپى بولسا مەيلى، لېكىنزە، ھوقۇقىڭىزدىن پايدىلىنىپ، مېنى ئىشخانىغا ئەكىرىپ مۇھەببەت ئىزھار قىلسىڭىز، ئارقا ئىشىكتىن ماڭدى، دەپ ئەرز قىلمەن جۇمۇ!

— دىلدار، نېمە دېسىڭىز مەيلى، مەن . . . سىزنى ياخشى كۆرىمەن.

— كەچۈرۈڭ، بەك كېيىن قاپسىز، — مەن خىجىللىقتىن بېشىمنى كۆتۈرەلمىگەنسېرى، دىلدار ئاۋازىنىڭ بارىچە كۈلۈپ، ئىشخانىنى بېشىغا كىيىۋاتاتتى.

— نېمە . . . سىز . . .

— ماڭا قاراڭ، مەن سىزگە ئەڭ يېڭى ئۇچۇرلارنى يەتكۈزىمەن، — ئۇ سومكىسىدىن بىر تۇتام خەتنى ئېلىپ ئۈستەلگە قويدى، — ھازىرغا قەدەر ماڭا تەلەپ قويغانلار ئون ئالتىگە يەتتى، ئاغزاكى تەلەپ بەش، خەت ئون بىر پارچە.

— سىز . . . قايسىنى تاللىماقچى؟

— ھېچقايسىسىنى.

— ئەمىسە، مېنىڭ تەلىپىمنى ئويلىنىپ كۆرسىڭىز، كېيىنىرەك جاۋاب بەرسىڭىزمۇ مەيلى، — مەن سەل ئۈمىدلەندىم — دە، ئاۋازىممۇ ئانچە تىترىمىدى.

— قارىغاندا، سىزگە «مەسىلەمنى» تولۇق تاپشۇرمىسام بولمىغىدەك، — ئۇ ئاستا يەرگە قارىدى، — مەن ئاللىقاچان قادىر بىلەن پۈتۈشكەن ئىدىم.

— نېمە؟ قادىر . . . نېمىشقا ھېچكىم بىلمىگەندۇ؟

— ھا . . . ھا . . . بىز كىنوغا بىللە بارمىساق، باغچىلاردا يۈرمىسەك . . . كىم بىلمەكچىدى؟

— ھەي . . .

4

قادىر دەل مۇشۇ «پ» ناھىيىسىدىن بارغان ئوقۇغۇچى ئىدى. ئەتىياز ۋە كۈزدە سىنىپىمىزدا باھالاش ئارقىلىق كىيىم - كېچەك تارقىتىلسا، ئاۋۋال ئاشۇ قادىرنى كۆرسىتەتتۇق. ئۇ دائىم مەكتەپتىن تارقىتىپ بېرىلگەن تۆت يانچۇقلۇق كۆك چاپاننى كىيىپ يۈرگەچكە، بەزىلەر ئۇنى «قادىر بەش كاپالەت» دەيتتى. ھازىر ئاشۇ قادىر فاكۇلتېتىمىزنىڭ گۈلىنى چېكىسىگە قىستۇرىۋالغانلىقتىن، ئۇنى كۆرسەم بىر تۈرلۈك ھەۋەسىم قوزغىلاتتى، بىر تۈرلۈك ئىچىمدە رەشك ئوتلىرى ياناتتى. نېمە ئامال، ھايت - ھۇيت دېگۈچە ئىمتىھان ئايلىرى ئاخىرلىشىپ، ئىمتىھاندىن كېيىنلا تەقسىمات باشلىنىپ كەتتى.

مەكتەپتە ھەر قانچە يوشۇرۇن يۈرۈشكەن ئاشىق - مەشۇقلارمۇ ئىمتىھان تۈگەپ، تەقسىمات باشلىنىشى بىلەنلا ئۆزىنى ئاشكارىلايتتى. قادىر بىلەن دىلدارمۇ ئۆز مۇھەببىتىنى ئاشكارىلاپ، باغچىلارغا بىللە بارىدىغان بولدى، سۈرەتكە چۈشتى. كىم دېگەندە ئون ئالتە ئوغۇل قادىرغا رەشك قىلىۋاتقان، بىزدەكلەرنى قويۇپ، ئاشۇ مۆرىسى «بەش كاپالەت»نى تېپىۋالغىنى ئۈچۈن دىلدارنى ئىچىمىزدە مەڭگۈ قاغاپ، مەسخىرە قىلىۋاتقان بولساقمۇ، لېكىن ئۇلارنىڭ پەرۋايى پەلەك، ھەتتا ئىككىسى بىللە «پ» ناھىيىسىگە بېرىشنى تەلەپ قىلىپ ئىلتىماسمۇ يېزىشتى.

تەقسىمات ئېلان قىلىنغان كۈنى يەنە بىر «ئاتوم بومبىسى» پارتىلىدى. قادىرنى ئۆز يۇرتىغا تەقسىم قىلىپتۇ. دىلدارنى بولسا ئۈرۈمچىگە ئېلىپ قاپتۇ. بۇ ئىش جىق غۇلغۇلا قوزغىدى. بىلىم جەھەتتىن دىلداردىن ئۈستۈن تۇرىدىغانلارمۇ كۆپ ئىدى. يەنە كېلىپ مۇناسىۋەتكە تايىنىپ ئۈرۈمچىدە قېلىشقا يول مېڭىۋاتقانلارمۇ ئاز ئەمەس ئىدى. لېكىن، بۇ ئامەت يەنىلا دىلدارغا كەلگىنىنى قارىمامدىغان.

— مەن «پ» ناھىيىسىگە بېرىشنى قەتئىي تەلەپ قىلىمەن، — دېدى دىلدار يىغىنىدىلا ئورنىدىن تۇرۇپ.

— ئۆزىڭىزنى بېسىۋېلىڭ، — فاكۇلتېت پارتىيە باش ياچېيكىسىنىڭ شۇجىسى ئورنىدىن تۇردى، — «خىزمەتنىڭ ئېھتىياجىغا، تەشكىلنىڭ تەقسىماتىغا قەتئىي بويسۇنىمەن» دەپ ۋەدە بېرىشكەن ئىدىڭلار، ئەمدى بەزى ساۋاقداشلار ئۈرۈمچىدە قېلىشقا يول مېڭىپ ئاۋارە، يەنە بەزىلىرىڭلار كېتەلمەي ئاۋارە، بۇ دېگەن تەقسىمات . . .

— توغرا، بىز ئاشۇنداق يازغان، لېكىن تەقسىمات پىرىنسىپىدا، ئاۋۋال يىراق، چەت رايونلار دېيىلگەن. تەشكىلدىن مېنىڭ تەقسىماتىمنى ئويلىنىپ كۆرسە.

— بولدى، بۇ خىزمەت ئېھتىياجى. يىغىن تامام.

— مەن ئەرز قىلىمەن! — دىلدار ئورنىدا قېتىپ قالغان قادىرنىڭ بىلىكىدىن تارتقىنىچە تاقىلداپ دەسسەپ، يىغىن مەيدانىدىن چىقىپ كەتتى.

ئەسلى، ئۆرۈمچىدىكى قايسىدۇر بىر ئىدارىنىڭ باشلىقىنىڭ ئوغلى ئەنۋەرمۇ ئاشۇ زېھىن سىناش مۇسابىقىسىدىن كېيىن، دىلدارغا قانات سۆرەپ يۈرەتتى. ھەتتا بىر - ئىككى سورۇندا پو ئېتىپ، دو تىككەن ئىكەن. بۇ قېتىمقى تەقسىمات ئەنۋەرنىڭ ئاشۇ تاجىدار دادىسىنىڭ يول مېڭىپ «ستىراتېگىيىلىك ئورۇنلاشتۇرۇشى» بويىچە بولغانلىقى ماڭا ئايان ئىدى. دىلدار ئاشۇ شاللاق بايۋەچچىنىڭ يۈزىنى قىلمىسىمۇ، ئۆرۈمچىدە قېپقالغاندىن كېيىن، ئەنۋەر بىلەن توي قىلمىسا، كىم مەجبۇرلىيالايتتى؟

دېگەندەك، ئاپتونوم رايوندىكى مائارىپقا مەسئۇل رەھبەرنىڭ بىرلا تەستىقى بىلەن دىلدارنىڭ تەلىپى تەستىقلاندى. ھەر خىل مۇناسىۋەتلەر ئارقىلىق ئۆرۈمچىدە قېپقالغانلارنىڭ تەقسىماتىمۇ قايتىدىن ئېلان قىلىندى. ئەنۋەرمۇ جەنۇبقا تەقسىم قىلىندى. بۇ تەشكىلنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشىمۇ؟ ياكى تەقدىرنىڭ چاقچىقىمۇ؟ ھېچقايسىمىز بىلەلمىدۇق. ئاڭلىسام، بۇ ئەنۋەرنىڭ تەلىپى ئىكەن. ما قىزىقچىلىقنى قارىمامسىز؟

ۋىلايەتكە كەلسەك، مېنى ۋىلايەت مەركىزىدىكى بىر ئوتتۇرا مەكتەپكە، قادىر بىلەن دىلدارنى بولسا «پ» ناھىيىسىگە تەقسىم قىلدى. توۋا، ئەنۋەرمۇ شۇ ناھىيىگە كەتتى. مەن ئەنۋەرنىڭ قىرسىقىدا بىزەر شۇملۇق باردەك سېزەتتىم. شۇڭا قادىرلار مېڭىشتىن ئاۋۋال ئۇلارنى ھېچبولمىغاندا دەسلەپكى تەقسىماتنىڭ سىرىدىن بولسىمۇ خەۋەردار قىلاي دېگەن ئىدىم، ئۇلار مەن بىلەن خوشمۇ دېمەي كېتىپ قالغانلىقتىن، پۇرسەت بولمىدى.

كېيىن مەن قادىر بىلەن دىلدارنىڭ تەكلىماكاننىڭ ئىچىگە جايلاشقان «قۇمباستى» دېگەن كەنتتە يېڭىدىن سېلىنغان ئوتتۇرا مەكتەپكە تەقسىم قىلىنغانلىقىنى ئاڭلىدىم. ئۇلار ناھايىتى بەختلىك بولسا كېرەك. ماڭا خەتمۇ يازمىدى. دېمىسىمۇ، مەكتەپتە قادىر بىلەن ئادەتتىكىدەك ئۆتكەچكە، خەت يېزىشىپ يۈرۈشنىڭ ھاجىتى يوق ئىدى. دىلدارغا خەت يېزىشقا تېخىمۇ بىئاپ ئىدى. بۇ ئىشلار بارا - بارا ئۇنتۇلۇپ كەتتى. نەچچە يىلدىن بۇيان بىر قانچە ئىلمىي جەمئىيەتكە ئەزا بولدۇم. گېزىت-ژۇرناللاردا ئۇنى-بۇنى ئېلان قىلىپ يۈردۈم. ئۆتكەن يىل ئۆزۈم ئىشلەۋاتقان مەكتەپنىڭ مۇدىرى بولدۇم. قادىرلار بولسا، خۇددى قۇملۇققا سىڭىپ كەتكەندەك، ھېچبىر خەۋەر ئاڭلىمىدىم.

5

— سىلەرنىڭ «قۇمباستى»دەيدىغان ئوتتۇرا مەكتەپلەر بارمۇ؟ — دەپ سورىدىم مەن ئەتىسى بىزگە ئەھۋال چۈشەندۈرۈۋاتقان مائارىپ ئىدارىسىنىڭ باشلىقىدىن.

— بار. ئۇ مەكتەپنىڭ ئوقۇتقۇچىلىرىنىڭ مائاشىدىن باشقا، ھەممە چىقىملارنى كەنت ئۈستىگە ئالغان، — دېدى ئىدارە باشلىقى ماختىنىپ، — لېكىنزە، ئۇ يەردىن ھەر يىلى ئالىي، ئوتتۇرا تېخنىكومغا بارىدىغانلار چىقىپ تۇرىدۇ.

— ۋاھ، ئۇنداقتا ياخشىغۇ، ئەمىسە بىزنىمۇ ئاپىرىپ ئېكىسكۇرسىيە قىلدۇرسىلا بولغۇدەك، — دېدىم مەن.

— ئاپارساققۇ بولاتتى، — دېدى ئىدارە باشلىقى خىجىللىق بىلەن، — تارىلىقى يىراق، يولىمۇ يامان.

— مەيلى. ئاشۇنداق چەت - يىراق، جاپالىق جايلارنىڭ تەجرىبىلىرى ئادەمنى تېخىمۇ قايىل قىلىدۇ.

— مەيلى. ھەر قايسىلىرى خالايدىغان بولسىلا.

لېكىن «قۇمباستى»غا بېرىشنى خالايدىغانلار چىقمىغىلى تاس قالدى. ئاخىرىدا، مەن بىلەن كەلگەن بىر ياش ئوقۇتقۇچى بىلەن مائارىپ ئىدارىسىدىكى بىر كادىرنىڭ ھەمراھلىقىدا يولغا چىقتىم. بىز جىپ بىلەن توپىلىق يېزا يولىدا يېرىم كۈندەك تاسقىلىپ، يۇلغۇن، قومۇش، سۆكسۆك باسقان دۆڭلۈكلەر ئارىسىدا بىرەر سائەتتەك ماڭغاندىن كېيىن، — كەلدۇق، — دېدى مائارىپ ئىدارىسىنىڭ كادىرى يەڭگىل تىنىپ، — مۇشۇ دۆڭلۈكتىن ئۆتسەكلا «قۇمباستى» كۆرۈنىدۇ.

دۆڭنىڭ قاڭشىرىدىن ئۆتۈشىمىزگىلا ئالدىمىزدا مۆجىزىدەكلا «قۇمباستى» كەنتى نامايان بولدى. دۆڭ تۈۋىگە تاقاپ سېلىنىغان جىگدە - تېرەكلەردىن بەرپا قىلىنىغان ئىھاتە ئورمىنى، ئاسمانپەلەك تېرەكلەر سايىسىدىكى يوللار، دېھقان ئائىلىلىرىنىڭ ئالدى - ئارقىسىدىكى بۈككىدە باغلار، پىششىق خىشتىن سېلىنىغان كەنت ئىشخانىسى، ئۇنىڭ يېنىدا تېخىمۇ كۆركەم سېلىنىپ، مەيداندىكى ئېگىز مومىدا دۆلەت بايرىقى لەپىلدەپ تۇرغان مەكتەپ... ماشىنىمىز توختىشىغىلا پاكىز كىيىنگەن، ئوتتۇرا بوي، ئوتتۇز ياشلاردىكى بىر يىگىت بىزنى قارشى ئالدى.

—ھەر قايسىلىرىنىڭ كېلىشىدىن ھېلىلا خەۋەر تېپىپ، مەكتەپكە ئۇقتۇرۇپ قوياي، دەپ كېلىشىم ئىدى، — دېدى ئۇ بىز بىلەن قول ئېلىشىۋېتىپ، — ئۇلگۇرەلمەپتىمەن ئەمەسمۇ؟

— ئۇنداقتا، بىزمۇ سىلەر تەييارلىقسىز ھالەتتە تۇرغاندا تۇيۇقسىز ھۇجۇم قىلىپ، تېخىمۇ كۆپ ھەقىقىي ئەھۋاللاردىن خەۋەردار بولالىغۇدەكمىز، — دېدىم مەنمۇ كۈلۈپ.

—بۇ كىشى كەنت پارتىيە ياچېيكىسىنىڭ شۇجىسى، قوشۇمچە بىرلەشمە مەكتەپنىڭ مەسئۇلى توختى ئابلىز بولىدۇ، — دېدى ھەمراھىم تونۇشتۇرۇپ.

— ياھ، دەل ئۇستىدىن چۈشۈپتىمىز - دە!

بىز سۆزلەشكەچ مەكتەپ دەرۋازىسىدىن كىرىشىمىزگە قوڭغۇراق چېلىنىپ، ئوقۇغۇچىلار سىنىپتىن چىقىپ رەتلىك تىزىلغىنىچە بىزگە سالام بېرىشتى. مەن ئوقۇغۇچىلارنى، مەكتەپ ئىچىنى كۆزدىن كەچۈرۈۋاتقاندەك قىلساممۇ، ئەمەلىيەتتە كۆزۈم سىنىپتا، قادىر بىلەن دىلدارنى قانداقراق ھالدا ئۇچرىتىشىمنى، ئۇلار بىلەن كۆرۈشكەندە نېمە دېيىشنى خىيال قىلماقتىمەن.

— ۋۇي، ئادىلغۇ بۇ، خۇدايىم، قانداق كېلىپ قالدىڭىز؟ — چۆچۈپ بېشىمنى كۆتۈرۈپ قارىسام، ئالدىمدا دىلدار — بالدۇرقىدىن سەل سەمىرىپ قالغان، چىرايى تولۇپ تېخىمۇ گۈزەللىشىپ كەتكەن ساۋاقدىشىم تۇراتتى.

— دىلدار، سىز ... — مەن ھودۇققىنىمچە بېرىپ ئۇنىڭ بىلەن قول ئېلىشتىم.

— ۋۇي، سىلەر تونۇشامسىلەر - نېمە؟ — ھەممىسى ھەيران قېلىشتى.

— بىر مەكتەپتە، يەنە كېلىپ بىر فاكولتېتتا بەش يىل بىللە ئوقۇغان تۇرساق، نېمىشقا تونۇشمىغۇدەكمىز؟ — دىلدار يەنىلا يېقىملىق كۈلۈمسىرەپ تۇراتتى؛

— بۇيىل ۋىلايەتلىك 2- ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ مۇدىرى ئادىل بولىدۇ، — مائارىپ ئىدارىسىدىن كەلگەن يىگىت مېنى تونۇشتۇرماقچى بولدى.

— ۋاي خۇدايىمەي، ئادىل، سىز دېگەن ئەسلىدىنلا ناھىيە دەرىجىلىك تۇرسىڭىز، ئاران بىر مەكتەپكە مۇدىر بولغىنىڭىز نېمىسى؟ سىياسىتىڭىزنى ئەمەلىيلەشتۈرۈش توغرىسىدا ئەرز بەرسىڭىز بولغۇدەك، — دىلدار يەنىلا چاقچاق قىلىشقا باشلىدى.

— ھا ... ھا... مۇنداق دەڭ، ئادىل شياۋجاڭ ئەسلى مائارىپ باشقارمىسىغا باشلىق بولسا بولىدىكەن ئەمەسمۇ؟ ھۆرمەتسىزلىك قىپتۇق، — ھەمراھلىرىم كۈلۈشۈپ كەتتى. شۇنىڭ بىلەن بىز «ناھىيە دەرىجىلىك» دېگەن چاقچاقنىڭ مەنىسىنى يەشكەچ، ئىشخانىغا ماڭدۇق.

— مەن ئوقۇغۇچىلارنى تەكرار قىلىشقا ئورۇنلاشتۇرۇپ قويۇپ ھازىرلا چىققان، — دەپلا دىلدار سىنىپقا كىرىپ كەتتى.

— ئاشياۋجاڭ، شىلى دىلدارنىڭ ئالدىدا قادىر بىلەن ئەنۋەرنىڭ ئىسمىنى چىقىرىپ قالمىسىلا، — دېدى توختى ئابلىز مېنى يانغا تارتىپ.

— نېمە؟ ئۇلار... بۇ قانداق گەپ؟

— كېيىن دەپ بېرەي، — ئاڭغىچە دىلدارنىڭ قارىسى كۆرۈندى. بۇ يەرگە كەلگەندىن كېيىن، ساھىبخانىنىڭ گېپىنى ئاڭلاشقا توغرا كېلەتتى. شۇڭا ئارتۇقچە بىر نېمە دېمىگەن بولسامۇ، لېكىن كۆڭلۈم غەش بولۇپ، باياتىنقى خۇش كەيپىمنىڭ يېرىمى ئۇچۇپ كەتتى.

— مەن ئەسلى كەنتىمىزدىن تولۇق ئوتتۇرىغىچە ئوقۇغان بىردىنبىر ئوقۇغۇچى ئىدىم، — دەپ سۆز باشلىدى توختى ئابلىز، — مەن ئوقۇش پۈتتۈرگەن يىلى ئالىي مەكتەپلەرگە ئىمتىھان ئارقىلىق ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىش ئەسلىگە كېلىپ، ئىمتىھاندىن ئۆتەلمەي قالدىم. ئىلگىرى يۇرتىمىزدا بىر باشلانغۇچ مەكتەپ بار ئىدى، لېكىن، پەقەت ئوقۇتقۇچى توختىمىدى. بەزىلەر كەلسىمۇ، كۆپ بولسا بىر يىل ئاران چىدىغان. ھەتتا ئىككى ئوقۇتقۇچى «قومباستى»دا ئىشلەشنى خالىماي، بىراقلا يۇرتىغا كېتىپ دېھقان بولۇۋالغان. كېيىن ناھىيىلىك مائارىپ ئىدارىسى مېنى ئايلىقىغا 20 يۈەن مائاش بەلگىلەپ، مۇشۇ مەكتەپكە خەلق ئوقۇتقۇچىلىقىغا بەلگىلىدى. بۇ يەردە بالىلارنى مولىغا ئوقۇشقا بېرىدىغان، مولىدىن چىقسىلا، قىزلارنى تېخى بويىغا يەتمەي تۇرۇپلا ئەرگە بېرىدىغان، ئوغۇللارنى بولسا، مۇشتەك تۇرۇپ ئۆيلەپ قويىدىغان ئادەت بار ئىدى. مەن ئۆينى-بۆينى قىلىپ يۈرۈپ، ئاران تەسلىكتە ئوتتۇزچە بالىنى يىغىپ ئوقۇتتۇم. 1- سىنىپتىن 4- سىنىپقىچە، ھەممە دەرسلەرنى يالغۇز ئۆتتۈم. 1980- يىلى مەن كەنت پارتىيە ياچېيكىسىنىڭ شۇجىسى بولدۇم. پارتىيە 11- نۆۋەتلىك 3- ئومۇمىي يىغىنىدىن كېيىن دېھقانلارمۇ خېلى بېيىپ قالدى، لېكىنزە، ساۋاتسىزلار يەنىلا كۆپىيىپ كەتتى.

— توختى شۇجى ئىشنى مائارىپنى تۇتۇشتىن باشلىدى، — دەپ ئالدىراپ سۆز قاتتى مائارىپ ئىدارىسىنىڭ كادىرى، — ئۇ ئاۋۋال كەنت ئىشخانىسىنى يېڭىلىماي، مەكتەپ سالدى. قانداق مەكتەپ دېمەمسىز؟ باشلانغۇچ، تولۇقسىز ئوتتۇرا بىرلەشمە مەكتىپى دەڭا.

— ئوتتۇرا مەكتىپىمىز ھازىرغىچە «قارا نوپۇس مەكتەپ» — توختى ئابلىز كۈلدي، —

ناھىيىلىك مائارىپ ئىدارىسى ئوتتۇرا مەكتەپنى ئېتىراپ قىلمىدى. مەن ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتىگە ئەرز قىلدىم. ئاخىرى ئۇلار ئوقۇتقۇچى بىلەن ئوتنىڭ مائاشىنىلا بېرىدىغان، باشقا ھەر قانداق چىقىمنى كەنت ئۈستىمىزگە ئالىدىغان بولدۇق. كەنت پارتىيە ياچېيكىسى مۇزاكىرە قىلىپ، كېلىدىغان ئوقۇتقۇچىلار ئۈچۈن بىر يۈرۈش تۇرمۇش لازىمەتلىكلىرى، ياتاق، ھەتتا ۋېلسىپىت تەييارلاپ بەردۇق. لېكىنزە، يەنىلا ئادەمنى تۇتۇپ تۇرۇشتىن تەس ئىش يوق ئىكەن...

— قادىر، دىلدار، ئەنۋەرلەر كەلگەندىن كېيىن،— مائارىپ ئىدارىسىنىڭ كادىرى توختى ئابلىزنىڭ ئىشارىتىنى چۈشەنمىدىمۇ، ياكى قەستەن چۈشەنمەس بولۇۋالدىمۇ، ئالدىراپ سۆز قاتتى،— مەكتەپ مەكتەپكە ئوخشىدى...

چاي قويۇۋاتقان دىلدارنىڭ قوللىرى بىردىنلا تىترەپ ئارقىسىغا ئۆرۈلۈۋالدى. قارىسام، يەلكىلىرى سىلكىنىۋاتاتتى. شۇڭا، دەررۇ سۆزنى بۆلدۈم:

— بولدى، ئاۋۋال ئەمەلىيەتنى كۆرۈپ باقايلى، تېخى ۋاقىت بولغاندىكەن، تونۇشتۇرۇشنى ئاخىردا ئاڭلىمامدۇق؟

— شۇنداق قىلايلى،— توختى ئابلىزمۇ دەرھال بىزنى چايغا تەكلىپ قىلدى. دىلدار بولسا، ئاللىقاچان چىقىپ كەتكەن ئىدى.

— ئابباسجان ئۇكام، بىلىپ تۇرۇپ دېمەيدىغان گەپتى،— توختى ئابلىز ھېلىقى ھەمراھىمنى ئەيىبلىدى.

— ھەي، مەنزە، دوكلات قىلىشقا ئالدىراپ كېتىپ،— دېدى ئابباسجان خىجىللىق ئىچىدە ئوڭايسىزلىنىپ.

6

ھازىر بىر چاغلاردىكىدەك يۇرت ناملىنى يېڭىلاش مودىدىن قالدى. بولمىسا «قۇم باستى» دېگەن ئىسىم بۇ كەنتكە ناھەق قويۇلۇپ قالغان ئىكەن. ئىككى مىڭ موغا يېقىن تېرىلغۇ يېرى بار بۇ كەنتتە ئىككى يۈزدىن ئارتۇق ئائىلە، سەككىز يۈزدەك نوپۇس بار ئىكەن. كەنتنى ئايلاندۇرۇپ سېلىنغان جىگدە، تېرەك، ئازغانلار قۇمنى كەنت سىرتىدىلا توساپ تۇرىدىكەن. ھەممىلا يەردە باغ، يەر ئوتتۇرىسىدىكى يان ئېرىقلار ئىچىگە سېلىنغان چوك چىلانلارنىڭ غولى كەككە سېپىدەك بولسىمۇ، لېكىن مېۋىسىنىڭ تولىلىقىدىن شېخىغا ئاچا قويۇلمىغىنى يوق دېيەرلىك. مەكتەپنىڭ ئارقىسىدىكى يىگىرمە مولۇق باغقا ساپلا ئانار بىلەن ئۈزۈملا قويۇلغان بولۇپ، بارلىق پەرۋىشىنى كەنت دېھقانلىرى خالىسانە ئىشلەپ بېرىدىكەن، كىرىمى مەكتەپنىڭ ئىكەن.

بىز توختى ئابلىزنىڭ تونۇشتۇرۇشىنى ئاڭلىغاچ مېڭىپ، كەنتنىڭ شىمالىي تەرىپىدىكى دۆڭدىن ئۆتۈشىمىزگە، ئالدىمىزدىكى مەنزىرىدىن ھەيران قالدىم:

— ئاھ، ساپسېرىق قۇم دېڭىزىغا چۈشكەن يېشىل ئاسماننىڭ بىر پارچىسى، ياكى پەرىشتىلەرنىڭ قويىنىدىن چۈشۈپ قالغان ئەينەك دېسىمۇ بولغۇدەك، — دەۋەتتىم مەن ئۆزۈمنى باسالماستىن.

— شائىرانە سۆز، يەنە كېلىپ بەك جايىدا ئېيتىلغان،— توختى ئابلىز مەندىنمۇ بەكرەك ھاياجانلانغاندەك تۇراتتى. ئورنى ئالاھەزەل 4000 مو كېلىدىغان سۇ ئامبىرىنىڭ چۆرىسىدىكى مەجنۇنتاللار سۇ يۈزىگە ئېگىشىپ يەڭگىل ئىغاڭلىماقتا.

قۇمۇشلار ئارىسىدا سۇ قۇشلىرى بەخىرامان ئۈزۈپ يۈرۈپتۇ. ئامبارنىڭ ئايىغىدىكى ئېلېكتىر ئىستانسىسىنىڭ نورىدىن بىر كۆپ مېتىر كەلگۈدەك سۇ شارقىراپ چۈشۈپ تۇراتتى.

— بۇ يەرنىڭ بېشىدا بىر قانچە كۆز بۇلاق بار ئىدى، — توختى ئابلىمز تونۇشتۇرۇشقا باشلىدى، — لېكىن بۇ سۇ لازىم ۋاقتىدا يوق، لازىم بولمىغاندا بار، يەنە كېلىپ كەلكۈن مەزگىللىرىدە تىزناپ دەرياسىدىن تېشىپ چىققان سۇلار «ئۇلۇغ ئېقىن» دېيىلىدىغان بىر يارلىقنى بويلاپ كېلىپ، ئاۋۇ توغراقلىقلارغا كىرىپ كېتەتتى. شۇڭا مەن شۇجى بولۇپ ئىككىنچى يىلىلا ئەزالارنى قوزغىتىپ بۇ ئامبارنى باسۇۋالدۇق. بۇلاق سۈيى يىلبويى ئامبارغا قاچىلىنىپ تۇرىدۇ، كەلكۈن سۈيىنىمۇ يىغىۋالىمىز. يۇرتىمىز تەكلىماكاننىڭ ئىچىدە بولسىمۇ، قۇرغاقچىلىق كۆرمەيمىز. ئېلېكتر ئىستانسىسى جىق ئىشىمىزنى ئاسان قىلىۋەتتى. ئامباردىكى بېلىق، قۇمۇش دېگەنلەردىنمۇ ھەر يىلى 15 — 10 مىڭ يۈەن كىرىم قىلىمىز...

— پاھ، بۇ يۇرتنى «قۇمباستى» دېمەي، «قۇمنى باستى» دېسە بولغۇدەك، — دېدىم مەن قايىللىق بىلەن.

— بۇرۇن شۇنداق ئىكەن، ئىسمىمۇ شۇنىڭغا لايىق قويۇلغان گەپ، — ياشقىنە كەنت باشلىقى سۆز قاتتى، — ئىسمىنى ئۆزگەرتەيلىمۇ دېگەن، لېكىنزە، قېرىلار ئۇنىمايدۇ. ئۇلارنىڭمۇ ئۆزىگە چۇشلۇق بىرەر داۋلىسى باردۇ، بەلكىم، ئەۋلادلار مۇشۇ ئىسىمدىن بولسىمۇ كەنتىنىڭ ئۆتمۈشىنى ئۇنتۇمىسۇن دېگەندۇ...

توختى ئابلىمز ئىككىيلەننى بېلىق تۇتۇپ كېلىشكە بۇيرۇۋەتتى. سۆگەتلىكلەر ئارىسىدىكى دامبىدىن كېتىۋېتىپ قارىسام ئالدىمدا سېمونتتا قاتۇرۇلغان بىر قەبرە پەيدا بولۇپ قالدى. قەبرىدىكى سۆلۇس خەت نۇسخىدا: «بۇ يەردە بىر ئۇلۇغ ئىنسان، ئاللانىڭ سادىق بەندىسى، يۇرتىمىزغا مەرىپەت چىرىغىنى ياققۇچى ياقۇپ ئاخۇن ئوغلى قادىر ئاخۇن ياتىدۇ. ئۇ يۇرتىمىزنىڭ ئاماتلىقى ئۈچۈن 24 يېشىدا شېھىت بولغان. ئەۋلادلار ئۇنى مەڭگۈ ئۇنتۇمىغاي، ئامىن!» دەپ يېزىلىپتۇ.

— نېمە، بۇ... قادىر...— مەن كۆزلىرىمگە ئىشەنمەي قالدىم.

— شۇنداق، سىلىنىڭ ساۋاقداشلىرى قادىر دامبىنى قوغداش، مۇھىمراقى كەنتىمىزنىڭ ئاماتلىقىنى قوغداش ئۈچۈن مۇشۇ يەردە ئۆز ھاياتىنى قۇربان قىلغان، — دېدى توختى ئابلىمز قەبرە ئالدىدىكى گۈللەرنى سىلىغىنىچە كۆزىگە ياش ئېلىپ.

7

— مەن ئېيتقانىدەك، مەكتىپىمىزدە ئوقۇتقۇچى توختىماي يۆرگەن كۈنلەرنىڭ بىرىدە، — دەپ سۆز باشلىدى توختى ئابلىمز كۆز ياشلىرىنى سۈرتۈپ، — ئاھىيىلىك مائارىپ ئىدارىسى كەنتىمىزگە يېڭى ئوقۇتقۇچى تەقسىم قىلغانلىقىنى ئۇقتۇردى. شۇنىڭ بىلەن مەن شەخسىي قول تراكتورۇمنى ھەيدەپ، ئۇلارنى ئالغىلى باردىم. قارىسام، شۇنداق كېلىشكەن بىر جۈپ ياش يۈك - تاقلىرىنى تۇتۇپ ساقلاپ تۇرۇپتۇ. كۆڭلۈمنى غەشلىك قاپلىۋالدى. ئۇلارنىڭ شۇ چاغدىكى ئەھۋالىدىن قارىغاندا، ئۇ ئىككىسىنى بۇ يەردە بىرەر يىل تۇرىدۇ دېسە، ھېچكىم ئىشەنمەيتتى. لېكىن مائارىپ ئىدارىسى تەقسىم قىلغان ئىكەن، ئەكەلمەي

نېمە ئىلاج؟ ئۇلار بىلەن ئات - جۇنىمىزنى سوزۇشۇپ، نەرسە - كېرەكلەرنى تىراكتورغا بېسىۋاتساق، قاياقتىندۇر ئەنۋەر دېگەن بىرسى كېلىپ، دەلدەڭشىگىنىچە تىراكتورغا چىقىۋالدى:

— مەن... مەنمۇ سىلەر بىلەن بىللە بارىمەن... مەن ...

— ئەنۋەر، ئاڭلىسام، بىز بارىدىغان يەر بەكمۇ جاپالىقمىش، سەن چىدىماي، كېيىن يۈزىمىزنى تۆككىچە، ھازىرلا قېپقالساڭ بولمامدۇ؟ — دېدى قادىر ئۇنىڭغا.

— ھە... ھەي قادىر... ئۈچىمىز بىللە بولساق... چۆلنى بوستان قىلىۋېتىمىز، — ئەنۋەر گىتارنى ئېلىپ تارىڭشىتىپ قويدى. ئۇنى ئەسلى ناھىيىلىك 1-ئوتتۇرا مەكتەپكە تەقسىم قىلىنغان ئىكەن، بىراق، ئۇ «قۇمباستى»غا بېرىشنى تەلەپ قىپتۇ. مەيلى ئەمەسمۇ؟ ئىككىيلەن بىلەن ئۇ مەكتەپنى ھېچنېمە قىلىپ بولغىلى بولمايدۇ-دە. شۇڭا، يەنە ئىدارە باشلىقىنى ئىزدىدىم.

— ۋوي، بۇ ئەنۋەرچۇ — ئۇرۇمچىدە چوڭ بىر باشلىقنىڭ ئوغلى، — دېدى مائارىپ ئىدارىسىنىڭ باشلىقى ئوڭايسىزلىنىپ، — يەنە كېلىپ دادىسى مېنىڭ ئوقۇتقۇچىم بولىدۇ. ئۇنىڭ ناھىيىمىزگە كەلگىنىگە يەتمىگەندەك...

... — جۈيجاڭ، مەنمۇ ئاساسىي قاتلامدا چېنىقىپ باقمايمۇ؟ ھى... ھى... ئۈچىمىز بىللە بولساق... ھى... ھى... «قۇمباستى»غا گۈل بېسىۋېتىمىز...

— ئەمىسە، سىزنىڭ شتاتىڭىز يەنىلا ئىدارىدە تۇرۇپ تۇرسۇن، قېنى كۆرۈپ بېقىڭ، — جۈيجاڭ ماقۇل بولدى- يۇ، لېكىن تازا خاتىرجەم بولالمىغاندەك، مېنى ئىشخانىغا ئەكىرىپ، ئەنۋەرنى بىر مۇنچە ماختاپ، ئۇنىڭغا كۆپرەك ئېتىبار بېرىشىمنى ئالاھىدە جېكىلىدى، قادىر بىلەن دىلدارنى بولسا تىلغا ئېلىپمۇ قويمىدى. مەيلى، نېمىلا بولسا، سىغەن مەكتەپنى پۈتتۈرگەنلەرمۇ بارغىلى ئۇنىمايدىغان يەرگە ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىسىدىن بىراقلا ئۈچىنى ئېلىپ چىقالىغىنىم ئۈچۈن، خۇددى ئۆزۈمنى شەھەر ئېلىپ غەلىبە بىلەن قايتقان گېنېرالدەك سېزىپ، تىراكتورۇمنى تاتىلىتىپ يولغا چىقتىم. قادىر بىلەن دىلدار بىر - بىرىدگە يۆلىنىپ ئولتۇرۇپ ئۇخلاشقا باشلىدى، ئەنۋەر بولسا، بىر دەم گىتار چالغاندىن كېيىن، سومكىسىدىن بىر شىشىنى چىقىرىپ، قادىرغا زورلاشقا باشلىدى. قادىر ئۇنىمىدى بولغاي، ئۆزى كۆتۈرۈپلا بىر مۇنچە ئىچىۋېتىپ، بېشىنى سومكىغا قويۇپلا خورەككە چۈشتى.

مەكتەپ ئىچىدىن ئىككى ئېغىز ئۆينى ئۇلارغا ياتاق قىلىپ بەردۇق. دىلدار كەچلىرى قورقۇپ قالمىسۇن، دەپ ئوقۇۋاتقان سىڭلىمنى ھەمراھ قىلىپ قويدۇم. راستىنى ئېيتسام، دىلدارمۇ تاماق ئېتىشنى ئانچە بىلمەيدىكەن. لېكىن، ئۆزلىرى تاماق ئېتىپ يەپ باقمىغان «ئەپەندىچاق» لاردا نېمە گۇناھ! يېزا دېگەندە قورساق ئاچ قالامدۇ دەمسىز؟ ھەر كۈنى دېگۈدەك ئۆيلىرىمىزگە چاقىرىپ تۇردۇق. ئەنۋەر دېگەننى ھاراقنى خېلى ئىچىدىكەن. مېھمانغا چاقىرساق، يا ئىچىپ كەلگەن، يا ھارىقىنى كۆتۈرۈپ كەلگەن. ئاخىرى كەنتىمىزدىكى ماگىزىنچىغا بۇيرۇپ، تارىخىمىزدا تۇنجى قېتىم ماگىزىنغا ھاراق ئەكېلىپ قويدۇق. شۇنىڭ بىلەن مەنمۇ ياشلار قاتارىدا بىرەر پىيالە ئوتلاپ قويۇشقا مەجبۇر بولدۇم. قادىر دۇتارنى، ئەنۋەر گىتارنى ئالسا، دىلدار ناخشا ئوقۇسا، خۇددى بىرەر سەنئەت ئۆمىكى كەنتىمىزگە

كەلگەندەك تۇيۇلاتتى. كەتمىگىنىمىزنىڭ پاشلىرىمۇ بۆلەكچە جانلىنىپ كېتىشتى. ھەتتا مەسچىتنىڭ ئىماممۇ قاتاردىن قېلىشنى راۋا كۆرمەي، ئۇلارنى ئالاھىدە بىر قوي سويۇپ چاقىردۇالدى. قارىسام، ئەنۋەر يەنە ئىچىپ كەپتۇ. ئىماممۇ:

— ياش ئەمەسمۇ؟ ھەدىستىمۇ «مېھمىنىڭنىڭ كۆڭلى نېمىدە خوش بولسا، شۇنى قىل» دەپتىكەن. دىلىغا ئىلىم سالغان خۇدا بىر كۈنى ئىمان سېلىشنىمۇ ئۇنتۇماس، — دەپ ھەممىمىزنى كۈلدۈرۋەتتى.

مەكتەپنىڭ ئىشىمۇ يۈرۈشۈپ كەتتى. ئۇلار كېلىپ ئىككىنچى يىلىلا تولۇقسىزنى پۈتتۈرگەن ئىككى ئوقۇغۇچى يەكەن دارىلمۇئەللىمىنگە قوبۇل قىلىنىپ، كەنتىمىزدىكىلەرنىڭ بېشى ئاسمانغا يەتتى. دېھقانلار بالىلىرىنى بەس - بەستە مەكتەپكە ئەكېلىپ بېرىشتى. موللامنىڭ ئالدىدىكى بالىلارمۇ قايتىپ چىقتى. باشلانغۇچتىنلا چىقىپ كەتكەن بالىلارمۇ قايتىدىن ئوتتۇرا مەكتەپ سىنىپىغا كىرىپ ئوقۇدى. ھەتتا چوڭلارمۇ ئاخشاملىرى مەكتەپكە كېلىدىغان بولۇشتى. ناھىيە، يېزىدىنمۇ مەكتەپنى تەقدىرلىدى، خىراجىتىمۇ بەردى. ئىشقىلىپ، تەشكىلمۇ، ئاممىمۇ خوش، مەنچۇ؟ مەن تېخىمۇ خوش! مەكتەپكە يۇقىرىدىن بىر كىمنى مەسئۇل قىلىمىغاچقا، مەن يەنىلا ئۇنىڭ ئومۇمىي ئىشىنى نەزەردىن ساقىت قىلمىدىم. ئەمدى چوڭلارنىڭ مەسلىھەتى بىلەن قادىر، دىلدارلارنىڭ تويىنى قىلىپ قويماقچىمۇ بولۇشتۇق. دېمىسىمۇ، ئۇلار ئىككى يىلدىن بېرى، مەكتىپىمىزنى، يۇرتىمىزنىلا ئويلاپ، توي ئىشلىرىنى زادىلا ئېغىزغا ئالمىدى. سىڭلىممۇ تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپكە كەتتى. بۇ ئىشنىڭ ۋاقتى كېلىپ قالغان ئىدى. ئەنۋەرمۇ تولاراق شەھەرگە كىردۇالدىغىنىمىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، يامان ئەمەس ئىدى. راستىنى ئېيتساق، ئۇنىڭ ئون - ئونبەش كۈنيوقاپ كېتىشى بىلەن ئوقۇتۇش ئىشى ئانچە ئاقساپ قالمىسىمۇ، لېكىن گېتار ئاۋازى ئاڭلانمىسا، ھەممىمىزنىڭ ئىچى پۇشۇپ قالاتتى. ئەمدى كەلمەيدىكىن دېسەك، يەنە پەيدا بولۇپ قالاتتى. ياش ئەمەسمۇ؟ شائىرىتىمىز شۇنچىلىك تۇرسا، يەنە قانچىلىك تەلەپ قويغىلى بولسۇن!

8

تاقتا - تۇقتا سۆزلەپ سىلىنى زېرىكتۇرۇپ قويدۇمغۇ - دەيمەن؟ ئاز - تولا ئوقۇغىنىم بىلەن، يەنىلا دېھقان ئادەممەن. تىزىپ يېزىۋېلىپ سۆزلەشكە زادىلا كۆنەلمىدىم. نېمە ئامال؟ ئەمدى گەپنىڭ بېشىنى باشلىغان ئىكەنمەن، ئاخىرىنى دېمىسەم، سىلىمۇ رازى بولمايلا.

شۇنداق، «ئەسكى تامدا قۇشقاچ تولا، كەمبەغەلگە پۇتلاش تولا» دېگەندەك، ئەمدىلا چىرايلىرىمىزغا كۈلكە يۈگۈرۈپ قېلىۋېدى، خوشلۇقىمىزغا كۆز تەگدى. ئاشۇ يازدىكى قاپقاراڭغۇ كېچە زادى ئېسىمدىن چىقمايدۇ.

شۇ يىلى ھاۋا بەك ئىسسىپ كەتكەچكە، تىزناپ دەرياسىغا كەلكۈن تولا كېلىپ، ئامبارنى تۇشقۇزۋەتتى. دەسلەپتە، يازلىق يىغىم، ئاشلىق سېتىپ بېرىش بىلەن بولۇپ كېتىپ كەلكۈنگە ئانچە پەرۋا قىلماپتىمىز، شۇڭا ئۆزۈمنى ھازىرغىچە ئەپۇ قىلالمايمەن. سۇنى كېچە - كۈندۈز چىقىرىپ، توغراقلىققا باشلىۋەتكەن بولساقمۇ، يەنە دامبىغا تەھدىت سالدى. ئاخىرى بولماي، كەنت بويىچە چوڭ - كىچىك ھەممىمىز دامبا ئۈستىگە چىقىپ، كېچە - كۈندۈز توپا توشۇپ دامبىنى ئېگىزلەتتۇق. ئاخىرىدا، ھەتتا

www.uyghurkitap.com

مەكتەپ بالىلىرىمۇ كېلىپ توپا تۇشۇدى. ئويلاپ بېقىڭ، بۇ ئامبارنىڭ شۇنچىۋالا سۈيى يار ئېلىپ كېتىدىغان بولسا، چىقىشقا يەر تاپالماي تۇرغان بەگباش سۇ خۇددى توپان بالاسىدەك كەنتىمىزگە تەلۋىلىك بىلەن ئۆزىنى ئۇراتتى - دە، «قۇمباستى» كەنتى يەر يۈزىدىن ئۆچەتتى. كېيىن ھەر نېمە قىلساقمۇ ھازىرقى ھالغا كەلتۈرۈشىمىز تەس ئىدى. بىزگە پەقەت «لايباستى» دېگەن يېڭى ئىسىم تەبىئەتنىڭ جازاسى بولۇپ قالاتتى.

شۇ كۈنى كەچتە ھاۋا بۇزۇلۇپ، يامغۇرنىڭ ئالامەتلىرى كېلىشكە باشلىدى. قارىسام، ئەتىگەندىن بېرى كەنتىمىزدىكى دېھقانلار ئايالىرىغا ئوخشاش تاغار يۈدۈپ، توپا توشۇغان دىلدارنىڭ يۈز - كۆزلىرى قىزىرىپ، ئېسىلىپ، كالپۇكلىرى گەز باغلاپ، چىرايىدىن بىر غېرىچ توپا ئۆرلەپ قاپتۇ. «قايتىپ كېتىڭ» دېسەم زادى ئۇنىمىدى. ياتقۇزۇپ قويساق يەنە كېلىۋالدى. ئاخىرى بىر تاغار توپىنى يۈدۈپ كېلىۋېتىپ يىقىلىپ چۈشكەنچە ھوشىدىن كەتتى. ئاخىرى بولماي ئۇنى ئېشەك ھارۋىسىغا ياتقۇزۇپ، سىڭلىم مەكتەپكە ئېلىپ كەتتى.

ھەممىمىز ئەندىشە قىلغان ئىش ئاخىرى يۈز بەردى. دامبىنىڭ كەنت تەرەپتىكى قېشىدىن پاچاقتەك سۇ ئېتىلىپ چىقىشقا باشلىدى. دامبا ئەسلىدىمۇ قۇم ئارىلاش توپىدىن ياسالغاچقا، كىچىككىنە سۇ چىقتىمۇ، بولدى، بىردەمدىلا تۆشۈك يوغىناپ، دامبىنى ۋەيران قىلاتتى. شۇڭا، دەرھال تۆشۈكنىڭ ئاغزىنى تېپىپ ئۇنى ئېتىش كېرەك ئىدى. مەن بىر قۇچاق سۇلياۋنى كۆتۈرۈپ سۇغا سەكرىۋىدىم، ئارقامدىن نۇرغۇن كىشى چۈشتى. سۇ ئاستىدا بىر - ئىككى مىنۇت ئاران تۇرغىلى بولاتتى. دەم ئېلىۋېلىپ يەنە چۆكەتتۇق. راست، مەنمۇ ھەقىقەتەن كالۋا ئىكەنمەن. ئادەتتىكى چاغلاردا ئۆزۈمنى بىر كەنتنىڭ ئىگىسى ساناپ، كېرىلىپ يۈرگىنىم بىلەن كەنتنىڭ بېشىغا كۈن چۈشكەندە، ھېچنېمىگە يارىمايدىكەنمەن. شۇ چاغدا ئېسىمىدىم تۆشۈكنى تېپىشتا قېلىپ، ئادەملەرنىڭ ھاياتىغا سەل قاراپتىمەن. شۇڭا ئۆزۈمنى ھازىرغىچە «جىنايەتچى»، «قاتىل» ھېسابلايمەن. قانۇن مېنى سوتقا تارتمىغان بولسىمۇ، ۋىجدان سورىقى مېنى قىيناپ كەلمەكتە.

بىر چاغلاردا نەپەس ئېلىش ئۈچۈن سۇ ئۈستىگە چىقسام، ھەممىسى «توختىدى، سۇ توختىدى» دېيىشىپ تەنتەنە قىلىشىۋېتىپتۇ. خۇشلۇقۇمدا دەرھال قاشقا چىقىپ، تۆشۈكنىڭ ئايىغىدىن باشلاپ ئېچىپ، جىگداشنى ئورۇنلاشتۇردۇم.

— ئۇھ، خۇداغا مىڭ شۈكرى، — سۇغا مەسئۇل مۇئاۋىن كەنت باشلىقى ھاپىزكامىنىڭ كۆزلىرىدە خۇشاللىق ياشلىرى ئەگىمەكتە ئىدى، — بالاخور تۆشۈكنى ئاخىر تاپتىڭ، خۇدايىم ئۆمرۈڭنى ئۇزۇن قىلسۇن ئۇكام.

— نېمە؟ ۋاي، تۆشۈكنى كىم تاپتى؟ — مەن شۇ چاغدىلا ئېسىمگە كەلدىم.

— راست، كىم تاپقاندۇ؟ بىز تېخى سېنى...

مەن دەررۇ قاشتىكى ئەزالارنىڭ بىر - بىرلەپ ئىسمىنى چاقىرىپ تۈۋلىدىم. ھەممىسى بار...

— ئوبدان قاراڭلار، يەنە كىم يوق...

— ۋۇي، ئەنۋەر مۇئەللىم بىلەن قادىر مۇئەللىم يوق تۇرامدۇ؟ — دېدى بىرسى.

— نېمە؟ — پېشانەمگە بىرنى سالدىم، — بولۇڭلار، دەررۇ ئىزدەڭلار.

— ئەنۋەر مۇئەللىم باياتىن كەنتكە كەتكەن، — دېدى بىرسى.

— راستمۇ؟
—راست. ھەممىمىز كۆرگەن.— بىر قانچە
باللار تەڭلا چۇرقىراشتى.

— ئەمىسە قادىرچۇ؟ — يۈرىكىم«قارت»قى-
لىپ كەتتى.

—ۋاي خۇدايىم. باياتىن بىر قولتۇق
سۆلياۋنى ئېلىپ سۇغا سەكرىگىنىنى كۆرگەن
ئىدىم.—دېدى بىرئايال داد - پەرياد سېلىپ.

—بول، ئىزدە.— مەن كەنت باشلىقىنى
زورپ بىلەن سۇغا ئىتتىرىۋەتتىم. — ھۇ، ناد-
ىقپىلار، ئەگەر قادىر مۇئەللىمگە بىرەر كې-
لىشمەسلىك كېلىدىغان بولسا، ھەممىڭنى
سۇغا تاشلاپ ئۆلتۈرۈۋېتىمەن، ئاندىن بارىدى-
غان يەرگە بارمىسام . . . — ياشلار ھەتتا
بەزى ياشانغانلارمۇ سۇغا سەكرەپ چۈشتى.
ئاياللار ۋە باللار بولسا، قاشتا ئاللا -تۇۋا
قىچقىرىپ، تۇۋلاشقا باشلىدى.

—چىقتىش، سەنلەرنىڭمۇ ئۆلگۈڭ كەلدى-
مۇ؟— كاللام تۈيۈقسىز سەگەكلىشىپ، ئەسە-
بىيلەشكەن نېرۋىلىرىم ئويغانغاندەك بولدى.—
قېنى، پارتىيە، ئىتتىپاق ئەزالىرى سۇغا
چۈشۈپ ئىزدەڭلار، قالغانلار بىردەك قاشقا
چىقىپ، دامبىنى رېمونت قىلىڭلار.

سۇنىڭ تېگىدە بەش مىنۇت تۇردۇممۇ،
ئون مىنۇتمۇ . . . بىلمەيمەن. دامبىغا چاپ-
لىشىپ ئىزدەۋاتسام، قولۇمغا سۆلياۋنىڭ
ئۇچى ئىلىنىشتى، تارتسام چىقمىدى. ئاخىرى
سۇدىن بېشىمنى چىقىرىپ، تازا بىر تىنىۋې-
لىپ، يەنە چۆكۈپ، سۆلياۋنى بويلاپ مېڭىپ
بىر كامارغا كىرىپ قالدىم. قولۇمغا بىرپۇت
ئىلىندى، تارتسام چىقمىدى، ئەسلى سۇنىڭ
كامارغا قاراپ ئېقىلىش تېزلىكى بەك ئىتتىك
بولغاچقا، سۆلياۋ ئۇنىڭ پۇت - قوللىرىغا
يۆگىشىپ قالغان ئىكەن. مىڭ تەسلىكتە ئۇنى
قاشقا ئېلىپ چىقتىم.

—قادىر !الام، ئاھ، قادىر . . .

—قادىر مۇئەللىم . . .ئاللىقاچان تىنىقى
توختىغان جەسەت ئالدىدا باشقىدىن يىغا -
زارە كۆتۈرۈلدى.

— ھۇ ناتقپىلار، قويۇش، خوتۇن كى-
شىدەك يىغلاشماي،— كەنت باشلىقى بىلەن
خەلق ئەسكەرلىرى ليەنجاڭنى ئىككىدىن
تۆت تەستەك سېلىۋەتتىم،— ھەر قايسىڭدەك
لامزەللەرنىڭ كاساپىتى بۇ. ئاھ، مۇئەللىم،
قەدىرلىك دوستۇم، سەن ئۆلگۈچەمەن ئۆلسەم
بولمامدۇ؟ . . .

ئاھ، كەچۈرۈڭلار، ئۆزۈممۇ خوتۇن كى-
شىدىن ئۆتە يىغلاپ كەتكىنىمنى، مەن ھە-
قىقەتەن يارىماس ئادەم. مەن . . .

9

ئەتىگىنى شۇم خەۋەرنى قانداق ئېيتىش-
نى بىلمەي، دىلدارنىڭ قېشىغا كىرسەم،
يەنىلا چىرايلىرى ساپسېرىق، چاچلىرى چۇۋۇق
ھالەتتە ھوشسىز يېتىپتۇ، قېشىدا سىڭلىم
ئولتۇرىدۇ. ئەنۋەر بولسا ھېچيەردە كۆرۈن-
مەيدۇ. سورىسام، «ئاخشام كەتتىكەن، ئۆيى-
مىزدە يېگۈدەك بىر نەرسە بولسا ئەپچىقىڭ،
دېگەنتى، سۈيقاش ئېتىپ ئەكىرسەم، خا-
نىمىنىڭ قېشىدا ئىكەن، چىرايلىرى ئۆمەلا،
ئاشنىمۇ ئىچمەي چىقىپ كەتتى» دەيدۇ.
ياتىقىدا ۋېلىسىپىت، سومكىلىرىمۇ كۆرۈن-
مەيدۇ. كۆڭلۈمگە سەل گۇمان چۈشكەن
بولسىمۇ، ئىشىم بېشىمنىڭ تۈكىدىنمۇ تولا
تۇرغاندا، دائىم كېتىپ - كېلىپ تۇرغان
ئادەمنىڭ ئىشىنى تولا ئويلاشقا ۋاقتىم يوق
ئىدى. شۇڭا سىڭلىمنى ھېچيەرگە بارماي،
خانىمىنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىشقا بۇيرۇپ،
قادىرنىڭ ئاخىرەتلىك ئىشلىرىنى بىر تەرەپ
قىلىشقا كەتتىم.

ئادەتتە، كەنتىمىزدە ئۆلۈم - يېتىم،
تۇي - تۆكۈن ئىشلىرى بولسا، باغاق
تارقىتىپ، ئۆيمۇئۆي چىللايدىغان ئادەت
يوق. بىر ئادەمنىڭ نامىزىنى ھەممىسى
ئوقۇيدۇ، بىر ئائىلىنىڭ تويىنى ھەممىسى
ئوينايدۇ. لېكىن، قادىرنىڭ نامىزى بۆلەكچە
چۈشۈرۈلدى. قېرى- ياش، ئەر - ئاياللار-

نىڭ ھەممىسى قارىلىق باغلاشتى. پېشقەدەملەر جىنازا ئالدىدا ساما سېلىپ، ھەلەتتە قىلىپ ماڭدى. بالىلار بولسا، خۇددى ئانىسىدىن ئايرىلغان بوتىلاقلاردەك ئېچىنىشلىق نالە قىلىپ، كەنتنى زىلزىلىگە سالدى. بىز ئۇنى مانا مۇشۇ دامبا ئۈستىدىكى مەجنۇنتال سايىسىغا دەپنە قىلدۇق. ياشلار سېمونت، خىش ئەكېلىپ قەبرە قاتۇرۇشتى. سولۇس نۇسخىسىدىكى بۇ خەتلەرنى ئىمام ئاخۇنۇم ئۆز قولى بىلەن يازدى. شۇ يىلى تۈنەك ئېيى كەلگەندە، كەنتىمىزدىكى ئەر - ئاياللار ئالاھىدە مۇشۇ يەرگە كېلىپ، قەبرە ئالدىدا بىر كېچە تۈنەپ، دۇئا - تىلاۋەت قىلىشتى. راستىنى ئېيتسام، مەن پارتىيە ئەزاسى، دىنغا ئىشەنمەيمەن. قادىرنىڭ نامىزى ۋە كېيىنكى ئىشلارنىڭ بىرمۇنچىسى خۇراپاتلىققا ياتمىدىغاندۇ؟ لېكىن كىشىلەر قەلبىنىڭ چوڭقۇر قېتىدىن ئېتىلىپ چىققان مۇھەببەتنى، ھەسرەت - نادامەتنى توسۇش مېنىڭ قولۇمدىن كەلمەيتتى. خەلقىمىزمۇ پەقەت ئۆزلىرى ھىمايە قىلغان، سېغىنغان ئادەمنى ياد ئېتىشتە ئاشۇنداق ۋاسىتىلەرنى قوللىنىشقا مەجبۇر بولدى. ھەي... ئۇ كەنتىمىز ئاسمىنىدا چاقنىغان مەرىپەت يۇلتۇزى ئىدى. ئۇ چاقناپلا ئۆچكەن بولسىمۇ، لېكىن نۇرى يۈرەكلەرگە سىڭىپ كەتتى. بىز بىخەستەلىكىمىزدىن، بولۇپمۇ مېنىڭ قاراملىقىم، تەلۋىلىكىم تۈپەيلىدىن ئۇنى ئۆچۈرۈپ قويدۇق. كېيىن، يېزىلىق پارتكوم ماڭا ئاگاھلاندۇرۇش جازاسى بەردى؛ مەن ئۇنى چىن دىلىمدىن قوبۇل قىلدىم. ئەگەر مېنى قانۇنىي جاۋابكارلىققا تارتقان بولسا، ۋىجدان ئازابىم سەل يەڭگىللىشەرمىدىكىن - تاڭا بىز...— توختى ئابلىزنىڭ ئاۋازى بوغۇلۇپ قالدى.

— راست، قادىر مېنىڭ ساۋاقدىشىم ئىدى. ئۆزى مۇشۇ يۇرتنى تەلەپ قىلىپ كەلگەن ئالتۇندەك يىگىت. بىز ھەممىمىز كوممۇنىست، باقىي ئالەمدىكى «بېھىشت»، «دوزاخ» دېگەنلەرگە ئىشەنمەيمىز. لېكىن، پانىي ئالەمدە بۇنىڭدىن ئۆتە بېھىش بولماس. رەھمەتلىكنىڭ ياتقان يېرى ھەقىقەتەن «بېھىش»نىڭ ئۆزى ئىكەن، — مەن كۆز ياشلىرىمنى توختىتالماي، ئۇ يەردىكى مەجنۇنتاللاردىن بىر كۆلچەك يىرەك ياساپ، پەم بىلەن ئۇنىڭ قەبرىسىگە قويۇپ، مەرھۇم ساۋاقدىشىمغا بولغان ھۆرمىتىمنى ئىزھار قىلدىم.

قەبرىنىڭ ئارقا تەرىپىدە بىرسىنىڭ ئېسەدەپ — بوغۇلۇپ يىغلاۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ، قارىسام، دىلدار قەبرىنىڭ سۇپىسىغا بېشىنى قويغىنىچە ياش تۆكۈپ ئولتۇرۇپتۇ.

— دىلدار، «قازاغا رىزا» دەپتىكەن، ئۆزىڭىزنى ئاياڭ، — دېدىم مەن ئۇنى يۆلەپ.

— ئادىل، — دىلدار مېنىڭ قولۇمنى چىڭ تۇتۇۋالدى، — ياخشى تىلەكلىرىڭىز ئۈچۈن رەھمەت. لېكىن، كەلگۈلۈك ماڭىلا كېلەمدۇ؟ مەن زادى نېمە گۇناھ قىلدىم، شۇنچە تارتقۇلۇقلارنى تارتقۇدەك... ئالەمدە يامانلار يەتكۈچە تۇرۇپتۇ - يەنە، ئۇلار ھېچبىر سوئال — سوراقسىز كېرىلىپ ياشاۋېرىدىكەن. بەندىمۇ، تەڭرىمۇ مېنىلا جازالىسا - ھە!

— دىلدار، ئۆزىڭىزنى ئاياڭ، سىز مەكتەپتىمۇ قەيسەر قىز ئىدىڭىز...

— شۇنداق. تېخى ئۇنتۇمىغىنىڭىزغا رەھمەت. مەن قەيسەر قىز ئىدىم. تەقدىرگە باش ئەگمەسلىكنى، ئۆز رىسقىمنى ئۆزۈم تېپىپ يېيىشنى، ئۆز بەختىمنى ئۆزۈم يارىتىشنى ئەقىدە قىلغان ئىدىم. لېكىن... مەن...

قارىسام، «ساۋاقداشلار قانغۇچە مۇڭدىشىۋالسۇن» دېيىشتىمۇ، توختى ئابلىزلار قايتىپ كېتىۋېتىپتۇ. مەكتەپتە بىز گەرچە كۆپ ئارىلاشمىغان بولساقمۇ، لېكىن، مۇشۇ قىز مېنىڭ قەلبىمدە تۇنجى سۆيگۈ ئوتىنى يالقۇنجاتقان، مەن ئۇنىڭغا تەلەپ قويغاندا، مەكتەپتىكى ھەر قانداق قىز مېنىڭ تەلىپىمنى رەت قىلماسلىقى مۇمكىن دېگەن خىيالىمنىڭ ئەكسىچە، ئۇ تەلىپىمنى كەسكىنلىك،

ئوچۇق - يورۇقلۇق بىلەن رەت قىلا-
غان، لېكىن ماڭا ئىشىنىپ، ئۆزىنىڭ يۈ-
رەك سىرىدىن مېنى تۇنجى قېتىم خەۋەردار
قىلغان. ئۇنىڭ تەلىپىنى رەت قىلىشىمدا
ئازراق مەنسىتمەسلىك بارلىقىنى سېزىپ،
قەلبىم يۇچۇلانغان، غۇرۇرۇم زەربە يېگەن.
يۈرىكىمدە رەشىك ئوتلىرى تۇتىشىپ كۆيگەن
بولسىمۇ، لېكىن، مەن قەلبىمنىڭ چوڭقۇر
قېتىدىن ئۇنىڭغا ئۆچمەنلىك قىلغانلىقىمنى
ھېس قىلمىغان ئىدىم.

ئەنۋەر ناھىيىدە بىر مەزگىل تۇرغاندىن
كېيىن، دادىسىنىڭ يولى بىلەن يەنە
ئۈرۈمچىگە كېتىپتۇ. ھازىر ئۇ ئۈرۈمچىدىكى
قايسىبىر ئىدارىدە مۇئاۋىن باشقارما باش-
لىقى بوپتىمىش. بۇلارغا ئىككى يىل ئەگەش-
كەن، ھەتتا «قۇمباستى» غىچە قوغلاپ كەل-
گەن بۇ قارا سايە نېمىشقا بىر كېچىدىلا
غايىب بولىدۇ؟ زادى بۇ يەردە نېمە
سىر باردۇ؟

— دىلدار، ساۋاقداشلىق ھۆرمىتىدىن
بولسىمۇ، كېيىنكى ئىشلىرىڭىز توغرىسىدا
ماڭا ئاز - تولا سۆزلەپ بېرەلەمسىز؟ مەن
سىر ساقلايمەن، — دېدىم ئاخىرى.

— ئادىل، مەن سىزگە ئىشىنىمەن، — ئۇ
ياشلىق كۆزلىرىنى ماڭا تىكتى، — مەكتەپ-
تىكى سىرلىرىمنى دەسلەپ سىزگە ئاشكارى-
لىغانىدىمۇ، كېيىن پۇشايمان قىلغان ئىدىم.
لېكىن پاكىت سىزنىڭ ھېچ كىشىگە تىنىما-
غانلىقىڭىزنى ئىسپاتلىغاندا بولسا، ئەپۇ
سوراشقا پۇرسەت بولمىغان...

— راست، ئىچىمگىلا تىنغان ئىدىم.

— بولىدۇ، مېنىڭمۇ ئىچىم بوشاپ قال-
سۇن، قادىرنىڭ روھى بولسىمۇ بەزى سىر-
لاردىن خەۋەردار بولۇپ قالغىنى تۈزۈك...

10

مەن ئاتا - ئانامنىڭ چىراي - تۇرقىنى
ئەسلىيەلمەيمەن. ئەقلىمگە كەلسەم، ناھى-
يىلىك يېتىم بالىلار مەكتىپىدە ئىكەنمەن. بەل-
كىم، ئۇرۇق - تۇغقانلىرىمۇ يوق ئوخشايدۇ،
بولمىسا ھازىرغىچە بىرەرسى ئىز - دېرى-
كىمنى قىلماسمىدى؟ مەن تولۇق ئوتتۇرا
مەكتەپنى پۈتتۈرگىچە بارلىق خىراجىتىمنى
ھۆكۈمەت بەردى. مەنمۇ ئوبدان ئوقۇپ مېنى
تەربىيىلىگەن پارتىيە، ھۆكۈمەت ئالدىدا
يەرگە قاراپ قالماسلىقنى كۆڭلۈمگە پۈككەن
ئىدىم. مەن يېتىم بالىلار مەكتىپىدە تۇرغان،
ئۇ يەردىن تولۇقسىز، تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپكە
چىققان چاغلار جاھان تىنچسىز مەزگىل ئىدى.
تەشكىل قورسىقىمنى، ئۇچامنى تەمىن ئەتتى.
لېكىن، مەندەك يېتىم بالا دائىم جەمئىيەت-
تىكى بىر قىسىم يامان - بەدقىلىق بالىلار-
نىڭ بوزەك قىلىشىدىن خالىي بولالمىدىم. شۇڭا
بوزەك بولماسلىق ئۈچۈن، ياۋاش بولماسلىق
كېرەكلىكىنى بىلىۋالغان ئىدىم. مەن بىر قىز
بالا بولغانلىقىم ئۈچۈن، ئۆزۈمنى قوغداشقا
تېخىمۇ كاللا قاتۇرمىسام بولمايتتى. شۇڭا،
مەن مېنى بوزەك قىلىش كويىدا بولغان ھەر
قانداق ئادەمنىڭ كۆزىگە تىكىلىپ قاراشنى،
ئۇلارنىڭ مەقسىتىنى ئۇلاردىن بۇرۇن ئېچىپ
تاشلاپ، ئۆزلىرىنى ئوسال قىلىپ، نىيىتىدىن
ياندۇرۇشنى ئۆگىنىۋالدىم. بۇنىڭ ماڭا يار-
دىمى بولدى.

مەن تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈت-
تۈرگەن يىلى، ئالىي مەكتەپكە ئىمتىھان
ئارقىلىق ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىش
تۈزۈمى ئەسلىگە كېلىپ، سىز
بىلەن ساۋاقداش بولۇپ قالدىم. كېيىنكى
ئىشلار سىزگە مەلۇملۇق. راستىنى ئېيتسام،
مەن ئالىي مەكتەپكە كىرىپ، ھېلىقى زېھىن
سىناش مۇسابىقىسى ئۆتكۈزۈلگىچە، ماڭا بىر
كىم تەلەپ قويغان ئەمەس. قىز ساۋاقداش-
لارنىڭ تولىسى 1 - يىلىلا بىرەردىن يىگىت
تاللىۋالغان. بەزىلىرى بەش يىل داۋامىدا
بىر قانچىنى تاللاپ، تاشلاپ بولغان ئىدى.
مەن بىر قىز بالا ئەمەستەك، باشقىلار تەرە-
پىدىن سۆيۈلۈشكە ئەرزىمەيدىغاندەك، خۇددى
باشقىلارغا خوتۇن، ئانا بولۇشقا ھەققىم
يوقتەك، مېنى ھېچكىم ئېسىگە ئېلىپ قوي-
مىدى. سىزگە نومۇس قىلماي ئېيتسام، مەن

www.uyghurkitap.com

مونچىغا كىرگەندە تىكىلمە ئەينەك ئالدىغا كېلىپ، پۈتۈن بەدىنىمنى تەپسىلىي كۆزىتىپ باققان ئىدىم، ھېچبىر ئۇۋەن تاپالمىدىم. يىگىتلەر نېمىشقا ماڭىمۇ تەلەپ قويمايدىغاندۇ؟ نېمىشقا كوچىلارغا يالغۇز چىقىدىغاندىمەن؟ يۈرەكلىك ھالدا باغچىلارنى سەيلە قىلالمايدىغاندىمەن؟ ئەگەر شۇ كۈنلەردە بىرەر ساۋاقدىشىم ماڭا تەلەپ قويغان بولسا دەرھال ئۆزۈمنى ئۇنىڭغا تاپشۇرۇۋېتكەن بولاتتىم. كۆلمەك، سىزمۇ شۇ چاغلاردا بار ئىدىڭىز. بىرسىنىپتا بولمىساقمۇ، بىر فاكۇلتېتتا بولغاچقا، دائىم كۆرۈپ تۇراتتىم. خېلى كۆپ قىز ساۋاقداشلىرىمغا ئوخشاش مەنمۇ سىزنى خىيال قىلاتتىم. ئارقىڭىزدىن ئۇزاق-ئۇزاق (ئەمما ئوغرىلىقچە) قارايتتىم. مەنمۇ تانسا ئويناشنى بىلەتتىم. باشقا قىزلاردەك ھەر كۈنى مىڭ خىل پەرداز قىلىپ، يىگىتلەرنىڭ كۆزىدىن ئوت چىقىرىۋېتەلەيتتىم. لېكىن، مېنىڭمۇ ھايات پەلسەپەم، تۇرمۇش ئەقىدەم بار ئىدى. ماڭا تەلەپ قويغان ھەر قانداق يىگىت ئاۋۋال مېنىڭ ھازىرقى تەبىئىي تۇرقۇمنى ياخشى كۆرۈشى، پەردازسىز لەۋلىرىمگە سۆيۈشى كېرەك ئىدى. مېنىڭ تەقدىر تىزگىنىمنى چىن قەلبىدىن قولىغا ئالغان يىگىت كېيىن قانداق بولۇشۇمنى تەلەپ قىلسا، مەنمۇ شۇنداق بولاتتىم، قانداق قىلىشىمنى تەلەپ قىلسا، شۇنداق قىلاتتىم. راست، بۇ خىياللىرىم ماڭىمۇ باشتا كۈلكىلىك تۇيۇلغان. لېكىن ئادەمدە ئەقىدە بولمىسا بولمايدۇ - دە! تەقدىر ماڭا يەنىلا يېڭىلمىقىنى راۋا كۆرسە كېرەك. ئاخىرى 3- يىللىققا چىققاندا، ئاندا - ساندا تانسىلارغا باردىم، ئولتۇرۇشلارغىمۇ قاتناشتىم. بىر كۈنى ياتىقىمىزدىكى بىر ئولتۇرۇشتا ناخشا ئېيتىۋېدىم، ساۋاقداشلىرىم مېنى ئولتۇرۇش بولسىلا تەكلىپ قىلىدىغان بولدى. مەنمۇ ناخشا ئېيتىپ، ئۇسسۇل ئويناپ، قانغىچە تاماشا قىلدىم. مېنى ھەتتا توي - تۆكۈنلەرگىمۇ چاقىرىپ ناخشا ئېيتىپ بېرىشكە تەكلىپ قىلىدىغان بولدى. شۇ چاغدىلا بەزىلەر مېنى ئەمدىلا ئېسىگە ئالغاندەك، مۇھەببەت تەلىپىنى پۈردىتىشتى. لېكىن مەن ئەمدى ئۆزۈمنىڭ قىممىتىنى چۈشەنگەن، ھاياتنىڭ تېخىمۇ مۇرەككەپ سىرلىرىنى بىلىۋالغان ئىدىم. شۇڭا، بىلمەسكە سېلىۋېلىپ، ئانچە ئېرەنشىمىدىم، كېيىن رەت قىلدىم.

سىزمۇ بىلمىسىز، ناخشىچىلىقتا ئاز - تولا داڭقىم چىققاندىن كېيىن، تېخى يېڭىدىن ئېچىلغان ھېلىقى تانسىخانىنىڭ مەسئۇلى مېنى ناخشا ئېيتىپ بېرىشكە تەكلىپ قىلدى. بىز دوگوۋور تۈزۈشتۇق. مەن ھەر كۈنى كەچتە ئىككى سائەت ناخشا ئېيتىپ بېرىدىغان، شەنبە، يەكشەنبە كۈنى ئۈچ سائەت ناخشا ئېيتىدىغان بولدۇم. ئىش ھەققىم خېلى يۇقىرى بېكىتىلدى. چۈنكى مەن ئۆزۈمنىڭ قىممىتىنى بىلگەندىن بېرى ئۆزۈمدە كەم نەرسىنىمۇ سەزگەن ئىدىم. ماڭا يۇرتۇمدىن پۇل كەلمەيتتى. مەكتەپ بەرگەن تۇرمۇش خىراجىتىدىن باشقا ھېچنېمەم يوق ئىدى. بەلكىم، مەن شۇنىڭ ئۈچۈنلا، ساۋاقداشلىرىم خالىغانچە تالىشاۋاتقان نەرسىنىڭ بىرسىگىمۇ ئېرىشەلمەيۋاتقاندىمەن؟ چۈنكى، ئۆز قىممىتىنى ئېنىق ھېس قىلالمىغان ھەر قانداق قول ئىگىسىگە بۇرۇنتىدەك ئېتىقاد قىلمايدۇ. مەن ناخشا ئېيتىشتا بارغاندىن بېرى، ھەر كۈنى ئەڭ يىراق بۇلۇڭدا بىرسىنىڭ ماڭا تىكىلىپ ئولتۇرغىنىنى كۆرەتتىم. دەسلەپ نومۇس قىلدىم. كېيىن تېخىمۇ دادىل ناخشا ئېيتىدىغان بولدۇم. چۈنكى، كەچتە مەن مەكتەپكە قايتىسامىلا، ھېلىقى كۆزلەرمۇ مېنىڭ ئارقامدىن تىكىلگىنىچە تار كوچىدا يىراقتىن ئەگىشىپ كېلەتتى. ئۇ سىزنىڭ سىنىپىڭىزدىكى ھېلىقى «قادىر بېش كاپالەت» ئىدى. مەن ئۇ كۆزنىڭ باشقا بىرسىگە تەئەللۇق بولۇشىنى، توغرىسى سىزگە تەئەللۇق بولۇشىنى تىلەيتتىم. لېكىن، سىز دېگەن ئۇ چاغدا «باشقارما دەرىجىلىك ھەيئەت» ئىدىڭىز (كەچۈرۈڭ، چاقچاق قىلىپ سالدىم). تانسىخانىلار، ئولتۇرۇشلارغا ئەمەس، قىرائەتخانىغا، ھېلىقى

ئىشخانىڭىزغىلا باراتتىڭىز.

بىر كۈنى ناخشىنى ئېيتىپ بولۇپ، كىيىملىرىمنى يەڭگۈشلەپ، تانسىخانىدىن چىقىشىمغا ئىككى مەستىنىڭ ئارقامغا چۈشكەنلىكىنى سېزىپ، قەدىمىمنى تېزلەتتىم. لېكىن ئۇلار يەنىلا مېنى دەرۋازا ئالدىغا يەتكۈزمەستىن توسۇۋالدى.

— ھى ... ھى ... تومۇچۇق، قېنى، بىزگىمۇ بىر سايراپ بېرىڭچۇ، پۇل دېگەننى غازاڭدەك تۆكۈۋېتىمىز ... ھى ...

— پۇلۇڭلارنى تۆكىدىغان جايىنى تاپالماي قاپسىلەر، مەن دەرس تەكرارلىمىسام بولمايدۇ، ئاۋارە قىلماڭلار، — دېدىم مەن ئالدىمغا ماڭغاچ.

— ھى ... ھى ... كىم بىلمەيدۇ داشۆنىڭ تومۇچۇقلىرىنى، پۇلنى دەپ ئاشپەز، قاسساپلارنىڭ ئاستىدا ئۆمۈلەيدۇ ...، — ئۇلار ئالدىمغا ئۆتۈۋالدى.

— ماڭ لۈكچەكلەر، ھېلى ئادەم چاقىرىمەن ...

— راست ... راست ... بىز لۈكچەك، ئادەم چاقىرغىچە بىزنىلا چاقىرسىڭىزچۇ، — ئۇلار مېنى تام تۈۋىدىلا قاپسىۋالدى.

— نېرى تۇرۇش، — تۇيۇقسىزلا قاراڭغۇدىن ئېتىلىپ چىققان بىر گەۋدە ئۇ ئىككىسىگە ئۆزىنى ئۇردى.

— ھە ... كىمسەن ئۆزۈڭ ... ھىم، تۆت يانچۇقلۇق دىۋانىكەنغۇ، يا ساقچىمىدىڭ-ھە!

— مەن ئۇنىڭ ساۋاقدىشى.

— ھەي ئاغىنە، — بىرسى قوپال قوللىرى بىلەن ئۇنى تۈرتتى، — ھەر قانچە ئۇنىڭ ئاشنىسى بولساڭمۇ، بۈگۈن بىزگە ئۆتتۈنۈۋەت، ھە، باھاسىنى كېلىشىۋالىمىز.

— سىلەر ...، — ئۇلار تۇتۇشۇپ كەتتى. مەن غىپپىدە دەرۋازىدىن كىرىۋالدىم.

ئەتىسى تانسىخانىغا بارمىساممۇ بولاتتى، لېكىن ئاي توشۇشقا يەنە ئىككى كۈن بار ئىدى. پۇل دېگەن ئادەمنى نېمە كويلارغا سالمايدۇ دەيسىز؟ ئاخىرى يەنە باردىم. تانسىخانىغا كېلىپ قارىسام، تام تۈۋىدىكى جوزىدا يەنىلا شۇ قادىر ئولتۇرۇپتۇ. پېشانىسى داكا بىلەن تېڭىقلىق تۇرىدۇ.

— ساۋاقداش، مېنى كەچۈرۈڭ، — دېدىم مەن ئۇنىڭ ئالدىغا بېرىپ.

— ئەرزىمەيدۇ. مەنمۇ سىز بىلەن بىر ۋىلايەتتىمەن. قارىسام، ناخشىنى شۇنداق ياخشى ئېيتىدىكەنسىز، شۇڭا ئاڭلىغۇم كېلىپ ...

ياق ... ئۇ ئەسلى مېنى قوغداش ئۈچۈنلا شۇنداق قىلىۋاتىدۇ. مېنىڭ يۈرىكىممۇ گۆش. لېكىن، مەن يەنىلا ...

شۇنىڭدىن كېيىن، مەن ناخشا ئېيتىشقا ماڭسام، ئۇمۇ ئىلگىرىكىدەك يوشۇرۇن ئەگەشمەستىن ئاشكارا ھالدا بىللە ماڭىدىغان بولدى. ۋاقىت توشقاندا، ئىككىمىزنىڭ بىللە چىقىپ كېتىۋاتقىنىمىزنى كۆرگەن مەستلەرنىڭ رەشك ئوتى يانغان كۆزلىرى ئۇنى تەقىپ ئاستىغا ئېلىشاتتى. كېيىن، كىيىم مودېلى بولدۇم. بۇ ئىش ھەممىشە بولمىغىنى بىلەن ھەققى ئوبدان ئىدى. ئەمدى مەندە ھەممە نەرسە، ھەتتا يىللاردىن بېرى مېنى باشقىلارنىڭ كۆزگە ئىلماسلىقىغا سەۋەب بولغان سېسىق پۇلدىنمۇ تاتازىلاپ بار ئىدى. لېكىن، مەن ئۇنى ۋىجدانىمنى، نومۇسۇمنى ئەمەس، ئەمگىكىمنى سېتىپ بەدىلىگە تاپقان ئىدىم. راستىمنى ئېيتسام، شۇ چاغلاردا قادىر ماڭا بىرەر قېتىممۇ مۇھەببەت تەلىپى قويغان ئەمەس، پەقەت ئۇنىڭ كۆزلىرىلا سۆزلەپ تۇرمىسا، ئېغىزى مېنىڭ ئالدىمدا خۇددى چاپلىۋېتىلگەن تۆشۈكنىڭ ئۆزى ئىدى.

ئاشۇ كۈنى، سىز تانسىخانىغا بارغان كۈنى مەن ئۆز كۆزلىرىمگە ئىشەنمىگەن ئىدىم. سىزنىڭ دائىم كېلىشىڭىزنى، ياكى بۈگۈنلا مېنى بۇ ئىشتىن توسۇشىڭىزنى بەكمۇ ئۈمىد قىلغان ئىدىم. مەيلى، ھېلىقى باشلىقلىق سالاھىيىتىڭىز بىلەن بولسىمۇ، ياكى باشقا سەۋەبتىن بولسىمۇ مېنى توسقان بولسىڭىز، ھەتتا قولۇمدىن سۆرەپ ئەپچىقىپ كەتكەن بولسىڭىزمۇ مەن رازى بولاتتىم.

سىزنىڭ قادىر بىلەن سۆزلىشىۋاتقانلىقىڭىزنى كۆرۈپ، ئالاھىدە ئالدىڭىزغا كەلدىم. كۈلدۈڭمۇ - يوق؟ توغرا، كۈلدۈم. مەن قادىر بىلەن دائىم بىللە بېرىپ بىللە كەلسەممۇ، خۇددى ياللىۋالغان ئادەمدەك، ناخشا ئېيتىۋاتقاندا ھېچقاچان ئۇنىڭغا تىكىلىپ قارىمايتتىم. كەلگەندە، ئۇ جىمجىتلا كېلىپ، ئۆز ئورنىنى تېپىپ ئولتۇراتتى. كەتكەندە بولسا، كەينىمدىن جىمجىت ئەگىشەتتى.

سىزچۇ، مېنىڭ ھاياتىمغا سادىق چاكاردەك ئەمەس، خوجايىندەك كىرىپ كەلگەن ئىدىڭىز. لېكىن سىز مەن كۈتكەندەك ئىشلارنىڭ بىرىنىمۇ قىلمىدىڭىز، ھەتتا، بىر ئېغىز گەپمۇ قىلماستىن چىقىپ كەتتىڭىز. شۇنىڭ بىلەن مېنىڭ قەلبىمدىن چىقىپ كەتتىڭىز.

بەلكىم، قادىرغا يول قويغانسىز، ئەمما شۇ چاغدا سىز مېنىڭ قادىرنى ياخشى كۆرمەيدىغانلىقىمنى، پەقەت ھەمداشلىق قىلىدىغانلىقىمنى بىلەتتىڭىز، بولمىسا... كېيىن...

11

ھېلىقى مۇسابىقە ... ئېسىڭىزدە بارمۇ؟ مەن سىزگە رەھمەت ئېيتسام بولىدۇ. مېنى رىياسەتچىلىككە بەلگىلەپ، ماڭا يەنە بىر قېتىم ئۆزۈمنى تولۇق تونۇش پۇرسىتى بەردىڭىز. ئۆزۈمنىڭ قىممىتىنى تېخىمۇ ئېنىق بىلدىم. ئۇنى تېخىمۇ ئاسراشنى بىلدىم. راستىنى ئېيتسام، مەن ئىلگىرى پەقەت تانسىخانىدا، توي - تۆكۈندە ناخشا ئېيتقان، پۇل ئۈچۈن ناخشا ئېيتقان، كىيىم مودېلى بولغان ئىدىم. ئەمدى ئۆزۈم ئۈچۈن، ساۋاقداشلار ئۈچۈن، فاكۇلتېتىمىز ئۈچۈن مەكتىپىمىزدىكى مۇقەددەس سەھنىگە چىققاندا ئۆزۈمنى قانچىلىك بەختىيار، قانچىلىك بۈيۈك سەزگەنلىكىمنى سىز ھېس قىلالامسىز؟ شۇڭا، مەن بارلىق تىرىشچانلىقلارنى كۆرسەتتىم. قالتىس چاۋاكلار ياڭرىغاندا، مەن ئۇنىڭ ماڭا ئەمەس، سىزگىلا تەئەللۇق ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدىم. باشلىقلار قوبۇل قىلغاندا سىزنىڭ مەن بىلەن بىللە تۇرۇشىڭىزنى، سىنئالغۇ سۈرەت ئاپپاراتلىرىنىڭ كۆز قارىچۇقلىرىدا ئىككىمىزنىڭ سىماسىنىڭ بىللە قېلىشىنى نەقەدەر ئارزۇ قىلاتتىم - ھە! لېكىن، سىز ئادەتتىكى ناتىقلىقىڭىز، تەشكىللەش قابىلىيىتىڭىزنىڭ ئەكسىچە، بىر قانچە ئېغىز تاققا - تۇققۇ گەپ قىلىپلا سەھنىدىن چۈشۈپ كەتتىڭىز. مەن سىزنىڭ ئاشۇ سەۋەنلىكىڭىزنى تولدۇرۇش ئۈچۈن قانچىلىك تىرىشچانلىق كۆرسەتمىدىم - ھە!

لېكىن، مەن سىزنى ئەيىبلىمەي تۇرالمايمەن. ئاشۇ مۇسابىقىدىن كېيىن، مېنىڭ مەكتەپ ئىچىدىكى قىممىتىم تېز سىزىق بويىچە ئۆرلەپ كەتتى. ئىلگىرى، تانسىخانىدا، توي-تۆكۈن، مودا كىيىم كۆرگەزمىلىرىدە مېڭىلغان كۆزلەر ماڭا تىكىلگەن بولسا، ئەمدى مەكتەپ ئىچىدە بىردىنلا داڭ قازىنىپ، يىگىتلەرنىڭ تالىشىش ئوبيېكتىغا ئايلىنىپ قالدىم. مەن ئاشۇ چاپ - چاپ بازاردا كۆڭلۈمگە ياققان بىرسىگە ئاسانلا ئېرىشىۋالغان بولاتتىم. بەلكىم، تەقدىرىمىز ھازىرقىنىڭ ئەكسىچە بولۇشى تامامەن مۇمكىن ئىدى. لېكىن مەن ئەمدى ئالىي مەكتەپكە يېڭى كەلگەن گۆدەك قىز ئەمەس ئىدىم. تانسىخانىدا ناخشا ئېيتىپ، كىيىم - كېچەك مودېلى بولۇپ يۈرگەن، پۇل ئۈچۈنلا ئۆمىلەپ يۈرگەن ئىنسانمۇ ئەمەس ئىدىم. ئەمدى خىيالىي تۇيغۇلارغا بېرىلىش، بىردەملىك ھېسسىياتنىڭ قولى بولۇشنىڭ نېمىدىن دېرەك بېرىدىغانلىقىنى بىلەتتىم. شۇڭا، سىز - مەن ھەر ۋاقىت تەلپۈنگەن شاھزادە - ماڭا دۇدۇقلاپ تۇرۇپ تەلەپ قويغىنىڭىزدا، مەن يەنە بىر قېتىم ئىرادەمگە خىلاپ ھالدا ئۇنى رەت قىلدىم ھەم «قادىر بىلەن يۈرۈۋاتقىلى ئىككى يىل بولدى» دېدىم. بۇ يالغان ئىدى. بەلكى مېنىڭ سىزنى يەنە سىنىماقچى بولغانلىقىمىدۇ. ئەمما ھېلىقى خەتلەر، سىزدىن باشقا تۆت كىشىنىڭ ئاغزاكى تەلىپى راست ئىدى. مەن ھەتتا قادىرمۇ بىلمەيدىغان (ئەمەلىيەتتە، شۇ

چاغدا بىلمىشكە ھوقۇقىمۇ بولمىغان) سىزدىن سىزنى خەۋەردار قىلدىم. شۇ ۋاقىتتا، سىز ئەگەر دۇدۇقلىماستىن، بىرەر ئېغىز گەپنى ئارتۇق قىلىپ، كەسكىنرەك بولغان بولسى-ڭىز، نەتىجە باشقىچە بولاتتى. سىز ئىشەن-دىڭىزمۇ؟ ياكى قېيىدىڭىزمۇ، ئىشقىلىپ، قايتىمدىن ماڭا قاراپمۇ باقمىدىڭىز. سىزنى ئۆچمە كۆڭۈلمىكىن دېسەم، باشقا قىزلار بىلەن يۈرگىنىڭىزنى زادى بىلمەيتتىم. تارتىنچاقمىكىن دېسەم، يىغىنلاردا سەھنىگە چىقىۋالسىڭىز، ئورنىڭىزغا قارىماستىن بىرەر-ئىككى سائەت سۆزلىسىڭىزمۇ ئازمايتتىڭىز.

بەلكىم، مەنمۇ ئارتۇقچە ئويلاردا بولغاندىمەن؟ سىزنىڭ كۆڭلىڭىزگە ئازار بەرگەندىمەن؟ غۇرۇرىڭىزغا تەگكەندىمەن؟ لېكىن، بۇنى ھازىر دەپ ئولتۇرۇشنىڭ نېمە ھاجىتى! ئۆتۈپ كەتكەن ئىشلار ئۈچۈن ئەپۇ سوراپ ۋاقتىمىزنى زايە قىلمىساقمۇ، باشقا ئىشلار چىقماسمۇ؟

ئىمتىھاندىن كېيىن قادىر بىلەن گەپنى ئوچۇق قىلدىم. بۇ مۇشۇ چاغدا مېنىڭ سىزدىن ئۆچ ئېلىشىم بولسا كېرەك. ئاياللارنىڭ كۆڭلىنى چۈشەنمەك تەس دېيىشىدىكەنسى-لەرغۇ؟ بىزدە ئۆزۈمنىڭ كۆڭلىنى ئۆزۈممۇ چۈشىنەلمەي قالىمەن. ماڭا نىسبەتەن ئېيت-قاندا، قەيەردە ئىشلىسەممۇ ئوخشاش ئىدى. بىرلا، ئۈرۈمچىدە قالغۇم يوق ئىدى. مېنىڭ ئىلگىرىكى ھەممىنى ئۇنتۇغۇم، ھەممىنى يېڭىباشتىن باشلىغۇم كېلەتتى. ئەسلى قادىرغا يول مېڭىپ قالدۇرۇشۇم تامامەن مۇمكىن ئىدى. لېكىن، مېنىڭ ئۇنىڭ ئىرا-دىسىگىمۇ خىلاپلىق قىلغۇم كەلمىدى. ھېلىقى تەقسىمات مەيدانىدىن قادىرنى يېتىلەپ چىقىپ كەتكىنىمنى ئېسىڭىزدىمۇ؟ مەن ھەم-مىڭلارغا بىر قېتىم نامايىش قىلماقچى ئىدىم. لېكىن، پۇتلىرىم دىرىلداپ، تاس قالدىم زالدىن چىقمايلا يىقىلىپ چۈشكىلى.

قالدى ئىشلاردىن سىزمۇ خەۋەردار. قانداق ئىشكىن، ۋىلايەتكە كەلسەك، يەنىلا قادىرنى «پ» ناھىيىسىگە، مېنى ۋىلايەتكە تەقسىم قىلسا بولىدۇ. قىزىق، ئىككى قىز ۋىلايەتتە قالىمىز دەپ يىغلاپ، يالۋۇرۇپ، ئاغزىنى بۇزۇپ، باشقارما باشلىقىنى تازا ئوسال قىلىۋاتقان ۋاقىتتا كىرىپ قاپتىمىز. باشلىق شۇ ئاچچىقىدا ئىككىلىمىزنى «پ» ناھىيە-سىگە ئەۋەتىۋەتتى. ئارقىدىنلا ئەنۋەرمۇ (بۇ لوكچەكنىڭ ئىسمىنى ئاتاشقا تىلىممۇ بارمايدۇ) «پ» ناھىيىسىگە كەلسە بولىدۇ. ئۇ خۇددى بىرقارا سايىدەك بىزگە ئەگەشكىنى ئەگەشكەن ئىدى. بىزنىڭ تەقسىماتىمىزغا قەدەمدە بىر كاشىلا قىلىپ كېلىۋاتقان سايىنىڭ ئەسلى ئۇنىڭ دادىسى ئىكەنلىكىنى كېيىن ئۇقتۇم. ناھىيىگە كەلسەك، يەنىلا شۇ گەپ، قادىرنى «قومباستى» ئوتتۇرا مەكتىپىگە (ئەمەلىيەتتە بۇ مەكتەپ مائارىپ ئىدارىسىنىڭ خىراجەت جەدۋىلىدە يوق، شتات سىرتىدىكى مەكتەپ ئىكەن)، مېنى ناھىيىلىك ئوتتۇرا مەكتەپكە تەقسىم قىلىشتى.

مەن مائارىپ ئىدارىسىنىڭ باشلىقىغا ئەھ-ۋالنى ئېيتىپ، قادىر بىلەن بىر يەرگە تەقسىم قىلىشنى تەلەپ قىلسام، باشلىق: «سىلەر ئەر - خوتۇن بولساڭلار، نىكاھلى-نىش گۇۋاھنامەڭلەرنى چىقىرىڭلار، بولمىسا، تەقسىماتقا بويسۇنۇڭلار، قانۇن نىكاھنى قوغدايدۇ، مۇھەببەتنى ئېتىراپ قىلمايدۇ» دېمەسمۇ؟ ئۆزۈمنى ئاران بېسىۋالدىم. مائا-رىپ ئىدارىسىنىڭ باشلىقى بولغان ئادەمنىڭ چۈشەنچىسىنى قارىمامسىز؟ ئاۋۋال ئەر-خوتۇن بولۇپ، ئاندىن مۇھەببەت باغلايدىغان دەۋرنىڭ كەلمەسكە كەتكەنلىكىنى بىلمەي-سەن! ئۇ قادىرنىڭ تەقسىماتىنى ئۆزگەر-تىشكە ئۇنىمىغاندىكىن، مەنمۇ «قومباستى»-غا بېرىشنى تەلەپ قىلىۋېدىم، ئۇ ماڭا بىر كۈن خىزمەت ئىشلىدى. «قومباستى»نىڭ جاپاسىنى بەكمۇ كۆپ سۆزلىدى. بۇ يەرنىڭ ئادەملىرىنى ھەتتا «چالىقۇشى» رومانىدىكى ئاناتولىيە قىشلاقلىرىنىڭ ئادەملىرىدىنمۇ نادان، ياۋايى، مەكتىپىنى ھېلىقى سەڭگىلەر يېزىسى مەكتىپىنىڭ شارائىتىدىنمۇ ئوسال قىلىپ كۆرسەتتى. لېكىن مەن يەنىلا

uyghurkitap.com

نېمىتىمىدىن ياندىغانىدىن كېيىن

— نېمانچە تەلۋە ئاياللسىز، ياخشىلىق ياراشمايدىغان. ئىككىنچىلەپ قېشىمغا يېقىلاپ كەلگۈچى بولماڭ، بېرىڭ، — دېدى.

12

بۇ يەرنىڭ شارائىتى ناچارراق بولغىنى بىلەن، ئادەملىرى ئۇنچىۋالا نادان ئەمەسكەن. ئۇيغۇرلارنىڭ ئويۇن خۇمارلىقى، خۇشچاقچاقلىقى، مېھماندوستلۇقى... ئىشقىلىپ مىللىتىمىزنىڭ ئەڭ قەدىمكى خۇسۇسىيەتلىرى بۇ يەردە تېخىچە يېگىچە تۇرمۇش ئادەتلىرى، ھازىرقى زامان مەدەنىيىتىنىڭ تەسىرىگە ئانچە ئۇچرىمىغان ئىكەن. ئەمما بۇ يەردە بىلىمنى ئەتىۋارلايدىغان، بىلىم ئەھلىگە ھۆرمەت قىلىدىغان ئادەملەر كۆپ ئىكەن. بايام سىز ئاڭلىغاندەك، توختى ئابلىز ئالاھىدە ئۆزى بېرىپ بىزنى ئەپكەلدى. تۇرمۇش مۇلازىمەتلىرىنى تەل قىلىپ بەردى. كەنتتىكى ماگىزىنغا شەھەر تۇرمۇشىدا لازىم بولىدىغان بۇيۇملارنى كۆپلەپ ئەكەلدۈردى. يېزىغا مەجلىسكە بارسا، ماشىنىمىزنى ئالغاچ كېلىدۇ. مەكتەپتە بىر قىرائەتخانا قۇرۇپ، ئۇيغۇرچە چىقىدىغانلىكى گېزىت-ژۇرناللارنىڭ ھەممىسىگە كەنت نامىدىن مۇشتەرى بولدى. يېڭى كىتاب چىقسىلا سېتىۋالىدۇ. ئىككى يىلدىن كېيىن ئىككى بالا دارىلمۇئەللىمىنگە ئىمتىھان بېرىپ ئۆتتۈۋىدى، بىز خۇددى «قۇمباستى» كەنتىگە نەچچە يۈز مىڭ يۈەن پايدا يەتكۈزگەندەك، ھەر بىرىمىزگە باش يۈز يۈەندىن مۇكاپات بېرىپ، چوڭ يىغىندا تەقدىرلىدى. بەزى مەكتەپلەرنىڭ ئوقۇتقۇچىلىرى قوشۇمچە ئەمگەكنىڭ تولىلىقىدىن، خىراجەتنىڭ قىسلىقىدىن قاخشايدۇ. لېكىن، بىز خىراجەتتىن قىسىلىپ باقمىدۇق. باغ مەكتىپىنىڭ نامىدا بولسىمۇ، ئىشىنىڭ ھەممىسىنى ئىتتىپاق ئەزالىرى ئىشلەپ بېرىدۇ. مەن راستىنى ئېيتسام، «قۇمباستى»غا كەلگىنىمدىن پۇشايمان قىلمىغان، دەسلەپكى جاھىلانە تاللىشىمدىن رازى بولغان.

قىسقىسى، خىزمىتىمدىن، تۇرمۇشۇمدىن، دۇھەيتىمدىن ... ھەممىدىن رازى ئىدىم. ئۆزۈمنى بەختلىك ھېس قىلاتتىم. لېكىن ... ھەي، كاچ تەقدىر يەنىلا ھاياتىمغا قارا سايىلارنى تاشلىشىنى ئويلاپمۇ باقماپتىكەنمەن...

ھېلىقى ئەنۋەرنىڭ كېيىنى توختى ئابلىز قىلىپ بەردىغۇ دەيمەن. ئۇ كىسپۇرۇچ بىزگە سايىدەك ئەگەشكىنى ئەگەشكەن ئىدى. ئۇمۇ بىر مۇئەللىم بولغانىدىكەن، ئۇنىڭ بىزنى ئەگىپ يۈزۈشىنى توسۇشقا قۇربىتىمىز يەتمەيتتى، ئەلۋەتتە. بىر مەزگىل خېلى تۈزۈكتەك كۆرۈندى. ھاراق ئىچىشمۇ ئىچمىگەچكە تىنىپ ئارتۇقچە بەدقىلىقلىق قىلمايتتى. مەن ئۇنىڭ داۋاملىق ھاراق ئىچىپ، گىتار چېلىپلا يۈرۈشىنى، تېخى بۇ سەھرادا كۆنەلمىگەنلىكتىن، ياكى يالغۇز ئىچى پۇشقانلىقتىن بولسا كېرەك، دەپ قاراپ، ياخشىسى يۆتكىلىپ كېتىش توغرىسىدا دوستانە مەسلىھەتمۇ بەرگەن ئىدىم. ئۇنىڭ گىتارى، قادىرنىڭ دۇتارى، مېنىڭ ناخشام بۇ يەردىكى مەشرەپ، ئولتۇرۇشلارنىڭ كەم بولسا بولمايدىغان بىر قىسمىغا ئايلىنىپ قالغان. قىسقىسى، بىزمۇ ئۆزىمىزنى بۇ يۇرتنىڭ كەم بولسا بولمايدىغان پۇقرالىرى ھېس قىلغان، شۇنىڭ بىلەن پەخىرلەنگەن، رازى بولغان ئىدۇق.

ئاشۇ كۈنى . . . تەلۋە سۇ «قۇمباستى»نى يۇتۇش ئۈچۈن ئەجدىھادەك ئاغزىنى ئاچقان كۈنى . . . مېنىڭ بارلىق ئۈمىدلىرىم، ئەقىدەم . . . بەربات بولغان ئاشۇ لەنىتى كۈن . . . مەڭگۈ ئېسىمدىن چىقمايدۇ . . .

شۇ كۈنى رەھىمسىز تەقدىر مېنى ھەممە نەرسەمدىن ئايرىدى . . . مېنىڭ بىردىنبىر ھەمراھىم، يۆلەنچۈكۈم قادىردىن ئايرىدى، ئۆزۈم ناھايىتى ئاۋايلاپ ساقلاپ كېلىۋاتقان، قادىرغىلا تەئەللۇق بولغان ئامانىتىمدىنمۇ ئايرىدى. ئارزۇ - ئۈمىدلىرىم بەربات بولغان مىنۇتلاردا، ھاياتىم بىناسىنىڭ تۈۋرۈكى گۈلدۈرلەپ ئۆرۈلگەن، قەدىرلەپ ساقلىغان قىزلىق غۇرۇرۇم پايخان بولغان

شۇ كۈنلەردە . . . مەن . . .

مەن دائىما ئۈستىدە كېچىكىنچە ئىشلىگەچكە، ئىسسىق ئۆتۈپ كېتىپ هوشۇمدىن كەتكەن ئىكەنمەن، باشقىسىنى بىلمىدىم.

بىر چاغلاردا هوشۇمغا كېلىپ قارىسام . . . هەي، ئەمدى سىزدىن نېمىسىنى يوشۇراي . . . ئاستىم هۆل بولۇپ كېتىپتۇ، ئىچ كىيىملىرىم يوتقاننىڭ ئايىغىدا پۇرلىشىپ تۇرۇپتۇ. بەدەنلىرىم سىرقىراپ، پۇت-قوللىرىمدا زادىلا ماغدۇر يوق. مەن قىزلاردا هامان بىر كۈنى بولىدىغان ئىشنىڭ بولغانلىقىنى، ئەڭ قىممەتلىك نەرسەمنىڭ مەڭگۈگە يوقالغانلىقىنى غۇۋا سەزدىم.

قادىر . . . راستىنلا قادىر كەلگەنمىدۇ؟ لېكىن... ئۇ هازىرغىچە تېخى مېنىڭ لەۋلىرىمگە لەۋلىرىنى ياقمىغان. مەن خالىماسلىقتىن ئەمەس، ئۇزىنىڭ هايالىقلىقى سەۋەبىدىن ئۆز مۇهەببىتىنى كۆزلىرى، سۆزلىرى ئارقىلىقلا ئىپادىلەپ، ئەڭ شېرىن خىياللىرىنى ئەڭ مۇقەددەس مىنۇتلار ئۈچۈنلا كۆكرەك قەپىزىگە چىڭ بەنت قىلىپ كەلگەن ئىدى. ئەمدى بىز بىر قانچە كۈندىن كېيىن توي قىلاتتۇق. ئاشۇ مىنۇتلارنى مەن بىر خىل ئىنتىلىش ئىچىدە، دەككە-دۈككە ئىچىدە كۈتمەكتىمەن. ئەگەر راستىنلا قادىر بولىدىغان بولسا، مەن ئۇنى كەچۈرۈۋاتقان بولار ئىدىم. چۈنكى، مەن ئۇنىڭغا تەئەللۇق ئىدىم. پۈتۈن ۋۇجۇدۇم ئۇنىڭكى ئىدى. چۈنكى، هەممىمىز ئىنسان، هەزرىتى ئادەم ئەلەيهىسسالام بىلەن هاۋا ئانىمىزمۇ جەننەتتىكى باياشاتلىق ئىچىدە يەنىلا «مەنئىي قىلىنغان» مېۋىنى يەپ سېلىشتىن خالى بولالمىغان. شۇنىڭدىن باشلاپ، ئىنسانلار يەپ-ئىچىشتىن باشقىمۇ لەززەتنىڭ بارلىقىنى بىلگەن ئىكەن. لېكىن، قادىر داۋاملىق پېشانىسىگە تېگىپ تۇرغان، ئەگەر ئېلىپلا بىر چىشلىسە هېچكىم ئەيىبلىمەيدىغان، ئۆزىگىلا تەئەللۇق بولغان «بېهىش نېمىتى» دىنمۇ شۇڭغىچە بەهرىمەن بولماي سەۋر قىلىپ كەلگەن ئىدى.

ئارىدىن قانچىلىك ۋاقىت ئۆتكەنلىكىنى بىلمەيمەن. كۆزۈمنى ئاچسام، بېشىمدا بىرمۇنچە يۇرتداشلار، ئوقۇغۇچىلىرىم تۇرۇپتۇ. توپنىڭ ئارىسىنى شۇنچە ئاختۇرۇپمۇ قادىرنى تاپالمىدىم. ئەنۋەرمۇ كۆرۈنمەيدۇ. هەممىنىڭ چىرايى سولغۇن.

— نېمە بولدۇڭلار؟ — دېدىم مەن تەمتىلىكتە، — سۇ ئامبىرى قانداق بولدى؟

— سۇ ئامبىرى تىنچ-ئامان، قىزىم، — ئايىسخان مومام، — توختى ئابلىزنىڭ ئانىسى يىرىك قوللىرى بىلەن بېشىمنى يۇمشاققىنە سىيلىدى، — خۇدايىم بۇيرۇسا، سۇ ئامبىرى هېچنېمە بولدى.

— هە . . . قادىر . . . قادىر قېنى . . .

— بالام، ئۇ ...ئۇ ...، — ئايىسخان مومامنىڭ كۆز ياشلىرى جۇددى يار ئېلىپ كەتكەن ئامبار سۈيىدەك ئۇرغۇپ چىقتى. مەن شۇندىلا دىققەت قىلىپ قارىسام، ئايىسخان مومام قاتارلىق ئاياللارنىڭ هەممىسى ئاق كۆڭلەك كىيىپ، ئاق لېچەك سېلىۋاپتۇ. ئەرلەرنىڭ بېلىدە ئاق . . .

— ئېيتىڭلارچۇ، قادىر، قادىرىم نېمە بولدى؟ — مېنىڭ كۆڭلۈم بىر كېلىشمەسلىكنى سەزمەكتە ئىدى.

— بالام، شور پېشانە قىزىم، — ئايىسخان مومام ئۈن سېلىپ يىغلاپ كەتتى، — خۇدايىم رەهمەتلىكنىڭ ياتقان جايىنى جەننەت قىلسۇن . . . ئۇ . . . هەپتىنىڭ ئالدىدىكى شۇ كەچتە . . .

— نېمە؟ قادىر . . . قادىر نېمە بولدى؟

— ئۇ سۇ ئامبىرىنى، كەنتىمىزنى ساقلاپ قېلىش يولىدا قۇربان بولدى، — دېدى توختى ئابلىز كۆز ياشلىرىنى سۈرتكىنىچە.

— نېمە؟ قادىر، ئاه... مېنىڭ قادىرىم... قاچان...

— سىز هوشىڭىزدىن كەتكەن كۈنى. خۇدا بۇيرۇسا، بۈگۈن مەرهۇمنىڭ يەتتىسىنى بەرمەكچىمىز . . .

— نېمە، قادىر ... ئۇ... ئەنۋەرچۇ؟

— شۇ كۈننىڭ ئەتىسى سەهەردە يوقالغان.

www.uyghurkitap.com

ئاڭلىساق، ئۈرۈمچىگە يۆتكىلىپ كېتىپتىمىش.

— ئەبلەخ . . .

قانچە كۈن ياتتىم؟ نېمىلەرنى جۆيلۈدۈم؟ ئۇقمايمەن. كۆزۈمنى ئاچسام، ئايىسخان ئانا بىلەن قىزى بېشىمدا ئولتۇرۇپتۇ. ماڭا ئايىسخان ئانا باشقىچە قېرىپ كەتكەندەك، چاچلىرى تېخىمۇ ئاقىرىپ كەتكەندەك تۇيۇلدى . . .

— بالام، بەردەمرەك بولۇڭ، يېتىمىنىڭ ئاھىغا خۇدا ئۆزى يېتىدۇ. غېرىبىنىڭ بېشىنى ئەل سىيلايدۇ، بالام. شۇنداق ياتقىنىڭىزغا ئون سەككىز كۈن بولدى . . . قىزىم . . .

— ئانا . . . — ئايىسخان ئانىنىڭ قۇچىقىدا يەنە ھوشۇمدىن كەتتىم.

13

مەن ئاخىرى تىرىلدىم. قادىرنى ئېلىپ كەتكەن خۇدا مېنى ياراتمىدى. سەل — پەل ماڭغۇدەك بولغاندا، ئايىسخان ئانا مېنى ئېشەك ھارۋىسىغا سېلىپ قادىرنىڭ قەبرىسىگە ئېلىپ باردى. قەبرە . . . ئاھ . . . مېنىڭ ئارمانلىرىم، مۇھەببىتىم . . . ھاياتىم بەند قىلىنغان سېمونت قەبرە . . . چۆچەك دېگەك چۆچەك، زۆھرە مەشۇقى تاھىرنىڭ قەبرىسى بېشىدا ياش تۆكۈپ، «ئېچىل» دېسە، قەبرە ئېچىلغان ئىكەن. لېكىن، بۇ قەبرە مېنىڭ ياقامنى چاك - چاك ئېتىپ، ھەسرەتلىك نالە قىلىشىمغا «مەت» قىلىپمۇ قويمىدى. مۇزدەك سېمونتنى قۇچاقلاپ يېتىپ، مەھبۇبەمنىڭ تىنىقلىرىنى پۇرىدىم، دەرد - پىغانلىرىمنى تۆكتۈم، چاچلىرىمنى يۇلدۇم . . . بىردىنلا ئالەم پىرقىراپ، كۆزۈمنى قەبرىدىن يىراققا ئاتتىم. مەن ئەمدى بۇ قەبرىنى قۇچاقلاشقا، ئۇنى سۆيۈشكە، مەھبۇبەمنىڭ ھىدىنى پۇراشقا لايىق ئەمەس ئىدىم. ئۇ پاك كەتتى. پاك سۇدا يۇيۇنۇپ، پاك تۇپراققا سىڭىپ كەتتى.

مەنچۇ؟ مەن . . .

ئەنۋەر شۇنىڭدىن بېرى خۇددي شامالدەكلا بۇ يەردىن يوقالدى. بىرەر قىزنى يوقالغان دېھقانمۇ قوملۇقلارنى ئارىلاپ تۇغراقلىقلارنى ئاختۇرۇپ تېپىپ كېلەلەمدىغۇ؟ لېكىن، ئۇنى ھېچكىم ئىزدىمەيدى، تىلغا ئېلىپمۇ قويمىدى. ئۇ قاچتى، لېكىن، مېنىڭ پاك تېنىمگە ناپاكلىقىنىڭ تامغىسىنى بېسىپ قاچتى. ئاھ، دۇنيا، سەن نېمىدېگەن رەھىمسىزمە. نېمىشقا ئەنۋەردەك نائەھلىلەرنىڭ جېنىنى ئالمايسەن؟ جازالىمايسەن؟ ئۆز قوينۇڭنىڭ پاكلىقىنى خالىمامسەن-يا! مەن ئۆزۈمنى مۇشۇ ئامبارغا ئاتسام، قادىرنىڭ جېنىنى ئالغان سۇ مېنىڭمۇ جېنىمنى ئالسا، بۇ ئالەمنىڭ قايغۇ-ھەسرەتلىرىدىن يىراقلا قۇتۇلارمەنمۇ؟

مەن ئامبارنىڭ سۈيىگە ئۇزاق تىكىلدىم. زۇمرەتتەك تىنىق سۇ سۈپسۈزۈك قۇياش نۇرىغا قاقلىنىپ، جىمىرلىماقتا. مەن مۇشۇ سۇدا تېنىمنى يۇيۇپ پاكلانسام، ئەھلى جامائەت مېنىمۇ مۇشۇ قەبرىگە قويسا، ئۇنىڭ پاكلىق بىلەن نۇرلانغان ئاخىرەت ئوردىسى بۇلغانماس ئىدى. مەن زېمىنغا ئاخىرقى قېتىم تويماي قاراپ، قۇياشنىڭ نۇرلىرىغا، مېنى باغرىغا ئالغان يۇرتقا، ئانامنىڭ ئەمچىكىدەك كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان دۆڭلەرگە... قارىدىم.

— ئاينا، خانىم ئايەردىكەن!— قارىسام، ئايىسخان ئانىنىڭ قىزى ئايجامال باشچىلىقىدا ئون-يىگىرمە بالا چۇرقىرىشىپ كېلىۋېتىپتۇ. ھەممىسىنىڭ قوللىرىدا گۈل. ئاھ، سۆيۈملۈك قوزىچاقلىرىم، باللىرىم، سىلەر مېنىڭ ئۇمىدىم ئەمەسمۇ؟ ياق، مەن ئۆلۈۋالماسلىقىم كېرەك. ئايجامال... «قۇمباستى»دىكى ئاتا-ئانا، ئاچا-سىڭىللارغا چىدىمايمەن. مەن ياشايمەن! ئاشۇ باللارنىڭ، يەنە تۇغۇلغان، تۇغۇلىدىغان باللارنىڭ قەلبىگە ئىلىم چىرىغى ياقىمەن! كېلەر يىلى دارىلمۇئەللىمىننى پۈتتۈرىدىغان ئىككى بالا كەلسە، بىز يەنە كۆپىيىمىز، «قۇمباستى»ئەمدى قۇمنىڭ ئاستىدىن چىققان

گۈھەردەك پارقىراپ نۇر چاچقاندۇ.
ئاشۇ باللار ئىچىدىن نۇرغۇن ئوقۇتقۇچىلار،
ئالىملار، يازغۇچىلار، جامائەت ئەربابلىرى
چىقمايدۇ، دەپ كىم ئېيتالايدۇ؟! شۇ چاغ-
دىمۇ بۇ ئاق كۆڭۈل خەلق قادىرنى ئۇنتۇپ
قالمايدۇ. ئەنە، شۇ چاغدا، مېنى مۇشۇ
قەبرىنىڭ يېنىغا قويسا، قادىرىم بىلەن
يانمۇ-يان يېتىپ، «قۇمباستى»نىڭ يېڭى
قىياپىتىگە بىللە قارايمىز. ئاھ... مېنىڭ
هازىر تېخى قادىرنىڭ يېنىغا كېتىدىغان
ۋاقتىم ئەمەس.

قۇچىقىم گۈللەرگە تولدى. باللار
ئەتراپىمدا چۇرقىرىشىپ، ئۆز خوشلۇقلىرىنى
قانداق ئىپادىلەشنى بىلمەي تۇرۇپتۇ.

مەن گۈللەرنى قادىرنىڭ قەبرىسىگە قوي-
دۇم. ئايىمخان ئانا بىر مۇنچە بۇغداي،
تېرىق، گۈرۈچلەرنى قەبرە ئەتراپىغا چاچتى.

14

ما كېلىشەلمىگىنى قاراڭ؟ ئارىدىن
ئۈچ-تۆت ئاي ئۆتۈپلا، قورسىقىم يوغىناشقا
باشلىدى. ماڭا ئاسمان يىراق، يەر قاتتىق
بولۇپ كەتتى. ئاڭلىغان ئاماللارنى قىلىپ
باقتىم، هېچ چارىسى بولمىدى. ئايىمخان ئانا
ماڭا ئۇنى-بۇنى ئۆگىتىپ، بەزى مەسلىھەتلەر-
نى بېرىشكە باشلىدى. لېكىن... مەن... مەن
ئەمدى نېمە دەيمەن؟ ئەنۋەرنىڭ قىلمىش-
لىرى ئۈستىدىن قانۇنغا ئەرز قىلىشىم،
ئۇنى تۆمۈر پەنجىرە ئىچىگە سۆرەپ كىرد-
شىم تامامەن مۇمكىن ئىدى. لېكىن مېنىڭ
ئۇ نائەهلىنى كۆرەرگە كۆزۈم يوق. ئىسمىنى
تىلغا ئېلىشقىمۇ يىرگىنىمەن. يەنە كېلىپ،
مەن «قۇمباستى»دا مەڭگۈ تۇرۇپ قېلىشىم
ئۈچۈن، بۇ سىرنى قەلبىمنىڭ ئەڭ تېگىگە
سېلىپ، چىڭ قۇلۇپلىۋېتىشىم لازىم ئىدى.
قورسىقىم بارا-بارا يوغىناپ، يوشۇرۇشقىمۇ
ئامالسىز قالدىم. يۇرتداشلارغۇ ماڭا هېچ-
قانداق قارىمىدى. ئۇلارچە بولغاندا، مەن
قادىر بىلەن توي قىلىش ئالدىدا تۇرغان-
لىقىمىدىن، بۇ بالا ئەلۋەتتە قادىرنىڭ
ئىدى. ھەتتا ئايىمخان ئانا:

— قىزىم، ھەر نېمە بولسا مەرھۇمدىن
يادىكار قالىدىغان بولدى. ئۆزىڭىزنى
ئاسراڭ، سىلەر توي قىلىشتا يېتۇشكەن
ئەمەسمۇ؟ بېشىڭىزنى تىك تۇتۇپ يۈرۈۋې-
رىڭ. تۇختاخۇن يېزىلىق ھۆكۈمەتتىن
نىكاھلانغانلىق ئىسپاتى ئېلىپ بېرەمەن،
دەيدۇ. — دېمەمسمۇ؟ ئۆپكەم ئۆرۈلۈپ، يۈرد-
كىم ئاغزىمغا قاپلىشىپ قالدى. نېمىدېگەن
ئاق كۆڭۈل كىشىلەر-ھە! ئۇلار قورسىقىم-
دىكى هارامىلىقنىڭ قانۇنىي دادىسى بار-
لىقىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن شۇنداق قىلماقتا.
لېكىن، ئۇلار ھەقىقىي ئەھۋالنى بىلسە،
نېمە دېيىشەر؟! «ئىتتىرىۋەتكەننى ئىت
يېمەس» دەپ، بۇ بالا ئاخىرى تۇغۇلدى.
يەنە كېلىپ ئوغۇل ئىكەن ئەمەسمۇ؟

— ۋاي قىزىم، پاقلاندەك ئوغۇلكەن،
مەتمۇ نەۋرىلىك بولىدىغان بولدۇم، — دېدى
ئايىمخان ئانا شادلىق ياشلىرىنى سۈرتۈپ.

— سىلىگىلا بېرىۋېتەي بولمىسا، —
دېدىم مەن ئازابلىنىپ.

— باشقىلارنىڭ بولىدىغان بولسا، جان دەر
ئىدىم. سىزگە قادىراخۇندىن قالغان تەۋە-
رۈك تۇرسا بۇ. بولدى. بۇ ھەممىمىزنىڭ
بالىسى، «قۇمباستى»نىڭ ئوغلى...

— ئانا، — ئۇنىڭ ئىللىق قۇچىقىغا
ئۆزۈمنى ئاتتىم. ھەقىقىي ئەھۋالنى دەپ
سالماي دەپ، لەۋلىرىمنى چىشلەپ قانىتىۋ-
ۋەتتىم.

يۇرتداشلار ئۇنى-بۇنى دېيىشىپ بالىنىڭ
ئىسمىنى يادىكار قويۇشتى. ئۇلار ئۆزلى-
رىچە خۇشال، لېكىن مەنچۇ؟ ئۇ نېمىنىڭ
يادىكارى؟ كاج تەقدىرنىڭمۇ؟ ياكى...

مەن تولا يىغلاۋېرىپ سۈتمۇ چىقمىدى.
مەيلى دەپ تاشلاپ قويۇۋەردىم. ئەمما،
ئايىمخان ئانا — ئالتە بالىنى چوڭ قىلغان
مېھرىبان موماي ئاخىرى بالىنى قاتارغا
قوشتى. مانا، يادىكار بۇ يىل يەتتە ياشقا
كىردى، 1- سىنىپتا ئوقۇيدۇ. چوڭلارنىڭ

www.uyghurkitap.com

«بالىنى بەرگەن خۇدا، مېھرىنىمۇ قوشۇپ بېرىدۇ» دېگىنى راست ئوخشايدۇ. نېمىلا بولسا، تېنىمنىڭ بىر پارچىسى ئىكەن، تەسىرەك بولسىمۇ ئېچىكىپ قالدىم. ھەر قېتىم يوقلىما دەپتىرىنى ئېلىپ «يادىكار قادىر» دەپ تووۋلىغىنىمدا، تۆۋەندە «بار!» دېسە، كۆڭلۈمدە ھەر خىل تەملەر پەيدا بولىدۇ، ئاچچىق، قىرتاق...

مانا، ساۋاقدىشىم، يىللاردىن بېرى ئىچىمدە سېسىپ كېتەي دەپ قالغان سىرلىرىمنى قويماي تۆكتۈم. دەرد-ئەلەملىرىمدىن خەۋەردار بولدىڭىز. مانا، قادىرنى گۇۋاھچى قىلىپ تۇرۇپ، بارلىق سىرلارنى — قادىر بىلگەن-بىلمىگەن سىرلارنىڭ ھەممىسىنى تۆكۈۋالدىم.

15

— ئاھ، دىلدار، شۇنچە دەرد-ئەلەملەرنى تارتىپمۇ كۆيۈپ كۈل بولۇپ كەتمەپسىز، قەيسەرلىك بىلەن ياشاپسىز. سىزنىڭ بېشىڭىزغا كەلگەن دەرد مېنىڭ بېشىمغا كەلسە، مەنمۇ قانداق بەرداشلىق بېرىشنى تەسەۋۋۇر قىلالمايمەن، — دېدىم مەن چوڭقۇر تەسىرلىنىپ.

— ھە، ناھىيە دەرىجىلىك ھەيئەت، ئۆزىڭىزنىڭچۇ؟ «ئېلىپ»نىڭ «بە»سى قېنى؟ — دېدى ئۇ كۆز ياشلىرىنى سۈرتۈپ.

— يەنە چاقچاق قىلغىلى تۇردىڭىز. مەنمۇ ئۆيلەندىم، ئاجرىشىپ كەتتىم. قايتا ئۆيلىنەي دېسەم، ئەمدى باغچىلاردا قىزلارنىڭ كۆزىگە قاراپ يۈرگىلى ۋاقتىممۇ، ھەپسىلىممۇ يوق، ھەممە گەپ شۇ.

— قاراڭ سىزنى، بۇچاغقىچە باللىرىڭىز ئېگىزىڭىزگە تاقاشقاندۇ، دەپ ئويلاپتىمەن. كەچۈرۈڭ...

— دىلدار، ئەگەر خالىسىڭىز، قەلبىمدە ئون نەچچە يىل بېسىلىپ ياتقان مۇھەببەت ئۇچقۇنىنى قايتا لاۋۇلداتساق...

— مەن يەنىلا بۇ يەردىن ئايرىلالمىغۇدەكمەن.

— شۇنداق بولسىمۇ، مەن بۇ جەننىتىڭىزگە كىرسەم، قىستىلىپ قالامسىمەن؟

— كېچىكتىڭىز؟ — ئۇ يەنە كۈلدى.

— نېمە؟ مەن ھايات يولىدا دائىم كېچىكىپلا يۈرەمدىمەن؟ ئەمدى ئىلگىرىكىدەك بىر-بىرىمىزنى سىناپ يۈرۈشنىڭ ھاجىتى بارمۇ؟

— كەچۈرۈڭ، مېنى ئەسلەپ، ئالاھىدە ئىزدەپ كەلگىنىڭىزگە رەھمەت ئېيتمىسام بولماس. ئەمدى سىناشنىڭ ھاجىتى يوق. سىزگە ئىشەنگەنلىكىم ئۈچۈنلا، كۆڭلۈمدىكى بارلىق سىرلارنى تۆكۈۋەتتىم.

— ئەمدى مېنى يېرىم يولدا قويغان بەختلىك كىشىنىڭ كىملىكىنى يوشۇرماسسىز؟

— سىز ئەقىللىق كىشى، بىلىۋالىسىز، يۈرۈڭ.

شۇ كۈنى كەچتە، دىلدارنىڭ شەھەرلىكلەرنىڭكىدىن قېلىشمىغۇدەك بېزەلگەن مېھمانخانىسىغا جەم بولۇپ، تاماق يېگەچ پاراڭلاشتۇق. رومكىلار ئايلىنىپ، ناخشىلار ئېيتىلىپ تۇردى. دىلدار ئۇسسۇل ئويناپ بىر چۆرگىلىگەندىن كېيىن توختى ئابلىزنى تارتتى. ئىككىيلەن قوغلاپ-قېچىپ، بىر-بىرىگە بېقىپ ئۇسسۇلنى شۇنداق قىزىتىۋەتتىكى، ھەمراھلىرىم چاۋاك چېلىشىپ، باردىكاللا ئېيتىشتى. مەن ئالدىمدىكى رومكىنى ئېلىپلا كۆتۈرۈۋەتتىم. ساقى يىگىتمۇ مېھماننىڭ رايىغا بېقىشنى ئوبدانلا بىلىدىكەن. ئارقا-ئارقىدىن قۇيۇۋەردى، ئىچىۋەردىم. ھەر بىر رومكىنى بۇ ياقا يۇرتتا ئۆز ماكانىنى تاپقان ساۋاقدىشىمنىڭ بەختى ئۈچۈن كۆتۈرۈۋەتتىم. مەن مەست بولۇپ قاپتىمەن. لېكىن، بۈگۈن ھەر قانداق كىشى مېنىڭ ئورنۇمدا بولسىمۇ، چوقۇم مەست بولاتتى. ئۇ مېنىڭ گۇناھىممۇ؟

1990 — 1991 - يىللار، پوسكام-ئالانىر

خىيال (ماي بوياق) پەرھات ئىبراھىم سىزغان

«شىنجاڭ مەدەنىيىتى» (قوش ئايلىق ئۇنىۋېرسال ئەدەبىي ژۇرنال) 1991 - يىل 4 - سان
《新疆文化》 综合性文学双月刊（维吾尔文）

«شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى تۈزدى. ش ئۇ ئا ر ئاممىۋى سەنئەت يۇرتى نەشر قىلدى. «شىنجاڭ گېزىتى» باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى. ئۈرۈمچى شەھەرلىك پوچتا ئىدارىسىدىن تارقىتىلدى. جايلاردىكى پوچتىخانىلار مۇشتەرى قوبۇل قىلىدۇ.

编辑：《新疆文化》编辑部・出版：新疆维吾尔自治区群众艺术馆・印刷：《新疆日报》印刷厂・发行：乌鲁木齐市邮局・订阅：各地邮局（所）・

مەملىكەت بويىچە بىرلىككە كەلگەن ژۇرنال نومۇرى: CN 65 - 1073/1
ۋاكالەت نومۇرى: 22 - 58. باھاسى 0.50 يۈەن

国内统一刊号：CN 65－1073/Ⅰ
本刊代号：58－22 定价：伍角

نەزەر   (ماي بوياق)   ئابدۇشۈكۈر كېرىم سىزغان